

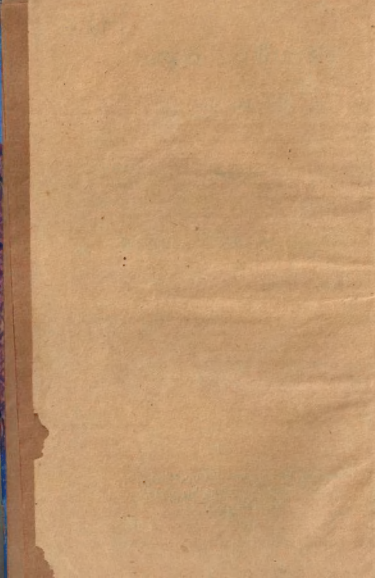
19676 LIBRARY
No 101
1967 JAN 28 1967
വേണീസംഹാരം.

ഭാഷാസാഹിത്യം.

പന്തിരൂറു കേരളവർത്തനപുരാൻ

മ മുതൽ മന . വരവരങ്ങൾ "ഭാഷാ"പുസ്തകം,
ശേഷം ഭാഗങ്ങൾ "ശ്രീധര"പുസ്തകം,
അച്ചടിക്കപ്പെട്ടത്.

മൗണ്ട്

പീഠിക.

1967
 No. 101
 586 002

ഭാഷാസാഹിത്യമണ്ഡലം പരിപൂർണ്ണപ്രസ്ഥാനത്തിലെത്തുന്നതിനു അനേക സോപാനങ്ങളുള്ളതിൽ ചാതിരിലധികം കടന്നുകേറിയിരിക്കുന്ന ഒരു കാലമാണ് ഈ ഇരുപതാം ശതവത്സരം. പലകവർകൾവരാനും അതിനെ ഉയർത്തുന്നതിനും സവിശേഷം ശ്രമിക്കുന്നുണ്ട്. ആ കൂട്ടത്തിൽ ഒരു പദാവിപരമാണ് പൂരകനായിട്ട് ഞാനും കറച്ചുകാലമായി ചിലതൊക്കെ ശ്രമിച്ചുവരികയാണ്. 'നാടകാന്ത്യം കവിത്വം' എന്നു ഈ പേരിനെ മോഹിപ്പിച്ചിട്ടല്ല എന്നു വരികിലും ഒരു നാടകം എഴുതണമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുകയും അത് ഒരു സ്വതന്ത്ര കൃതിയായാൽ സമുദയ ഹൃദയസ്പർശമായിത്തീരണം എന്നു സംശയിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോഴാണ് സാഹിത്യകലാകരലതം ചിന്താസമൃദ്ധമായ ഉദ്ദേശം എസ്സ്. പാമേശ്വരയ്യർ എം. എ. ബി. എൽ. എം. ആർ. എസ്സ്. അഭിപ്രായപ്പെട്ടതനുസരിച്ച് വിശ്വസ്യമായ വേണ്ടി സംഹാരം നാടകം രഞ്ജനമെന്താണെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തിയത്. ഉടനെ തന്റെ മുമ്പു തുടങ്ങിയെങ്കിലും നിരന്തരമായി എഴുതുന്നതിനു സൗകര്യം കിട്ടാതികയാൽ രണ്ടു കൊല്ലംകൊണ്ടാണ് ഇപ്പോൾ ഇങ്ങനെ ഇപ്പുകൾ വെളിപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളത്. ഇതിലെ കഥാവസ്തു വിഖ്യാതമായ ഭാരതയുദ്ധമാണെന്നുവരികിലും ശ്രോതാക്കൾക്ക് ജിജ്ഞാസ ഉണ്ടാകത്തക്കവിധത്തിൽ അശ്വമേധാവിന്റെ വീര്യശാസനപ്രകാരം ദ്രോണികണ്ഠനാരുടെ കവരം ഗാന്ധാർവ്വരാജാരുടെ സന്നിധിയിൽ ഭീമന്റെ ദുഷ്ടാധനനാരുടെ സമ്മേളനം ചാർവകരാജാവിന്റെ പത്നി ഇത്യാദികളെക്കൊണ്ട് കഥയ്ക്ക് നവ്യതയും വരുത്തിവെച്ചിട്ടുള്ളതിനാൽ ഇതിൽ വിശേഷപ്രതിപത്തി മനസ്സിലാക്കേണ്ടതാണ്. തർജ്ജമയിൽ മൂലകവിയെ അനുസരിക്കുകയല്ലാതെ വിശേഷസ്വഭാവത്താലോണം ഞാൻ ചെയ്തിട്ടില്ല. പ്രായേണ പദ്യങ്ങളിൽ പ്രതിപദങ്ങളാണെന്നു നിയമം സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ടില്ല. ഈ ഭാഷാവിവർത്തനം എത്രകണ്ട് വിജയകരമായിരിക്കുന്നു എന്നു മഹാജനങ്ങളുടെ ശിക്ഷകമ്പനമൊലപാടുകോപനമൊ കണ്ടുതന്നെ തീർച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

ഈ പരിശ്രമത്തിൽ സഹായമാകട്ടെ സമ്മതിചേരും സിദ്ധിക്കുന്നപക്ഷം അടുത്ത അവസരത്തിൽതന്നെ മുദ്രാക്ഷര സം തർജ്ജമയെഴുതണമെന്നാണ് ഞാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത്.

പണ്ഡിതമണ്ഡലം ഖണ്ഡപത്രം സകലകലാസമ്പന്നനായ പ്രൊഫെസർ ഏ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ കോയിത്തമ്പുരാൻ എം. ഏ. എം. ആർ. എസ്സ്. അവിടന്ന് ഗുരുതരങ്ങളായ അനേക കാര്യങ്ങൾ നടത്തുന്നതിനിടക്ക് പ്രൗഢരചനയായ (ഒരുവിമർശനം) ഈ തർജ്ജമക്ക് ശിശുരാമകുടമാക്കി ചേർത്തിട്ടുള്ളതിന് എനിക്ക് അവിടുത്തെപേരിൽ അകൈതവമായ ഹാർട്ടാദാതിശയമുണ്ടെന്നു കൂടി പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

പി. കേശവൻമാ.

ഒരു വിമർശനം

വേണീസംഹാരം ഭാഷാസാരകം പ്രസിദ്ധീകരിക്കുമ്പോൾ
തൽ കർത്താവിന്റെ ക്ഷണനപ്രകാരം ഞാൻ ആകൃതി മുദ്രവരം
ഒരാവർത്തി വാചിതയെന്നായി. ആ സംഗതിയുടെ ഓർമ്മയായി
അഞ്ചുപേരിൽ താഴെ ചേർക്കുന്നു.

സംസ്കൃതത്തിൽ വീരസമ്പ്രദായങ്ങളായ നാടകങ്ങളിൽ
പ്രഥമഗണനിയമാണ് വേണീസംഹാരം. വേണീ എന്നാൽ
അഴിച്ചിട്ടുതലമുടി. അതിന്റെ സംഹാരം കൂട്ടിച്ചിട്ടിച്ചുകെ
ട്ടുക. മൃതസഭയിൽ മൃഗാസനൻ പിടിച്ചു വലിച്ചുഴിച്ചു പാഞ്ചാ
ലിയുടെ തലമുടി ഭീമൻ തൽക്കാലനാഭിരായ കൈവരെ സം
ഹരിച്ച് കെട്ടിക്കുന്നതുവരെ വേണീയായിത്തന്നെ കിടക്കയേ
ഉള്ളവെന്ന് ഒരു പ്രതിജ്ഞ നടന്നത് എന്തുവിധം നിറവേറി
എന്നാണ് ഈ നാടകത്തിൽ പ്രതിപാദ്യം. അതിനാൽ ഭാര
തയുദ്ധമാണ് നാടകത്തിലെ കഥാവസ്തു. യുദ്ധം രംഗപ്രയോ
ഗാഹങ്ങളല്ലാത്ത സംഗതികളിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അങ്ങി
നെയുള്ള ഇതിവൃത്തംകൊണ്ട് നാടകം ചർച്ചയിലാണ് കവി
സ്വചാതുര്യം കാണിക്കുന്നത്.

ഭാരതയുദ്ധത്തിൽ പഞ്ചപാണ്ഡവന്മാരും കൗരവപാണ്ഡവ
നായകന്മാരായ അർജുനൻ വെങ്കിടം നാഗവരെ ഭാരത
യുദ്ധം വലിച്ചത് ഭീമനാകയാൽ നാടകത്തിൽ ഭീമൻതന്നെ
നായകൻ. പാഞ്ചാലി നായിക. ദ്രൗപദയന്തൻ പ്രതിനാ
യകൻ. ഭീമനെ ആലംബിച്ചിരിക്കുന്ന രണോത്സാഹം പ്രഥ
മാങ്കത്തിൽ ഉൽബുദ്ധമായി ക്രമേണ പോയിച്ച് ഒടുവിൽ
ദ്രൗപദയന്തവധത്തിൽ പാമകാശ്വരയ പ്രാപിച്ച് സഫലമായി
പരിണമിക്കുന്നതിനാൽ വീരസം അഗ്രി അശ്വതഥാമാദിക
ളെ ആലംബിച്ചു രാജവംശം ഗാന്ധാർവ്വകാശ്വരന്മാരെ ആലം
ബിച്ചുള്ള കൗരവയും അംഗങ്ങളായിനിന്ന് വീരസത്തെ ഉത്തേ
ജിപ്പിക്കുന്നു. നിവ്വരണത്തിൽ അതുഭൂതംവേണമെന്നുള്ള വി
ധിയേയും കവിരക്ഷണവൃത്താന്തംകൊണ്ട് സരസമായി ചേർ

ലിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. രണ്ടാമകത്തിൽ യുദ്ധഃഖ്യേ ദുഷ്ടോധനനേയും
 ഭാനമതഃയേയും ഉദ്യോനത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിച്ച് ശുഭാശം ഉ
 ണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള മാത്രം ആവശ്യമില്ലായിരുന്നു. ദുഷ്ടോധനൻ
 പ്രതിനായകനാണെങ്കിലും അയാളെ സ്വന്തകണ്യകിയായ
 വിനയസ്വരണപോലും ആക്ഷേപിക്കത്തക്ക നിലയിൽ കൊ
 ണ്ടുചെന്നു വിട്ടത് നന്നായില്ല.

ജേതാക്കൾ ലോകപാലാനാം സ്വപദമെടുത്തുപോകും.
 രാമസ്തുവിതകൈലാസമരംതിംബകുപ്തം.

എന്നാൽ കാളഭാസൻ പ്രതിനായകനെപ്പറ്റി പ്രസ്തു വി
 ക്കുന്നത് അസാമാന്യമായ ശത്രുവിനെ ജയിക്കുമല്ലെ നായകൻ
 മാഹാത്മ്യം. ആകെ കൂടി നോക്കിയാൽ ദുഷ്ടോധനൻ എന്ന
 പാത്രത്തെ നോക്കി നന്നാക്കേണ്ട ആവശ്യമായിരുന്നു എന്ന്
 തോന്നും.

എന്നാൽ കവിയുടെ സങ്കടങ്ങളും നാം കാണാം.
 അടിമത്വം മുടിവരെ പോരാളികളാക്കുന്നുണ്ട് പേരിന് വി
 ലിപ്പിക്കയും അർത്ഥമില്ലാത്ത പാശാശ്ചര്യമോളം മാറ്റാതെ വന്ന
 കൊണ്ട് വർണ്ണിക്കുകയും യുദ്ധത്തിൽ മരിച്ചവരെ അവരുടെ
 പിതൃപുത്രസ്വന്തങ്ങളാക്കുന്നുണ്ട് അന്യശാപ്തിക്കയും വീര
 സ്വർഗ്ഗം പ്രാപിച്ച ശുഭാശയുടെ ശരീരം ശത്രുക്കളെ കണ്യക
 ലിച്ഛാനന്ദിക്കാനായി സമാധാനത്തിൽ രാക്ഷസരെ പ്രവേശി
 പ്പിച്ചു അവരെക്കൊണ്ട് കഥാസംഘടനനിർമ്മിക്കുകയും ചെയ
 യ്ക്കുന്ന ലഹരിയിൽ അല്പനരരകിലും വൈവിത്ര്യത്തിനും വിശ്ര
 മത്തിനും വേണ്ടി ഉദ്യോക്കളെ പ്രശാന്തരമണീയമായ വിജയപ
 ദേശത്തിലേക്ക് കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോകേണ്ടതും കവിയുടെ കൃത്യമ
 ല്ലായോ? അതിലയ്യുമാണ് രണ്ടാമകത്തിലേ രംഗ ഉദ്യോനമാ
 ക്കിയിട്ടുള്ളത്. യുദ്ധത്തിന്റെ പശ്ചാത്താപമെന്നതെന്ന് മുൻകൂ
 ളി സൂചിപ്പിക്കേണ്ടുന്ന ആവശ്യവുമാണ്.

പാത്രചരണവിഷയത്തിൽ ഭീമൻ, ദുഷ്ടോധനൻ, അശ്വ
 തമാമാധ്യം, കണ്ണൻ ഇത്രയുംപേർ പ്രത്യേകതയോടെ തെളി
 യ്ക്കു പ്രകാശിക്കുന്നുണ്ട്. എന്നാൽ അവരുടെ ചിത്രം ശ്രീ
 വേംബാസമഹർഷി പഴയതോതിൽ കരിച്ചിട്ടുള്ളതിൽ നിന്നും
 പറ്റത്തക്ക ഭേദമൊന്നും നാടകകർത്താവു ചെയ്തിട്ടില്ല.

തയ്ക്കൽക്കൽക്കർ ഭാരവാഹിയായ അദ്ദേഹൻ അല്പംകൂടി പ്രാ
ധാന്യം കൊടുക്കാമായിരുന്നു. ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാന്തയും (ഇതിൽ
കൂടാലായി എതിർപ്പുണ്ടാകയാണു് ഞാൻ സമ്പാദിക്കേണ്ടതു്)
എന്നു് ഭാരവാഹ്യത്തിൽ പീഠികയായി യുധിഷ്ഠിരനാട്ടു് പതി
വുള്ള വാചകം ചോദിച്ചിരിക്കാൻ മാത്രമേ പ്രാവർത്തിച്ചിട്ടുള്ളു.

ഈ മാൻ പന്തളത്തു കേരളവർമ്മരാജ്യം അദ്വൈത ഭാ
ഷാകവിസമുദായത്തിൽ പ്രധാനനായകനായൊരു കൂട്ടത്തിൽ
ഉൾപ്പെട്ട ആളാണെന്നു് സർവ്വനേസമ്മതമാണു്. സംസ്കൃത
ത്തിലും മലയാളത്തിലും കേരളപാലയ സാഹിത്യസാഹിത്യം
സമ്പാദിച്ചിട്ടുള്ള താദൃശമാനാകവി മെഴിച്ചിട്ടുള്ളതാണു് ഈ ഭാ
ഷാജ്ഞാനം എന്നുള്ളതിൽ പരമാധി തത്വമുള്ള ഒരു പ്രശ്നാ
നപത്രമാവശ്യമില്ല. മൂലത്തിലേ പാഠഭേദങ്ങളും വ്യാഖ്യാന
ഭേദങ്ങളും നിഷ്പന്നിച്ചു് നോക്കിയിട്ടാണു് ഭാഷാജ്ഞാനം മെഴു
ട്ടുള്ളതെന്നുള്ള സംഗതി പല പ്രധാനഭാഗങ്ങളും സവിശേഷ
ണം ശ്രദ്ധിച്ചു് നോക്കിയതിൽ എനിക്ക് അറിയപ്പെട്ടു. തത്വ
മുള്ളതെന്തു് അധികം യോജിച്ചു് പോയി എന്നാണു് എനി
ക്കു് ആവശ്യം. അതിന്നു മാത്രമല്ല ശബ്ദവും വാക്യവും ശൈലി
യുംകൂടി മൂലാനുസരിച്ചായി വരുന്നതു് ഭാഷാജ്ഞാനത്തു് ഭോഷ
മെന്നാണെന്നൊന്നു മാത്രം പ്രതിപാദനവാനു് അനുവാദമുണ്ടാക്കു
ന്ന മൂലം പഠിക്കുന്നതിന്നു പരമംഗവ്യക്തമെന്നല്ലാതെ സപരമേ
അഭാഷയുടെ സാഹിത്യവചിയിൽ കേവലമായി ചേരുകയി
ല്ല. ഇത്രയും പറഞ്ഞു് കൊണ്ടു് പ്രകൃതത്തിൽ കേവലഭാ
ഗവ്യായം ഞാൻ ആരോപിക്കുന്നതായി വായനക്കാർ വിചാ
രിച്ചുപോകരുതെന്നു് പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊള്ളുന്നു. ഗദ്യഭാഗങ്ങളിൽ
മിലേക്കു് ഒരു സംസ്കൃതമുപകരണമെന്നു കൂടി നിശ്ചിതാൽ
ഭാഷയ്ക്കു് അനുപാദ്യം കൂടാത്തതു് എന്റെ അനുഭവത്തേ
ത്താൻ കവിതയെ നിർദ്ദിഷ്ടമെന്നു മാത്രമേയുള്ളു. എനിക്ക് ഈ
വിധം ഭോഷാനുഭൂതിന്റെ കാരണം ഈയിടെ അനുഭവ
ക്കിയ ചാരുഭാഷ, എന്ന നാടകത്തിൽ ചുണ്ണസപാതശ്യാത്താ
ടെ ഭാവക തത്വരീതി സർവ്വകാലവിനാശമുണ്ടായിട്ടു് ഉദ്വൃ
സനയാണെന്നുംപരാം. സംഭാഷണങ്ങൾ മിലേക്കുണ്ടായി
വരുന്നതിന്നുപോയിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതു് മൂലകവിയുടെ ഭോഷ
മാണു്. ക്രിയാഭാവവിശ്യാ കറുത്തതിനാൽ വേണീസംഹാ

ഓട്ടംവീതിയിൽ പ്രസ്തുതമായ ശ്രദ്ധകാഴ്ചയെന്ന ഞാൻ
 വിചരിക്കുന്നുള്ളു. യൂറോപ്പ് രാജ്യങ്ങളിൽ അതിഭയങ്കരമായി
 നടന്നുവരുന്ന മഹായുദ്ധം ലോകമാസകലം ആരംഭിക്കുകയും
 അഭൂതപൂർവ്വമായ ഒരു ക്ഷോഭം ജനിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന ഈ ഘട്ട
 ത്തിൽ കർമ്മശക്തരുടെവണ്ണം നോക്കുമ്പോൾ ഈ നാടകത്തിന്റെ
 അവസരം അപസാരമായിത്തീർന്നാൽ കേരളീയർക്കു പൊതു
 വേണ്ടു് കൈതുകപ്രദമായിരിക്കുമെന്ന് ഞാൻ ആശംസിക്കുന്നു.

എ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ.

വേണീസംഹാരം

ഭാഷാസങ്കേതം.

തടഞ്ഞിട്ടും നൽക്കേൽ ഭൂമനിയമാവാസപരിതമായ്
കടന്നിട്ടോ തികർക്കര-മിതർ വിടൻല്ലസിതമായ്
സ്സം കാച്ചുണ്ണൻതൻ കഴവിവെഴുമീ-യച്ചനസ്മം
പടന്തട്ടേ നമ്മർക്കിഹ സഭയിലീക്ഷാരസഫലം.

മ.

അതുമല്ല,

കാളിന്ദീപുളിനത്തിൽവെച്ചു കളിയിൽ
കോപിച്ചു ബാഷ്പോൽഗമ-

ത്താവേ കണ്ണു കലങ്ങി സദ്രസഭാം
കൈക്കൊണ്ടെഴും രാധയേ

ചാവേവിട്ടു തിരിച്ചു തൽച്ചവടിവായ്
കാൽവെച്ചു രോമാഞ്ചമ-

ക്കാവേപുണ്ടു വയുപ്രസാദമരുളും
കണ്ണൻ കടാക്ഷിക്കണം.

മ.

അത്രയും പോര,

പ്രേമത്താൽ ഗൗരവി, ദൈത്യപ്രണയിനികളിതെ-
നെന്നു സംഭ്രാന്തിഭീതി-

സ്തോമത്താൽ, ശാന്തയോഗീശ്വരൻ കരുണയൊടും,
കേശവൻ ധാസമോടും,

ഓമൽകാന്തായും തീർത്തസുഖരൻ വഹി-
ച്ചുസ്മുദൽഗ്ഗവ്മോടും,

ദേവന്മാർ മോദമോടും ത്രിപുരഘരിയിലീ-
ക്ഷിച്ചു ശല്യൻ സഹായം.

ന.

(നാദിയുടേ അവസാനത്തിൽ)

സുതയാരൻ—അധികം വിസ്മയിച്ചുപോവശ്ചമില്ല.

ശ്രോത്രഭാഗം അധികം വഴിയായ്ക്കുവാനുമാകും
ചിത്രാർക്കം അനേകമാളെങ്കിലും തീർത്തു,
ശബ്ദം അധികം വിശ്വസിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടാകാം.
അപ്പോഴാണ് ശ്രീകൃഷ്ണൻ വിളംബരം ചെയ്തത്. ക.

(ചുറ്റും നോക്കിക്കൊണ്ട്) പൂജ്യനായ സമാധാനിക
ജോഷി ഞങ്ങൾക്ക് കറച്ച പാത്രങ്ങളുണ്ട്.

വേദ സമാധാനികളെക്കൊണ്ട് കാവ്യവേദം
കുറേയ്ക്കു ഞങ്ങളുടെയടുത്തുവെക്കുകയും
മാറ്റം വരുത്തുകയും ചെയ്തുകൊടുത്തു.
വേദങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഗുണങ്ങളെയും മെച്ചപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു.

അതിനാൽ ഉപദേശിക്കുന്നതിനുള്ള കാര്യങ്ങളെ
തന്നെ കവിയുടേ കൃതിയായ വേദസംഹാരത്തെ നാടകത്തെ
അഭിനയിക്കാനായിട്ട് ഞങ്ങൾ ആരംഭിക്കുന്നു. ഈ നാടക
ത്തിൽ ഗുണകർമ്മത്തിന്റെ പരിശുദ്ധതയെ അനുസരിച്ചോ
മഹത്തായ കഥാസാഹസികമായ നാടകം കൊണ്ടോ പുത്തനാ
യ നാടകത്തെ കാണാനുള്ള കൈയെടുത്താവാം വേദാർത്ഥ മന
സ്സിലാക്കണമെന്നു ഞാൻ അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു.

(അഭിനയിക്കുന്നു)

അല്ലയോ വിദ്വാൻ, വേദത്തിലാകട്ടെ, വേദത്തിലാകട്ടെ.
ഈ പുരുഷന്മാരോട് ആർക്കും വിദ്വാനും കല്പനയാൽ
എല്ലാതരത്തോടും പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു;—“അവശ്യം വേണ്ടതാ
യ വീണാവേണമെന്നുവെങ്കിലും വാദ്യമേഖലയ്ക്കും വേദത്തിലാക
ട്ടെ. ഏതൊരുവരായാകുമായാലും ഹിതത്തിനുവേണ്ടി താൻ
തന്നെ ദൈവത്തോടു സമീകരിച്ചു, വേദവ്യാസൻ, നാരദൻ,
ശംഖ്യൻ, പരശുരാമൻ തുടങ്ങിയ മഹാപുരുഷന്മാരോടുകൂടി കേൾക്കുകയും

ധനന്റെ പടവീട്ടിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടാൻതാമിടുന്ന ദേവകീപുത്രനായ ചക്രപാണിദഗവാന്റെ യാത്ര, കാലമായി"-എന്ന്.

സുത്രധാരൻ—കേളിട്ട് (സന്തോഷത്തോടെ)

ആയുര്യം തന്നെ. സകലലോകങ്ങളുടേയും സൃഷ്ടിസ്ഥിതി സംഹാരങ്ങളിൽ ശക്തനായ വിഷ്ണുദഗവാനാകുന്ന ശ്രീകൃഷ്ണൻതന്നെ കരുപാഞ്ചലവരാജാക്കന്മാരുടേ യുദ്ധമാകുന്ന പ്രളയകാലാഗ്നിയിലേ ശരിപ്പെടുന്നതിനുവേണ്ടി സന്ധിചെയ്തിട്ടില്ലെന്നതിലേയ്ക്ക് ഭൂതനായി പുറപ്പെട്ടതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ അതുകലവും സകലരാജസംഘവും അനുഗ്രഹീതമായിത്തീർന്നു. അതിനാൽ എങ്ങോ, പാരിപാശ്ചിക, തടന്മാരോടു കൂടി സംഗീതമേളം എന്തുകൊണ്ടാണു് അങ്ങു് ആരംഭിക്കുത്തതു്?

(പ്രവേശിച്ചു്) പാരിപാശ്ചികൻ—ആകളി, തുടങ്ങിക്കളയാം. ഏതു സമയത്തേക്കുറിച്ചാണു് പാടേണ്ടതു്?

സുത്രധാരൻ—ചന്ദ്രശ്ശമി, ഗ്രഹനക്ഷത്രങ്ങൾ, ക്രൈശ്വലം, ധനുപക്ഷികൾ, സപ്തച്ഛത്തത്തിന്റെയും- കുമുദത്തിന്റെയും- പുണ്യരീതികളിന്റേയും- കാശകസുമത്തിന്റേയും പരാഗങ്ങൾ, ഇവകൊണ്ടു് ധവളമായിത്തീർന്ന ദിങ്മണ്ഡലത്തോടും യിമ്ബതടാകങ്ങളോടും കൂടിയ ഈ ശരൽക്കാലത്തേ കുറിച്ചുതന്നെ ഗായമാരംഭിച്ചു.

ഈ ശരൽക്കാലത്തിലാകട്ടേ,

സല്ലക്ഷത്തൊട്ടു മധുരം

ബലിച്ചല്ലാസമാൻ കാലവശാൽ

ഇപ്പു മിവിയിൽ നിപതിപ്പു

ദപ്പോലതമായ ധാർത്തരാഷ്ട്രകവം.

ന.

പാരിപാശ്ചികൻ—(സംഭ്രമിച്ചുകൊണ്ടു്) വിചേൻ, അങ്ങനേ പറയരുതു്. അമംഗളമില്ലാതെകട്ടേ.

സുത്രധാരൻ—(വരുളിച്ചു് അല്പം മന്ദമാസത്തോടുകൂടി.) മാരിയാ, ശരൽക്കാലത്തേവണ്ണിച്ചതാകയാൽ- "ധാർത്തരാഷ്ട്രകവ". മെന്ന് ധനുഷ്ടത്തേയാണല്ലോ ഞാൻ നിദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളതു്-

പാരിവാർപ്പികൻ—അങ്ങനെയല്ല; അതെനിക്കറിയാം. എ
ന്നാൽ അങ്ങയുടേ ഈ വാക്ക് അമംഗളത്തേക്കുടി ശംസിക്കുന്ന
താകയാൽ സത്യമായിട്ട് എന്റെ മനസ്സ് വല്ലാതെ പരിഭ്രമി
ക്കുന്നു.

സുത്രധാരൻ—മാരിയാ, ഇപ്പോൾ സംസാരിച്ചിരിക്കുന്ന
തിന്, ശ്രീകൃഷ്ണൻ തന്നെ ദൈവത്വം വഹിച്ചുപറഞ്ഞിരിക്കുകയാണു്
എന്നു വിശ്വസിച്ചിട്ടുള്ള അമംഗളവും ഇല്ലാതെ ആകുന്നതാണു്.

ഇതാ—

വൈരാഗ്യികളെ നീച്ച സംഘതിയാൽ പ്രമോദ-
മേൽക്കളെ പാണ്ഡുസുതർ മാധവനോടു കൂടി;
രക്താഞ്ചിതക്ഷിതികളായ് ക്ഷതവിഗ്രഹന്മാർ
സ്വാസ്ഥ്യം സ്വഭൂതൃപ്തരോടു കൈരവരാനിടത്തേ. ൭.

(അണിയറയിൽ അധിഷ്ഠിതനോടു കൂടി.) എന്താ, വൃന്ദാ
മംഗളപാഠം ചെയ്യുന്ന നടാധ്യക്ഷ,—

അക്കിലും കത്തിച്ച ഹാമ! വിഷമേകിക്കുപടമായ്
പാതം ചൂതിൽ തോല്പിച്ചിവിശ്വൽ ചേർത്തിട്ടു സഭയിൽ
ഹരിച്ചാഹാ! കൃഷ്ണാവസര കമ്പരീഭാരമെഴുത-
ക്കേൾക്കുവാൻ സ്വാസ്ഥ്യം വരുമിവിടെ അൻ വാഴമള
[വിൽ? വ.

പാരിവാർപ്പികൻ—വിദഗ്ദ്ധൻ, ഇതു് എവിടേ നിന്നാകുന്നു?

സുത്രധാരൻ—(പുറകോട്ടു നോക്കിട്ട്) ഓഹോ! വാസുദേ
വൻ പോയതുകൊണ്ടു് കരുക്കളുമായി സംസാരിച്ചുണ്ടാകുന്നതു
സമീപിച്ചുകാതെ, വിശാഖമായ നെറ്റിയിൽ ചേർത്തുവീക്കമാ
ക്കിയ പുരികക്കൊടിയോടു കൂടിയ നോട്ടത്താൽ അങ്ങളെയൊ
ക്കെയും സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു് കോപിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ ഭീ
മസേനൻ സമരഭാവനോടു കൂടി ഇവിടേയ്ക്കു തന്നെ വരുന്നു. അ
തിനാൽ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്നതു പന്തിയല്ല; നമു
ക്കു് ഇവിടെ നിന്നും വേറെ വഴിക്കു പോകാം.

(എന്നു് രണ്ടുപേരും പോയി.)

[അനന്തരം സഹദേവനോടുകൂടി കോപിച്ചിരിക്കുന്ന

ഭീമസേനൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.]

ഭീമസേനൻ—എടാ, ഭൃഷ്ടാ, വൃഥാമംഗളപാഠം ചെയ്യുന്ന തടാധമ, (“അരക്കില്ലം കത്തിച്ചു-” എന്ന ശ്ലോകം പിന്നെയും ചൊല്ലുന്നു.)

സഹദേവൻ—(അനന്തരയിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്) ജ്യേഷ്ഠാ, ക്ഷമിക്കണേ; ക്ഷമിക്കണേ. ഈ ജാതപുത്രന്റെ വാക്ക് നമ്മൾക്ക് സമ്മതംതന്നെ ആകുന്നു. കണ്ടാലും—(“വൈരാഗ്യികെട്ട്-” എന്നശ്ലോകം ചൊല്ലി മരറൊരു വിധത്തിലാണ് അർത്ഥമെന്ന് അഭിനയിക്കുന്നു.)

ഭീമസേനൻ—(പരിമാസമായി) അതത്; നിങ്ങൾക്കെന്തവയാൽ അമംഗളത്തെ ചിന്തിക്കുകയ്ക്കു. നിങ്ങളുടെ സഹോദരന്മാരുമായി സന്ധിച്ചെത്തുന്നതായാണു വേണ്ടത്.

സഹദേവൻ—(കോപത്തോടെ) ജ്യേഷ്ഠാ,—

അനുപദം പലതെററുകളാചരി-

ചുനയമാണൊരു കെഴുതവരേ സ്വയം

മനുജരാട്ടു ബലാൽ തടയായ്ക്കിൽ നി-

ന്നനുജാരയി, വീര, സാഹിച്ചിടും?

ൻ.

ഭീമസേനൻ—ഇത് ഇങ്ങനെയാണെന്നുള്ളതുകൊണ്ടു തന്നെ ഞൻ ഇപ്പോൾ മുതൽക്ക് നിങ്ങളിൽ നിന്ന് ഭേദിച്ചിരിക്കുന്നു. നോക്കുക—

ബാഹ്യത്തിൽതന്നെ വൈരം കരുതപൻ വള-

ന്നുള്ളതെന്നോട്ടമാത്രം;

തെല്ലും തത്രാർത്ഥപ്രാർത്ഥനമഭിമതരാം

നിങ്ങളും മേന്മവല്ല;

കില്ലെന്തേപ്പിന്നെയും ചേർന്നൊരു മഗധസുതൻ
തന്റെ വൻമാറിടം പോൽ
കവുൻഭീമൻ തകർക്കും കവുന്തയൊട്ടമസ്സുന്ധിയേ
നിങ്ങൾ ചേർപ്പിൻ.

൧൦.

സഹദേവൻ—(അനന്തയിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു്) ജ്യേഷ്ഠാ, അവിട
ന്നു് ഇങ്ങനെ അധികം കോപിക്കുന്നതായാൽ ഒരിക്കൽ ധർമ്മ
നാകുന്ന ഗുരു വേദിച്ചു എന്നു വരാം.

ഭീമസേനൻ—എന്തു്! ഗുരു ഒരിക്കൽ വേദിച്ചുകൊണ്ടി
രുന്നോ? അദ്ദേഹം വേദത്തെയും അറിയുമോ? നോക്കുക—

പഞ്ചാബ് ഭൂപസദസ്സിലാവിധമെഴും—

പാഞ്ചാലിതൻ ദൈന്യവും,
തിങ്ങാടിപ്പുലവേദങ്ങൾ അടവിയിൽ,
തോൽ മുററിനാം പാത്തുതും,
വേണ്ടതെങ്ങു വാദമുദിയിലൊളി-
ച്ചാഹന്ത! വർത്തിച്ചതും,
കണ്ടാധിപ്യം പൂണ്ടു ഞാൻ; ഗുരുവിനോ
സന്താപമില്ലിപ്പൊഴും.

൧൧.

അതിനാൽ സഹദേവാ നീ തിരിച്ചുപോയി വളരേക്കാല
മായി വർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കോപത്താൽ ജപിച്ചിരിക്കുന്ന
ഭീമൻ പറഞ്ഞതായിട്ടു് ഇപ്രകാരം രാജാവിനേ ധരിപ്പിക്കണം.

സഹദേവൻ—ജ്യേഷ്ഠാ, എങ്ങിനേ?

ഭീമസേനൻ—

അങ്ങേയ്ക്കുസന്താപമെങ്കിലൊന്നുതന്നെ മഹാ—

പാപത്തിൽ മുങ്ങിയിട്ടു ഞാൻ;
തിങ്ങും സ്വൈരമുള്ളതും സഗർവ്വവിധം
പ്പുറപ്പെട്ടിപ്പോയതുമേൽ;

എങ്ങും ചോര പിരണ്ട വൻഗഭയെഴും—

കെഴുതവ്യധനോവു ഞാ-

നങ്ങേക്കിപ്പൊഴുതീനല്ല; ഗുരു വ-

ല്ലങ്ങുന്നു, -മിന്നേട്ടിനും.

മ.വ.

എന്ന് ഉലുതനായി ചുറ്റിനടക്കുന്നു.

സഹദേവൻ—(ഭീമനേത്തന്നേ അനുഗമിച്ചുകൊണ്ടു വിചാരിക്കുന്നു.) ഓഹോ! ജ്യേഷ്ഠൻ പാഞ്ചാലിയുടെ നാലുകെട്ടി വേയ്ക്കാണോ പോകുന്നത്. ആകട്ടെ; ഞാനിവിടെത്തന്നേ നിന്നുകൊള്ളാം. (എന്നു നിൽക്കുന്നു.)

ഭീമസേനൻ—(തിരിഞ്ഞു നോക്കിട്ട്) സഹദേവോ, നീ പോയി ഗുരുവിനേ അനുവർത്തിക്കുക. ഞാനും ആയുധാഗാരത്തിൽ പ്രവേശിച്ച് ആയുധമെടുക്കട്ടേ.

സഹദേവൻ—ജ്യേഷ്ഠാ, ഇതായുധാഗാരമല്ല; പാഞ്ചാലിയുടെ നാലുകെട്ടാകുന്നു.

ഭീമസേനൻ—(സംശയിച്ച്) എന്ത്?, ഇത് ആയുധാഗാരമല്ലേ? പാഞ്ചാലിയുടെ നാലുകെട്ടാണോ? (ആലോചിച്ച് സന്തോഷത്തോടു കൂടെ) പാഞ്ചാലിയോടു യാത്ര പറയേണ്ടതുതന്നെയാണു്. (സ്നേഹത്തോടെ സഹദേവന്റെ കൈ പിടിച്ചുകൊണ്ടു്) വത്സ, വത്ര; ആർക്കു കരുക്കളുമായി സന്ധിചെയ് വാതിച്ചിട്ടുകൊണ്ടു് നമ്മളെ ഉപദ്രവിക്കുന്നത് അനുജനും അറിയുന്നുണ്ടല്ലോ.

(രണ്ടുപേരും പ്രവേശത്തേ നടിക്കുന്നു; ഭീമസേനൻ കോപത്തോടു കൂടി നില്ക്കു് ഇരിക്കുന്നു.)

സഹദേവൻ—(പരിഭ്രമിച്ച്) ജ്യേഷ്ഠാ, ഇതാ അസനം തയ്യാറാക്കിയിരിക്കുന്നു. ജ്യേഷ്ഠൻ ഇതിവിൽക്കു് കൃഷ്ണാഗമനത്തേ കാത്തുകൊണ്ടാലും.

ഭീമസേനൻ—(ഇരുന്നിട്ടു് ആലോചിച്ചുകൊണ്ടു്) വത്സാ, കൃഷ്ണാഗമനമെന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു് ഓടവരുന്നു. ഗോവാൻ

ശ്രീകൃഷ്ണനേ എന്തു കരാറിയെന്നാണു് സന്ധിചെയ്വാനായി സുയോഗനന്തേന അടുക്കവേയ്ക്കു പറഞ്ഞയച്ചിരിക്കുന്നതു്?

സഹദേവൻ—അഞ്ചുഗ്രാമങ്ങളെക്കൊണ്ടു്.

ഭീമസേനൻ—(ചെവികൾ പൊത്തിട്ടു്) കഷ്ടം! കഷ്ടം!! അജാതശത്രുവായ രാജാവിന്നു തേജസ്സ് ഇത്രയും കുറഞ്ഞുപോയല്ലോ എന്ന് വാസ്തവമായി എന്റെ മനസ്സ് വിറയ്ക്കുന്നു. (തിരിഞ്ഞിരുന്നിട്ടു്) എന്നാൽ വസു, നീ അക്കാര്യം പറഞ്ഞതുമില്ല; ഈ ഭീമൻ അതു കേട്ടതുമില്ല.

അഞ്ചുഗ്രാമാകർമ്മികളിൽ ക്ഷാത്രതേജസ്സു മനഹോ!

കള്ളച്ചുതാടിയടുത്തുൻ കൊള്ളചെയ്യാനസംശയം. മന്ദ.

(അണിയിരയിൽ)

(സമാശ്വസിക്കണേ, ദേവീ, സമാശ്വസിക്കണേ!)

സഹദേവൻ—(അണിയിരയിലേയ്ക്കു നോക്കിട്ടു് വിചാരിക്കുന്നു.) ഓഹോ! ധാരധാരയായി ഒഴുകി വരുന്ന കണ്ണുനീരുകളാൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ട മിഴികളോടു കൂടി പാഞ്ചാലി അർജുനമീപത്തിലേയ്ക്കു വരുന്നുവല്ലോ. ഇതുവളരെ ദുഃഖമായിട്ടാണു് വന്നു കൂടിയതു്.

ഇടിത്തീകണക്കേറുമീയാർച്ചയിൽ സം-

ഘടിക്കണ കോപപ്രചണ്ഡാഗ്നിയിപ്പോൾ

തടിച്ചുള്ള വർഷാമതല്ലിക്കു തുവ്വം

തടിൽഗാത്രീയിക്കുണ്ണ പാദേ പടർത്തും.

മഃ.

(അനന്തരം മുമ്പിൽ പറഞ്ഞതുപോലെ പാഞ്ചാലിയും

ചേടിയും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

പാഞ്ചാലി കണ്ണീരോടു കൂടി ഭീഷ്മശ്വാസം വിടുന്നു.)

ചേടി—സമാശ്വസിക്കണേ, ദേവീ, സമാശ്വസിക്കണേ! കരക്കളിൽ എന്നും വൈരാമ്യമുള്ള കമാരഭീമസേനൻ ഭവതിയുടെ ചേദത്തേ ശമിപ്പിക്കും.

പാഞ്ചാലി—എടീ, ബുദ്ധിമതിക, ഇതു സംഭവിക്കുമായിരുന്നു; മഹാരാജൻ പ്രതിജ്ഞയായിരുന്നു എങ്കിൽ. എന്നാൽ നാമാന്ത കാണുന്നതിനായി എന്റെ മനസ്സ് ബലപ്പെടുന്നു. അതിനാൽ നാമന്റെ വാസസ്ഥലത്തേയ്ക്ക് നീ വരികാണിക്കുക.

ചേടി—ദേവീ, എഴുന്നള്ളുക, എഴുന്നള്ളുക; (എന്ന് രണ്ടുപേരും ചുറ്റി നടക്കുന്നു.)

ചേടി—ഇതാണു വാസസ്ഥലം; ഇവിടെ ദേവി പ്രവേശിച്ചാലും.

പാഞ്ചാലി—എടീ, നീ ചെന്നു എന്റെ വരവ് നാമനേ അറിയിക്കുക.

ചേടി—കല്പനപോലെ; (എന്ന് ചുറ്റി നടന്ന് അടുത്തു ചെന്നിട്ട്) ജയിക്കട്ടേ, കമാരൻ ജയിക്കട്ടേ.

ഭീമസേനൻ—(അതു കേൾക്കാതെ, “അത്യുഗ്രമാകും” എന്നശ്ലോകത്തെ പിന്നെയും ചൊല്ലുന്നു.)

ചേടി—(തിരിച്ചു വന്നിട്ട്) ദേവീ, അവിടത്തെ അടുക്കൽ പ്രിയത്തേ അന്തർ അറിയിക്കുന്നു; കമാരൻ കോപിതനെന്നപോലെ കാണപ്പെടുന്നു.

പാഞ്ചാലി—എടീ, അങ്ങനെയൊക്കെങ്കിൽ നാമന്റെ ഈ അപരീക്ഷയും എന്തിക്കാശ്വാസത്തേക്കുമാണെന്നതാണ്. അതിനാൽ വിജയത്തിൽ പോയി നിന്ന് നാമന്റെ നിശ്ചയത്തെ കേൾക്കുകതന്നെ. (രണ്ടുപേരും അപ്രകാരം ചെയ്യുന്നു.)

ഭീമസേനൻ—(സഹദേവനോടായിട്ട്) എന്ത്! അഞ്ചു ഗ്രാമങ്ങളൊക്കെങ്ങാനോ സന്ധി?

പോരാടിക്കോപമാടിക്കേന്ദ്രവരത-

ത്തെയു മട്ടിക്കയില്ലേ?

പോരാചൽക്കാരി ഒട്ടാസനനടയ കടും

ചോദിക്കിക്കയില്ലേ?

പോരാ ദുഷ്ടോദ്ധനൻതൻ തുടയിണ ഗദയാൽ
ചൂർണ്ണമായ് അർപ്പിക്കയില്ലേ?

പോരാളും ധർമ്മജൻ ചെറിയതുകയുമായ്
സന്ധിചെട്ടയ്ക്കൊടി നോക്കാം.

൧൫.

പാഞ്ചാലി—(സന്തോഷത്തോടെ ഛായാപാത്രമായിട്ട്)
നാഥാ, അങ്ങയുടെ ഈ മാതിരിയുള്ള വാക്ക് കേൾക്കില്ലല്ലോ?
അതിനാൽ പിന്നെയും പിന്നെയും പറഞ്ഞാലും.

ഭീമസേനൻ—(കേൾക്കാതെത്തന്നെ— “പോരാടിക്കോപ
മോട്ട്” എന്ന ശ്ലോകം പിന്നെയും ചൊല്ലുന്നു.)

സഹദേവൻ—ജ്യേഷ്ഠാ, അറിവില്ലാത്തവനേപ്പോലെയാ
ണെല്ലാ അവിടന്ന് മഹാരാജാവിന്റെ സന്ദർശനത്തു മനസ്സി
വാക്കിയത്.

ഭീമസേനൻ—ഇവിടെ എന്തിനാണു വേണ്ടത്?

സഹദേവൻ—ഗുരു ഇങ്ങനെയാണു സന്ദർശിച്ചിട്ടുള്ളത്.

ഭീമസേനൻ—അപ്പോൾ?

സഹദേവൻ—സുഭയാധനം.

ഭീമസേനൻ—എങ്ങനെ?

സഹദേവൻ—

“ഇത്രപ്രസ്ഥം-വൃകപ്രസ്ഥം-ജന്മം-വാണാവതം
ഗ്രാമങ്ങൾ നലു-അന്നാലും മറ്റേതെങ്കിലുമൊന്നുമേ.” മന്ത്ര.

ഭീമസേനൻ—അതുകൊണ്ടെന്താണു്?

സഹദേവൻ—ഇങ്ങനെ നാലു ഗ്രാമങ്ങളുടെ പേരു പറ
ഞ്ഞുകൊണ്ടും അഞ്ചാമത്തേതു് പ്രത്യേകം പറയാത്തുകൊണ്ടും;
വിഷഭോജനം, ജന്തുഗ്രഹദാഹം, കള്ളച്ചുട്ടു്, സഭാഭയം കൃത്യം
ഇങ്ങനെയുള്ളവയെ പ്രകാശിപ്പിച്ചതു തന്നെയാണെന്നു് ഞാൻ
വിചാരിക്കുന്നു.

ഭീമസേനൻ—വത്സ, അങ്ങനെ ചെല്ലത്തുകൊണ്ടു് എ
ന്താണു വരാനുള്ളതു്?

സഹദേവൻ—ശ്ലേഷാ, അങ്ങനെയൊക്കെയും അത്ഭുതങ്ങളൊക്കെയും അന്തർവർത്തിയാക്കി വാക്കുകളുടെ വിനാശത്തിൽ മടിയുള്ളതാണ് മനസ്സ് എന്ന് വോകത്തിൽ ബോദ്ധ്യപ്പെടുന്നു. കരുണാജനകമായി സന്ധിയുണ്ടാകുന്നതല്ലെന്ന് അപ്പോൾ തന്നെ തെളിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ഭീമസേനൻ—മൂലം, ഇതൊക്കെയും അത്ഭുതങ്ങളൊക്കെയും എപ്പോഴോ വന്നാൽപോലും പുറപ്പെട്ടു ഞങ്ങളെക്കൊള്ളി കരുണാജനകമായി നശിപ്പിക്കാമെന്ന് പ്രതിജ്ഞ ചെയ്ത അപ്പോൾ തന്നെ കരുണാജനമായി സന്ധിയുണ്ടാകുന്നതല്ലെന്ന് വെളി വായി. വോകത്തിൽ ധാരാളമായ കലയായും നിങ്ങൾക്കു ലഭിക്കുകയാകുമോ? അത്രയുമല്ല—എന്താ, മൂലം-

വോകത്തിലിന്നുവരുവെവിവരം വിശേഷി-

ച്ചുകുന്നു നിങ്ങളിലേയോ! ബഹുവഴി, കൊള്ളാം;

ഹാ! കഷ്ടമാസ്സഭയിലാത്തവയുക ചത്തി-

ന്നാകുന്നു രൂപ വളർത്തുവതില്ലതാനും. ൧൭

പാഞ്ചാലി—(ഹേസ്യമായി) നാഥാ, ഇവർ വളർത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു; അങ്ങനെയൊക്കെ മറക്കരുതേ.

ഭീമസേനൻ—ചന്ദ്രാ, പാഞ്ചാലി എന്താണ് അറിയുന്നതു്?

സഹദേവൻ—ശ്ലേഷാ, ഭദ്രപതി വന്നിട്ട് എത്ര നേരമായി; ആർ വന്നിട്ടുള്ളതുകൂടി കോപം കേറി മറിഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനാൽ ശ്ലേഷൻ കണ്ടില്ല; ഇല്ലേ?

ഭീമസേനൻ—(നോക്കിട്ട് ആദരവോടുകൂടി) ഞങ്ങൾ അധികം കോപിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട് ഭവതി വന്നിട്ടുകൂടി കണ്ടില്ല; അതിനാൽ ദേഷ്യപ്പെടരുതേ.

പാഞ്ചാലി—നാഥാ, നിങ്ങൾ ഉദാസീനന്മാരായിരിക്കുമ്പോഴാണ് എനിക്ക് ദേഷ്യം ഉള്ളതു്; അല്ലാതെ കോപിച്ചിരിക്കുമ്പോഴല്ല.

ജീമസനൻ—അങ്ങനെയൊക്കെങ്കിൽ സപാതമാവിന്റെ സങ്കടമൊക്കെപോയി എന്നു മനസ്സിലാക്കിക്കൊള്ളണം. (കൈയ്ക്കു പിടിച്ച് അടുക്കമിരുത്തിച്ചുവെക്കുന്നതോടുകൂടി) എന്താണ് ഭവതി പരിഭ്രമിച്ചിരിക്കുന്നതുപോലെ കാണുന്നത്?

പഞ്ചാമി—നാഥാ, ഭവാൻ അടുത്തിരിക്കുമ്പോൾ എനിക്ക് കറച്ചു പരിഭ്രമകാരണമില്ലാത്ത ഇല്ല.

ജീമസനൻ—അതെന്താണ് പറയാത്തത്? (തലമുടി തോക്കിട്ട്) അല്ലെങ്കിൽ എന്തിനു പറയുന്നു?

ജീവിച്ചു പാണ്ഡുസുതർ വിട്ടു പിരിഞ്ഞിടാതെ

മേവുവൊഴും ഭൂപദമാലകമാരി കയ്യാ!

ആവിഗ്നയാഗ്നമതല്ലിക കെട്ടിടാതെ

യീവണ്ണമുള്ള ഒരു ഹന്ത! വരമിക്കയല്ലേ?

൧൩.

പഞ്ചാമി—എടീ, ബുദ്ധിമതിക, നീ നാഥനോടു പറയുക; വേദം ആതാണ് എന്തെന്ന് പരിഭവത്തിൽ ചേരിക്കാനുള്ളത്?

മേടി—(കല്പനപോലെ, എന്ന് ജീമന്റെ അടുത്തുമെന്ന് തൊഴുതുകൊണ്ടു്) കമാരൻ കേടാമു; ഇപ്പോൾ ദേവിക്ക് ഇരിപ്പും കൂടുതലായി സംഗ്രമകാരണമുണ്ടായി.

ജീമസനൻ—എന്ത്! ഇതിലും കൂടുതലായിട്ടെന്നാ? ബുദ്ധിമതികേ, പറയുക.

കെട്ടാൻ വേണിയെഴുതിപ്പിയചത്തിയാളെ-

തൊടാതെ ഗുരുവിചാരപ്പുരമെന്ന മട്ടിൽ

അടാൻ കൈരവനത്തിനു കാട്ടുതീത്ത്

മറ്റൊരുമെന്നിട്ട് വെറുജീയവതായ് ഭവിപ്പൂ.

൧൪.

മേടി—കമാരൻ കേടാമു; ഇപ്പോഴാകട്ടേ ദേവി അഞ്ചു യോടും സുദൃഢ തുടങ്ങിയ സപതാരികളോടും കൂടി ആയുധമായ ഗാന്ധാരിയെ വന്ദിക്കുന്നതിനായി പോയിരുന്നു.

ജീമസനൻ—അതു തന്നായി; ഗുരുക്കന്മാർ വന്ദ്യന്മാരാണല്ലോ. പിന്നെ,

ചേടി—അവിടെ നിന്ന് തിരിച്ചുവരുമ്പോൾ ഭാരതമതിയേ കാണാനിടയായി.

ജീമസേനൻ— (കോപത്തോടെ) ആഹ! ശത്രുവിന്റെ ഭാര്യ കണ്ടോ? കണ്ഠ! ദേവിയ്ക്ക് കോപമുണ്ടായതു കുറ്റമല്ല. പിന്നെ പിന്നെ—

ചേടി—ഉടനെ അവൾ ദേവിയേ നോക്കിട്ട് സഖീജനങ്ങളുടെ മുഖത്തുനോക്കി പുഞ്ചിരിയിടും കൊണ്ട്—“അല്ലേ, പാഞ്ചാലീ, ഇപ്പൊഴും നിങ്ങളുടെ തലമുടി എത്രകൊണ്ടാണ് കെട്ടാതെ ഇരിക്കുന്നത്?” എന്ന് അഹങ്കാരത്തോടു കൂടി പറഞ്ഞു.

ജീമസേനൻ—സാമദേവ, കേളോ?

സാമദേവൻ—ജ്യോഷ്ഠ, അവൾക്കു യോജിക്കുന്നതു നന്നെ. അവൾ ഓരോന്നാൽ കളത്രമല്ലയോ? നോക്കുക—

തെളിച്ചു വസിക്കയാൽ വേർക്കും
തരണിപ്പത്തിമ ഭർത്തുവുമായി;
അമൃതനിത്യ സങ്കടം വിധാവ്യ-
അരുവിൽ ചുറ്റിയ നല്ല വല്ലികൂടി.

൨൦.

ജീമസേനൻ—ബുദ്ധിമതികേ, അതിന് ദേവി എന്തു നൊവറു പറഞ്ഞു?

ചേടി—കുമാര, എന്റെ വാക്ക് കുറഞ്ഞുപോയെങ്കിലുമല്ല ദേവി പറയേണ്ടതുണ്ട്?

ജീമസേനൻ—പിന്നെ, നീ എന്താണു പറഞ്ഞത്?

ചേടി—ഉടനെ ഞാൻ ദേവ്യുത്താടെ,—“അല്ലയോ, ഭാരതമതി, നിങ്ങൾ തലമുടി അഴിച്ചിടാതെ ഇരിക്കുമ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ ദേവി തലമുടി എങ്ങനെയാണ് കെട്ടുന്നത്?”—എന്ന് പറഞ്ഞു.

ജീമസേനൻ—നന്നായി; ബുദ്ധിമതികേ നന്നായി. ഞങ്ങളുടെ പരിജനങ്ങൾക്ക് ഉചിതമായിട്ടുള്ളതെന്നേ നീ പറഞ്ഞു. (പെട്ടെന്ന് ആസനത്തിൽ യിന്ന് എഴുന്നേറ്റ്) പാഞ്ചാലരാജ പുത്രീ, വേഗി കേട്ടാലും; അമൃതസിക്കാതെതന്നെ—

തിരിച്ചു പലവട്ടവും ബലമിയന്ന ജീമൻ കനം
പെരുത്ത ഗദയാൽപ്പും തുടയടിച്ചു പൊട്ടിച്ചുടൻ
കുരുപുവമെയ്യിൽ നിന്നൊഴുകിടും കടും ശോണിതം
പിരണ്ട കുതാരിനാൽ സുതന്ത നിൻകഥ കെട്ടിടും. ൨൧

പാഞ്ചാലി—നാഥാ, കോപിച്ചിരിക്കുന്ന അങ്ങയ്ക്ക് എന്താണ് ഭയ്യമായിട്ടുള്ളത്? എല്ലാ വിധത്തിലും അങ്ങയുടെ ഈ വ്യവസായത്തേ ഭ്രാന്താക്കുമെന്നും അനുവദിക്കട്ടേ.

സഹദേവൻ—ഞങ്ങൾ ഇതു സമ്മതിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. (അണിയറയിൽ വലുതായ കളകളുൾക്കൂടി ഉണ്ടാകുന്നു. എല്ലാവരും വിസ്മയത്തോടെ കേൾക്കുന്നു.)

ജീമസേനൻ—

ക്ഷീരാംഭോധി മറിഞ്ഞു വെള്ളമകമേ

പൂരിച്ച മന്മാളിതൻ

ഘോരാരാവവുമുൽക്കടസ്തനിതവും

തുര്യേഷ്ഠനിസ്ഥാനവും

നേരോടൊത്തു ഘട്ടഹാസനിയൊയ്

ഉഷ്ണാതികോപോക്തിപോ-

ലാരോ ദുര്യഭി കൊട്ടിടുന്നു കരുവം-

ശാന്തിക്കു ദ്വാതമായ്.

൨൨.

(സംഭ്രമത്തോടു കൂടി പ്രവേശിച്ചിട്ട്)

കന്യകി—കുമാര, ഇതാ! ഭഗവാൻ വാസുദേവൻ.

(എല്ലാവരും തൊഴുതുക്കൊണ്ടു് എഴുന്നേൽക്കുന്നു)

ജീമസേനൻ—എവിടെ; ആ ഭഗവാൻ?

കന്യകി— പാഞ്ചാലന്മാരിൽ പക്ഷപാതമുള്ളതുകൊണ്ടു് കോപിച്ചു് ദുഷ്ടാധനൻ പിടിച്ചുകെട്ടാനായിത്തുടങ്ങി; (എല്ലാവരും സംഭ്രമത്തോടെ നടക്കുന്നു.)

ജീമസേനൻ—പിടിച്ചുകെട്ടിയോ?

കണ്യകി—ഇല്ല ഇല്ല; പിടിച്ചുകെട്ടാൻ തുടങ്ങി.

ജീമസേനൻ—ഭഗവാൻ എന്തു പ്രവർത്തിച്ചു?

കണ്യകി—ഉടനേ ആ മഹാത്മാവായ ഭഗവാൻ വിശ്വ
രൂപം കാണിച്ചുതന്നുകൊണ്ടു് ആ തേജസ്സിനാൽ മുർച്ഛിച്ചുപോ
യ കരകവത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു് ഞങ്ങളുടെ പടവീടിനകത്തു വന്നു്
വേഗത്തിൽ കമാരനെ കാണുന്നതിനാഗ്രഹിക്കുന്നു.

ജീമസേനൻ—(ഉപഹാസത്തോടെ) എന്തു്! ഭണ്ഡുഡിയായ
ഭയ്യോധനൻ ഭഗവാനേ പിടിച്ചുകെട്ടുന്നതിനാഗ്രഹിക്കുന്നുവോ?
(ആകാശത്തിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു്) എടാ! ഭണ്ഡുഡേ, കേശവാ
ധമാ, നീ ഇപ്രകാരം മയ്യൊള വിളിക്കുന്നതിനാൽ പാണ്ഡവന്മാ
രുടേ കോപം കേവലം ഒരു നിമിത്തമായിട്ടു് തീരേണ്ടതേ ഉള്ളു്.

സഹദേവൻ—ജ്യോഷ്ഠാ, ഭയ്യനായ ഈ സുധോധനൻ, വാ
സുദേവനായ ഭഗവാനേയും വാസ്തവസ്വരൂപത്തിൽ അറിയു
ന്നില്ലല്ലോ.

ജീമസേനൻ—വാസാ, മുഖനായ ഈ ഭണ്ഡുഡി എങ്ങനെ
അറിയും? നോക്കുക—

തന്നത്താനേ മരിച്ചും കവചധരയകലും

ഋണമുൾക്കൊണ്ടുരച്ചും

ചിന്തം ജ്ഞാനപ്രഭാവമനുഭവേന്തമ

സ്തോകെയും വേർതിരിച്ചും

ധന്യശ്രീ സാത്തപികന്മാർ കരുതുമൊഴുതമോ-

ഭീഷ്മികൾക്കപ്പുറത്താ-

യെന്നും കാണുന്നൊരഭേദവനെയിവനശ്ചിമോ-

ഹാസ്യത്തുണ്ടോ ഗ്രഹിപ്പൂ?

൨൩.

ആയു് ജയസമാ, ഇപ്പോൾ ഈ എന്തു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു?

കണ്യകി—തന്നത്താൻ പോയി കമാരൻ മഹാരാജാ
വിന്റെ പ്രമുഖനിയെ അറിഞ്ഞാലും—

(എന്നു് പോയി.)

(അന്നിയറയിൽ കളകളു ശബ്ദത്തിന്റെ ശ്രവണം) ഭോ, ഭോ, ഉപദൻ- വിരാടൻ- വൃഷ്ണി- അന്ധകൻ- സാമദേവൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന നമ്മുടെ സേനാപതികളേ, കൈരവേസനയിലേ പ്രധാനയായനാരേ, ദ്വാന്മാർ കേട്ടാലും -

സത്യം തെറ്റിട്ടെന്നായ് യെമൊടു ബഹുയ-
 ത്തിച്ചു ശാന്തപ്പെടുത്തി;
 പേരും വംശത്തെ നിന്താൻ ശമമൊടവി-
 ഖവും വിസ്മയിപ്പാനുമിനി;
 —ചാലേ ചൂതാടിമായോരണിയിലുള്ളവായ്
 ഒളപെടീവസ്രമോക്ഷ-
 ത്താലേ വർത്തിച്ചിട്ടു നൂ കരുവനമർച്ചാ-
 ത്തർക്കക്രോധവഹനി.

൨൫.

ഭീമസേനൻ—(കേട്ടിട്ട് സന്തോഷത്തോടെ) തടവു കൂടാതെ ആതുപുത്രന്റേം ക്രോധവഹനി വർത്തിക്കട്ടേ; വർത്തിക്കട്ടേ.

പഞ്ചാലി—താഥാ, എന്താണിപ്പോൾ പ്രളയകാലത്തിലേ ഇടിശബ്ദംപോലെ ഗംഭീരമായിട്ടുള്ള സമാഭിമുഖീ കൂടെക്കൂടെ മുഴക്കുന്നത്?

ഭീമസേനൻ—ദേവി, വേറിട്ടെന്താണു്? യാഗം തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു.

പഞ്ചാലി—(വിസ്മയത്തോടെ) ഇങ്ങനെയു യാഗമാണു്?

ഭീമസേനൻ—രണയജ്ഞം; എങ്ങനെയെന്നാൽ—

നാലുത്തപിക്കുകൾ ഞങ്ങൾ,—ഛാമുരമർ

കുർമ്മാപദേഷ്ടാവു,—

പാലൻ സംഗായജ്ഞദീക്ഷിതനും,—

തൽപത്തി നോയ്മ്പേൽക്കുവെറും;

ചാലേ യജ്ഞപന്തുകൾ കൈരവർ; വധു

ക്ലേശോപനാരം ഫലം;

ഭൂമധാകേശനിമന്ത്രണത്തിനു മുമ്പ്

ആനൂ യശോകാമളം.

൨൬.

സഹദേവൻ—ആയോ, ഗുരുജനാനന്ദന്മാർക്കൊടു കൂടി പരാ
ക്രമത്തിനനുസരിച്ചു പ്രവൃത്തിക്കുന്നതിനായി ഇപ്പോൾ നമുക്കു
പോകാം.

ഭീമൻ—വത്സാ, ഈ ഞങ്ങൾ ആൗണർ കല്പനയായ അന
യ്യിക്കുന്നതിന് ഇതാപുറപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞു. (ഐശ്വര്യം) എ
ന്നാൽ പാഞ്ചാലി, കരുണയോടെ നശിപ്പിക്കാനായി ഞങ്ങളി
പ്പോൾ പോകുന്നു.

പാഞ്ചാലി—(കണ്ണുനീർക്കുകയ്ക്കിട്ട്) നാഥാ, അസുരന്മാരുടെ
നേരെ യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെട്ട മഹാവിഷ്ണുവിന് എന്നതുകുപാ
ഖനിക്കുവാൻ മനസ്സു വരികയില്ല. അങ്ങനെയായ കന്യകയേ
ആശിസ്സു ചെയ്യുന്നതുപോലെയും ഫലം നിങ്ങൾക്കു സിദ്ധി
ക്കട്ടെ.

രണ്ടുപേരും—ഈ മംഗളവചനം ഞങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചു.

പാഞ്ചാലി—അത്രയുമല്ല, നാഥാ, - പിന്നെയും നിങ്ങൾ യു
ദ്ധത്തിൽ നിന്ന് തിരിച്ചുവന്ന് എന്നേ സമാശ്വസിപ്പിക്കണേ.

ഭീമൻ—അയ്യോ, പാഞ്ചാലരാജപുത്രി, ഇനിയും വ്യാജമായി
പറഞ്ഞാശ്വസിപ്പിക്കുന്നതെന്തിനാണ്?

കൂടുകുടുംബപരിഭവം—

കൂടത്തിൽ ഞ്ഞാനിതൊക്കെ വളർന്നതായ്,

പാദേ കൈകൾവർത്തൻ ഹന്തി

കൂടാതെ കടന്നു ഭീമനിവിടെ വരാ.

പാഞ്ചാലി—നാഥാ, അങ്ങനേ; പാഞ്ചാലിയുടെ പരിഭവം
കൊണ്ടു വളർന്നതായ കോപാഗ്നിമയോടുകൂടി ശരീരത്തെ സൂക്ഷി
ക്കാതെ സഞ്ചരിക്കരുതേ. ശത്രുസേനകളിൽ കരുതുമോടുകൂ
ടി സഞ്ചരിക്കേണ്ടതാണെന്നല്ലേ കേട്ടിരിക്കുന്നത്?

ഭീമൻ—അല്ലയോ, സൂക്ഷിച്ച്—

അന്യോന്യം കത്തുമാനത്തവയുടെ വസാ-

രക്തമാംസോഗ്രപകം

തന്നിൽത്താണുള്ള തേരിൽ മാംസികൾ പണി.

പ്പെട്ടു മേയുന്നതായി,

മിന്നം രശ്മി കടിച്ചാഴ്ത്തിവകളുപോലെ

തൂത്തൊട്ടം കുമ്പസം

ചേന്നോരാ യുദ്ധഭൂതം കടലിവിഴപടാൻ

പാൽമരേറം സമത്ഥർ.

൨൩

(എന്നു എല്ലാവരും പോയി.)

ഒന്നാമകം കഴിഞ്ഞു.

രണ്ടാമകം.

(അനന്തരം കണ്ണുകി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കണ്ണുകി—മഹാരാജാവു ഭയ്യോധനൻ എന്നോടു കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു;—“വിനയംധരാ, നീ വേഗത്തിൽ പോയി ഓരമതി ദേവി, അഞ്ചയുടെ പാദവന്ദനം കഴിഞ്ഞു പുറപ്പെട്ടോ ഇല്ലയോ എന്നു അന്വേഷിക്കണം. എന്തിനെന്ന് എനിക്കു ദേവിയേ കണ്ടിട്ടു അഭിമന്യുവിനേ കൊന്നവരായ കണ്ണൻ, ജയദ്രഥൻ തുടങ്ങിയ ഞങ്ങളുടെ സേനാപതികളേ യുദ്ധഭൂമിയിൽ ചെന്നു ബഹുമാനിക്കണമിരിക്കുന്നു.”—എന്നു. അതിനാൽ ഞാൻ വേഗത്തിൽ പോകേണ്ടതാണ്.

(എന്നു നടന്നിട്ടു)

മഹാരാജാവിന്റെ പ്രഭാവം ആഞ്ഞു തന്നെ. ജവനാ ക്രമിച്ചിരിക്കുന്ന എനിക്കു അന്തഃപുരത്തിലെ താമസം മത്യാദനടിക്കുന്നതിനു തന്നെയായിരിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ, ഞാനെന്തിനു ജായേ നിന്ദിക്കുന്നു? എന്തിനാൽ അന്തഃപുരത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവർക്കൊക്കെയും വാക്കും പ്രവൃത്തിയും വേദവും എല്ലാം ഇതു തന്നെ.

എപ്രകാരമെന്നാൽ,—

കാണാമെങ്കിലുമൊക്കെ നോക്കരുതവേദാ!

കേൾക്കില്ല, കേട്ടീടില്ല;

വേണം വൻവടി ശക്തരാകിവുമിവർ.

ക്കാതമാധികാരാകിത;

പ്രീണിക്കാൻ വഴിയില്ല; തെറ്റുകളിലി-

ങ്ങല്ലാം മനം വെക്കണം;

ക്ഷോണീപ്രാശ്രിതനാമെന്നിങ്ങു ജന്മയാൽ

മറെറത്തു പരേറങ്ങനായ്?

൨൭

(ചുറ്റിനടന്നുനോക്കിട്ട്)

(ആകാശത്തിൽ)— വിമംഗിതകേ— ശപതൃജനപാദങ്ങളേ
വന്ദിച്ചു ഭാരമതി തിരികെപ്പോയോ? (ചെവികൊടുത്തിട്ട്)
നീ എന്തു പറയുന്നു?

“ആർച്ച, ഈ ഭാരമതിഭേവി ജ്ഞാവിന്റെ യുദ്ധവിജയ
ത്തേ ആശംസിച്ചുകൊണ്ടു ഗുരുക്കന്മാരുടെയും ദേവന്മാരുടെ
യേയും പാദവന്ദനത്തേ നിവർത്തിച്ചതിന്റെ ശേഷം ഇപ്പോൾ
തൂടങ്ങി നിയമം ആരംഭിച്ചു ദേവഗൃഹത്തിലേ ബാലോദ്യന
ത്തിൽ ധ്വസിക്കുന്നു.”—എന്നോ? എന്നാൽ ഭദ്ര, നീ നിന്റെ
പ്രവൃത്തിക്കായി പോയാലും; ഞാനും ദേവി എവിടെയാണെന്ന്
മഹാരാജാവിനോടു ചെന്നു പറയാം. (എന്ന് ചുറ്റിനടന്നിട്ട്)

നന്നു—പാപിപ്രഭേ, നല്ലത്. സ്രീയായിരുന്നാലും ചെതി
തന്നെയാണു് മഹാരാജാവിനേക്കാൾ ശ്രേഷ്ഠനായിട്ടുള്ളവൻ.
യാതൊരു മഹാരാജാവു് ബലവാനായി, അല്ലെങ്കിൽ ബലവാ
നാണെന്നുള്ളതെന്തിന്?—വാസുദേവൻ സഹായത്തിനുള്ളവരായ
പാണ്ഡവന്മാരാകുന്ന ശത്രുക്കൾ സന്നദ്ധന്മാരായിരിക്കുമ്പോ
ഴും, അന്യപുരുഷന്മാരുമായി കൂടിക്കൂടുന്ന സുഖത്തേ അനുഭവി
ക്കുന്നു, (വിചാരിച്ചിട്ട്) ഇതും സ്വാമിജ്ഞാൻ തെറ്റായിട്ടുള്ള പ്രവൃ
ത്തിയാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ,

കേടകുന്ന ജയമാദിതൊട്ടു പരമാർന്നിടം

പരശുരാമനേ-

കൂടി വെന്ന കൃതി ജീഷ്ണം രിപുശരങ്ങളേ-

ററ ഉത്തായത്തിൽ

ആടലില്ല; പലരേജയച്ചിടരിമാർത്തനായ്—

വിഗതചാപനാം

പ്രേരണബാലനഭിമതപുതൻ ഉതിയിലിമഹീ—

ശനഭിതൃഷ്ടനായ്.

൨൮

സകലപ്രകാരത്തിലും ദൈവം തമിഴു നല്ലതു വരുത്തട്ടേ. ഇപ്പോൾ ദേവി ഇവിടെ ഇരിക്കുന്നുവെന്ന് മഹാരാജാവിനോടു പറയാം. (എന്നു പോയി.)

(വിഷ്കുംഭം കഴിഞ്ഞു.)

(അനന്തരം ആസനത്തിലിരുന്നുകൊണ്ട് ഭാനുമതിദേവിയും സഖിയും ചേടിയും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സഖി—ഭാനുമതി, നീ ഇപ്പോൾ സ്വപ്നത്തിൽ കണ്ടതു കൊണ്ടു മാത്രം അഭിമാനിയായ മഹാരാജാവു ദുഷ്ടോധനന്റെ മുമ്പിയിരുന്നതിന്നിടയിൽ നീക്കം ഇല്ലാത്തവളായിട്ട് ഇത്രയധികം വ്യസനിക്കുന്നത് എന്തുകൊണ്ടാണ്?

ചേടി—ഭട്ടിനീ, സുഖദാപറയുന്നതു ശരിയാണ്; ഉറക്കത്തിൽ ജനങ്ങൾ എന്തെല്ലാം പ്രവചിക്കുന്നു.

ഭാനുമതി—എടീ, അങ്ങനെയെന്നേ, ഈ സ്വപ്നം ഏററവും അശുഭത്തെ കാണിക്കുന്നതാണെന്നാണ് എനിക്കു തോന്നുന്നത്.

സഖി—അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ പ്രിയസഖീ, അതെന്താണെന്നു പറയുക. അറിഞ്ഞാൽ അങ്ങളും തൽക്കഥനംകൊണ്ടും ദേവതാ കീർത്തനംകൊണ്ടും അശുഭഫലത്തെ ഇല്ലാതാക്കാം.

ചേടി—ദേവീ, അങ്ങനെയൊണ്; അശുഭത്തെ കാണിക്കുന്ന സ്വപ്നവും കേൾ പഠഞ്ഞു കഴിഞ്ഞാൽ അതിന്റെ ഫലം ഇല്ലാതെ ആകുമെന്നാണ് കേൾപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്.

ഭാനുമതി—അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ ഞാൻ പറയാം; നിങ്ങൾ മനസ്സിരുത്തി കേൾക്കുക—

സഖി—പ്രിയസഖീ, പറഞ്ഞാലും.

ഭാനുമതി—അല്ലനേരം നിൽക്കണം; ഞാൻ ഒക്കെ ഓർമ്മിക്കട്ടെ. (എന്ന് വിചാരഭാവത്തോടെ നിൽക്കുന്നു.)

(അനന്തരം ദുഷ്ടോധനനും കഞ്ചുകിയും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദുഷ്ടോധനൻ—ഇത് ഒരങ്ങനെയെന്ന് പറഞ്ഞിട്ടുള്ള യഥാർത്ഥ വാക്കാണ്—

ചരിവിലോ, തടവററിന നേരെയോ;
 ചിതമെഴും വവുതോ, പരമല്ലമോ;
 അരികളിൽ—സ്വയമോ, പരമോ, രചി-
 പ്പൊരു വിപത്തു വരുത്തുമതിപ്രിയം.

൨൯

എന്തെന്നാൽ ഗ്രോണൻ—കണ്ണൻ—ജയദ്രഥൻ തുടങ്ങിയവർ
 അഭിമുഖ്യവിനെ നഗ്രാമിച്ചു എന്നു കേട്ടിട്ട് നമ്മുടെ മനസ്സിനു
 ഒരു പുതിയ ജീവൻ വീണതുപോലെ തോന്നുന്നു.

കഞ്ചുകി—ദേവാ, ആചാര്യരുടെ ശത്രുപ്രഭാവം ആരോ
 ചിത്തുമ്പോൾ ഇതൊന്നും അത്ര ഭയ്യമല്ല; കണ്ണജയദ്രഥന്മാരേ
 യും ഇതിലെന്തിനു ശ്ലാഘിക്കുന്നു?

രാജാവ്—വിനയംതരാ, അങ്ങനതു പറയുന്നു? വില്ലൂർ
 മുറിഞ്ഞുപോയിരിക്കുന്ന ഒരു ബാവനേ പവർകൂടി കവചമേ
 എന്നുള്ളതുകൊണ്ട് കരുശ്രേഷ്ഠന്മാർക്ക് എന്തു ബഹുമാനമാണു
 ഉള്ളത്? എന്നാൽ ഇതിൽ ഭോഷമൊന്നുമില്ലതാനും മൂലം,
 തോളു—

വയസ്സനാം ഭീഷ്മനെയാശ്ശിഖണ്ഡിയേ-
 ജ്ജയത്തിനായ് മുനിലണച്ചു കൊന്നതിൽ
 സ്വയം പൂമാ പുത്രൻമാൻ കീർത്തിതാ-
 നയന്നമി—അങ്ങലിലും വേിച്ചിടും.

൩൦

കഞ്ചുകി—(അബദ്ധമായ നാട്യത്തിൽ) ദേവാ, എനിക്കു
 ഞ്ഞെ അഭിപ്രായമില്ല; എന്തെന്നാൽ നിങ്ങൾക്കു പെരുന്തയ്ക്കി
 നു കറച്ചു തട്ടുന്ന കാര്യം അങ്ങൾ മുവിൽ അഭോചിച്ചിട്ടില്ലാ
 അധികയാൽ ഇങ്ങനെ ബോധിപ്പിക്കുന്നതാണ്.

രാജാവ്—ഇതങ്ങനെ തന്നെ,—

ഭൃത്യബാസ്യവ സുഹൃത്തുക്കൾ—
 കൊത്തു പോരിവന്നുജാതമുനാപിതം
 ധാർത്തരാഷ്ട്രനെയുടെൻ വധിച്ചിടും
 ചീർത്തവീര്യമൊടു പാണ്ഡുനന്ദനൻ.

൩൧

കഞ്ചുകി—(ചെവി പൊങ്ങിക്കൊണ്ട്) യേത്തൊടു കൂടെ
 പാപം ശമിക്കട്ടെ; അമംഗളം ഇല്ലാതാകട്ടെ.

ഭാരതീ, ഭവനിയുടെ കോപത്തിന് ഓട്രോധനൻ വിഷയമാകുന്നതല്ലതന്നെ—

കണ്ണത്തിൽ ചേർത്തുകൊട്ടും കാതലമതിമാ-

യത്തിൽ ഞാനെന്നയച്ചോ?

വേണ്ടുംവണ്ണം തിരിഞ്ഞുണ്ടെന്നമളവിൽ ഞാൻ

തിന്നെ മാനിച്ചുതില്ലേ?

കണ്ടോ സപത്നത്തിലിങ്ങനെയൊരുവശവുമായ്

സ്തല്യപിക്കുന്നതായി-

ക്കണ്ടിക്കാർവേണി, തെറ്റൊന്നിവനിവചര-

സാസ്പദം കണ്ടിരിപ്പൂ?

൩൭

(വിചാരിച്ചിട്ട്) അല്ലെങ്കിൽ—

ഇവർ ഞങ്ങളെ മാത്രമാശ്രയിച്ചി-

ട്ടുതരും പ്രേമനിബദ്ധമനുജന്മാൽ

ചെറു തെറ്റുകളെന്നിൽ വല്ലതും പാ-

ശ്ശുരുക്കോപം പ്രണയത്തൊടുപെയ്യിപ്പൂ.

൩൮

എന്നാലും ഇവർ എന്നാണു പറയുന്നതെന്ന് കേൾക്കുക അന്നേ.

ഭാരതീ—പിന്നീട് ഞാൻ ഏറ്റവും ദിവ്യരൂപിയായ ആ നകുലവീരന്റെ ദർശനത്താൽ ഉത്സുകയായിട്ടും മനസ്സു ഹരിക്കപ്പെട്ടവളായിട്ടും തീർന്നിട്ട് ഇങ്ങനെ ദിക്കിൽ നിന്നും എഴുന്നേറ്റ് ലതാമണ്ഡപത്തിലേയ്ക്കു പോകാനായിത്തുടങ്ങി.

രാജാവിന്—(വിസ്മയത്തോടെ) എന്താണു! ഏറ്റവും ദിവ്യരൂപിയായ നകുലവീരന്റെ ദർശനത്താൽ ഉത്സുകയായിട്ടും മനസ്സു ഹരിക്കപ്പെട്ടവളായിട്ടും തീർന്നവെന്നോ! പാപബുദ്ധിയായ ഇവർ മാർഗ്ഗസന്ധിയിൽ ഭ്രമിച്ചു് ഈ വിധത്തിൽ തമ്മെ വഞ്ചിച്ചു കളഞ്ഞോ! (ആശ്ചര്യമായിട്ട്)—“ഇവർ ഞങ്ങളെ മാത്രം” എന്ന ശ്ലോകത്തെ പഠിച്ചിട്ട്) അറിവില്ലാത്ത ഓട്രോധനകുലയായ് വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ആത്മാവിനേ ബഹുമാനിക്കുന്നതിന്നു ഇപ്പോൾ എന്തുപറയും? (കണ്ണത്തിൽ ചേർത്തുകൊട്ടും എന്ന ശ്ലോകത്തെ പഠിച്ചിട്ട് ദിക്കുകളിലേയ്ക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടു്) കഷ്ടം! ഇതിനുവേണ്ടിത്തന്നേയാണു് ഇവർക്കു് പ്രഭാതകാലത്തിലേ വിജയനഗരത്തിൽ വന്നിരിക്കാനുള്ള ആഗ്രഹവും, സഖിയുമായി സംസാരിക്കുന്നതിൽ പ്രതിപത്തിയും.

ഉണ്ടായിട്ടുള്ളത്. ഭക്തോദനനാകട്ടെ, മോഹത്താൽ കലഭയ
 ടെ മനോഹരിയെ അറിയായെ എവിടെയോ പരിഭ്രമിച്ചു
 നടക്കുന്നു. എങ്കി, ഭക്തേ, എന്നേ പരിഗ്രഹിച്ചു പാംസുഖയാ
 യിത്തീർന്നുവളേ,-

കാണിക്കും ഭയമെന്റെ മുമ്പിലതി, നീ;

മാഗ്നാശിസ്സാഹസം;

പ്രീണിക്കും പരമെൻവപുസ്സി;—ലോളിവായ്

ഭർവൃത്തിയിൽ കെഴുതുകും;

ആണല്ലാത്തവനാകുമെന്നിൽ വിനയം;

ഭദ്രശ്ചിത്തിലാണാഗ്രഹം;

ചേണാൻമെളൊരു സൽക്കലത്തിലുളവാം

നീയോ വെറും ധൂർത്താൻ.

൩൭

സഖി—പിന്നെപ്പിന്നെ-

ഭാനുമതി—ആ നകുലവീരനും എന്നേ അനുസരിച്ചതന്നെ
 വതാമണ്ഡപത്തിലേയ്ക്കുവന്നു.

രാജാവ്—അദ്ദേഹം! പാപയായ ഇവളുടേ വജ്രജയില്ലായ്മ
 യും കലഭോചിതമായിരിക്കുന്നു.

ചിരപ്രണതമുഖമായ് ദ്രുമമുറച്ച മാതത്തെപ്പോലും

പരം മമതാസിന്ദുവം വിജനമാകുമെളിക്കിലോ,

തരത്തിലുപിടത്തിൽവെച്ചയി, സഖീജനത്തോടു ഭ-

യ്ക്കുരിത്രമെളുന്ന നീ കിമപി ലജ്ജയില്ലാത്തവരും. നവ

രണ്ണപേരും—പിന്നെ, പിന്നെ-

ഭാനുമതി—പിന്നീട്ട് അവൻ സാമന്ത്യാത്തോടു കൂടി കൈ
 നീട്ടി എന്റെ ഉത്തരീയവസ്ത്രത്തേ നിക്കി.

രാജാവ്—(ശ്രോധത്തോടു കൂടി) ഇപ്പോൾ ഇതിവധികം
 കേൾക്കണമെന്നില്ല; ഇരിക്കട്ടേ; പശുനിയുടെ പാതിവ്രത്യ
 വാചനത്തിൽ പ്രവീണനായ ആ ഭർമുഖി മാളീപുത്രന്റെ
 പ്രാണന നശിപ്പിച്ചുകളയാം. (കറച്ചു തടസ് വിചാരിച്ചി
 ട്ട്) അല്ലെങ്കിൽ, പാപശീലയായ ഈളേത്തന്നെ മുമ്പിൽ ശി
 ക്ഷിക്കാം. (എന്നു തിരിച്ചു വരുന്നു.)

സഖികൾ—പിന്നെ, പിന്നെ-

ഭാനുമതി—വിന്നീട് പ്രഭാതകാലത്തിലുള്ള ആയുധ
ശ്രമൻ മംഗളതുല്യശബ്ദത്തോടുകൂടിയ വാസുന്ദരികളുടെ
സംഗീതംകൊണ്ട് ഞാനണൻപോയി.

രാജാവ്—(സംശയത്തോടെ) എന്ത്! ഞാൻ ഉണർന്നുപോ
യി എന്നോ? ഇവർ സ്വപ്നംകണ്ടതു പറഞ്ഞതായിട്ടു വ
ന്നേയ്ക്കുമോ? അല്ലെങ്കിൽ, സഖികളുടെ വാക്കുകൊണ്ട് ത
ന്നെ കാര്യം വെളിപ്പെടും.

(രണ്ടുപേരും വിഷാദത്തോടുകൂടി പരസ്പരം നോക്കുന്നു.)

സുവദന—ഇതിൽ വല്ല ആപത്തുകളും ഉണ്ടാകുമെങ്കിൽ
ഭാഗീരഥി തുടങ്ങിയ നദികളിലെ ജലങ്ങൾ അതില്ലാതാക്ക
ട്ടേ; ബ്രാഹ്മണർ ഹോമിച്ചിരിക്കുന്ന അമ്മരിയുടെ സുഗ
ന്ധത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന അഗ്നി ഇല്ലാതാക്കട്ടേ.

രാജാവ്—സംശയിച്ചതുമതി. സ്വപ്നത്തിൽ കണ്ടതു
തന്നെയാണു് ഇവർ പറഞ്ഞതു്. മന്ദബുദ്ധിയായ ഞാനാക
ട്ടേ, അതിനെ മറ്റൊരു വിധത്തിൽ കണക്കാക്കി വിചാരിച്ചുപോയി.

ചൊല്ലിപ്പറഞ്ഞു പാതികേട്ടു പെറഞ്ഞു

കോപിച്ചുപോയില്ല; ഇത്—

ശല്യത്തോടടുയിൽ കടന്നു കലഹി-

ച്ചൊത്തം കഥിച്ചില്ല ഞാൻ;

ഉല്ലാസത്തോടണച്ചു മുഗ്ദ്ധനിവനിൽ

ബോധം, കഥാശേഷവും;

തെല്ലം ദോഷമൊഴെത്തു രീസ്സരിയെയും

കൊന്നില്ല ഞാൻ മംഗ്യമേ!

നന്ദൻ

ഭാനുമതി—സഖീ, ഇതു നല്ലതോ അതുസ്പഷ്ടമോ എ
ന്നു നീ പറഞ്ഞാലും.

സഖിയും ചേടിയും—(പരസ്പരംനോക്കി സ്വകാര്യമാ
യിട്ട്) ഇതിൽ അസ്പഷ്ടമായി അല്ലവു കാണ്ണില്ല; അതി
നാൽ വ്യാജം പറഞ്ഞാൽ പ്രിയസഖിയ്ക്കു് അപരാധം ചെയ്തു
തായിട്ടുതീരും; ആരാണ്ണോ ചോദിച്ചാൽ നിഷ്കരാണെങ്കിലും
വാസ്തവം പറയുന്നതു്, സ്നേഹമുള്ളതാൽ അവനാകുന്നു. (പ്രകാ
ശമായിട്ട്) സഖീ, ഇതൊരക്കെയും അതുതന്നെ ബോധിപ്പിക്ക
ുന്നതാകുന്നു; അതിനാൽ ദേവതകളുടെ നമസ്കാരംകൊണ്ടും,

ബ്രാഹ്മണൻ ഭാരം ചെയ്തു; ഈ ഭോഷത്ത പരിഹരിക്കാം. ഭംഷ്ടമുള്ള നകുലത്തിന്റെ ദർശനവും അഹിശതത്തിന്റെ വധവും സ്വപ്നത്തിലുണ്ടായത് പണ്ഡിതന്മാർ തന്നെ പറയുന്നില്ല.

രാജാവ്—സുവദന പറഞ്ഞതു സത്യമാണ്. നകുലന്മാർ പന്നഗശതത്തിന്റെ വധവും ഉത്തരീയവസ്ത്രത്തിന്റെ ഹരണവും നിശ്ചയമായി അനിവാര്യത ഉണ്ടാക്കുന്നതാണെന്ന് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

ഉറക്കത്തിലിരിക്കുമ്പോൾ സ്വപ്നവും
മറയ്ക്കിത്തുടങ്ങാത്തതും ചെയ്ക്കുന്നിതാർക്കും.
ശരിക്കിന്നു നൂറെന്നൊരിസ്സംഖ്യ പിന്നെ-
ക്കറിക്കുന്നു സോദശ്ചാമാതീഭവമെന്നേ.

൨൦

(ഇടത്തേക്കണ്ണിളകുന്നതായിട്ടു നടിച്ച്) ആഹാ! ഭയ്യോധനതരക്കുന്ന എനിക്കും മുന്തിമിത്തങ്ങൾ ഹൃദയക്ഷോഭത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നോ? (ഗംഭാദക്രി) അല്ലെങ്കിൽ, ഭീരുജനങ്ങളുടെ മനസ്സിളക്കുന്നതായ ഈ മാതിരി ദുർല്ലക്ഷണങ്ങളെ ഭയ്യോധനൻ എന്തു വകവെക്കും? അംഗരസ്സ് ഈ കാര്യംതന്നെ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്—

ഗ്രഹങ്ങൾക്കെഴും ദുർദ്ദശാഭഭവമാരോ
മാരാസ്വപ്നം—ഭയാർത്താരുലിതഭോധം;
ചിലപ്പോൾ ഫലിച്ചുനീരിക്കാമതിങ്കൽ
ചവിക്കില്ല ഭീരുലഭേതും ബുധന്മാർ.

൨൧

അതിനാൽ സ്രീസ്വപ്നവത്താൽ ഉണ്ടായിട്ടുള്ള ഭാനമതിയുടെ വെറുതേയുള്ള ഭൃശകുതില്ലാത്തയാക്കുന്നുണ്ടു്.

ഭാനമതി—അല്ലയോ, സുവദനേ കണ്ടാലും; ഉദയപർവതത്തിന്റെ കൊടുമുടിക്കിടയിൽ വിളിക്കുന്ന തേരോടു കൂടിയ ദിവസപതിയായ സൂര്യഗോവാൻ പ്രഭാതകുലത്തിലേ ചെല്ലുപാതി തെളിഞ്ഞ മുന്തിരിക്കുമായ മണ്ഡലത്തോടു കൂടിയ പനാതിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

സഖി—സഖി, നിന്മശാക്കിത്തീർന്ന കനകപത്രത്തോടു തുല്യമായി ലതകളുടെ ഇടയിൽക്കൂടി കടന്നുവരുന്ന രശ്മിസമുഹംകൊണ്ടു് ഉദ്യമനഭ്രമിഭാഗത്തേ മഞ്ഞനിറത്തിലാക്കിയ

സഹസ്രശതീയായ ഭഗവാൻ, പ്രതിജ്ഞായ പൂരിപ്പിച്ചവൻ എന്നപോലെ ശത്രുക്കൾക്കു നോക്കാൻ പാടില്ലാത്തവനായിരിക്കുന്നു; അതിനാൽ പൂക്കളാടും ചന്ദനത്തോടും കൂടിയ അർച്ചനാൽ പൂജിക്കുന്നതിൽ നിനക്കു സമയമായി.

ഭാനുമതി—എടീ, താളികേ, എന്റെ പൂജാപാത്രം കൊണ്ടുവാ. സൂര്യഭഗവാന്റെ പൂജ നടത്തട്ടേ.

ചേടി—ദേവിയുടെ കല്പനപോലെ. (എന്നു പോയി)

രാജാവ്—ഇതുതന്നെയാണു് ദേവിയുടെ അടുക്കൽ ചെയ്യുന്നതിനു തക്കതായ അവസരം.

ചേടി—(പ്രവേശിച്ചിട്ട്) ഇതാണു് പൂജാപാത്രം; ഇതു കൊണ്ടു് സൂര്യഭഗവാന്റെ പൂജനടത്തിയാലും.

രാജാവ്—(അടുത്തുചെന്നിട്ട് സൂചനകൊണ്ടു് പരിജനത്തേ അകറ്റി താൻതന്നെ അർച്ചപാത്രത്തെ വാങ്ങിക്കൊടുക്കുന്നു.)

സഖി—സമാഗതം; അല്ലാ! മഹാരാജാവു വന്നിരിക്കുന്നു! കഷ്ടം! രാജാവ് ഈ പ്രിയസഖിയുടെ നിയമഭംഗവരുത്തി!

ഭാനുമതി—(സൂര്യനു നേരിട്ടു നിന്നു്) ഭഗവൻ, ആകാശമാകുന്ന മഹാസരസ്സിൽ ഏകപങ്കജമായും, പൂർവ്വദിക്കാകുന്ന വയുവിന്റെ മേഖലസ്ഥലത്തിലേ കംകമല്ലൊട്ടായും, സകല ഉവനാങ്കുണത്തിനു ഭീപമായും ഇരിക്കുന്ന ഭഗവാന്റെ നമസ്സംരംകൊണ്ടു് ഈ സ്വപ്നദർശനത്താലുണ്ടായിട്ടുള്ള ഏതുവിധമായ മഹാഭയവും നൂറനജന്മാരോടുകൂടിയ അയ്യപ്പത്രനു ശുഭപത്ര്യാവസായിയായി തീരട്ടേ. (അർച്ചപ്രദാനം ചെയ്തിട്ട്) സഖീ, പൂക്കളെടുത്തുകൊണ്ടുവരൂ. മറ്റുള്ള ദേവതകളേയും പൂജിക്കട്ടേ. (കൈകൾ നീട്ടുന്നു; രാജാവ് പൂക്കളെ കൊടുക്കുന്നു. സ്വപ്നസൂക്ഷ്മത്തു നടിച്ചിട്ട് പൂക്കളേ താഴെ ഇടുന്നു.)

ഭാനുമതി—(കോപത്തോടെ) പരിജനത്തിന്റെ വിവരമില്ലായ്മ കഷ്ടംതന്നെ. (തിരിഞ്ഞുനോക്കിട്ട് സംഭ്രമത്തോടെ) അയ്യപ്പത്രൻ എങ്ങനെ വന്നു?

രാജാവ്—ദേവീ, രം പരിജനം ഇതുമാരിപ്പിയുള്ള സേവാകർമ്മത്തിൽ സാമന്ത്രിമില്ലാത്ത ആളാണു്; അതിനാൽ ദേവി അനുശാസിക്കണം.

ഭാരതീ—(ലക്ഷ്യം നശിക്കുന്നു.)

രാജാവ്—അല്പം, പ്രിയേ,—

നീണ്ടുനിൽക്കും വെളുത്തുനീളുന്ന കടലിഴികൾ-
ഒങ്ങുന്ന നീയെന്നു നോക്കൂ;

കണ്ടിക്കാർ വെണി, ദാസ്യം തടവുചെയ്തിൽ നീ
സംഭരിക്കുന്നതെന്തെ?

കൊണ്ടു ചിട്ടയായമന്ത്രിതമധുരമുദാ-
രോക്തി നി വൊല്ലിക്കാലും;

വെണ്ടാ ദണ്ഡുക പങ്കുവെക്കുമിഴി, കരതാർ
കൂപ്പുമെന്നതുമോക്കാൻ. ഹെ

ഭാരതീ—ആയുർപ്പത്രം, അവിടത്തേ അനുവാദത്തോടു കൂടി എനിക്ക് ഒരു നിയമനടത്താൻ ആഗ്രഹമുണ്ട്.

രാജാവ്—ദൈവിയുടെ സ്വപ്നവൃത്താന്തം വിസ്തരിച്ചു ഞാൻ കേട്ടിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ സ്വഭാവന സുകുമാരമാ യിരിക്കുന്ന നിന്റെ ആത്മാവിനെ ഇപ്രകാരം വേർപിരിച്ചിട്ടാ വശ്യമില്ല.

ഭാരതീ—ആയുർപ്പത്രം, എനിക്കു ശങ്കയുണ്ടാകുന്നു; അതി നാൽ ആയുർപ്പത്രം എനിക്കനുവാദം തരണം.

രാജാവ്—(ഗർത്തോടു കൂടെ) ദേവീ, നാം ശങ്ക ആവശ്യമില്ല; കണ്ടാലും—

നാം മട്ടിങ്ങതി, നീ വെക്കിൽ വെറുതേ
കണ്ണന്റെ ബാണങ്ങളും;

കേമൻ ദ്രോണൻ, മുക്കുളം വിപുലമാം
മരണൈന്ദ്രവും നിഷ്ഫലം;

കാമം നൂറു സന്തതിക്കൊത്തു തുണയാൽ
സൗഖ്യത്തിൽ വാഴുന്നു നീ;

ശ്രീമൽപന്നഗകേരൂപണി വെണി-
ക്കൊത്തുള്ള ശങ്കിക്കുവാൻ? ഹെ

ഭാരതീ—ആയുർപ്പത്രം, ദേവാൻ അടുത്തിരിക്കുമ്പോൾ എ നിക്ക് ശങ്കയ്ക്കു കാരണമൊന്നുമില്ല; എന്നാൽ ആയുർപ്പത്രന്റെ മനോഹസവർത്തിയെന്നെ ഞാൻ അഭിനന്ദിക്കുന്നു.

രാജാവ്—അല്ലയോ, സുന്ദരി, എന്റെ മനോരമങ്ങൾ ഇത്രമാത്രമേ ഉള്ളൂ; ദയയാതോഷിപ്പിച്ചേൻ ഇച്ഛപോലെ വിഹരിക്കണം. നീ കണ്ടാലും;—

മനോരമംകൊണ്ടു, മനസ്സിൽനിന്നു കറവായ് വാക്കമസ് പയ്യുമായി.

അിന്നാലും പ്രേമമൂലം ചലനരഹിതമോ താമരക്കണ്ണുമായി

ഏ നല്ലാ, ചോപ്പു വർത്തിക്കുതിവധരപുരം ഗുണിത മാഞ്ഞിടിലും നീ-

നിന്ദശ്രീ വക്ത്രമന്യക്കുസലഭമിവനി- അസാധിപ്പാൻ കൊതിപ്പൂ.

൨൧

(അണിയിർത്തിൽ വലുതായ കളകളുശ്ശും കേൾക്കുന്നു.)

ഭാനുമതി—(ഭയത്തോടുകൂടി) രാജാവിനെ ആവിംഗനംചെയ്ത്ത്) ആയുപത്രൻ രക്ഷിക്കണം.

രാജാവ്—(ചുറ്റും നോക്കി) പ്രിയേ, സംഭ്രമിക്കേണ്ട; നോക്കുക;—

ദിക്കിലുൽക്കടമരങ്ങൾ വീഴ്ത്തിയത-

മുപ്പുവൽതുണാജസ്സോടും,

മുന്തക്കുഴം ധ്വനിമുട്ടക്കി വർദ്ധിത

മുപ്പുയൻ പുക മിന്നിയും,

പൊക്കമൊൻ പുതുജ്വലവിളം

മുട്ടിടും മകിൽരവത്തോടും,

കർക്കശം പെരിയ കാരാട്കവെതി.

വെന്തിനെൻ സുദതി, സംഭ്രമേ ?

൨൨

സഖി—മഹാരാജാവേ, ഈ ഭാവപർവ്വത്തിലുള്ള പ്രാസം ഭത്തിൽ കയറിയാലും; ഈ കൊടുങ്കാറ്റിപ്പു വാങ്ങിയ പരാഗപടലത്താൽ കണ്ണുകൾക്കും കലക്കി മരങ്ങൾ ഇളക്കിമറിക്കുന്ന ശബ്ദം കൊണ്ടു് ഐന്ദ്രധനുസ്സനത്തു നിന്നു് വിരണ്ടു ചാടിയോടുന്ന കുതിരകളെക്കണ്ടു് പശ്ചാത്തലമാക്കിത്തീർത്ത നഗരവീഥിയോടുകൂടിയതായ്തു് ഇതു് മഹാഭയകരമായിരിക്കുന്നു.

രാജാവ്—(സന്തോഷത്തോടെ) ഈ മുഴുവിക്കാറ്റു് ഭയ്യോധനൻ ഉപകാരതാന; ഈ കാറ്റിന്റെ പ്രസാദത്താലാണല്ലോ പ്രയത്നംകൂടാതെ നിമജ്ഞ സാധിച്ചിട്ടു്; എങ്ങനെയെന്നാൽ—

കോപം പൂണ്ടില്ല; കണ്ണീർനിരയിൽ മിഴിനന-
ച്ചില്ല; വക്ത്രം തിരിച്ചി.

മുല്ലാ;—പത്തെന്നായ് തൊടുമ്പോൾ പരമിവനെയുടെൻ
ദി വാരണംചെയ്തമില്ല;

ഭീപൂണ്ടിട്ടെന്നെയിമ്പോമിനി കവകവരം

ചേർത്ത ഗാഢം പൂണന്നാൾ;

താപംവായുവും വൃതം പോക്കിയ കടുപയനൻ
പാക്കിലെൻ മിത്രമല്ലോ.

അതിനാൽ മനോരമം സാധിച്ച എനിക്ക് ഇപ്പോൾ ഇച്ഛപോലെ ശ്രീധിക്കാമല്ലോ. അതുകൊണ്ട് ഇവിടെനിന്നും ഭാരവ്യത്തിലുള്ള പ്രാസാദത്തിലേയ്ക്കു പോകതന്നെ. (എല്ലാവരും കൊട്ടുകാറ്റിന്റെ ഉപദ്രവം നടിച്ച് ചുറ്റിനടക്കുന്നു.)

രാജാവ്—

പതുക്കെപ്പതുക്കെപ്പോംവെയ്ക്കു ബാലേ,
ഗതിക്കെത്തിനിച്ചഞ്ചലതപം വാമിപ്പൂ;
സതി, തപശ്ശരം ചേർത്ത മന്ദാറിടത്തിൽ
ധൂതിക്കൊത്തു നീ ചെയ്തു ഗാഢാവമർദ്ദം.

(പ്രവേശത്തേക്കിട്ടു്) പ്രിയേ, ഭവനത്തിന്റെ ഉള്ളിൽ ഒരു പഴയതും ഇല്ലായ്മയാൽ കൊട്ടുകാറ്റിനു കടക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലാതായിരിക്കുന്ന കണ്ണുകളേ വിശ്വാസമായിട്ടു തുറന്നുകൊള്ളുക.

ഭാനുമതി—(സന്തോഷത്തോടുകൂടി) ദൈവാധീനംതന്നെ; ഇവിടെ കൊട്ടുകാറ്റു ബാധിക്കുന്നില്ല.

സഖി—പ്രിയസഖിയുടെ ഉത്തരഗളം ആരോഹണത്തിലുള്ള സംഭ്രമംകൊണ്ട് നിശ്ചലമായിരിക്കുന്നു; അതിനാൽ മഹാരാജാവ് ഇപ്പോൾ ആസുതവേദിയേ എന്തുകൊണ്ടാണു് അധികരിപ്പിക്കാത്തു്?

രാജാവ്—(ദേവിയെ നോക്കിട്ട്) കൊടുങ്കാറ്റുകൊണ്ടു
ഈ സംഭ്രമം ഭവതിക്കു വളരെ ഉപദ്രവം ചെയ്തിരിക്കുന്നു;
എങ്ങനെ എന്നാൽ—

നീണ്ടുളളൊരു കണ്ണിൽ ചെറിയൊരു പൊടിയും

പാഡംചർമ്മനി:-തിങ്ങിരും—

അങ്ങിന്നാട്ടം കുറച്ചാകിലുമൊക്കെയും

പേരിട്ടും മാറിടത്തിൽ

ഉണ്ടാക്കീടുന്നു താപം; ചെറിയ ഗതിയിലും

വർത്തു-യ്ക്കൊട്ടിയുക്കും

പുണ്ടീടുന്നുണ്ടി:-വരുകിയവയുപഗിയായ്

ഖേദമേകുന്നു വാൻ.

(എല്ലാവരും ഇരിക്കുന്നു.)

രാജാവ്—ഇതെന്താണ് ഒന്നും വിടിക്കാത്ത കുറിനശിവാ
തവത്തിൽ ദേവി ഇരിക്കുന്നത്?

ചവൽച്ചേലമെൻ കണ്ണിനിഷ്പ്പെട്ടും നി-

സ്തലം നിൻ നിതംബത്തെയെന്നും വഹിച്ചാൻ

ബലഞ്ചെന്ന്താകുന്നു വാസസ്സു കരേറ-

റവുവെത്തുതാമെൻ മനോഭോത്താ യുഗം.

(തരിശ്ശീലമാറ്റി സംഭ്രമത്തോടുകൂടി പ്രവേശിച്ചിട്ട്)

കഞ്ചുകി—ഭങ്ങിച്ചു, ഭങ്ങിച്ചു.

(എല്ലാവരും അഭിപ്രായത്തോടുകൂടി നോക്കുന്നു.)

രാജാവ്—ആത്?

കഞ്ചുകി—ഭീമൻ.

രാജാവ്—ആയഭേ?

കഞ്ചുകി—ഭവാന്റെ.

രാജാവ്—എന്ത്, നീ എന്തസംബന്ധമാണു പറയുന്നത്?

ഭാനുമതി—ആയ്യാ, അങ്ങ് എന്തനിഷ്ടത്തേയാണു മന്ത്രി
ക്കുന്നത്?

രാജാവ്—മരീ! അധികപ്രസംഗി! മുഖാ! വൃദ്ധാ! നിനക്കി
പ്പോൾ എന്തു ബുദ്ധിഭ്രമമാണുള്ളത്?

കഞ്ചുകി—സപാമിൻ. ഒരു ബുദ്ധിഭ്രമവുമില്ല; അടിയൻ
വാസ്യവംതന്നെയാണു ഉണർന്നിരിക്കുന്നത്.

ബേലിച്ച ഭീമനാം വാതം മഞ്ജു നിൻ മലകുതം;
മണ്ണിൽ വീണിതു കേണീടും വണ്ണം കിങ്കിണിനാദിയായ്. ൫൦

രാജാവ്—വവിധ കൊടകാഹരിനാൽ ഭവനമൊക്കെയും
ഇളകിമറിഞ്ഞപ്പോൾ തേക്കൊടിയും താഴെ വീണുപോയി.
അതുകേൾവിച്ച് ബേലിച്ച, ബേലിച്ച എന്ന് ഇത്ര ശക്തിയാ
യി പറയാനെന്നാണുള്ളത്?

കഞ്ചുകി—സപാമിൻ, ഒന്നമില്ല; എന്നാൽ ഈ ഭർന്നി
മിത്തത്തേ ശമിപ്പിക്കണമെന്ന് തിരുമനസ്സിലേ ധരിപ്പിക്ക
ുന്നതിന് സപാമിദർശി അടിയനേ പ്രേരിപ്പിച്ചതാണ്.

ഭാനുമതി—ആയുധത്രാ, ബ്രാഹ്മണരുടേ വേദമോയ്ക്കു,
അതാൽ ഈ ദോഷത്തേ ഇല്ലാത്താക്കണം.

രാജാവ്—(നിന്ദയോടുകൂടി) നീ പോയി പുരോഹിതനാ
യ സുമിത്രന്റെ അടുക്കൽ വിവരം പറയുക.

കഞ്ചുകി—കല്പനപോലെ. (എന്നു പോയി.)

(പ്രവേശിച്ചിട്ട്) കാവൽക്കാരി—(സംഭ്രമത്തോടേ അടുത്തുവ
ന്ന്) മഹാരാജാവു ജയിക്കട്ടേ, ജയിക്കട്ടേ. മഹാരാജാവേ,
സിന്ധുരാജാവിന്റെ അമ്മയാകുന്ന മഹാദേവിയും ഭൃഗുജയും
വാനുക്കൽ വന്നുനിൽക്കുന്നു.

രാജാവ്—(അല്പം ആശ്ചര്യമായിട്ട് ആത്മഗതം) എന്ത്!
ജയദ്രഥന്റെ അമ്മയും ഭൃഗുജയുമെന്തോ? അഭിമത്സ്യവിനേ വ
ധിച്ചതിനാൽ കോപിച്ചിരിക്കുന്ന പാണ്ഡവന്മാർ വല്ല ആ
പത്തും വരുത്തിയിരിക്കുമോ? (പ്രകാശം) പോയി വേഗം കൂ
ട്ടിച്ചുകൊണ്ടുവരൂ.

കാവൽക്കാരി—കല്പനപോലെ. (എന്നു പോയി.)

(അതന്നുതന്നെ ജയദ്രഥരാജാവും ഭൃഗുജയും സംഭ്രമത്തോടുകൂടി പ്രവേശിക്കുന്നു.
രണ്ടുപേരും കണ്ണീരോടുകൂടി ഭുജോധനന്റെ കാല്ക്കൽവീടുന്നു.)

മാതാവ്—കുമാരൻ നക്ഷിക്കണേ, രക്ഷിക്കണേ.

ഭൃഗുജ—(കരയുന്നു.)

രാജാവ്—(സംഭ്രമത്തോടുകൂടി എഴുന്നേറ്റിച്ച്) അമ്മ സ
മാശ്വസിക്കണം, സമാശ്വസിക്കണം. വധിയടിയം എന്താ

ണ്? യുദ്ധഭൂമിയിൽ മരണാരുത്തൻ നേരിട്ടു നിൽക്കാത്ത
വനായ ജയദ്രഥൻ കശലമല്ലയോ?

മാതാവ്—പുത്രാ, എവിടെയാണു കശലം?

രാജാവ്—എങ്ങനെ?

മാതാവ്—(ശങ്കയോടെ) ഇപ്പോഴാകട്ടെ, പുത്രവധത്താൽ
കോപിച്ചിരിക്കുന്ന അർജ്ജുനൻ, സൂര്യൻ അസ്തമിക്കുന്നതിനു മ
മ്പിൽ അവനെ കൊല്ലുമെന്ന് പ്രതിജ്ഞ ചെയ്തിരിക്കുന്നു.

രാജാവ്—(ചിരിച്ചുകൊണ്ട്) ഇതാണോ അമ്മയുടേയും
ദുഷ്ടയുടേയും കൗച്ചിമിത കാരണം? പുത്രശോകത്താൽ ഭ്രം
ശപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന അർജ്ജുനന്റെ വെറുവാക്കുകേട്ടിട്ട് ഇത്ര
യൊക്കെയുമായല്ലോ; ആശ്ചര്യം! സൂര്യന്റെ വിവരമില്ലാത്ത
തന്നെ. അമ്മേ വിചാരിക്കേണം; വത്സേ, ദുഷ്ടമേ, കഠിനതെ
ഇരിയ്ക്കൂ. ദുഷ്ടാധനന്റെ ബാഹുപരിവേഷത്താൽ ക്ഷിപിക്കുന്ന
യിരിക്കുന്ന മഹാമനനാകുന്ന ജയദ്രഥന് ആപത്തുപരത്തുന്ന
തിനുള്ള പ്രഭാവം അർജ്ജുനൻ എവിടെനിന്നുണ്ടായി?

മാതാവ്—പുത്രാ, ആ വീരന്മാരാകട്ടെ, മകന്റെയും ബ
ന്ധുക്കളുടേയും വധത്താൽ ഏറ്റവും കോപിച്ച് തങ്ങളുടെ ശ
രീരത്തേക്കുടി നോക്കാതെ യുദ്ധം ചെയ്യും.

രാജാവ്—(പരിഹാസത്തോടെ) ഇതു ശരിയാണു്; പാ
ണ്ഡവന്മാരുടെ കോപം സർവ്വജനങ്ങളും അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളതുത
ന്നെ. നോക്കുക.—

ഞാൻ ചൊല്ലിട്ടനു ദുഷ്ടാധനനഥ മുടിയും

ചേലയും ചെന്നഴിച്ചു.

പ്രാഞ്ചാലിപ്പെണ്ണിനെത്താൻ ക്ഷിതിവരസഭയിൽ

തച്ചുമട്ടിച്ചിട്ടുവോൾ,

വൻചാപം കയ്യിലേന്തിട്ടവിടെ വിജയനം

നിന്നിരുന്നില്ലയോ? തൻ

നേഞ്ചിൽ ഭൂവാലവംശോത്ഭവൻ പരമതിൽ

കോപമുണ്ടായ് വരേണ്ടേ?

൫൧

മാതാവ്—ആ പ്രതിജ്ഞയേ നടത്തിയില്ലെങ്കിൽ താൻതന്നെ
മരിച്ചുകൊള്ളുമെന്നു കൂടി അർജ്ജുനൻ പ്രതിജ്ഞചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

രാജാവ്—അങ്ങനെയൊന്നുകിൽ സന്തോഷിക്കേണ്ടതായി
രിക്കെ സന്തപിച്ചിട്ടാവശ്യമില്ല. അനുജന്മാരോടുകൂടി യുദ്ധിപ്പി

രൻതന്നെ നശിച്ചു എന്നു പറയേണ്ടതാകുന്നു. അത്രതന്നെയുമല്ല, അമ്മ, ആകെശവന്മാരായും അവരുടെ പരിവാരങ്ങളായും വർഷപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന മാഹാത്മ്യത്തോടുകൂടിയും, കൃപൻ, കണ്ഠൻ, ഭ്രാണൻ. അശ്വപത്മാമാവു തുടങ്ങിയ മഹാമന്മാരുടെ പരാക്രമത്താൽ ഇരട്ടിച്ചിരിക്കുന്ന തട്ടക്കാൻ വയ്യാത്ത വിക്രമത്തോടുകൂടിയും ഇരിക്കുന്നതിന്റെ പുത്രന്റെ നാമത്തെ ഗ്രഹിക്കുന്നതിനുകൂടി ധനഞ്ജയനോ മറെറാരെങ്കിലും എന്തുശക്തിയാണുള്ളതു്? അല്ലയോ, സുതപരാക്രമത്തെ അറിയാത്തവളേ,—

ധർമ്മാത്മജൻ നകവനാസ്സഹദേവനെനീ-

ദുർമ്മാനവക്തിയല്ല മകുടമതന്നെ പോട്ടേ;

തിർമായഭോർബലി ഭയഭ്രമനോടെതിപ്പാ-

നമ്മക്കേതാത്മജനമല്ലെന്നും മടിക്കും.

൭൨

ഭാനുമതി—അയ്യുപുത്രാ, ഇതു് ഇങ്ങനെയൊക്കെത്തന്നെയൊക്കെകിലും ബലവാന്മാർ ചെയ്തിരിക്കുന്ന പ്രതിഭയൊക്കെകൊണ്ടു ശങ്കിക്കാനുള്ളതുതന്നെയാണു്.

മാതാവു്—ശരിയാണു ഭാനുമതി പറഞ്ഞതു്; സമയോചിതമായിരിക്കുന്നു.

രാജാവു്—ആഹാ! ഭയ്യോധനമാകുന്ന എനിക്കും പാണ്ഡവന്മാർ ശങ്കിക്കേണ്ടവരാണ്? കണ്ടാലും;

വീരന്മാർ ഞാണു്തഴമ്പുള്ളവരജരദിക-

ഷ്ടാപരേക്ഷുസിക്കാഞ്ഞോർ

പാരം സന്നാഹവാന്മാർ സിതകമലസമാ-

നാതപത്രം വഹിപ്പോർ

തേരേചെന്നാക്രമിക്കപ്പെട്ടാടികൾ മിഥിരതേ

മുടി വാളുംകുലുക്കി-

ബീരന്മാരാമനേകം ഭേദമിട്ടുവാ-

നെയ്തനീനും വരുന്നു?

൭൩

അത്രയുമല്ല, ഭാനുമതി, പാണ്ഡവന്മാരുടെ പ്രതാപത്തെ അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള നീയും എന്താണിങ്ങനെ സംശയിക്കുന്നതു്? നോക്കൂ,—

ചൊടിച്ചു ഭൃശ്ശാസനഭേദമരക്കം
കടിക്കയും, പാത്ഥർ മദ്രയയുഗം-
പൊടിക്കയും ചെയ്വതിനുള്ള സത്യ-
പ്പടിക്കതാനീവധവും നടത്തും.

൫൨

ആരവിടേ, — ജയശാലിയായ എന്റെ തേക്ക കൊണ്ടുവരേ
ട്ടേ. ഞാനും, ആസമന്തനായപാണ്ഡവനും, ജയദ്രഥനെ രക്ഷി-
ക്കുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ, വെറുതേ ചെയ്ത പ്രതിജ്ഞയാലുണ്ടാ-
ക്കിത്തീർത്ത ശത്രുപൂതമല്ലാത്ത മരണത്തെ ഉപദേശിച്ചു കൊടു-
ക്കാം.

(പ്രവേശിച്ചു) കഞ്ചകി—സപാമിൻ,
ഘോരകിങ്കിണികളുച്ചുലിച്ചു പുതുനാദമാൻ
സസം സഭാ-
സോമദാസ്സരിയ ധാകാന്നിയിവികട്ടിയാക്കി-
യ ധയങ്ങളേ
കാമദാസ്സരിജവം തടഞ്ഞു ജവമോടുചൂട്ടി-
യൊരു തേരിതം
ഭൂമിയേറ്റ, രിപുഭീകരം സപദിസമുജ്ജമായി;
എഴുതെള്ളിടാം.

൫൩

രാജാവു—ദേവി, നീ അന്തർഗൃഹത്തിലേയ്ക്കുതന്നെ പ്രവേ-
ശിച്ചാലും; ('ഞാനും ആ സമന്തനായ പാണ്ഡവനും' എന്നുള്ള
വാക്യത്തെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ചുറ്റിനടക്കുന്നു.)

(ഇങ്ങനെ ഏല്പാവരം പോയി.)

രണ്ടാമതും കഴിഞ്ഞു.

മൂന്നാം അങ്കം.

(അനന്തരം വികൃതവേഷത്തോടു കൂടിയ രാക്ഷസി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

രാക്ഷസി—(ബീഭത്സമായി ചിരിച്ചിട്ട്, സന്തോഷത്തോടെ)
 ടക്കുടൈ)

കൃതാം ഭടൻ തൻ വസോഗ്രമാംസാം-
 നപിതമാം കംഭസഫസ്രമിന്നണച്ചേൻ,
 സതതം തിണമിങ്ങെന്നിക്കരിക്കാം;
 ശതവർഷം സമരം ഭവിച്ചിടട്ടേ.

നേ

(സന്തോഷിച്ചു ഗുണം ചെയ്തുകൊണ്ട്) സിന്ധുരാജനേക്കെന്ന ടിവസത്തിലെമ്പോലെ അയ്യന്നൻ പതിവായിട്ടു സമരകർമ്മത്തേ നടത്തുമെങ്കിൽ ധാരാളം മാംസമകുതങ്ങളേക്കൊണ്ട് എന്റെ ദേവനും തിരയ്ക്കുമായിരുന്നു. (ചുറ്റിനടന്നു ലിക്കുകളിൽ നോക്കിട്ട്) എന്റെ അധിർപ്രിയൻ എവിടെപ്പോയിരിക്കും? ആകട്ടേ, വിളിക്കുകതന്നെ. അയേ, അധിർപ്രിയ! ഇങ്ങോട്ടു വരിക. (ഉടനെ അയ്യന്നപോലെ ഒരു രാക്ഷസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

രാക്ഷസൻ—(ശ്രമമുള്ളതായി നടച്ചിട്ട്)

പെട്ടെന്നു കൊന്ന മനുജക്കിയലുന്ന മാംസം,
 ചുട്ടുള്ള ചോര പാ, മിങ്ങനെ രണ്ടു കൂട്ടം
 കിട്ടുന്നതാകിലളവരൊഴുമെൻ തളപ്പ്-
 യൊട്ടക്കമാറു;—മതിയില്ല വിശങ്ക തെല്ലും.

രേ

(രാക്ഷസി പിന്നെയും വിളിക്കുന്നു.)

രാക്ഷസൻ—(കേട്ടിട്ട്) ആരാണ് എന്നേ വിളിക്കുന്നത്?
 (നോക്കി) അല്ലാ, എന്റെ ഭാഗ്യ വസാഗന്ധയോ? (അടുത്തുചെന്നിട്ട്) വസാഗന്ധേ, എന്തിനാണെന്നെ വിളിക്കുന്നത്?

കടിച്ചു രക്താസവമിന്ന മഞ്ഞയാ-
 യ് പടക്കുളത്തിൽ പ്രചരിച്ചിട്ടും പ്രിയേ,
 സ്ഫുടം വിളിക്കുന്നതു നമ്മെയെന്തിനയ്?
 ഭടർസംഖ്യം കൃതിയെന്നു കേട്ടു ഞാൻ.

വേ

രാക്ഷസി—അല്ലയോ അധിപ്തിയാ, ഇതാ അങ്ങേയ്യവേണി പുത്തനായി കൊണ്ടിട്ടുള്ള ഏതോ ഒരു രാജ്ഞിയുടെ വസാമിത്രമായി കൊഴുത്തിരിക്കുന്ന ചുട്ടുചോരയും തലച്ചോറും കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ അങ്ങ് ഇതു പാറംചെയ്യുക.

രാക്ഷസൻ—(സന്തോഷിച്ചു്) വസാഗന്ധേ, നല്ലതു്; നീ ചെയ്തതു നന്നായി; ഞാൻ നന്നെ ദാഹിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ കൊണ്ടുവരൂ.

രാക്ഷസി—അല്ലയോ, അധിപ്തിയാ, ഈ മാതിരി ദുതന്മാരായി കിടക്കുന്ന ആന കതിരുകളുടേയും ഭടന്മാരുടേയും കടുഞ്ചോരക്കുടലിനാൽ കടക്കാൻ പാടില്ലാത്ത പടക്കളത്തിൽ പരിഭ്രമിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്ന അങ്ങേയ്യു് ദാഹിക്കുന്നു എന്നുള്ളതു് അത്യാത്മയുക്തനെ.

രാക്ഷസൻ—അല്ലയോ, സ്വസ്ഥമായിട്ടിരിക്കുന്നവളേ, പുത്രശോകത്താൽ സന്തപ്തയായ സ്വാമിനി ഹിഡിംബാദേവിയേ കാണുന്നതിനായി ഞാൻ പോയിരുന്നു.

രാക്ഷസി—അധിപ്തിയാ, സ്വാമിനിയാകുന്ന ഹിഡിംബാദേവിക്ക് ഇപ്പോഴും ഘടോല്പാചന്റെ മരണംകൊണ്ടുള്ള ശോകം തിന്നില്ലയോ?

രാക്ഷസൻ—വസാഗന്ധേ, അവൾക്ക് ഉപശമം എങ്ങനെവരും? അഭിമന്യുവിന്റെ വധംകൊണ്ടു് ഒരുപോലെ വ്യസനമുള്ളവരായ സുഭദയും പാണ്ഡുലിയും കൂടി ഒരുവിധത്തിൽ അവളേ സമാശ്വസിപ്പിക്കുന്നു.

രാക്ഷസി—അധിപ്തിയാ, ആനകളുടെ മന്യുക്കളിൽ നിന്നെടുത്ത ഈ മാംസം കഴിച്ചതിനു് അധിരാസവവും കഴിച്ചുകൊള്ളുക.

രാക്ഷസൻ—(അങ്ങനെ ചെയ്തിട്ടു്) വസാഗന്ധേ ഇന്നു് നീ എത്രമാംസവും ഭക്ഷവും സമ്പാദിച്ചു്?

രാക്ഷസി—അധിപ്തിയാ, മുമ്പിൽ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളതു് അങ്ങും അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളല്ലോ; പുത്തനായി സമ്പാദിച്ചതു പറയാം: ഒരുകടം നാറച്ചു് ഭഗദത്തന്റെ ചോരയും, രണ്ടുകടങ്ങളിൽ ജയദ്രഥന്റെ വസകളും, പാണ്ഡുലൻ-വിരാടൻ-ഭൂരിത്ര

വസ്തു—സോമദത്തൻ—ബാൽഹീകൻ തുടങ്ങിയ രാജാക്കന്മാരുടെയും, മറുപ്രാകൃതപുരുഷന്മാരുടെയും, മാംസഭായിക്കുള്ള കൊണ്ടു നിറയ്ക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന അസംഖ്യം കണ്ടെളും എന്റെ ഗൃഹത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്.

രാക്ഷസൻ—(സന്തോഷത്തോടു കൂടി ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ട്) നല്ലതു പ്രിയപത്നീ, നല്ലത്. ഇപ്പോൾ നിന്റെ ശോഭനമായ ഗൃഹത്തിനിലകൊണ്ടും പിന്നെ ഹിഡിംബാദേവിയുടെ നിയോഗംകൊണ്ടും എന്റെ ജന്മദാരിദ്ര്യം തീരെ ഇല്ലാതായി.

രാക്ഷസി—അധർപ്രിയ, ഹിഡിംബാദേവിയുടെ നിയോഗമെന്താകുന്നു?

രാക്ഷസൻ—വാസാഗന്ധേ, സ്വാമിനി ഹിഡിംബാദേവി എന്തോട് ഇങ്ങനെ ആജ്ഞാപിച്ചിരിക്കുന്നു; —“അധർപ്രിയ, നീ ഇന്നു മുതൽ ആർക്കുപുത്രനാകുന്ന ഭീമന്റെ അടുത്തു പുറകിലായിട്ട് യുദ്ധഭൂമിയിൽ നടന്നുകൊള്ളണം.” എന്ന്. അതിനാൽ ഭീമസേനന്റെ പുറകേ നടക്കുന്നതുകൊണ്ട് ഹതയാരായ മനുഷ്യരുടെ ചോരപ്പഴ കാണുന്നതിനാൽതന്നെ വിശപ്പും ദാഹവും ശമിക്കുന്നു. എനിക്കു് ഈ ലോകത്തിൽതന്നെ സ്വർഗ്ഗസുഖം ഉണ്ടാകും. നീയും വിസ്രജ്ഞയായിട്ട് വളരെക്കുടങ്ങളിൽ വസാരത്തങ്ങൾ നിറച്ചുകൊണ്ടുവന്നു സമ്പാദിച്ചുകൊള്ളുക.

രാക്ഷസി—അധർപ്രിയ, എന്തിനായിട്ടാണ് കമരഭീമസേനന്റെ പുറകിൽ നടക്കുന്നത്?

രാക്ഷസൻ—വസാഗന്ധേ, ആ സ്വാമി ഭീമസേനൻ ദശാസനന്റെ തിണംകുടിക്കുന്നതിനു പ്രതിജ്ഞചെയ്തിട്ടുണ്ട്; അതും രാക്ഷസന്മാരാകുന്ന ഞങ്ങളോടു കൂടിപ്പോൻ കുടിക്കണമത്രേ.

രാക്ഷസി—(സന്തോഷിച്ചു്) നല്ലതു, സ്വാമിനീ, നല്ലത്. എന്റെ ഭർത്താവിനേ വേണ്ടകാർയ്യത്തിൽ തന്നെ ഏല്പിടുത്തി.

(അങ്ങിനെയിടൽ വലുതായ ശബ്ദംകേൾക്കുന്നു.)

രാക്ഷസി—(കേട്ട സംഭ്രമിച്ചുകൊണ്ടു്) അല്ലയോ, അധർപ്രിയ, ഇതെന്താണ് വലിയ ശബ്ദംകേൾക്കുന്നത്?

രാക്ഷസൻ—(നോക്കിട്ട്) വസാഗന്ധേ, ധൃഷ്ടദ്യുതൻ ഈ ദ്രോണനെ തലമുടി ചുറ്റിപ്പിടിച്ച് വാളുകൊണ്ടു വെട്ടുന്നു.

രാജാസി—(സന്തോഷിച്ചു്) അധികപ്രിയം, വരൂ; നമുക്ക് ചെന്ന് ദ്രോണന്റെ ചോര കടിക്കാം.

രാജാസൻ— (ഭയത്തോടെ) വ.സാഗന്ധ്യ, അത് ബ്രാഹ്മണന്റെ ചോരയാണു്; കടിച്ചാൽ തൊണ്ട പൊള്ളിപ്പോകും. അതിനാൽ അകത്തുനിന്നാണു് ?

(അണിയറയിൽ പിന്നെയും വലുതായ ശബ്ദം കേൾക്കുന്നു.)

രാജാസൻ— (അണിയറയിലേയ്ക്കു നേരെ നോക്കിട്ടു്) വ.സാഗന്ധ്യ, ഈ അശ്വപത്ഥമാവു് വാളു രിപ്പിടിച്ച് ഇവിടെയ്ക്കു തന്നെ വരുന്നു. അതിനാൽ വന്നാലും, നമുക്കു പോകാം.

(ഏതും രണ്ടുപേരും പോയി.)

പ്രവേശകം

മൂന്നാം അങ്കം.

(അനന്തരം വാളു രിപ്പിടിച്ച് കളകളു ശബ്ദം ശ്രവിക്കുകയും അശ്വപത്ഥമാവു പ്രവേശിക്കുന്നു.)

അശ്വപത്ഥമാവു്—

വൻപിക്കും പ്രളയാനിവൻ പരമടി—

ചുക്കോടിളക്കീടമ—

ഗ്ലീംഭീരാംബുദപാളിതൻ കൊടുമുടി-

ക്കൊപ്പം കടുപ്പത്തൊടു

കമ്പിപ്പിച്ചു ജഗത്തു, കണ്ണുകുടവായ്

ജന്യാബ്ബിസംഭ്രതമാം

മുമ്പിൽത്തെല്ലു കെഴാഞ്ഞൊരീ നിനദമെ-

ന്തിക്കാവമുണ്ടാകുവാൻ?

ഒൻ

(ആലോചിച്ചിട്ടു്) നിശ്ചയമായി ഫൽഗുനനോ, സാത്യകിരോ, ഭീമസേനനോ താഴെത്തുണിളപ്പിനാൽ മയ്യാദവിട്ടു അച്ചുനേ കോപിപ്പിച്ചിരിക്കണം. അതിനാലാണു് ശിഷ്യസ്തേ ഫത്തേക്കുടി വകവെത്തുതേ അപ്പൻ തന്റെ രാജസ്ഥിന തക്കവണ്ണം പ്രവർത്തിക്കുന്നതു്. എങ്ങനെയെന്നാൽ—

അസ്രം ഫസ്തത്തിലാൻജ്ജ നിനത്തുണമായ്,

ധാതന്മാഴ്ത്തുപ്രിയത്തി.

നൊത്തു, ശസ്ത്രങ്ങളാബ്ദംഗ്ഗ്വാനത്തു കയൽ

വാച്ച ശക്തിക്കു ചേർന്നും,

പാൽത്തിൽ ചേന്ന് വില്ലാളികളിലധിപതി-
ക്കുള്ള രോഷത്തിനൊത്തും,
മത്താൻ ശത്രു സമ്മർദ്ദകന-ഭരിലിങ്ങ
മട്ടു കാട്ടുന്നതിപ്പോൾ.

(പുറകോട്ടുനോക്കിട്ട്) ആരവിടെ? തേക്കുകൊണ്ടുവരട്ടേ.
അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ ഫലം വരുന്നതു നോക്കിയിരുന്നതിനാവശ്യമി-
ല്ലാ; കുറുത്തമോലംപോലെ തെളുത്തുള്ള വിളങ്ങുന്നതായി
സ്വർണ്ണപ്പിടിത്തോടുകൂടിയ ഈ വാൾ എന്റെ കയ്യിലിരിക്കുന്നു
ന്നല്ലോ. യുദ്ധഭൂമിയിലെയും പുറപ്പെട്ടുകൊണ്ട് (ചുറ്റിനട-
ന്ന് ഇടത്തേക്കുണ്ണു് ഇളക്കുന്നതായി നടിച്ചിട്ട്) ആഹാ! സമ-
മമോത്സവത്തിൽ വളരെ പ്രതിപത്തിയോടും അച്ഛന്റെ
പാശ്രമം കാണുന്നതിൽ താല്പര്യത്തോടും കൂടിയിരിക്കുന്ന അ-
ശ്വപത്മാമാവായ എനിക്കും, ഭിന്നിമിത്തങ്ങൾ യുദ്ധയാത്രയേ ത-
ന്നെ സ്ഥപ്പെടുത്തുന്നു! ഇരിക്കട്ടേ; പോകാം. (ഗോപാലകൃഷ്ണൻ നടന്ന്
മുമ്പിലേയ്ക്കും നോക്കിട്ട്) ഇതെന്താണ്, ക്ഷത്രിയധർമ്മത്തെ ഉ-
പേക്ഷിച്ചും സർവ്വതന്ത്രാർത്ഥചിതമായ ലജ്ജാച്ഛാദനത്തെ
വെടിഞ്ഞും സ്വാമിസൽക്കാരത്തെ മറക്കുന്ന ലാഘവ്യലിംഗം
ടുകൂടിയും കവയശസ്സിനനുരൂപമായ പാശ്രമത്തെ പരിഗണി-
ക്കാതെയും യുദ്ധഭൂമിയിൽ നിന്ന് നാലുവഴിക്കുമോടുന്നവരും
ഗജാശ്വാലികളിൽ കയറിയവരും കാലാരോപകളുമായ സൈ-
ന്യങ്ങളുടെ വലുതായ കോലാഹലശബ്ദം കേൾക്കുന്നുവല്ലോ?
(സൂക്ഷിച്ചിട്ട്) ഹാ ഹാ! കഷ്ടം! കണ്ണൻ തുടങ്ങിയ ഈ മഹാ-
രഥന്മാർക്കുടി എന്തുകൊണ്ടാണ് യുദ്ധത്തിൽനിന്നുമാകിപ്പോ-
കുന്നത്? അച്ഛൻ ഭരിക്കുന്ന സൈന്യങ്ങൾക്കും എങ്ങനെ
ഈ സ്ഥിതി വരും? ആരട്ട, ഇവരേ നിർത്താം? അല്ലയോ, ക്ഷ-
രവസേനാസമുദ്രത്തിന്റെ തീരത്തേ രക്ഷിക്കുന്നതിനുള്ള മഹാ-
പർവ്വതങ്ങളായ രാജാക്കന്മാരേ! സമരത്തിൽ നിന്ന് പിൻവാ-
ങ്ങുന്നതായ ഈ സാഹസപ്രവൃത്തി മതിയാക്കണം.

കൃത്യമഭേദം വിട്ടാൽ പിന്നെയുണ്ടാകയില്ലെ-
ന്നതു വരികീവിതേമളോടിട്ടും ധാടി കൊള്ളാം;
ക്ഷിതിയിൽ മരണമാർക്കും നന്മമുണ്ടാക;-മിന്നാ-
സ്ഥിതിയിൽ വെറുതെ യിത്ഥം ഉയ്ക്കുശസ്സുപ്രതേനോ?

ചോദനാസൂചപാലയോടും, തിപ്പുസലീഖനാധി-
 യും ജീലതയാഗ്നിയായും,
 പോരാളിശ്രേഷ്ഠനാമെൻ ജനകനിഹ ബലാ-
 ധ്യക്ഷനായ് തിന്നിടുമ്പോൾ,
 പോതംഭീ, കണ്ഠ; പോളു കൃപ, രണമതിനായ്;
 ശങ്ക ഹാർദ്ദികൃ, നീക്ക;
 നേരേ ചാപത്തെക്കാടൊത്തൻ ജനകനടരിൽ നിൽ.
 കൈയാഴെന്തിന്നു ഭീതി? നന്ദ

(അണിയറയിൽ) ഇപ്പോഴും അങ്ങയുടെ അച്ഛനിക്കെന്നുവോ?

അശ്വത്ഥാമാവ് — (കേളിട്ട്) നിങ്ങളെത്തു പറയുന്നു, “ഇ
 പ്പോഴും അങ്ങയുടെ അച്ഛനിക്കെന്നുവോ” എന്നോ? (ഭയ്യ
 തോടെ) ഭീരുക്കളായ മൂഢന്മാരേ, ഈ മാതിരിപ്രലപിക്ക
 ന്ന നിങ്ങളുടെ നാക്ക് നൂറായി പിളർന്നുപോകാത്തതെന്തുകൊ
 ണ്ടാണ്!

പന്തുജ്ഞാദിത്യരൊത്താബ് ദൂതനമിഹവേദി.

പ്രിയവാനായുദിച്ചി.

ല്ല, സ്വതപംപുണ്ടു സപ്താനിഖർ ദിശി ചിതറി-

ച്ചിനമായിട്ടുമില്ല;

അന്തസ്സിൽ പൂഷ്കലാവർത്തകമുഖജലദ-

ശ്രേണി വാനാക്രമിച്ചി-

ല്ലെ; - നിപ്പോൾ തുരനെൻതാതനകമതികളേ,

നിങ്ങളോരുന്നപാപം?

നന്ദ

(പ്രനാമശേഷം സംഭാഷണം കൂടി പൂർവ്വികീട്ട്)

സുതൻ — കുമാരൻ രക്ഷിക്കണേ രക്ഷിക്കണേ! (എന്ന് പാ
 ദങ്ങളിൽ പതിക്കുന്നു.)

അശ്വത്ഥാമാവ് — (നോക്കി) അല്ലാ! ഇയാൾ അച്ഛന്റെ
 സുതൻ അശ്വത്ഥസേനനാണല്ലോ; അയ്യോ, അങ്ങേ ശ്രേയോ
 കൃത്യേനയും രക്ഷിക്കുന്നതിൽ സമർത്ഥനായ അച്ഛന്റെ സാര
 മിയായിരിക്കെ, ഞാൻ രക്ഷിക്കണമെന്നിച്ഛിക്കുന്നതെന്തുകൊ
 ണ്ടാണ്?

സുതൻ — (ഭീനസംഭരത്തിൽ) അങ്ങേത്താതൻ ഇപ്പോഴുമു
 ണ്ടാണ്!

അശ്വത്ഥാമാവ്—(സംഭ്രമത്തോടെ) എന്ത്! അച്ഛൻ മരിച്ചുപോയെന്നോ?

സുതൻ—അല്ലാതെതെന്ത്?

അശ്വത്ഥാമാവ്—അയ്യോ! അച്ഛാ! (എന്നു മുറുക്കിക്കുന്നു.)

സുതൻ—കുമാര, സമാശ്വസിപ്പിക്കണം, സമാശ്വസിപ്പിക്കണം.

അശ്വത്ഥാമാവ്—(ബോധംവന്നിട്ട്) അയ്യോ! അച്ഛാ! ഹാ,! പുത്രവൃന്ദം, അയ്യോ! മൃതപുരുഷന്മാരുടെയും മൃതപുരുഷന്മാരുടെയും, അയ്യോ! പരശുരാമന്റെ അസ്രസർവ്വപര്യന്തം പരിഗ്രഹിച്ചുള്ളോവേ, എവിടെയാണങ്ങിപ്പോർ? എന്നോടന്തരം പറയണം.

സുതൻ—കുമാര, വളരെ വ്യസനിച്ചതുകൊണ്ടു പ്രയോജനമൊന്നുമില്ലല്ലോ; വിരപുരുഷന്മാർ ചേർന്നതായ വിപത്തിനെ അച്ഛൻ പ്രാപിച്ചതിൽ, അങ്ങനെയൊരു ചേർന്നതായ പരശുരാമൻ ശോകസമുദ്രത്തേക്കാൾ സുഖിയായിത്തീർന്നു.

അശ്വത്ഥാമാവ്—(കണ്ണുനീരുപൊഴിച്ചിട്ട്) അയ്യോ, അത്ര പരാക്രമിയായ അച്ഛൻ എങ്ങനെ മരിച്ചുവെന്ന് വേഗം പറയണം.

ഭീമൻ തൻ തുരുട്ടുകുളിഞ്ഞു ഗദയെ-
അതാതൻറമേൽ ചേർത്തിതോ!

സുതൻ—പാപമില്ലാതെയാകട്ടേ.

അശ്വത്ഥാമാവ്—

പ്രേമം തന്നിലെഴുന്നൊരുതരുവിതേ-
പ്പാർത്ഥൻ വൃഥാ കൊന്നുവോ!

സുതൻ—ഇതെങ്ങനെ ഭവിക്കും?

അശ്വത്ഥാമാവ്—

കാലം കേരവനാശമകൃമരിനാ-
വാപത്തുളിപ്പിച്ചുവോ!

സുതൻ—ഇതും ഉണ്ടായില്ല.

അശ്വത്ഥാമാവ്—

ഹാ! മരേന്ദ്രവനൻപിതാവിനു വിപ-
ണേകാൻ കരുത്താൻവൻ!

നൃപ

സുതൻ—കുമാരോ,

അവരുമടക്കം-ലേററം അയ്യനായ് ശത്രുമേന്തി-
ദ്രവനൊടു സമനാമീ വീരനോടെന്തെടുകും?
അവശതയൊടു ശോകാലസ്യവും വിട്ടു വാഴും
തവ ഗുരുവിവണച്ചു ശാത്രവൻ മേലൊട്ടുതും. നന്ദി

അശ്വത്ഥാമാവ്— ശോകത്തിനും അസ്മദുപേക്ഷിക്കുന്ന
തിനും എന്തു കാരണമുണ്ടാകുന്നു?

സുതൻ—കുമാരൻതന്നെയാണു കാരണം.

അശ്വത്ഥാമാവ്—എന്തു! അന്തന്നെയെന്നോ?

സുതൻ—കേട്ടാലും; (കണ്ണുനീരുപൊഴിച്ചുകൊണ്ട്)

അശ്വത്ഥാമാവത്തിൽ മൃതനായെന്നു ധർമ്മാത്മജനും-
വെച്ചെണ്ണായും, ഗജമിതിപരം മനുഭായം വദിച്ചു;
പുത്രസ്തഥാമൊട്ടു ഗുഹനിലേസ്സത്യവിശ്വാസമുഖം
ശത്രും ദ്രോണൻ സ്വയമുടനപേക്ഷിച്ചു ഖായ് പത്തൊ
[ഭരണം. നന്ദി

അശ്വത്ഥാമാവ്—അയ്യോ താതാ! അയ്യോ പുത്രവത്സലാ!
അയ്യോ! വെറുതേ എനിക്കുവേണ്ടി ജീവനേ ഉപേക്ഷിച്ചുവന്നി!
അയ്യോ ശത്രുക്കൾ! അയ്യോ ശിഷ്യപ്രിയ, അയ്യോ! യുധി-
ഷ്ഠിപക്ഷപാതിൻ! (എന്നു കരയുന്നു.)

സുതൻ—കുമാരോ, ഇങ്ങനെ വളരെ വ്യസനിക്കരുത്.

അശ്വത്ഥാമാവ്—

തനയനിലതിപ്രേമം ചേരും ദേവാൻ പാരമൻ വധം
ജനക, കളവാത്യേകിട്ടയ്യോ! രാജാക്കളൊക്കെയുതാൻ
തനയസുഖദിഞ്ഞാലോ ഹാ! ഹാ! വേദിഹാമത്തിലും
തനിയെ നിവസിപ്പോരി-കൂറൻ വേൽപ്രിയനാകുമോ?

[നന്ദി

(എന്നു മോഹിക്കുന്നു.)

സുതൻ—സമാശ്വസിക്കണേ, സമാശ്വസിക്കണേ,
(അനന്തരം കൃപാചാതുർ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കൃപൻ—(സംഭ്രമത്തോടുകൂടി ദീർഘശ്വാസം ചെയ്തിട്ട്)

വൃതം ശസ്ത്രമെടുത്തു ഞങ്ങൾ, ഉ-നഭ-

നാഭാൽ ദുഷ്ടാധിപൻ,

പാതകന്മാർ, പാമനൃപരിവര-

പ്രാദേ വിശർമ്മിക്കണം.

ധൂതമാരിവർ പണ്ടു പാർഷ്വതിയിലും

കണ്ഠം! കചാകൃഷ്ടി, -യി-

ന്നിതം ഭ്രാണനിലും, പടങ്ങും വിധമായ്

വീക്ഷിച്ചുനിന്നിപ്പോയോ!

നവ്യ

അതിനാൽ വസന്തായ അശ്വത്ഥാമാവിനേ ഇപ്പോൾ എങ്ങനെയൊണ് ചെയ്തുകൊണ്ടുള്ളത്. അല്ലെങ്കിൽ ഹിമവാ നേപ്പോലെ ഉറപ്പുള്ള മനസ്സോടുകൂടിയവനും യോധസ്ഥിതി യൊക്കെയും അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള വനമായ അന്ധാളിൽ വലിയ ശോ കമുണ്ടാകുമെന്ന് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ നാട്ടുന മ്പിപ്പാത്തതായ അച്ഛന്റെ നിഗ്രഹത്തോടുകൂടി അയാൾ എ ഈ പ്രവർത്തിക്കുമെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നില്ല. അല്ലെങ്കിൽ,—

വേണ്ടാതെ കണ്ടുകൊള്ളാമെന്തി-

ലുണ്ടായി ഭൂവിൽ ബത ഭൂതിനാൾ;

രണ്ടാമതീടട്ടു ഭവിച്ചതോത്തു

കണ്ടാൽ പ്രജ്ഞാലം സകലം തുലഞ്ഞു.

നൻ

(തോക്കിട്ട്) അല്ല, വസന്തശ്വത്ഥാമാവ് ഇവിടെ നില്ക്കുന്ന ല്ലോ- അടുത്തുചെല്ലാം. (സമീപത്തിൽ ചെന്നിട്ട് സംഭ്രമത്തോ ടുകൂടെ) വത്സാ, സമാശ്വസിക്കൂ, സമാശ്വസിക്കൂ.

അശ്വത്ഥാമാവ്—(ബോധംപ്രാപിച്ചിട്ട്), കണ്ഠീരോടുകൂ ടി) ഹാ താതാ! ഹാ! സകലദുഃഖത്തിനും ഏകമുദ്രയായിട്ടുള്ളോ വേ, (ആകാശത്തിലേയ്ക്കു തോക്കി) യുധിഷ്ഠിരാ, യുധിഷ്ഠിരാ!

നേരേ കഥിക്കു ജനനംമുതൽ, -ലാരിലും, എ-

ളെപാലം പെട്ടാത്തതു നിമിത്തമൊക്കെ

പോളി,-മറ്റു ഈ സദാചരണൻപിതാവിൽ
നേരിട്ടതൊക്കെയൊരുമിച്ചു വെടിഞ്ഞുതെങ്ങ? ൨൦

സുതൻ—കുമാര, ഇതാ നിന്റെ അമ്മാവനായ കൃപാചാ-
ര്യൻ അടുത്തുനില്ക്കുന്നു.

അശ്വത്ഥാമാവ്—(പാർശ്വത്തിലേയ്ക്കു നോക്കിട്ട് കണ്ണി-
രോടുകൂടെ) മാതൃലാ,—

സൈന്യധീശപാനാകമാക്കാട്ടു ഭവാ.

ഒന്നാണിപ്പോഴിന്നു പോയ്,

ജന്യാഗ്രത്തിലുരച്ചു കൈച്ചോറികള-

ഞ്ഞീടും മഹാത്മാവെവൻ,

നന്നായ് നർമ്മചണ്ഡനകമെവനോ-

ടോതുന്നു നിത്രാ ഭവാ,-

നിന്നു തപശ്ശിനിയിൽ ചേർന്നു പതിയാ-

മദ്ദേഹമെങ്ങെങ്ങുവാൻ? ൨൧

കൃപൻ—അങ്ങ് അറിയേണ്ടതറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു; അതിനാൽ
വളരെ വ്യസനിക്കരുത്.

അശ്വത്ഥാമാവ്—മാതൃലാ, കരച്ചിൽ വേണ്ടെന്നുവെച്ചു
കുഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഈ ഞാൻ പുത്രവത്സലനായ അച്ഛന്റെ കൂ-
ടെത്തന്നെ പോകയാണു്.

കൃപൻ—വത്സാ, അങ്ങേപ്പോലെയുള്ള ആളുകൾക്കു് ഈ
മാതിരി നിശ്ചയം യോജിക്കാത്തതാകുന്നു.

സുതൻ—കുമാര, അതിസാഹസം പ്രവർത്തിക്കരുതേ.

അശ്വത്ഥാമാവ്—ആയു് മാതൃലാ,—

വിരഹം മലീയമവിഷമൃമെന്നുതാൻ

പരലോകമാൻ കൃതിയെൻ പിതാവേദോ!

പുരുവത്സലതപമിയലുണ്ണൊരപ്പനോ-

ടോരുമിച്ചു തന്നെനിവസിക്കുമിന്നു ഞാൻ. ൨൨

കൃപൻ—വത്സാ, ഈ സംസാരമെന്നതുകേൾക്കിയോ അ-
പ്പോൾ മുതൽ ഈ ലോകയാത്ര പ്രസിദ്ധതന്നെയാകുന്നു. പുത്ര-
ന്മാർ രണ്ടുലോകത്തിലും അച്ഛനേ അനുവർത്തിക്കേണ്ടതാകുന്നു
എന്നു കണ്ടാലും.—

വല്ലായ്മ, നീക്കിയുകകൂടിയ, പിണ്ഡഭാഗം
 ചൊല്ലാൻ തൽഗ്രഹ വിനിമിതി, യിത്തരത്തിൽ
 എല്ലായ്പ്പൊഴും തുണ പിതാവിൻ ചെയ്യണം തീ-
 യല്ലാതെ ചാകിലുമിരിക്കിലുമെന്തു മെച്ചം? ഒരു
 സുതൻ—അയ്യപ്പൻ, അങ്ങനെയൊരുവൻ പറയുന്നതു
 പോലെ തന്നെയാണു് ചെയ്യേണ്ടതു്.

അശ്വത്ഥാമാവു്— അയ്യോ, ഇതു വാസ്തവംതന്നെ; എ-
 ന്നാൽ ഈ വലുതായ ദുഃഖഭാരത്തെ സഹിക്കാൻ വയ്യാത്ത
 തിനാൽ അല്പനോടുകൂടാതെ ക്ഷണനേരമെങ്കിലും ജീവിച്ചിരി-
 ക്കുന്നതിനു് എനിക്കു ബൈരുക്കമാണു്. അതിനാൽ മരിച്ചു
 പോയാ താതരേ കാണുന്നതിനായി ആ ദിക്കിലേയ്ക്കുതന്നെ
 ഞാൻ പോകുന്നു. (ഏഴനേറു വാളിനേ നോക്കി ആലോ-
 ചിച്ചിട്ടു്) ഇപ്പൊഴും ശത്രുഗ്രഹണപരിശ്രമംകൊണ്ടു് എന്തു
 പ്രയോജനമാണു്? അല്ലയോ! ശത്രുമേ,—

താനേ താതന്തിക്ഷ്കതിക്കു മരിയാ-
 മെന്നാകിലും ശത്രുമേ-
 സ്ഥാനേ നിന്നെവഹിക്കുകൊണ്ടു ജയമു-
 ണ്ടായി നിനക്കെങ്ങുമേ;
 താനേററം തനയാതീർത്തുളയമാ-
 ന്നിട്ടല്ല കൈവിട്ടതും;
 ഞാനും നിന്നെയിതാ വിട്ടനു കൾലം
 തങ്ങിട്ടുമങ്ങേയ്ക്കുമേൽ.

൪൭

(എന്നു വെടിയുന്നു.)

(അണിയായിൽ)

അല്ലയോ രാജാക്കന്മാരേ, നിങ്ങളെല്ലാവരും ഈ ഭയ-
 നാൽ ഇവിടെ നടത്തപ്പെട്ടതായ ഗുരുവാകുന്ന ഭാരപോജ-
 ന്റെ പരിഭവത്തേ എങ്ങനെയൊണ് ഉപേക്ഷിക്കുന്നതു്?

അശ്വത്ഥാമാവു്—(കേട്ടിട്ടു് പതുക്കെ ശത്രുത്തേസ് പശി-
 ച്ചുകൊണ്ടു്) എന്തു്! ഗുരുവാകുന്ന ഭാരപോജന്റെ പരിഭവ
 മെന്നോ?

(പിന്നെയും അണിയായിൽ)

അത്തൽ മുത്തുനീളശത്രുവും സപദി വിട്ടു
 നേത്രസഖിലാർദ്രമാം

വക്ത്രമോടു മരുവുന്ന സഖ്യമൊത്തു
നായ ഗുരുതന്നിലും
അതുപം മുടിനമെച്ചൊക്കത്തെയിൽവെച്ചു
പാണിദരിതം തയ്യാ
ചേർത്തിതാഴ്വരതരംഗസ്സുൻ ബത പോയി-
ടുന്നിതു സഹിക്കവിൻ.

൧൭

അശ്വത്ഥാമാവ്—(കോപാത്താടും വിറയലേറ്റുംകൂടി കൃ-
പസ്സുത നാരേ നോക്കി) ഇതെന്താണ്!—

വില്ലാളിടും നൃപതിമാരുടെ മുന്നിൽവെച്ചു
വല്ലായ്മയാൽ വ്രതമിയന്നു വെടിഞ്ഞു ശസ്ത്രം.
ചൊല്ലാകുന്നൊരൻ ജനകനാന്നിടവേ നാച്ചു
ഹല്ലാഭമൊത്തലധിവസ്ത്രമണച്ചുവെന്നോ!

൧൮

കൃപൻ—വത്സാ, ഇങ്ങനെയാണ് ജനങ്ങൾ പറയുന്നത്.

അശ്വത്ഥാമാവ്—ആയ്! ആ ദർബ്ബുധി അച്ഛന്റെ ത-
ലയിൽ പിടികൂടിയെന്നോ?

സുതൻ—(ഭയത്തോടെ) കമാരാ, തേജസപിതായ അദ്ദേഹ-
ത്തിന് ഇതു പുത്തനായി ഒരു കുറച്ചിലുണ്ടായതാണ്.

അശ്വത്ഥാമാവ്—ഹാ താതാ! ഹാ! പുത്രപ്രിയ, ഭാഗ്യം
കെട്ടവനായ ഇവൻവേണ്ടി ആയുധമുപേക്ഷിച്ചതു നിമിത്തമാ-
ണല്ലോ കടുപ്പക്കാരനായ ആ ദർബ്ബുധി ആക്രമിക്കുന്നതിനിട-
യായത്. അല്ലെങ്കിൽ,—

ശോകംമൂലം പിതാവിങ്ങടരിച്ചുടലുപേ-

ക്ഷിക്കവേ തൻ ശിരസ്സിൽ

കാകൻ താനോ കറോൻ ദ്രവതനയനോ

പട്ടിയോ തൊട്ടിടട്ടേ!

ഹാ! കഷ്ടം!! ഭൂമിശസ്ത്രമവിണമമമമം

ശത്രു, തന്മസ്തകത്തിൽ

ഭീകൈവിട്ടിപ്പൊളർപ്പിച്ചതു ബത! കരമ-

ല്ലെൻ ശിരസ്സിൽ പദംതാൻ.

൧൯

എങ്ങ, ദർബ്ബുധേ, ധൃത്ത പാണ്ഡാവപുത്രം,—

ശസ്ത്രത്തേ ശൂകനാമൻ ജനകതിനിയെടു-

ക്കില്ല നന്നെന്നറച്ചി-

കുതൃസ്തൻ നീയരകം കരമിമ ഗുരുതൻ
 മെരുവിയിൽ ചേർത്തനരം,
 വിശ്വപത്തിൽ പാതർ പാഞ്ചലകനിലിഖമദ്യ-
 മർദ്ദിയ. യ് മാപട്ടത്താ-
 മശ്വതമാമാവു വാഴുന്നൊരു കഥ പഴിപോ-
 ലുള്ളിലോത്തില്ലയോ നീ? ൭൮

യുധിഷ്ഠിരാ യുധിഷ്ഠിരാ! അജാതകത്രോ, അസത്യം പറയാത്ത
 വർമ്മചുത്രം, അനുജന്മാരാകട്ടെ അങ്ങേയ്ക്ക് അഭേദം എന്തെ
 പരായമാണ് ചെയ്തത്? അല്ലെങ്കിൽ, കപടപ്രകൃതിയാൽ ക
 ടിഖബുദ്ധിയായ ഇവൻ പോകട്ടേ; അജ്ഞാനം, സാത്യഭക്, പ
 രാക്രമിയായ വൃകോടാ, മാധവ, ത്രൈലോക്യത്തിലും ഏക
 ധന്തർജ്ജുനനായി ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠനായി വളരെ വയസ്സുചെന്ന
 വനായി വിശേഷിച്ചു, സർവ്വമാശ്വതാകുന്ന എന്റർ പിതാ
 വിന്റെ ശിരസ്സിൽ ദ്രുപദകലത്തിനു കളങ്കഭൂതനായ ആ മനു
 ജപന്തു സ്വപരിചുത് നിങ്ങൾക്കിടി വകവെത്തുതെയെന്ന
 തു യുക്തമായോ? അല്ലെങ്കിൽ, ഇവരൊക്കെയും പാപികളാ
 ണ്. ഇവരൊക്കെക്കൊണ്ടെന്താണു പ്രയോജനം?

ഏതു മർദ്ദിയല്ലാത്തൊരു പന്തുസമരം
 നിങ്ങളാക്കായുധന്മാർ
 ചെയ്തൊരു സമ്മതിച്ചാർകളുമരിയവരം
 കണ്ടുനിന്നൊരുമല്ല;

വാദംകൂടാതെ നൂനം ഹരി-വിജയ-മരുത്
 പുത്രരോടൊത്ത ശത്രു-

പ്രാതത്തിൻ ശോണിതത്താൽ കരുതിയരുളുവൻ
 തൽക്ഷണം ടിടുകൾക്കായ്. ൭൯

കുപൻ—വത്സാ, ഭാരപോക്കുവാനായി ടിപ്രാസുപ്രയോ
 ഗത്തിൽ സമർത്ഥനായി ഭൂജമ്പലശാപിയായ പോനിൽ എ
 ന്നാണ് അസംഭാവ്യമായിട്ടുള്ളത്?

അശ്വതമാമാവ്.—ജോ ജോ! പാണ്ഡവ-മത്സ്യ-സോമക-
 മാഗധയന്മാരാകുന്ന ക്ഷത്രിയമൂഢന്മാരേ,-

താമരൻ തൻ മുടി തൊട്ടവാമു മുടിയ-
 ന്മാർ നിങ്ങളുത്സുജപൽ

ജ്യോതിസ്സായ കരാമൊൻ മനീനൻ

കൃത്യത്തെതോൽക്കല്ലതോ?—

ജേതാവായെന്നിങ്ങമിരിക്കട്ടെ

അത്രക്കുറുതൻ ശേഷം—

പ്രതാപം മേലിങ്ങമിരിക്കട്ടെ നട—

അതാണു നൽപാടവം.

വൃ

സുതാ, അങ്ങു പോയി യുദ്ധത്തിനു വേണ്ട സകലസാമഗ്രികളോടും എല്ലാ ആയുധങ്ങളോടും കൂടിയ മഹായുദ്ധോചിതമായ എന്റെ തേജകൊണ്ടു വരിക എന്നെ.

സുതൻ—കരാമന്റെ ആജ്ഞപോലെ ചെയ്യാം. (എന്നു പോയി.)

കൃപൻ—വസാ, നിജസ്ഥമായിട്ടു പക്ഷം ചെയ്യേണ്ടതായ ഈ പരിഭവമാകുന്ന അഗ്നിയിൽ തക്കതായി പ്രവർത്തിക്കുന്നതിന്നു് അങ്ങു ഒഴിച്ച് അന്തർക്കാക്കാണ് ശക്തിയുള്ളതു്? എന്നാൽ—

അശ്വത്തമോദ്ധവ്—വേറെയെന്താണുള്ളതു്?

കൃപൻ—സേനാപതിയാകി ചെന്നെ അഭിഷേകം ചെയ്തിട്ടു് യുദ്ധഭൂമിയിൽ കൊണ്ടുപോകണമെന്നാണു് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നതു്.

അശ്വത്തമോദ്ധവ്—മരളമോ, ഇക്കാര്യം പരാധീനമായിട്ടുള്ളതും നിസ്സാരവുമാണു്.

കൃപൻ—വസാ, ഈ പരാധീനപുരുഷ; അത്രനിസ്സാരപുരുഷ. നോക്കൂ;

ചൊല്ലാന്നിടം ലിഷ് മനം ക്രോണനം ചെ-

ന്നില്ലാത്ത ഹാ! തീൻ കെതാവ്യസൈന്യം

വല്ലാതായിത്തീരുമല്ലോ പോൻ ത-

ഇല്ലാവസ്ഥൻ നാഥനായ് നിന്നിടാഞ്ഞാൽ. വൃ

ചോന്നോപ്പാലെയുള്ള മുകൾ തെങ്ങിപ്പറ്റപ്പെട്ടാൽ തത്ര ലോകത്തിലുള്ളവർ ഒന്നിച്ചുവന്നാൽകൂടി എന്തിന്നു് നില്ക്കുന്നതിനു ശക്തരാകയില്ല; പിന്നെയും യഥാർത്ഥസൈന്യത്തിന്റെ കഥപറയാനാണോ? അതിനാൽ ഞാനിങ്ങനെ വിദ്വാമുള്ള

ന: അഭിഷേകസാധനങ്ങളോടുകൂടും ഒരുക്കി കരുമാറാപ്പ് വേഗത്തിൽ അങ്ങേയെന്ന പ്രതീക്ഷിച്ച നിൽക്കുകയായിരിക്കണം—എന്ന്.

അശ്വപത്മമാപ്പ് — അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ പരിഭവാഗ്നിയിൽ ചേരിച്ച് തിരുന്ന എന്റെ ഈ മനസ്സ് അതിന്റെ പ്രതീകാരമാകുന്ന ഭവത്തിൽ മുഴുകുന്നതിലേയ്ക്കായി ബദ്ധപ്പെടുന്നു. അതിനാൽ പോയി അല്പമേറെ വധത്താൽ വിഷാദിച്ചിരിക്കുന്ന കുരുമാറാപ്പേ, സൗന്ദര്യപരമായി തൊൻതന്നെ ഇതന്നുകൊള്ളാമെന്നു സ്നേഹത്തോടുകൂടിപ്പറഞ്ഞു സമാശ്വാസിച്ചിച്ച് മരസത്താറുന്നാക്കിത്തീർന്നുണ്ട്.

കൃപൻ— ഇതിങ്ങനെയൊന്നു വേണ്ടതു്. അതിനാൽ അവിടെയുണ്ടെന്നു നമുക്കു പോകാം.

(എന്തെന്നുവേണ്ടും മുററിക്കടക്കുന്നു.)

(അനന്തരം കണ്ണൻ ഭദ്രാധനൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഭദ്രാധനൻ— അംഗരാജാ, —

സപജനാധിപവിഷാദ-ശസ്ത്രവത്താം

ദുഷ്ടതരിയാൽ ശുചിമാൻ കടന്നിടുന്നു;

നിമ്നസുതളതികട്ട ശസ്ത്രമുട്ട-

ഭുജയെഴുമറ്റു വിട്ടതെന്തിനാവോ?

വു.

അല്ലെങ്കിൽ, നിന്ദസപദോപം ഭസ്ത്രജ്ഞാനെന്ന് വലിയ അളുകൾ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു് ശരിയാണു്; എന്തെന്നാൽ പത്രശോകത്താൽ അന്ധമാസ്സായ ആചാര്യൻ ക്ഷത്രിയന്മാർക്കു വേണ്ടതായ ഹൃദയകാർഷ്ട്യത്തെ ഉപേക്ഷിച്ച് ബ്രാഹ്മണർക്കു ചേർന്നതായ ദൈന്യത്തെ സ്വീകരിച്ചുവല്ലോ.

കണ്ണൻ— അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം, തനിക്ക് അശ്വപത്മമാവിനെ ഭൂമിയിൽ രാജാവാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്യണമെന്നായിരുന്നു. അശ്വപത്മമാവു നഷ്ടമായതിനാൽ വൃദ്ധബ്രാഹ്മണനായ തനിക്ക് ശസ്ത്രമെടുത്തിട്ടാവശ്യമില്ലല്ലോ എന്നുഭയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു് ശസ്ത്രത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

ഭദ്രാധനൻ— (വെക്കുകുറിക്കാണു്) ഇതിങ്ങനെയെന്നു ആരെ പറഞ്ഞു.

കണ്ണൻ— ഇതിനുവേണ്ടിയെന്നുയാണു് കൈരവന്മാരുടെയും പാണ്ഡ്യന്മാരുടെയും സഹായത്തിനായി വന്ന യുദ്ധചെ

യ്യുന്ന രാജാക്കന്മാരുടെ പരസ്പരവധത്തെ ആഗ്രഹിച്ചു കൊണ്ടിരുന്ന ആചാര്യൻ പ്രധാനപുരുഷന്മാരോട് കൊല്ലുന്നതിൽ ഉപേക്ഷിക്കാണിച്ചിട്ടുള്ളത്.

ദുര്യോധനൻ—അതുശരിയാണു്.

കണ്ണൻ—വേദമുണ്ടു്; ദുപദനം ചെയ്യുന്നതിനേക്കാൾ ഇതാളുടേ അഭിപ്രായം അറിഞ്ഞിരുന്നതുകൊണ്ടാണു് തന്റെ രാജ്യത്തിൽ സ്ഥലംകൊടുക്കാതെ ഇരുന്നതു്.

ദുര്യോധനൻ—ശാ; അംഗരോമാ, അങ്ങനെയൊരു യുക്തിയുക്തമായിരിക്കുന്നു.

കണ്ണൻ—ഇതു് ഏകദേശം തന്റെ അഭിപ്രായമല്ല; മറ്റുള്ള യോഗ്യന്മാരും ഇതിൽ മറിച്ചു് അഭിപ്രായപ്പെടുന്നില്ല.

ദുര്യോധനൻ—ഇതു് ഇങ്ങനെതന്നെ. അതിലേക്കു് നോക്കു് സംശയം?

ഒക്കിച്ചിടാമടരിവെന്നുടനേറെ സിന്ധു-

ഭൂമിത്തുതൻ കൊൽ കിരീടിനടത്തിട്ടുവാൻ

അക്കീണവീർച്ചമെഴുത്തവ-നാപക്ഷ-

ഒക്കിച്ചതെത്തിതു മറുവിധത്തിലെന്നാൽ? വൃത.

കൃപൻ—(നോക്കിട്ട്) വത്സാ, ഇതാ ദുര്യോധനൻ സൂത പുത്രനോടുകൂടി ഈ നൃശാധവൃക്ഷത്തിന്റെ അണു്ലിഖിക്കുന്നു; അതിനാൽ നമുക്കു് അടുത്തുചെല്ലാം.

(അങ്ങനെ ചെല്ലിട്ട്)

നണുപേരം—കൈരവേശ്വരൻ ജയിച്ചാലും.

ദുര്യോധനൻ—(കണ്ടിട്ട്) അല്ല! കൃപാചാര്യനും അശ്വത്ഥാമാവുമാ? (ആസനത്തിൽനിന്നുമെഴുന്നേറ്റു് കൃപാചാര്യന്റെ അടുത്തുചെന്ന്) ഇതോ, അഭിവാദനം ചെയ്യുന്നു. (അശ്വത്ഥാമാവിനെ നോക്കി) ആചാര്യപുത്രാ,—

മൽക്കാര്യം മഹാഭാരതം ഉത്തമകനാമങ്ങളു പാർവ്വത്തിലാന്നി-
 ടിക്ലാത്തിപ്പെട്ടിട്ടുമുഖമണച്ചെന്തെടൻ പുൽകിയാലും;
 ഇക്കാലത്തിൽ പിതൃസഭശമാം തപസ്സുജസ്സർവ്വമേറി-
 ടുൽക്കാലുസ്സസ്ഥിരീഭവിച്ചു മുദിക്കുന്നു രോമോൽഗമം മേ.

വൃത

(ആലിംഗനംചെയ്തു് അടുത്തിരുന്നു.)

(അശ്വത്ഥാമാവു് കണ്ണിൽപോടിക്കുന്നു.)

കണ്ണൻ—ദ്രോണപുത്രം, അങ്ങ് അധികമായി ആത്മാവി-
നേ ശോകാഗ്നിയിലിട്ടു തപിപ്പിക്കരുത്.

ദുര്യോധനൻ—ആചാര്യപുത്രം, ഈ പുണ്യനമഹാസമുദ്ര-
ത്തിൽ നമുക്കു രണ്ടുപേർക്കുമായി എന്താണ് വ്യത്യാസമുള്ളത്?

നോക്കൂ:—

പാദം യുഷ്മൽപ്രണയമെഴുത്താതെ, -നല്ലന്റെ മിത്രം;
കൈപാദം ശത്രുവുമായ നവുദിവക്കൾ പുലയേണമേകി;
പേരായും തൽഗുരുമൃതിയിലെന്തെത്തിൽ വായുനനതപം
സ്സാരംതകും പെട്ടാമൊരു ദിവാനാത്രമിന്നോർത്തിരിക്കാം.

വൃത

കൃപൻ—കരുപതി പറയുന്നതു വാസ്തവമാണ്.

അശ്വത്ഥാമാവ്—രാജാവേ, അങ്ങ് ഇപ്രകാരം പക്ഷ-
പരത്തോടു കൂടിയിരിക്കുവാൻ, ശോകഭാരത്തേ കുറയ്ക്കാവുന്ന
തു തന്നെയാണ്. എന്നാൽ,—

മോശപ്പെട്ടു ഞാനിഹ വാണിടുമ്പോൾ

കേശഗ്രഹം താനെന്നുണ്ടതു പല്ലോ;

ഹാ! ശങ്കിപ്പിട്ടാത്തജീവമെന്തെ-

ട്ടാശിച്ചിട്ടും മററു പിതാക്കൾ മേയിൽ?

വൃത

കണ്ണൻ—ദ്രോണപുത്രം, ഇപ്പോൾ ഇവിടെ എന്തു ചെയ-
ച്ചാം! എല്ലാവരും പരിഭവത്തിൽ നിന്നും രക്ഷിക്കുന്നതിനു
ശക്തിയുള്ള അദ്ദേഹം ശത്രുക്കളെ ഉപേക്ഷിച്ച് ആ അവസ്ഥ
യേ താൻതന്നെ സ്വീകരിക്കയാണല്ലോ ചെയ്തത്.

അശ്വത്ഥാമാവ്— അംഗരാജാ, ഇപ്പോൾ ഇവിടെ എന്തു
ചെയ്യാം, എന്നാണോ അങ്ങ് പറയുന്നത്? എന്തു ചെയ്യാമെ-
ന്നു കേട്ടാലും;—

ആരേ ശത്രുക്കളെയെന്നിബലമെന്തെ-

ശ്ശയ്യക്കൈ നൃത്തിൽ നില്ലോ,-

നാരോ പാഞ്ചാലഗോത്രോരുടെവ, -നന്ദിശിശുവോ

വൃദ്ധനോ താൻ യുവാവോ?

ആരോ തൽക്കർമ്മമിഷ്ടിച്ചവ, -നടരിലെവി-

ഷേവനോ ശത്രു പാർത്താൽ

വിടരാലുണ്ഡൻ; ക്രൂരം ഞാൻ തനിയെ യുദ്ധവ-

ർത്താക്കയും ഉത്സ ചേല്പൻ.

വൃത

അതുകൊണ്ട്; അപ്പോൾ, പരമേശ്വരശിഷ്യനായ കണ്ഠ, —

ജ്ഞാനിന്ദ്രധനുർമ്മുഖം പ്രദർശിച്ചു തിരികിലും:-

ബിളാലചരിത്രനിന്നുതാൻ ജനകനാൻ കേൾപ്രഥം:

നിളത്തിൽ മദ്യം വിപണനിക്കുമാകട്ടെ

തിളപ്പാടിയിരുന്ന ചെറുപുറം പൊങ്ങത്തോട് കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നു.

ദയ്യം മനസ്സ് -- ആചാര്യപുത്ര, അപകാരം അന്യനാൽ ചെയ്യുൻ വല്ലാത്തതായ അങ്ങയുടെ പരാക്രമത്തിന് മരണമാണ് സദാമയിട്ടുള്ളത്?

കൂപൻ - രാജാവേ, വലുതായ യുദ്ധമാണെന്ന് വാദിച്ചുകൊള്ളാമെന്നാണ് ഈ ഭ്രാന്തപ്പുത്രൻ രീച്ചപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത്. അതിനാൽ അന്തിമഭരത വിചാരിക്കുന്നു; ദേവൻ ചുമതലപ്പെടുത്തിച്ചു പറപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ഇദ്ദേഹം ലോകത്തുതന്നെയും നശിപ്പിക്കാൻ സമർത്ഥനായിത്തീരും. പിന്നെ യുദ്ധിപ്പിക്കുമെന്നു അറിയാൻ കാര്യം പറയാനുണ്ടോ? അതിനാൽ സേനാപതിയായി ഇദ്ദേഹത്തെ അഭിഷേകം ചെയ്യാം.

ഭായാധനൻ—നിങ്ങൾ അഭിപ്രായപ്പെട്ടത് നല്ലതാണ്. യോജിക്കുകയാണു്; എന്താൽ ഈ സംഗതി അംഗമാക്കുൻറെ കാര്യത്തിൽ മുമ്പാൽക്കണെ നിർദ്ദേശമുണ്ടാകുമായി.

കുപൻ—രാജാവേ, അവസാനമില്ലാത്ത പിതൃവധസംഭൃതമായ ഓലസമുദ്രത്തിൽ മുക്കിയിരിക്കുന്ന ഈ അശപത്മാശാവിണ കണ്ണനുപേണ്ണ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതു യുക്തമല്ല. ഇയാൾക്കു ആ ശത്രു കയത്തേത്തന്ന അനുശാസിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ അന്യരന് തൽസ്ഥാനത്തിൽ നില്യാഗിക്കുന്നത് ഇയാൾക്ക് സങ്കടമായിത്തീരുന്നതല്ലയോ?

അതപരമാമാർ—രാജാജി, ഇപ്പോഴും യുക്തായുക്തങ്ങളെ ഉൾക്കൊള്ളുന്നതെന്തിനാണ്?

சுற்றுலா அமைச்சர் : ஸ்ரீமதி காமாட்சி அம்பலத்தேவன் :

பாண்டிநாடு-திருநெல்வேலி-சென்னை-புறம்-நீருக்காவடிகள் போல்.

புத்திரம் பெற விரும்புகின்றவர்களுக்கு உதவி செய்வது நமது கடமை.

[വർഗ്ഗം:]

ശ്രീകൃഷ്ണാധിപതിയുടെ വിജയം, നീക്കം ചെയ്യപ്പെട്ടു. പൂർണ്ണ

കണ്ണൻ—(ചിരിച്ചുകൊണ്ട്) ഇതൊക്കെ പറയുന്നതിനെ ഉപമയ്ക്കുക; പ്രവർത്തിക്കുന്നതു പ്രയാസവുമാണ്. കെരവ സൈന്യത്തിൽ പലരും ഈ പ്രവൃത്തിക്കു ശക്തന്മാരാണ്.

അശ്വത്ഥാമാവ്—അംഗരാജാ, അതു ശിക്ഷിക്കേ; ഇതുകാർക്കു നീക്കം കെരവസൈന്യത്തിലുള്ള പലരും ശക്തന്മാരാണ്. എന്നാൽ ദുഃഖാപഹരനായ ഞാൻ ശോകസംഭ്രമത്താൽ അങ്ങനെ പറഞ്ഞു പോയതാണ്; അല്ലാതെ വിരജനങ്ങളിൽ ആർക്കുപങ്കു കൊണ്ടു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതല്ല.

കർണ്ണൻ—മുഖം, ദുഃഖിച്ചിരിക്കുന്നവൻ കണ്ണനിലൊലിപ്പിക്കുന്നതുതന്നെ കൊള്ളാം. കോപമുള്ള പനാണെങ്കിൽ ആയുധത്തോടു കൂടി യുദ്ധഭൂമിയിലേയ്ക്കു റാജകയാണു വേണ്ടത്. അല്ലാതെ ഇടമതിരി പ്രപാപവാക്കുകൾ ഉചിതമല്ല.

അശ്വത്ഥാമാവ്—(ശ്രോധത്തോടു കൂടി) എടോ എടോ, രാധാഗർഭത്തിനു ഭാരമായിത്തീർന്നവനെ, സുരയമാ, അശ്വത്ഥാമായ എനിക്കും ദുഃഖമുള്ളതിനാൽ ശത്രുക്കളോടൊക്കെ അശ്രുക്കളുക്കൊണ്ടു പ്രതിക്രിയയേ ഉപദേശിക്കുന്നേ? നോക്കു;—

മച്ചാപം ശക്തിയുണ്ടാണരിക; ഗുരു ശവി-

ച്ചുള്ള നിരൻറതു പോല;—

ല്ലച്ചാപവൃത്തിൽ നിന്റടുക്കെന്തുകൾവെടി-
ത്തന്നു അതോട്യില്ല;

ഇച്ചുതൊന്നുതമ്പുരമ്പുവരിയുമൊര-
സ്സുതരിൽ ജാതനോ ഞാൻ?

മച്ചുസ്തംഭത്തെ വെരിവുളമൊടു പകരം
ചെയ്യു;—മശുക്കല്ല.

ൻറ

കർണ്ണൻ—(കോപിച്ചു) എടോ വായാടിക്കുട്ടി, പെരുന്നെ ശത്രുഗ്രഹണത്തിൽ സാമത്വമുണ്ടെന്നു കാവിക്കുന്നവനെ,—

പഞ്ചാസ്യവിക്രമമൊക്കൊത്തു രണത്തിനെത്തും

പാഞ്ചാലനിൽ ഭയമുറ്റും അവ താതനൊപ്പം

എൻചാപമുഗ്ദ്ധവലമോ ബലഹരതോ; ഞാൻ

വൻചാപലത്തോടു രണത്തിൽ വെടിഞ്ഞതല്ല. ന്റ

അത്രയുമല്ല;—

ഏതവൻതന്നെ ഞാ, -നാളേ സുതനോ സുതപുത്രനോ;
ജാതി ദൈവേച്ഛപോവല്ലോ; പ്രാതിയേൻ പൌതന്യത്തി
(നാൽ. ന്വ

അശ്വത്ഥാമാവ് - (ക്രോധത്തോടെ) എടാ, മഥകാർവംശ
ത്തിനകൂടി കളങ്കമുണ്ടാക്കുന്നവനേ, എടാ രാധാഗർഭത്തിനു ഭാര
മായിട്ടുതിന്നുവാന, ആയുധങ്ങളിൽ പരിചയമില്ലാത്തമൃഗം,
നീ താതനേക്കൂടി ആക്ഷേപിക്കുന്നാ! അല്ലെങ്കിൽ, -

മഞ്ഞാതൻ ബഹുജീവവോ വിജയനോ

ലോകത്രയപ്രാപ്തിമാൻ;

തത്താദൃക് സമരപ്രവൃത്തിചരിവ് -

നാദക്ഷാണിഭംഗം മതി;

ശസ്ത്രം തത്ര പെടിഞ്ഞുതതുവാധമ-

നാസ്ത്യത്യാവാകാം പൂമം -

പുത്രൻ സാക്ഷ; രണത്തൽ വൻജയമെഴും

നീയെപ്പൊളളട്ടിക്കിലോ?

ന്വ

കർണ്ണൻ - (ചിരിച്ചുകൊണ്ട്) ഞാൻ ഇങ്ങനെ ഭീരുവാ
കളെ; നീ പിന്നെ പരാക്രമശാലിയായ തന്റെ പിതാവിനേ
അനുസരിച്ചിട്ട് ഏതു പ്രവർത്തിക്കുമെന്ന് ഞാനറിയുന്നില്ല;
എനിക്കു വലിയ സംശയമായിരിക്കുന്നു. എടാ മൃഗം, -

വെടിഞ്ഞിതു നിജായുധം രണശിരസ്സിലെന്നാൽ, സ്വയം
തടഞ്ഞിട്ടുകവേണ്ടയോ ഹിമുചൊടിച്ച് ടുങ്ങിടുകിൽ?

കടന്നു തവതച്ചിട്ടു വെച്ചുതുടങ്ങുന്നതങ്ങാതെ -

പ്പടത്തറയിലായവൻ യുദ്ധവിപാലം വാണില്ലയോ? ന്വ

അശ്വത്ഥാമാവ് - (ഭയപ്പെട്ടു വിറച്ചുകൊണ്ട്) ഭർബു
ദ്ധേ, രാജസേവകം, സുതപസഭാ, അസംബന്ധം പറയുന്ന
വനേ, -

ഭയനോ ഭംഗമില്ലാ മമ ജനകനേതാകിലുമഹോ!

സ്വയം ധൃത്യുദ്യോത്തമഭഗതിതടഞ്ഞില്ല; ശരീരം:

ജയശ്രീ ദുഷ്ടന്മാടമരുമൊരുനീൻ മെരുവിയതിൽ ഞാ-

നകന്മാ: വാമംഗുലിത്തമിരുങ്ങുന്നപ്പൻ തടയുക. ന്വ

(എന്ത് അപകാരം ചെയ്യാനായി ഏല്പിക്കുന്നു.)

കൃപയും ദുര്യോധനനും - വത്സാ, ക്ഷമിക്കൂ ക്ഷമിക്കൂ. (എ
ന്ന് തടയുന്നു.)

അശ്വത്ഥാമാവ്—(പാദപ്രഹാരത്തോടുകൂടി നടിക്കുന്നു.)

കണ്ണൻ—(കോപത്തോടുകൂടി എഴുന്നേറ്റു വാൾ വലിച്ചെടുത്തു) എന്താ ദർശ്യം, ബ്രാഹ്മണന്മാരേ, എന്നത്തോളം പുകഴ്ത്തുന്നവരേ,—

വല്ലഭനല്ല മമ ജാതിയോ ഈ നീ;

യുദ്ധമുഖമോടു പൊക്കമില്ലേ.

ഇമ്മരണമുണ്ടെന്നെന്റെ വാളിനാ-

ലിഖിതരീതിലുള്ളവീശ്വരീടം.

നന്ന

അശ്വത്ഥാമാവ്—എന്താ മൂഢാ, ജാതികൊണ്ടാണോ ജ്ഞാനവ്യത്യാസമുണ്ടാകുന്നത്? എന്നാൽ ഇങ്ങനെയൊന്നുവേക്ഷിക്കുന്നു. (എന്നു വൃണരൂപം വലിച്ചുപെട്ടിക്കൊണ്ടു പിന്നെയും ക്രോധത്തോടെ)

കൊല്ലം കണ്ണനെക്കൊന്നു-

ചൊല്ലിനെ വിജയന പാശ്ചാത്യരോടൊന്നു;

നില്ല രണത്തിന്നുതേരി-

ട്ടല്ലെന്നുവശ്യമിട്ടു കൈകൂപ്പു.

നല്ല

(രണ്ടുപേരും വാളുതി അന്യോന്യം പ്രഹരിച്ചാതായി തുടങ്ങുന്നു, കൂപനം ഉദ്യോഗനം തുടങ്ങുന്നു.)

ദുര്യോധനൻ—ആദ്ധ്യക്ഷാത്വം, ആയുധമെടുത്തിട്ടാവശ്യമില്ല.

കൂപൻ—വസാ, കണ്ണാ, ആയുധമെടുത്തിട്ടാവശ്യമില്ല.

അശ്വത്ഥാമാവ്—അമ്മാവോ അമ്മാവോ, അങ്ങനെയൊന്നു തുടങ്ങുന്നു? അല്ലേ സാമന്ത്രിത്തോടുകൂടി നടക്കുന്ന ഈ സുതാധമനം ഗൃഹമുഖമെന്റെ പക്ഷപാതിതന്നെ.

കർണ്ണൻ—രാജാവേ, എന്നത്തോളമേ,—

ബലശാലികൾ പോരെയെന്നുവേക്ഷാം.

ഫലമായിട്ടു വെടിഞ്ഞു മൃഗശരവം

നിലവിട്ടു ഭയന്നിടാതെ മോഹാൽ

പലയിൽ കരിടാൻ തുടങ്ങുമല്ലോ.

നവ

അശ്വത്ഥാമാവ്—രാജാവേ, ഇവനെ വിട്ടയക്കണം; ഇവൻ എന്റെ ഭയങ്ങളുടെ ഇടയിൽ അകപ്പെട്ടു ഞെരിഞ്ഞു പാണനാശത്തോടുകൂടി പാപിച്ചുകൊള്ളട്ടേ അതുമല്ല;

രാജാവു, സ്നേഹംകൊണ്ടോ വല്ല കാര്യവുമുണ്ടാകുമോ താനെ നേ അധികേഷപിച്ചു ഈ ഉദ്യോഗിയെ അങ്ങോട്ടു എത്തിക്കുവാൻ രക്ഷിപ്പാനിച്ഛിക്കുന്നു എങ്കിൽ ആ രണ്ടു കാര്യവും വെറുതേതന്നെയാണു്. കണ്ടാലും:—

ഗുണനാശി ശശിവ:ശോഭന-അമ്മയ്ക്കു നന്നോ പ്രണയമയമസ്മത്തോലുന്നതാം പാപിതന്നിൽ? തനിയെ വിജയനേ യാൻ കൊന്നിടാം കണ്ണുക-
ന്നിതനയാശിതമാക്കിപ്പാത്താൻ തീർക്കിപ്പോൾ. നൻ
(ഏതു പ്രമതിപ്പാനായി ഇച്ഛിക്കുന്നു.)

കണ്ണൻ— (വായുവാക്കൊണ്ടു്) ഏടാ, വായാടിതായ ബ്രാഹ്മണാധമാ, നിന്റെ കാര്യം തീർന്നു. രാജാവു, ഏതന്ന വിടണം വിടണം; എന്നേത്തടുക്കെതു്. (കൊല്ലാനായി തുടങ്ങുന്നു.)

(ദുഷ്ടാധനനും കൃപനും തടുക്കുന്നു.)

ദുഷ്ടാധനൻ— അല്ലയോ കണ്ണാ, അല്ലയോ ഗുണപുത്രാ, നിങ്ങളെക്കൊല്ലാമെന്നാണിങ്ങനെയൊരു ഭ്രമം വന്നിരിക്കുന്നതു്?

കൃപൻ— വടയാ, ഇവിടെ പ്രകൃതം വേറെയൊന്നു്; മറെറൊരുതു് പ്രവൃത്തി. ഇങ്ങനെ ഇതെന്നൊരു വ്യവഹാരമാണു്? ഈ സമയത്തു് ഈ രാജകുലത്തിനു് നിങ്ങളിൽനിന്നു തന്നെ സ്വസ്ഥലയ്യസനമുണ്ടാകുന്നു എന്നതു് ഓർമ്മയെന്നല്ലോ.

അശ്വത്താമാവു്— മാതുലാ, കണ്ണുകൾക്കുമായി പ്രവർത്തിക്കുന്ന ഈ സുതകുലാധമാന്റെ ദുഷ്ടതയെ ശമിപ്പിക്കുന്നതിനു് അവസരം ലഭിക്കയില്ലയോ?

കൃപൻ— വടയാ, നിങ്ങളുടെയടുത്തു് പ്രവർത്തിക്കുമാറുള്ള വിശ്വാസത്തിനു് ഈ കാലം യോജിക്കുന്നതല്ല.

അശ്വത്താമാവു്— മാതുലാ, അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ—

പ്രാപ്തമാവാമിവനശിരം-

കൊണ്ടു മാകം വരത്തും

ലാപാസ്രോദ്ധം മണമുവി തൊടി.

ലിപ്പുമെന്തൊരുമിന്നാൻ;

കോവടത്തോടൊപ്പവനസുതനം
 വാത്സനം പാഞ്ഞുകൊ-
 ബ്ദ്രുപൻ സേനാപതിസഖയലം
 കണ്ടു ബോധിച്ചിടത്തു.

൧൦൦

(എന്നു വാളിനെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നു.)

കണ്ണൻ—(വിരിച്ചുകൊണ്ടു്) ന്നങ്ങളുടെ കൂട്ടുകാർക്കു് അ
 സൂക്ഷ്മപക്ഷി കണ്ടതു് കലപാരമ്പര്യമേയിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു.

അശ്വതഥാചാർവ്—എടാ, നിങ്ങളുടെ കൂട്ടാളിമാർ ആയു
 ധമുപേക്ഷിച്ചില്ലെങ്കിലും, പ്രയാണനമില്ലാത്തതിനാൽ വളരെ
 മുന്തിവേ ഉപേക്ഷിച്ചു മടുത്തേന്നുമാണ്.

കണ്ണൻ—എടാ മൂലം,

താനാത്തവീട്ടുളൊരു ശത്രുമെടുത്തുണ്ടെന്നാൽ
 നാനാസൂസന്തതികളെന്തിനു പിന്നെ വേറെ?

ഈ നാം വഹിപ്പൊരു മരായുധമെന്നുകൊണ്ടു-
 താനായിടാത്തീലതു മാനവസാമ്യമല്ല.

൧൦൧

(അന്തിയറയിൽ)

എടാ ഭർമ്മുലേ, പാഞ്ചാലിയുടെ കേശാംബരങ്ങളേ
 പിടിച്ചുവലിച്ചതിനാൽ മഹാപാപിയായ ധാർത്തരാഷ്ട്രം
 വളരെക്കാലമായിട്ടാണല്ലോ നീ എന്റെ മുന്തിൽ വരാതിട
 യായതു്. ക്ഷുദ്രപക്ഷം, നീ ഇപ്പോൾ എവിടെപ്പോകുന്നു? അ
 ത്രയമല്ല, ഭോഭോ, കണ്ണൻ ദുഷ്ടാധനൻ ശകുനിക്കുടങ്ങിയ
 പാണ്ഡവദാഹികളായ മാനവനന്മാരേ, പാപപാണികളാ
 യ നിങ്ങൾ കേട്ടാലും:—

ഗോത്രാധീശരുമെല്ലാരുള്ളമെഴും

സംഘത്തിൽ വെച്ചുള്ള ദ-

ർവൃത്താന്തൻ പിടിപെട്ടിട്ടു കലവും

പാഞ്ചാലിൻ പേരായും,

അത്രാസം തന്ന കീറിയാരുടെ നിണം

ഭക്ഷിപ്പുന്നെന്നോതി ഞാൻ,

ധർമ്മാത്മാവെന്നാൻ മരുളമമതിൽ

കൌരവർ കാത്തിട്ടവിൻ.

൧൦൨

(മല്ലാവരും കേൾക്കുന്നു.)

അശ്വത്ഥാമാവ്—(പരിഹാസമായി) അംഗരാജ സേനാപതേ, പാശുരാമശിഷ്ടാ, ദ്രോണനേ പരിഹസിക്കുന്നവനും ഭീമബലത്താൽ സകലലോകത്തേയും രക്ഷിക്കുന്നവനുമായ നീ, (“ഞാനാത്തവിയ്ക്കുമൊട്ട ശത്രുമടുത്തണഞ്ഞാൽ” എന്ന പദ്യം ചൊല്ലിട്ട്) എന്ന് വമ്പു പറഞ്ഞല്ലോ. ആ പ്രവൃത്തി ഇപ്പോൾ അടുത്തുതന്നെ വന്നിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ ഭീമസേന നിൽനിന്ന് ഒഴ്യാസനനേ രക്ഷിക്കുക.

കണ്ണൻ—ആഹ! ഞാൻ ഹിച്ഛിമ'ക്ഷേമ്പാൾ ഒഴ്യാസനന്റെ നിഴൽ കൂടിക്കൊണ്ടുനിൽക്കുന്നത് എന്തു ശക്തിയാണുള്ളത്? യുദ്ധരാജാവേ, ഭയപ്പെടേണ്ട, ഭയപ്പെടേണ്ട, ഇതാ ഞാൻ വന്നുകഴിഞ്ഞു. (എന്നു പോയി.)

അശ്വത്ഥാമാവ്—രാജാവേ, കൈവേഗത്തോടും ഇപ്പോൾ ഭീമ'മദ്രോണന്മാരില്ലാതെ യുദ്ധിക്കുന്ന കൈവേഗസന്യത്തേതകത്തു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന ഭീമാജിജ്ഞാനന്ദനോടുകൂടുന്നതിന് രാധേയനോ അവനെപ്പോലെ ചിരിക്കുന്ന മഹാരാജന്മാരോ സാധിക്കുമെന്നു ചോന്നാണില്ല. അതിനാൽ അവടന്നു തന്നെ സഹോദരനേ സഹായിക്കുന്നതിനു പുറപ്പെടണം.

ദുഷ്ടാധനൻ—ആഹ! ഞാൻ ആ യുദ്ധപാണിയായട്ട ഭീമവിച്ഛിമ'ക്ഷേമ്പാൾ ദ്രോണന്മാരായ ഭീമസേനന്മാരോ മഹാരാജന്മാരോ വത്സാന്റെ മാരായയകൂടി ആക്രമിക്കുന്നതിന് ശക്തിയുണ്ടാകുന്നല്ല. വത്സാ, ഭയപ്പെടേണ്ട ഭയപ്പെടേണ്ട; ആരവിടേ? തേജകൊണ്ടുവാട്ടേ (എന്ന് പോയി).

(അണിയറയിൽ കോലാഹലം)

അശ്വത്ഥാമാവ്—(സംഭ്രമത്തോടുകൂടി) മാരൂപാ, കഷ്ടം! കഷ്ടം!! ദുഷ്ടാധനന്റെ പ്രതിജ്ഞാഭംഗത്തെ ഭയപ്പെട്ട് അജ്ഞനൻ ശരവർഷങ്ങളേക്കൊണ്ട് കണ്ണദുഷ്ടാധനന്മാരോ ഒരുമിച്ചു പുറകോട്ടു മാറുന്നു. എല്ലാവിധത്തിലും, ഭീമൻ ഒഴ്യാസനന്റെ അധീനം കടച്ചുവെക്കണം. ദുഷ്ടാധനന്മാരുടെ ഇട ആപത്തുകാണുന്നതിന് എനിക്കു ക്ഷമയില്ലാതിരിക്കുന്നു. സത്യം ഗമാണെങ്കിലാതെ ഉള്ളതേ; മാരൂപാ, ആയുധം ആയുധം—

സത്യത്തിലും കൈവെടിഞ്ഞു കൊള്ളാം;
സപത്നിയേക്കാൾ നരകം പ്രിയം മേ;

അസ്യഃ വെടിഞ്ഞുള്ളതെടുത്തു മീമ-
വിത്രസുദൃശ്ശാസനനെത്തുണപ്പേൻ.

൧൦൩

(എന്ത് വാചകങ്ങൾ ഇടുന്നു.)

(അണിയറയിൽ.)

മഹാത്മാ പായ ഭാരതപാതസുന്ദര, അജ്ഞാത സത്യവചന
ത്തേ വാഗ്ദർശിക്കൂ.

കൃപൻ—വന്ദാ, അശരീരവാക്യം വേദന അസത്യത്തിൽ
നിന്നു മരിക്കുക.

അശരീരവാക്യം— എന്ത്! ഈ അമാനുഷവാക്യം എന്റെ
യുക്തിമയവേദനയെ നാശനാശനാക്കുന്നില്ലയോ! എല്ലാ
വിധത്തിലും ഭവനാർ പാണ്ഡവപക്ഷപാതികളാണ്. ഹാ!
കഷ്ടമായിത്തീർന്നല്ലോ;

ചൊരിച്ച ദൃശ്ശാസനശാണിതത്തെ-

കടിച്ച നേരത്തു മനക്കിടാതെ

മടിച്ച നെന്താളിയിലെത്തുടവനെ

നടത്തിം കൈയെ പൊട്ടിയിട്ടോ?

൧൦൪

മാതൃപാ, കർണ്ണനാദം ഭേദപ്പെട്ട് ഞാൻ പ്രവർത്തിച്ചതു തെ-
റ്ററിപ്പോയി. അതിനാൽ ഞങ്ങളുടെ ഈ രാജാവിന്റെ സഹാ-
യിയായിച്ചെപ്പുക.

കൃപൻ—ഞാൻ രാജസമീപത്തിലേക്കു യുദ്ധത്തിനായി
പോകുന്നു; അജ്ഞാത പടവീടിനടുത്തു പോയിരിക്കുക.

(മുറിയടഞ്ഞ് രണ്ടുപേരും പോയി.)

മുന്നാദനം കഴിഞ്ഞു.

നാലാമതാം.

(അനന്തരം പ്രാർത്ഥനാർക്കു മുമ്പായി അരിൽ വീണു കിടക്കുന്ന ഭരതം.
ധനമേ വഹിച്ചുകൊണ്ട് സുതൻ പ്രവേശിച്ചു പരിഭവമേറിയതുകൂടി മുറിയ-
ടിക്കുന്നു.)

(അണിയറയിൽ)

അല്പായ, ബാഹുബലത്താൽ പ്രവർത്തിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന മഹാസമരത്തിന്റെ സമാപ്തതോടുകൂടിയവരായി, കൈരവന്മാരിലുള്ള പക്ഷപാതത്താൽ പ്രാണങ്ങളാകുന്ന ഭൃത്യങ്ങളേക്കൂടി പണയംവെച്ചവരായ രാജാക്കന്മാർ, മാറപിള്ളൻ ഭൃത്യാസനന്റെ അധീനത പരമ്പരയ്ക്കിനിൽ അവശേഷമാകത്താൽ വപുസ്സുമൂലവൻ രക്തീകൃതമാക്കി ബീഭത്സാവസ്ഥയോടുകൂടിയ ഭീമനേക്കണ്ട ഭയന്ന് ആയുധങ്ങളെയുമുപേക്ഷിച്ചോടുന്ന സൈന്യങ്ങളേത്തു സമാപ്തപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതും.

സുതൻ— (നോക്കിട്ട്) ഓഹോ! ഇതുകിരക്കാണിരിക്കുന്ന വെള്ളത്ത ചാമരങ്ങളോടുകൂടിച്ചേർന്ന കനകകമണ്ഡല അഗ്രഭാഗത്തിൽ കെട്ടിമുറക്കിയിരിക്കുന്ന കൊടിക്കൂറായത് സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായി കൊല്ലപ്പെട്ടുകിടക്കുന്ന ആനകളുടേയും കരിരകളുടേയും ശരീരസമസ്തങ്ങളിൽ തട്ടിമുട്ടി നിശ്ശേഷമെന്നതിനാൽ കിമുകിലുണ്ടെന്ന കിതിണികളോടുകൂടിയതായ തേരിൽ നിന്നുകൊണ്ട് ശാങ്ങളേ വർത്തിച്ചു; ശത്രുസമസ്തങ്ങളുടെ പരാക്രമപ്രകടനത്ത നിശ്ശേഷം നിരാകരിച്ചുകൊണ്ടും ഓടിപ്പോകുന്ന കരസൈന്യത്തേ ആശ്വസിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും ഈ കൃപൻ അജ്ഞാനാൽ എതിർപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന അംഗരാജന്റെ അരികത്തേയ്ക്കുവരുന്നു. ഏതായാലും ഞങ്ങളുടെ സൈന്യങ്ങളോട് അവലംബനമുണ്ടായ!

(അണിയറയിൽ കളകളശസ്ത്രത്തിന്റെ ശബ്ദം.)

ഭോ!ഭോ!! എന്നേക്കണ്ടയെപ്പെട്ട് വില്ലുവാളുതൂങ്ങിയ സകല ആയുധങ്ങളേയും ഉപേക്ഷിച്ചവരായ കൈരവസേനാഭടന്മാരേ, പാണ്ഡവപക്ഷപാതികളായ യോധന്മാരേ, ഭയപ്പെടേണ്ട ഭയപ്പെടേണ്ട; നിഹതനായ ഭൃത്യാസനന്റെ തടിച്ച മാറിടത്തിലേ ചോരകെട്ടിച്ച് മദോല്പതനായി വേഗത്തിൽ പുറപ്പെട്ട് അല്പംകൂടി ബാക്കിയുള്ള പ്രതിജ്ഞയേ സാധിക്കേണ്ടവനായി കൈരവരാജാന്റെ ചുതിൽത്തോറു ഭാസനായിത്തീർന്ന പൃഥ്വരാജൻ മുമ്പാകെ ഈ ഭീമസേനൻ നിങ്ങളെ എല്ലാവരെയും സാക്ഷിയാക്കുന്നു; കേട്ടാലും:—

വൻപിക്കും മാതിചാപാത്താടുമരുവെ2൦൦-

ഓരോരോശിതാവിൻ

മുമ്പിൽ തൽബന്ധ ശുദ്ധക്ഷിതിപരമവിടെ

ക്കണ്ണനും നോക്കിനില്പും

ഒത്തോൽ ഒരു പടിക്കളെത്ത മുടി തുകിലും

തച്ചഴിച്ചുനടത്താൽ

ജംഭി:ച്ചാതാക്ഖലൻതൻ മുട്ടനിണമുടനേ

മാറുകിരിക്കട്ടെച്ചൻ.

൧൦൫

സുതൻ—(കേട്ടിട്ട് യേശോടുമുണ്ട) എന്ത്! ദർബ്ബ-
 ഹിയായി ദയ്യോധനാദികളാകുന്ന മഹാവനങ്ങൾക്കു് ഉൽ-
 പാതമാതൃതനായ മാതൃതി ഇവിടെ അടുത്തുവന്നു കഴിഞ്ഞോ!
 മഹാരാജാവിൻ ഇന്ദ്രിയങ്ങളും ബോധം വന്നിട്ടുമില്ല. അകട്ടേ,
 തേജ മൂത്തിൽ കൊണ്ടുപോകാം. ഒരുപോള ദയ്യോധനനിൽ
 ചെല്ലുതുപോലെ ആ ദയ്യൻ മഹാരാജാവിന്നും അകൃമം പ്ര-
 വർത്തിച്ചേക്കും. (പ്രേമത്തിൽ പുറപ്പെട്ടു നോക്കിട്ട്) ഇതാ, താമ-
 രപ്പെട്ടാൽകളിലേ പൂക്കളിൽ തട്ടി സെതാഭ്യത്തോടു തണുപ്പോ-
 ടും കൂടിയ കാര്യ തദ്യോടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതളികൾ നീറ-
 ന്തതായ ഒരു അരയാൽ വൃക്ഷ.; ഇതിന്റെ മുമ്പിൽ
 വിശ്രമിക്കുന്നതു് ഒന്നാകട്ടെ ഉത്തമം തളിർന്നിരിക്കുന്ന വിരന്മാർക്കു്
 ചിതമേയിരിക്കും. ഇവിടെ ഇതന്നു് താലവൃന്തത്ത അടപക്ഷി
 ക്കാതെ, താനേ പുറപ്പെടുന്നതായും ചന്ദനക്കുഴപ്പാപാലം ത-
 ണുപ്പുള്ളതായും സ്വപ്നത്തെ സെതാഭ്യമുള്ളതായും ഈ ക്ഷീ-
 ണാവസരത്തു് അനുസരിച്ചതായുള്ള താമരപ്പൊയ്ക്കയിലേ
 കാരോറാക് ശ്രമം തീർന്നതു് മഹാരാജാവിനെപ്പറ്റിയുള്ളതാ-
 ണു്. കൊടിമരമോടിഞ്ഞുകൊണ്ടു് ഈ തേജു് തടവുകൂടാതെ
 തണലിലേയ്ക്കു് കയറിപ്പോകയും ചെയ്യും. (പ്രവേശത്തേ നടി-
 ച്ചിട്ട്) ആയ് ആരവിട? (ചുറ്റും നോക്കി) എന്ത്! ഇവിടെ
 പരിജ്ഞാമുള്ളവർല്ലായോ? ആളുകളൊക്കെയും അപ്രകാരമുള്ള
 ഭീമനേ കണ്ടുകൊണ്ടും ഈ വിധത്തിലുള്ള രാജാവിനേ യെ-
 പ്പെട്ടും പടവീടിലേയ്ക്കു തന്നെ നിശ്ചയമായി പുറപ്പെട്ടിരിക്കും.
 വളരെ കഷ്ടമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

പോറീടാൻ ദ്രോണനേരും വിജയനിമിത്തനായ്
 തീൻ സിന്ധുക്കുടിയിൽ;
 കൂറൻപുറവും മൃഗത്തിൽപ്പടി പവനസുതൻ
 ഫൽ! ദ്രോണനകൽ
 പറിച്ചു മോലകൃത്യം; മിപ്പുവിൻ കഴിയാ-
 ത്തത കൃത്യങ്ങൾ മേൽത്തും
 ചെറും ചെറും തെളിഞ്ഞില്ലിമ കരുതവര-
 നാമിവിന്നിത്രകൊണ്ടും. ൧൦൩

(രാജാവിനേ നോക്കി) അയ്യോ! ഇപ്പോഴും മഹാമാരാവിൻ
 മോലമുണ്ടായില്ലെന്നോ? കഷ്ടം! (നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ടു്.)

മേകരി കടന്നെങ്ങും നാശം
 നടത്തിയൊരൊരെയും
 പെരിയ തരുതാൻ ശേഷിച്ചീടും
 പനത്തിനൊടൊപ്പമായ്
 സകലവൃദ്ധരും പത്തിമട്ടിൽ
 തുലഞ്ഞ കലത്തിലാ
 വിധിയുടെ കടുംകണ്ണിനങ്ങളും
 ജനശുദ്ധ, പാത്രമായ്. ൧൦൪

അല്ലയോ, മേതകലത്തോടു വൈമുഖ്യമുള്ള ദുഷ്ടവൈവര്യമ,—
 ക്ഷതിയേതു മേറ ഗദകയ്യിലാന്നിടും
 മതിശങ്കവിട്ട ധൂതിമാൻ വൃകാഭാൻ
 അതീസാഹസത്തോടിനിയുള്ള സത്യവും
 ഫലമെവ, വിൻന തുണയാൻ ചെയ്യുമോ? ൧൦൫

ദുഷ്ടോധനൻ—(പതുക്കെ മോഹാലസ്യം നീക്കി) ആഹാ!
 ദുർണ്ണദ്ധിയായ ഭീമസേനൻ ദുഷ്ടോധനനായ ഞാൻ ജീവിച്ചിരി-
 ക്കുമ്പോൾ സത്യത്തു നടത്തുന്നതിൽ ശക്തിയുണ്ടാകുമോ! വ-
 ണു ദ്രോണനും, മേയപ്പടയ്ക്കു് മേയപ്പടയ്ക്കു; ഇതാ ഞാൻ വ-
 നുകഴിഞ്ഞു. സൂതാ, എന്റെ വസുനായ ദ്രോണനൻ നിപ്പു-
 നസ്ഥവത്തെയ്ക്കു മേത കൊണ്ടുപോകുക.

സുതൻ—ആയുഷ് മൻ, ഇവ കിതികൾക്കു് അങ്ങേ മേത
 വഹിക്കുന്നതിൽ ഇപ്പോൾ ശക്തിയില്ലാതിരിക്കുന്നു; (സാധരാ-
 നമായി) മേതമേത വഹിക്കുന്നതിനും.

ദുര്യോധനൻ—(തേരിൽ നിന്നിറങ്ങി ഗംവായും ആലോചനയോടുകൂടി) തേരിൽ കയറി കാവതാമസം വരുത്തിട്ടാവശ്യമില്ല.

സുതൻ—(വൈവർദ്ധ്യത്തോടും ദൈന്യത്തോടുംകൂടി) ദേവൻ പ്രസാദിക്കണ പ്രസാദിക്കണേ!

ദുര്യോധനൻ— ഛീ! പോകാ; തേരേണിന്ത്? ഞാൻ തനിയെ ശത്രുക്കളോടൊന്നിച്ച് യുദ്ധരൂപിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന ദുര്യോധനനാണ്; അതിനാൽ ഞാൻ ഗമമാത്രം എടുത്തുകൊണ്ട് പടക്കളത്തിലേയ്ക്കു പോകുന്നു.

സുതൻ— സപാമിൻ, അങ്ങനെയൊന്നെന്നാണ്.

ദുര്യോധനൻ—അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ നീ എന്താണ് ഈ വിധം പറയുന്നത്? നോക്കൂ:—

മുനിൽവെച്ചു മുദുശീലനായ മമ സോദരന്റെ
തരുമർട്ടന-

ങ്ങിന്നു പാപി ഗദകമ്പിളേണുമാവനന്നു ഹന്ത!

തുടരുംവിധേയ

ചെന്നു കറിയതുമാറിടാൻ തുനിയുമെന്നെയെന്തു
ടെയുന്നു നീ?

നന്ദിയില്ല; തവ കോപമില്ല; കൃപ തെല്ലമില്ല

എരി വെള്ളയും.

മാൻ

സുതൻ—(വ്യസനത്തോടുകൂടി കാൽക്കൽ വീണിട്ട്) അടിയൻ തിരുമനസ്സറിയിക്കാം; അയ്യപ്പൻ, ദുർബ്ബലിയായ ദുഷ്ടവൃകാദരൻ പ്രതിജ്ഞ സാധിച്ചു് ഇപ്പോൾ തിരികെപ്പോയിരിക്കണം. അതിനാലാണ് ഇങ്ങനെ ഉണ്ടായിച്ചത്.

ദുര്യോധനൻ—(കേൾക്കൽ ശ്രദ്ധയിൽ വീണിട്ട്) അയ്യോ! വസുദെവസനം, അയ്യോ! എനിക്കുവേണ്ടി പാണ്ഡവന്മാരായി വിശ്വാധം സമ്പാദിച്ചവനേ, അയ്യോ! ശത്രുക്കളാകുന്ന ആനക്കൂട്ടത്തിന് കൂടാശ്രനായിട്ടുള്ളവനേ, അല്ലയോ, യുവാജ, നീ എവിടെപ്പോയി! എങ്ങനാകുന്നു പറയണം! (എന്ത് ദീപ്തമാസംവിട്ട് മുർച്ഛിച്ചു വീഴുന്നു.)

സുതൻ— ഓജാസ, സമാശ്വസിക്കണ സമാശ്വസിക്കണേ!

ദുര്യോധനൻ—(ബോധംവീണ് നിശ്വാസം ചെയ്തുകൊണ്ടു്)

ജ്യേഷ്ഠപുത്രം, സഹജ വെറുതേ
പൂജ നിന്നേസ്സവിഷ്ഠാ
നിഷ്ഠംപോലിങ്ങിവനനുവദി-
ച്ചില്ല, ലാളിച്ചുളിർത്തു;
പെട്ടന്നിട്ടുതരി, തവ വിപ-
ത്തിന്നു ഞാൻ മേതുഭൂതൻ;
സ്വപക്ഷം ചെയ്തിച്ചിതു ഭരിത-
പ്പാപനം ചെയ്തുമില്ല.

൧൧൦

(എന്നു വിഴുത്ത.)

സുതൻ—ആയുര്യൻ, സമാശ്വാസിക്കണ സമാശ്വാസിക്കണ!

ദുര്യോധനൻ—മഹി! എന്താ ധൃതന്താ, നീ എന്താണു പ്രവർത്തിച്ചതു്?

രക്ഷിച്ചിടേണ്ടുവനായ് പ്രിയബാലനാമൻ
സാക്ഷാൽസമോദനനായി ഹിതാനുവർത്തി
ശ്രുക്കുപാമാദമവനേബുചിമെല്ലെൻ നീ
ഏകേണമേതതു മരരക്ഷണമാചരിച്ചു.

൧൧൧

സുതൻ—മർദ്ദഭേദികളായ മഹാസമന്മാരുടെ ശാപം, തോമരം, ശക്തി, പ്രാസം തുടങ്ങിയ അസുഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു് തളന്ന മഹാരാജാവു് ചൈതന്യമില്ലാത്തവനായിത്തീർന്നു എന്നുദേശിച്ചാണു് ഞാൻ ഭയം തിരിച്ചുകൊണ്ടുപോന്നതു്.

ദുര്യോധനൻ—സുതാ, നീ ചെയ്തതു നന്നായില്ല;—

മോഹാമന്യമഹോർജീയസഹജ-
പ്രഭോജി ഭീമൻ, മരി-

ച്ചാഹാ! ചേർത്ത ഗദാവിമുട്ടതരവം
കൊണ്ടും വെടിഞ്ഞില്ല ബാൻ;
സ്തേഹംവിട്ടതിനാൽ മരുത്തനയനോ
ബാനോ പതിച്ചില്ല; ത-

ദ്രോഹമനുഹജൻ വെടിഞ്ഞുരണഭൂ-
വിൽത്തന്ന രക്താർദ്രതായ്.

൧൧൨

(നിശ്ചയിച്ചിട്ട് ആകാശത്തെയും നോക്കി) കൃപാമിതനായി ഭരതകുലത്തോട് വൈമുഖ്യമുള്ളവനായ അല്പായാ ഹതവിധേ,—

ഹന്ത! കൃത്യ നമുക്കില്ലേ? ഹന്താപശ്ചാ വ്യാകാശൻ;

സുതൻ—ചാവമില്ലാതാകട്ടെ ചാവമില്ലാതാകട്ടെ! മഹാ രാജാവേ, ഇങ്ങനെത്താണു് കല്പിക്കുന്നത്!

ഓശ്ശാധനൻ—

എന്തിനോ രാജ്യവിജയം ബന്ധുവാഹുകനായാമ?

(അനന്തരം ശബ്ദപ്രവാഹത്തോടുകൂടി വളരെ ദുരിവകാശമുള്ള ഒരു സുന്ദരകർപൂരവശിക്കുന്നു.)

സുന്ദരകൻ—ആശ്ചര്യമാകുന്നു, നിങ്ങൾ സാരമിടയാടുകൂടിയ മഹാരാജാവു് ഓശ്ശാധനനെ ഇവിടെ കാണാ ഇല്ലായോ? (ആലോചിച്ചിട്ട്) എന്താണു് ഒരുത്തനും ഒന്നും പറയുന്നില്ലല്ലോ; ആകട്ടെ; ഒരുക്കത്തോടുകൂടിയ ചുരുങ്ങിയതോടെ ഒരു കൂട്ടം കാണുന്നു; അവിടെപ്പോയി ചോദിക്കാം. (ചുറ്റിനടന്നു നോക്കിട്ട്) ഓടാ! ഇവരാകട്ടെ ഗാഢപ്രാദര്യത്താൽ മുർച്ഛിച്ചുപോയ സാധമിയുടെ കൂട്ടയുദ്ധത്തിൽ പെട്ടതിനാൽ മുറിഞ്ഞുപോകാത്ത മനയുള്ള ബാണങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ഉള്ളിൽ ഹനിച്ചു കേറിക്കിടക്കുന്ന ഉടക്കളിയമ്പകളെ ഇളക്കിയുരന്നു. അതിനാൽ ഇവർ ഒന്നും അറിഞ്ഞിരിക്കയില്ല. ആട; വേറെ അഭ്യോചിക്കാം; (മുമ്പിലേയ്ക്കു നോക്കി കുറഞ്ഞൊന്നു ചുറ്റിനടന്നിട്ട്) ഇവിടെ മറ്റുപല വീരപുരുഷന്മാർ കൂടും കൂടിക്കാണപ്പെടുന്നല്ലോ; അതിനാൽ അടുത്തുപോയി ചോദിക്കാം. അടുത്തുചെന്നിട്ട് അല്പായാ, നിങ്ങൾക്കു് മഹാരാജാവു് ഏതു ഭിക്ഷിയിരിക്കുന്നുവെന്നറിയാമേ? എന്താണു് ഇവർ എന്നേ നോക്കി അധികം കരയുന്നത്? (നോക്കിട്ട്) ഇവരും ഒന്നും അറിയുന്നവരല്ല. കഷ്ടം! ഇവിടെ വളരെ സങ്കടമായിട്ടുള്ള സമിതിയാണു്. ഈ വീരമാതാവു് മകൻ യുദ്ധത്തിൽ മരിച്ചു എന്നു കേട്ടിട്ട് ചുമന്ന പട്ടുടുത്തവളും സകല ഭ്രഷണങ്ങൾ ധരിച്ചിരിക്കുന്നവളുമായ വധുവിനാടുകൂടി അനുമാണം ചെയ്യാൻ തുടങ്ങുന്നു. (ബഹുമാനിച്ചുകൊണ്ടു്) നന്നു വീരമാതാവേ, നന്നു്. വേതി അന്ത്യജന്മത്തിലെങ്കിലും പുത്രമരണത്തെ അനുഭവിക്കുന്നവളായി തീരരുതു്. ആകട്ടെ;

മരൊരിടത്തു പോകാം. (അനുകൂലമായി നോക്കിട്ട്) ഇവിടെ ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ടു മോശങ്ങളിൽ പല മുറിവുകളോടുകൂടിയും വൃണങ്ങൾ വെച്ചുകെട്ടാത്തതുമാണെന്നു വേറെ ഒരു ദേഹത്തോടു പുറത്തിട്ടിരിക്കുന്ന വരിപ്പു പൊതുപോയ കതിരുകളുടെ അടുത്തുനിന്നു കായുന്നു. ഇവയുടെ സ്വാഭാവിക ഇവിടെവെച്ചുതന്നെ തീർച്ചയായി കൊന്നിരിക്കണം. അതിനാൽ ഇവയെ ഒന്നുമാറ്റിയെന്നുവരില്ല. ആദ്യം മരൊരിടത്തു പോയി ചോദിക്കാം. (മുററുനോക്കിട്ട്) എന്തു! എല്ലാ നങ്ങളും അവസ്ഥാനുസൃതമായ വ്യവസ്ഥയോടു അനുബന്ധിച്ചുകൊണ്ടു് ഭാഗ്യക്കരവിനാൽ തളിർപ്പമായിട്ടിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ ഇവിടെ ആനാടാണു പോലീസാണെന്നു്? ആനയാണു് നിന്ദിക്കേണ്ടതു്? ആകട്ടെ; താനേതെന്നു ഇവിടെ അന്വേഷിക്കാം. (മുററിനടന്നിട്ട്) ഇപ്പോൾ ദൈവത്തെ നിന്ദിക്കുന്നുണ്ടു്. അല്ലയോ ദൈവമേ, പതിനെട്ടുനാളുകളിലായിട്ടുള്ളതാണിത്. യാമനായും ദ്രാഗ്ധരത്തിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനായും ഭീഷ്മൻ—ദ്രോണൻ—കർണ്ണൻ—കൃപൻ—ശല്യൻ—കൃപാർമ്മാവ് അശ്വത്ഥാമാവു തുടങ്ങിയ രാജപുത്രന്മാരെയും സകല പൃഥ്വീമണ്ഡലത്തിന്റെയും ഏകനാഥനായും ഇരിക്കുന്ന മഹാരാജാവും അന്വേഷിക്കപ്പെടേണ്ടതായി വന്നുവല്ലോ. അന്വേഷിച്ചിട്ടും ഏതു സ്ഥലത്തിരിക്കുന്നു എന്നറിയുന്നുമില്ല. (അപമാനിച്ചു ഭീർമാശ്വാസം ചെയ്തുകൊണ്ടു്) അല്ലെങ്കിൽ ഇവിടെ ദൈവത്തിന്നു എന്തിനു നിന്ദിക്കുന്നു? ഈ സ്ഥിതിയാകട്ടെ, വിദ്വാപുരുഷന്മാരുടെ നിർദ്വേഷിച്ചതാകുന്ന ബീജത്തോടും, പിതാവിന്റെ ഹിതോപദേശത്തോടു തിരസ്കരിച്ചതാകുന്ന അംകരത്തോടും, ശക്തിയുടെ പ്രോത്സാഹനമായിരുന്ന അധിപുരുഷോടും, വളരെക്കാലമായി വളിച്ചുവന്ന ദൈവരാകുന്ന തറയോടും, പാശ്ചാത്യരുടെ കേശശ്രദ്ധയോടും കൂടിയതായ അർക്കിയോടും ചുറ്റുമുള്ള ആവിഷ്കൃതികളുടെ ഫലമായിട്ടു തീർന്നിരിക്കയാണു്. (മരൊരിടത്തേക്കു നോക്കിട്ട്) ഇവിടെ പലവിധത്തിലുള്ള രത്നപ്രകടനങ്ങളോടുകൂടിപ്പോന്ന സൂര്യകിരണങ്ങൾ തട്ടി അനേകശതകോടായി ഉണ്ടാക്കുന്നതുപോലെയുള്ള പ്രഭാവിശേഷത്താൽ പത്തു ദിക്കുകളെയും പൂർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതായും കൊടിമരം മുറിഞ്ഞതായുമുള്ള ഈ രഥം കാണുന്നതുകൊണ്ടു്

ഈ പ്രദേശം മഹാഭാരതകാലം വിശുദ്ധമാനമായിരിക്കുന്നുവെന്നു അറിയപ്പെടുന്നു. നോക്കൂ; (ഉപതമിച്ചു നോക്കി നിരൂപിച്ചുകൊണ്ട്) എന്താണ്! പരിനോന ക്ഷേത്രമിരിക്കട്ടെ നായകനായിത്തീർന്ന മഹാഭാരതം ദുഷ്ടാധനൻ പ്രാകൃതപുരുഷന്മാരുപോലെ വെറും തറയിലിരിക്കുന്നവല്ലോ! അല്ലെങ്കിൽ ഈ സ്ഥിതി പാണ്ഡവകേരളാദിമാകുന്ന കന്യാകുമാരിയുടെ നാമമായിട്ടു തീർന്നിരിക്കുന്നതാണ്.

(അടുത്തുചെന്ന് അംഗുലം തുടങ്ങിയ ചോദിക്കുന്നു.)

സുനൻ—(കുഞ്ചിട്ട്) അല്ല! യുദ്ധത്തിൽനിന്നു സുന്ദരൻ വന്നിരിക്കുന്നതാ?

സുന്ദരൻ—(അടുത്തു ചെന്ന്) മഹാഭാരതം ജയിക്കട്ടെ ജയിക്കട്ടെ.

ദുഷ്ടാധനൻ—(നോക്കിട്ട്) എന്താ സുന്ദരകാ, കർണ്ണനെ കണ്ടല്ലോ?

സുന്ദരൻ—ദേവ, ശരണിനമാത്രം കണ്ടമാകുന്നു.

ദുഷ്ടാധനൻ—അങ്ങനെയൊരു കർണ്ണന്റെ കഴിവില്ലെന്ന് നമുക്കിരിക്കുമ്പോൾ സാരഥിയെ കൊല്ലുകയും ചെയ്തതുകൊണ്ടു ചൊല്ലാം?

സുന്ദരൻ—ദേവ, ഫലത്തെയല്ല, അഭയാർത്ഥിയുടെ മനോഭാവത്തെയെന്ന് തിരിച്ചറിയണം.

ദുഷ്ടാധനൻ—നീ എന്താണ് അസംബന്ധമായി പറയുന്ന പരഞ്ഞുകൊണ്ട് മനസ്സിലാക്കുന്ന ആകുലമായിരിക്കുന്ന എന്റെ മനസ്സിനെ പരിഭവിക്കുന്നതാണ്? അതിനാൽ സംഭവിക്കട്ടെ; സകലരും തെളിച്ചുപോയുക.

സുന്ദരൻ—തിരുമനസ്സിലേ കല്പനപോലെ ചെല്ലാം. അവിടത്തെ കീഴ്ത്തിയുള്ള മനിയുടെ പ്രഭാവംകൊണ്ട് അവിടത്തെ രണപ്രമാണംകൊണ്ടുള്ള വേദന പൊയ്പോയിരിക്കുന്നു. അവിടത്തെ കേട്ടാലും; ഇപ്പോഴാണ് കാര്യം സന്താനം വരും—(എന്നു പറഞ്ഞ് പരഞ്ഞുപോകും മുമ്പെ മറച്ചു ശകുനിക്കുന്നു.)

സുനൻ—സുന്ദരകാ, പറയുക; അതൊരു ദൈവം തന്നെ പറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ദയ്യായനൻ — പറയും; അതു ഞങ്ങൾ കേട്ടു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

സുന്ദരകൻ — (സ്വഗതം) എന്തി! ദയ്യായനവധവും തിരുമനസ്സിന്തിന്നു കേട്ടിരിക്കുന്നോ? (പ്രകാശം) ഇവിടുന്നു കേട്ടാലും; ഇപ്പോഴുകേട്ടേ, കുമാരദയ്യായനന്റെ വധംകൊണ്ട് കോപിച്ചിരിക്കുന്ന സപാമി കർണ്ണൻ പുരികം വളച്ചിരിക്കുന്നതിനാൽ ഭയങ്കരമായ രുവരോപത്തോടുകൂടി തിരിച്ചറിയാൻ വയ്യാത്തവിധം വേഗത്തിൽ തൊടുകകേയും പ്രയോഗിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന ശരധാരകളെ വർഷിച്ചുകൊണ്ട് ദയ്യായനനെ പെരിയായ ആ ദർബ്ബധി ഭീമന്മാരനോടു നേരിട്ടു.

രണ്ടുപേരും — പിന്നെ പിന്നെ. —

സുന്ദരകൻ — ദേവാ, അനന്തരം രണ്ടു സൈന്യങ്ങളും കൂടിച്ചേർന്ന് എതിർത്തരിക്കുന്ന ആനകൾ കാലാർപ്പുകൾ ഈയുടെ ഇടയിൽ നിന്നുണ്ടായ പൊടി പടലംകൊണ്ടു തിക്കിത്തരിക്കുന്ന ആനക്കൂട്ടങ്ങളുടെ സഹായംകൊണ്ടു ഉണ്ടായ വലിയ ഇരുട്ടിനാൽ രണ്ടു സൈന്യങ്ങളും കാണപ്പെടാതായിത്തീർന്നു; ആകാശവും അറിയപ്പെട്ടില്ല.

രണ്ടുപേരും — പിന്നെ പിന്നെ. —

സുന്ദരകൻ — ദേവാ പിന്നീടു് ആ രണ്ടുപേരളേയും അന്യോന്യസംഹാരംചെയ്തുകൊണ്ടു ഇടികളോടു കൂടിയതും, പലവിധത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്ന ആയുധങ്ങൾ ചട്ടകളിൽ തട്ടിപ്പെപ്പാട്ടി ഉയർന്നു തീർപ്പാകുകകൊണ്ടു മിന്നൽക്കൊടികളെക്കൊണ്ടു പ്രകാശിക്കുന്നതും, ഗംഭീരശബ്ദത്തോടുകൂടിയ ചാപങ്ങളാകുന്ന അലയടങ്ങളോടു ചേർന്നതും, ഇടവിടാതെ തുരുന്ന അസംഖ്യം ശരധാരകളെ വർഷിക്കുന്നതുമായ യുദ്ധമാകുന്ന ദർഭിനം ഉണ്ടായി.

ദയ്യായനൻ — പിന്നെ പിന്നെ. —

സുന്ദരകൻ — ദേവാ, അനന്തരം ഈ സമയത്തിൽ അയ്യപ്പനൻ മേയ്യപ്പുരാരാ പിന്നൻ പരിഭവത്തെ ശങ്കിച്ച ഗംഭീരമായ ഇടിപോലെ മുഴങ്ങുന്ന ശബ്ദം പൊഴിച്ചുകൊണ്ട്, കൊടിമരത്തിലിരിക്കുന്ന കപിശ്രോത്തുമനോടു കൂടിയതും, കരിരകളേ വിടുന്നതിൽ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്ന ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ശംഖ

ചക്രഗദാ വധംഗങ്ങളോടുകൂടിയ നാലു ഭുജരണ്ഡങ്ങളോടുകൂടിയ ന്നതും, മുഴക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന പഞ്ചജന്യവും ദേവദന്ത്യകാ കുന്ന ശംഖുകളുടേ ഉച്ചോച്ചാച്ചത്തിന്റെ പ്രതിധ്വനികൊ ണ്ട് പത്തു ശിരകളേയും മുഖമാക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതും ആയ രഥവാരത്തേ ആസ്ഥലത്തേയ്ക്ക് ഓടിച്ചു.

ദുര്യോധനൻ—പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—അനന്തരം ഭീമാജ്ഞാനന്ദൻ നേരിട്ടെതി ത്തിരിക്കുന്ന അച്ഛനേക്കൊരിട്ട്, കമാരവൃന്ദസേനൻ സംഭ്രമ ത്തോടുകൂടി ഇളകിപ്പോയ രത്നകീഴിടത്തേത്തട്ടിക്കളഞ്ഞു് ചെവിവരെ വലിച്ചു ബലമുള്ള ചെറുത്തോണോടുകൂടി വല ത്തുകൈയിൽ എടുത്തു പിടിച്ചിരിക്കുന്ന ശരത്തിന്റെ ചുവടു കൈയ്ക്ക് കത്തി സുതനേ വേഗത്തിൽ പുറപ്പെട്ടുവീഴുകൊ ണ്ട് ആ ദിക്കിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു.

ദുര്യോധനൻ—(മനസ്സിൽ തിരിച്ചൊഴുത്ത്) പിന്നെ പി ന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവോ, പിന്നീട് ആ കമാരവൃന്ദസേനൻ വന്ന വഴിക്കുതന്നെ തിരിച്ചുവന്നതായ അസുലതപോലെ കുറ പ്പം മിന്നപ്പമുള്ള ചുവടോടുകൂടിയതും, കഴകന്റെ ബലമുള്ള ചിറകുകൾ വെച്ചു കെട്ടിയിട്ടുള്ളതും, ചാണയിൽ ചെച്ചുവെച്ച മുർച്ച കൂട്ടിയതുമായ കൃഷ്ണവർണ്ണങ്ങളായ ശരങ്ങളോടൊന്നു് അ ജ്ഞാനൻറെ മഥം, പൂക്കളെപ്പൊണ്ടു വൃക്ഷംപോലെ മുറ്റുതൻ നേരംകൊണ്ടു് കാണാത്തയാക്കിത്തീർത്തു.

രണ്ടുപേരും—(സദന്തോഷത്തോടെ) പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവോ, അനന്തരം മൂർച്ചയുള്ള ബാണങ്ങ ലേ നല്ലവണ്ണം വലിച്ചു വെട്ടിച്ചുകൊണ്ടു് അജ്ഞാനൻ അല്പം ഹാസത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു:—“എന്താ എന്താ, വൃഷഭസനാ, നിന്റെ അച്ഛനുകൂടി കോപിച്ചിരിക്കുന്ന എന്റെ മുമ്പിൽ നിൽക്കുന്നതന്ത സാധിക്കയില്ല; കട്ടിയായ നിന്റെ കാര്യം പിന്നെപ്പറയാനാണോ? അതിനാൽ നീ പോയി മറ്റു കമാരന്മാരുമായി യുദ്ധം ചെയ്യുക.” ഇങ്ങനെ പറയുന്നതു കേ ടിട്ട് ഗുരുജനങ്ങളെക്കൂടി ആക്ഷേപിച്ചതിനാൽ ഇരട്ടിച്ചിരി ക്കുന്ന കോപംകൊണ്ടു് തുടർന്ന മുഖത്തിൽ ഇളക്കി വളച്ചിരി

കുന്ന ഭൂകടികൊണ്ടു ഭീഷണനായി ചാപശാരിയായ കുമാരവൃഷസേനൻ മർദ്ദങ്ങളു പിളർന്നതായും പുതയന്മാർക്കു സഹിക്കാൻ പാടില്ലാത്തതായും അഭിമന്യുവിനെ പ്രഹരിച്ചതുകൊണ്ട് താൻ സ്തേയിച്ചിട്ടുള്ളതായും ഉള്ള ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടാണു് അയ്യൂനനെ ഭഞ്ഞിച്ചതു്; അല്ലാതെ ദ്രുപദക്കുളക്കൊണ്ടല്ല.

ദ്രൗപദനൻ—നന്നായി വൃഷസേനാ, നന്നായി സുന്ദരകാ, പിന്നെ പിന്നെ.

സുന്ദരകൻ—ദേവാ, പിന്നീടു് മൂലയുള്ള അമ്പു തറച്ചതിനാലുണ്ടായ വേദനകൊണ്ടു കോപിച്ചിരിക്കുന്ന അയ്യൂനൻ സ്തനിതപോവൃഷത്തെക്കൂടി മുയിക്കുന്നതായ ചണ്ഡഗാഞ്ധീവഞ്ചിന്റെ വെട്ടുത്തോൺശബ്ദത്തെ പുറപ്പെടുവിച്ച് ദർശനമാർഗ്ഗത്തെയും ബാണവർഷത്താൽ തടഞ്ഞുകൊണ്ടു് അദ്വ്യാസത്തിനനുരൂപമായി വലുതായ ഒരു ആയുധ്യകർമ്മം പ്രവർത്തിക്കുന്നുണ്ടായി.

ദ്രൗപദനൻ—(ശങ്കയോടുകൂടി) പിന്നെപിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—അനന്തരം ശത്രുവിന്റെ ആ മാതിരിയുള്ള യുദ്ധസാമർത്ഥ്യത്തക്കണ്ടിട്ടു് കുമാരവൃഷസേനനും ആവനാഴിയിൽ നിന്നും ശരങ്ങളു എടുക്കുന്നതും നോട്ടിക്കുന്നതും പ്രയോഗിക്കുന്നതും അറിയാത്ത വിധത്തിലുള്ള കുരവാരവതോടുകൂടി സവിശേഷമായ യുദ്ധകർമ്മത്തെ ചെയ്തു.

ദ്രൗപദനൻ—പിന്നെപിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവാ, അനന്തരം ആ സമയത്തിൽ കുന്താജപാണ്ഡവന്മാരുടെ ഭണ്ട സംസന്ദ്രങ്ങളിലുമുള്ള വിരന്മാർ യുദ്ധപ്രപാരത്തെ മതിയാക്കി മൂലമുത്തംനരം തമ്മിലുള്ള വിരോധത്തെ കുറച്ചുവരായിട്ടു്, “നല്ലതു്; വൃഷസേനാ, നല്ലതു്.” എന്നിങ്ങനെ കോലാഹലശബ്ദങ്ങളാക്കിക്കൊണ്ടു നോക്കിനിന്നു.

ദ്രൗപദനൻ—(വിസ്മയത്തോടെ) പിന്നെപിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവ, പിന്നീടു് സകല രാജാക്കന്മാരെയും വില്ലാളികളേയും ധിക്കരിക്കത്തക്കവണ്ണം പരാക്രമശാലിയായ പുത്രന്റെ ആവിധത്തിലുള്ള യുദ്ധപ്രവൃത്തികൊണ്ടു് ഹർഷരക്ഷകരുണാരസങ്ങൾ തിങ്ങിക്കൂടിയിരിക്കുന്ന സപാമി കണ്ണന്റെ ശരങ്ങളും ഭീമസേനനിലും, ബാങ്ഘത്താൽ കലങ്ങിയിരിക്കുന്ന കണ്ണു് കുമാരവൃഷസേനനിലും നിവരിക്കുന്നുണ്ടായി.

ദുര്യോധനൻ—(ഭയത്തോടുകൂടി) പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—പിന്നീട് ഞ്ഞു സൈന്യങ്ങളും കമാനേ പകർത്തുന്നതു കേട്ടിട്ട് ദുഷ്ടനായ അർജ്ജുനൻ കതിരുകളിലും സാരഥിയിലും മെമ്പരത്തിലും വില്ലിലും തോണിലും രാജവി ഹനമായ വെങ്കററങ്ങലിലും ഒത്തുചിട്ട് ശരവഞ്ചം പൊഴിച്ചു.

ദുര്യോധനൻ—(ഭയത്തോടെ) പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവ, അനന്തരം, വില്ലുമുറിഞ്ഞു് തേരില്ലാ തായിത്തീർന്ന കമാരവൃന്ദസേനൻ വാളമെടുത്തു് ചുറ്റിത്തിരിഞ്ഞുകൊണ്ടുതന്നെ പുറപ്പെട്ടു.

ദുര്യോധനൻ—(ശങ്കയാടുകൂടി) പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവ, അനന്തരം, പുത്രന്റെ തേരു നശിപ്പിച്ചതുകുണ്ട് കോപിച്ച് സ്വാമി കണ്ണൻ ഭീമസേനാക്രമപരത വക്രവെട്ടുവാതെ അർജ്ജുനനിൽ ശരങ്ങളേ വർഷിച്ചു. കമാരനും പരിഭുതങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്നതായ മരൊറരു മെത്തിൽ കയറി പിന്നെയും അർജ്ജുനനോടു യുദ്ധത്തിനാരംഭിച്ചു.

രണ്ടുപേരും—നല്ലതു് വൃദ്ധസേനാ, നല്ലതു്; പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവ, പിന്നീട്, കമാരൻ ഇങ്ങനെ പറകയും ചെയ്തു:—“എടാ എടാ, അച്ഛനേ അധിഷ്ഠിപ്പിക്കുന്ന മദ്ധ്യമപാണ്ഡവാ, എന്റെ ശരങ്ങൾ നിന്റെ ശരീരത്തേ ഒഴിച്ചു് മരൊറരു ഭിക്കിലും നിപതിക്കയില്ല.” ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് ശരസമസ്രങ്ങളാൽ പാണ്ഡവശരീരത്തേ മറച്ചിട്ടു് അട്ടഹാസംചെയ്തു.

ദുര്യോധനൻ—(വിസ്മയത്തോടെ) ബാലന്റെ പരാക്രമവും മുതിർപ്പുപോലവും അത്ഭുതമായിരിക്കുന്നു; പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവ, പിന്നീട്, ആ ശരങ്ങളുടേതേ കടഞ്ഞുകൂടാത്തു് കൂന്തൽത്തടം മറച്ചതുകൊണ്ടുണ്ടായിട്ടുള്ള കോപത്തോടെ അർജ്ജുനൻ ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന കനകമണിക്കൂടത്തിന്റെ സ്ഥാകാരനാമുള്ളതായും മോമങ്ങളുടെ മറവില്ലാത്ത ആകാശംപോലെ നിർമ്മലമായും മുപ്പയും കറുപ്പും മിനുപ്പുമുള്ള അഗ്രത്തോടുകൂടിയതായും പലവിധത്തിലുള്ള തൈപ്പകൈകളു് ഭാസ്യായും ദൈവകരമായും ഇരിക്കുന്ന ശക്തിതേരിൽനിന്നെടുത്തു് കമാരന്റെ നേക്കു പ്രയോഗിച്ചു.

ഓര്യാധനൻ—(വിഷാദത്തോടെ) അഹഹ! പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവാ, അനന്തരം, പ്രജപതിച്ചു പറയുന്ന ശക്തിയെക്കണ്ടിട്ട് കണ്ണാൻറ കയ്യിൽനിന്ന് ശരത്തോടുകൂടിയ വില്ലം മനസ്സിൽനിന്ന് വിാസഫജമായ ഉത്സാഹവും, കണ്ണിൽനിന്ന് ബാഷ്പജലവും വീണുപോയി. മീമൻ അട്ടഹാസവും ചെയ്തു. അസൗഖ്യം അസാധ്യം എന്ന് കരുതപ്പെട്ടതും നിലവിളി കാൻ തുടങ്ങി.

ഓര്യാധനൻ—(വ്യസനത്തോടെ) പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവാ, അനന്തരം, കൗരവ്യജ്ഞസനൻ ചെയ്തിവരെ വലിച്ചു നീട്ടി വിട്ടു കത്തിയവുകളാൽ വരുന്ന വഴിക്കു തന്നെ ആ ശക്തിയെ ഉരക്കോടുകൂടി പ്രവഹിച്ചു ഗംഗാനദിയെ പരമേശ്വരൻ എന്നപോലെ മൂന്നാക്കിത്തീർത്തു.

ഓര്യാധനൻ—നല്ലതു വൃഷ്ടസന്ദാ, നല്ലത്; പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവാ, ആ സമയത്തിൽ മധുരമായി മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന വിാലോകങ്ങളുടെ സാധുവാടംകൊണ്ട് യുദ്ധത്തിൽ അടിക്കുന്ന തുരുട്ടുവാലാഷംകൂടി കേൾക്കാതെയായിത്തീർന്നു. സിദ്ധവാണഗണത്താൽ വിമുക്തമായ കസുമസമുദംകൊണ്ട് യുദ്ധഭൂമിയും മുടാപ്പട്ടു. സ്വാമി കണ്ണൻ ഇങ്ങനെ പറകയുംചെയ്തു:—“അല്ലയോ, വീരവൃകാരോ, നിറൻറയും എന്റെയും യുദ്ധം തീർന്നുകഴിഞ്ഞിട്ടില്ല; എന്നാൽ മുഹൂർത്തനേരം അടങ്ങിയിരിക്കുക. നമുക്ക് പത്മനേൻറയും, നിന്റേൻ ഭ്രാതാവിന്റേൻറയും ധനുവേദാഭ്യാസചാര്യ്യം കാണാം. നിന്റേക്കും ഇതു കാണേണ്ടതാണല്ലോ.”

ഓര്യാധനൻ—പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവാ, അനന്തരം, മീമസന്ദാഗര ജന്മാർക്കുപോലും യുദ്ധവും പാരം മതിയാക്കി മുഹൂർത്തനേരം വികോധത്തിന്നു കറവുവന്നവരേപ്പോലെ പ്രേക്ഷകന്മാരായിത്തീർന്നു.

ഓര്യാധനൻ—(ആലോചനയോടുകൂടി) പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവാ, പിന്നീട് ശക്തിയെ! ഖണ്ഡിച്ചതുകൊണ്ടു കോപിച്ചിരിക്കുന്ന ഗാണ്ടീവി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

“എടാ എടാ, ദുഷ്ടാധനൻ തുടങ്ങിയ—(ഇങ്ങനെ പാതിപറഞ്ഞപ്പോൾ ലജ്ജനടിക്കുന്നു.)

ദുഷ്ടാധനൻ—സുന്ദരകാ, പറയൂ; ഇത് അന്യൻ പറഞ്ഞതല്ലേ?

സുന്ദരകൻ—ദേവൻ കേട്ടാലും; “എടാ എടാ, ദുഷ്ടാധനൻ തുടങ്ങിയ കരുണാമയനാപതികളേ, അവിനയമാകുന്ന തോണിക്ക് അമരക്കാനൊരു കണ്ണാ, മഹാമന്ദാരായ നിങ്ങൾ പലതുകൂടി ഞാൻ കാണാതെയൊരിക്കലുമ്പോൾ ഏകാകിയായ എന്റെ പുത്രനാകുന്ന അഭിമന്യുവിനെ നിഗ്രഹിച്ചു. ഞാനാകട്ടെ നിങ്ങൾ നോക്കിനിൽക്കുമ്പോൾതന്നെ രണ്ടു മാവുവുസേനനെ നിഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ട്. ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു ഗന്ധർവാടുകൂടി ഇടിനാദംപോലെ ഭയങ്കരമായ ചെറു ഞാണൊലിചമൻ ഗാഢധീവത്തേ അജ്ഞാൻ തരോടി. സ്വാമി കണ്ണനും കലുപ്പയുംത്ത സജ്ജമാക്കിത്തീർത്തു.

ദുഷ്ടാധനൻ—(ഏതാധികാരത്തേ മറച്ചുകൊണ്ട്) പിന്നെപിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവാ, പിന്നീട് ഭീമന്റെ യുദ്ധാരംഭത്തേ തടഞ്ഞുകൊണ്ട്, അജ്ഞാൻ കണ്ണാന്റെയും വൃഷസേനന്റെയും തേരിന്റെനേരേ ഇടവിടാതെ പ്രവരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന രണ്ടു ബാണനടികളേ ഉണ്ടാക്കിത്തീർത്തു. അന്യോന്യം ദർശിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ശിക്ഷാവിശേഷത്തോടുകൂടിയ ആ രണ്ടുപക്ഷം ദർബ്ബതയായ മധ്യമപാണ്ഡവനോടു നേരിട്ടു.

ദുഷ്ടാധനൻ—പിന്നെപിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവാ, പിന്നീട് അജ്ഞാൻ വലിയശബ്ദത്തോടുകൂടിയ ചെറുഞാണൊലികൊണ്ടു മാത്രം അറിയപ്പെടത്തക്കതായ ശാസമുഹർത്തേജ വർഷിച്ചു് ആകാശവും ഭൂമിയും, തേരും കൊടിമാവും, സ്വാമികണ്ണനും കദാരനും, സൈന്യങ്ങളും സാരഥിയും, കതിരുകളും ടിക്കുകളും, വീരലോകവും കാണാൻ പാടില്ലാത്തവിധം അതിഭയങ്കരമായ യുദ്ധം ചെയ്തു.

ദുഷ്ടാധനൻ—(വസ്തുതത്തേക്കെ) പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവാ, പിന്നീട് ഇങ്ങനെ ശവയ്ക്കം കൂട്ടതലായ സമയം ക്ഷണനേരം പാണ്ഡവസൈന്യം സിംഹ

നാട്ടംപയ്യകൊണ്ടും കെരവസേനകൾ ആക്രമിച്ചുകൊണ്ടു മരിക്കുമ്പോൾ—“അയ്യോ! കമരവൃഷ്ടസേനൻ മരിച്ചുപോയി! അയ്യോ! മരിച്ചുപോയി.” എന്തിനെന്ന വലുതായ ഒരു കോലാഹലമുണ്ടായി.

ദുര്യോധനൻ—(കണ്ണനീർ തടഞ്ഞുകൊണ്ട്) പിന്നെ പിന്നെ—

സുദർശൻ—ദേവാ, അനന്തരം കതിരുകളും സാമിയും മരിച്ച്, കൊടികളും വെൺകററക്കുടയും ഒടിഞ്ഞുതകന്ന്, മമ്ബരദിയായ ഒറ്റശ്ശരംകൊണ്ടുതന്നെ ദേഹപാളിച്ച്, സ്വർഗ്ഗഭൃഷ്ടനായ ദേവകുമാരനേപ്പോലെ രഥമധ്യത്തിൽ കിടക്കുന്ന കുമാരനേക്കണ്ട് വളരെ ബലാപ്ലവ് ഞാൻ അടുത്തുചെന്നു.

ദുര്യോധനൻ—(കണ്ണനീർ തടയ്ക്കി) കഷ്ടമേ! കമാവൃഷ്ടസേനാ! ഇതിലധികം കേൾക്കേണ്ട. ഹാ! വസ വൃഷ്ടസേനാ! ഹാ! ഏന്റെ മടിയിൽ കിടന്നു കളിച്ചുവടന്ന! ഹാ! ഗദായുദ്ധപിതാ! ഹാ! രാമേന്ദകുലഹീരദേ! ഹാ! പ്രിയദർശനാ! ഹാ! ഭർതൃസന്തതൃ! ഹാ! സർവ്വവ്യയസാ! ഏനോടു ഉത്തരം പറയണം.

മതിയൊളിമവിപുണ്ടു താരുണിശ്രീ-

പരീയുവതായ് ഞെളിവാൻ കണ്ണമേന്തി

ഭൂതിയിൽ മിഴിമറിഞ്ഞ നിരൂപാഞ്ജം

കൃതിവരാനങ്ങനെ കണ്ണ-നീക്കുവാലായ്? മ.മ.൭

സുതൻ—ആയുസ് മാറായ മഹാരാജാവേ, വളരെ ദുഃഖിക്കുന്നു.

ദുര്യോധനൻ—സുതാ, പുണ്യവാനുമാണ് ദുഃഖഭാക്കുളായിത്തീരുന്നത്. ഞങ്ങൾക്കൊക്കെ—

അത്യന്തമായ് പരിഭവംഗി, സുഹൃൽജനത്തെ

പ്രത്യക്ഷമിങ്ങനെ ഹിപുക്കൾ വധിച്ചിടുമ്പോൾ

മത്യന്തരം ഹ! ഹ!! ഹ!!! മുട്ടുപൊടിച്ചിടുന്നോ-

രിഞ്ഞപ്പിഴെത്തു ഏതെന്തുമ? ദുഃഖമെന്നോ? മ.മ.൮

(ഏത മോഹിച്ചുവീഴുന്നു.)

സുതൻ—മഹാരാജാവേ സമാധാനസിക്കണേ സമാധാനസിക്കണേ! (എന്ന് മുണ്ടുകൊണ്ടു വീശുന്നു.)

ദുഷ്ടാധനൻ—(മോചാലസ്യം തീർന്നിട്ട്) ഒരു സുന്ദരകാ,
പിന്നീട് വരസ്യനായ അംഗരാജൻ എന്തു പ്രവർത്തിച്ചു?

സുന്ദരകൻ—ദേവ, പിന്നീട് അപ്രകാരമുള്ള പുത്രനെ
കണ്ടിട്ട് സ്വാമി കണ്ണൻ ഷോകിതനായ കണ്ണനിയ തുടച്ചു് അ
ന്യൻ യുദ്ധത്തിനൊരുങ്ങിനിൽക്കുന്നതു വകവെത്താതെ അമ്മു
നനോടുവന്ന നേരിട്ടു. പുത്രവധംകൊണ്ടുള്ള ക്രോധത്താൽ
ഉദ്ദീപിതനായ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയ കണ്ണൻ നേരിടുന്നതു
കണ്ടു് നകുപൻ സഹദേവൻ പാണ്ഡവൻ തുടങ്ങിയവർ
അമ്മുനന്റെ തേരിൽ മമ്പിൾ കടന്നുനിന്നു.

ദുഷ്ടാധനൻ—പിന്നെ പിന്നെ—

സുന്ദരകൻ—ദേവ, അനന്തരം ശബ്ദൻ ഇങ്ങനെ പറ
ഞ്ഞു:—“കുതിരയുടേയും ചാട്ടം തകിന്നിരിക്കുന്ന അങ്ങയുടെ
മെം ഭീമാർമ്മുനന്മാരോടു നേരിടുന്നതിൽ മതിയാകുന്നതല്ല.”
ഇങ്ങനെ തേജസ്വിച്ചു് സ്വാമിയെ മെമ്മിൽനിന്നിറക്കി പ
ലവിധത്തിൽ പറഞ്ഞാശ്വസിപ്പിച്ചു. പിന്നീട് സ്വാമി അ
ധികനേരം വിചാരിച്ചു് പരിജനങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്ന മരൊരു
മെത്ത കണ്ടിട്ട് ദീർഘശ്വാസം ചെയ്തുകൊണ്ടു് എന്നെ നോ
ക്കി, “സുന്ദരകാ, ഇവിടെ വരു.” എന്തപറഞ്ഞു. അനന്തരം
ഞാൻ സ്വാമിയുടെ അടുത്തുവെത്തു. ഉടനെ തറയിൽനിന്നു് പ
ട്ടു വെച്ചുകീറിയെടുത്തു് ദേഹത്തിൽനിന്നും ഒലിക്കുന്ന ചോര
ത്തുള്ളികളിൽ ശരത്തിന്റെ മനമുക്കി എഴുതി സ്വാമിക്ക് ഒ
രു സന്ദേശം തന്നുവെച്ചിട്ടുണ്ടു്. (എന്നു് എഴുത്തുകൊടുക്കുന്നു.)

(ദുഷ്ടാധനൻവാങ്ങി ഇങ്ങനെ വായിക്കുന്നു)

“നല്ലതുവരട്ടെ. മഹാരാജാവു ദുഷ്ടാധനനോടു് യുദ്ധഭൂ
മിയിൽനിന്നും കണ്ണൻ കണ്ടുത്തിൽ ഗാഢമായി ആലിംഗനം
ചെയ്തുകൊണ്ടു് ഇതു് അവസാനമായി ബോധിപ്പിക്കുന്നു:—

വില്ലാളപ്രഭുവാണിവൻ; പടയിലീ-

വീരാഗ്രന്തോടേല്ലുപോ-

രില്ല; മത്സാഹജാധികപ്രിയതാവൻ

തോല്പിക്കുമപ്പൊൽമരേ;

എല്ലായ്പ്പോഴുമിവണ്ണ-മാത്രതനശാഹാ!

ദുഷ്ടാസനാരികളേ മേ-

ത്തില്ലാ ഞാൻ ഉതി, ശക്തിയോ ചകരായ്
കാണിക്ക നീ ബാങ്ക് പരമോ?

മ.മ.ന

ദുഷ്ടാധനൻ—സ്നേഹിതനായ കണ്ണാ, നീ എന്താണ്
ഭ്രാന്തശബധംകൊണ്ട് ദുഃഖിതനായ എന്നേ അപാരമായ
വാക് ശബ്ദംകൊണ്ടു പീഡിപ്പിക്കുന്നത്? ഒരു സുന്ദരകാ, പി
ന്നീടിപ്പോൾ അംഗരാജൻ എന്തു പ്രവർത്തിക്കാനാണ് പോ
കുന്നത്?

സുന്ദരകൻ—ഭദ്രവാ, ഇപ്പോഴും ആരംഭിക്കേണ്ട മോദിക്ക
യാണോ? ശരീരാവരണത്തെ നീക്കിക്കളഞ്ഞ് താനും മരിക്കുമെ
ന്നുതന്നെ തീർച്ചപ്പെടുത്തി പിന്നെയും പാൽമരനടുക്കൂടി യുദ്ധ
ത്തെ മാറ്റിത്തന്നുവെച്ചു.

ദുഷ്ടാധനൻ—(സംഭ്രമത്തോടുകൂടി ആസനത്തിൽനിന്നും
ഏഴുന്നേരടി) സുതാ, തേജ കൊണ്ടുവരൂ. സുന്ദരകാ, നീയും
വേഗത്തിൽ പോയി ഞാൻ പറഞ്ഞതായിട്ട് വയസ്സനായ
കണ്ണനെ ധരിപ്പിക്കുക:—“അതിസാഹസം പ്രവർത്തിക്കരുത്;
ഞങ്ങൾ രണ്ടുളളേയും ഈ സങ്കല്പം ഒന്നുതന്നെയുണ്ടു്.
അങ്ങൊക്കത്തൻ തന്നെയല്ല ജീവിതപരിശ്വാസത്തെ ആഗ്രഹി
ക്കുന്നത്; ഏതെന്നാൽ—

അപ്രാപ്തപ്രത്യാശമകി, ത്തിലാസലിലമുൻ

ബാധവന്മാർക്കുമേൽനി,

ഒട്ടാപും ശേഷിച്ചു തന്മന്ത്രികളുമരികളും.

ചേൻ ബാങ്ക് പരമരത്നകി

കെല്ലോടുകൂട്ടാമ്പ്രമാലിംഗനമിനിയുമി-

ക്കാത്തതായ് ചെല്ലുഗാധം

ക്ഷിപ്രം നമ്മൾക്കു താപാഹതാൻ തെളിവേ,

ഒടുത്തു താമസ കൃഷിക്കാരും.

മ.മ.ന

അല്ലെങ്കിൽ, വ്യസനത്തെ ജറിച്ച് ഞാനെന്നും സന്ദേശി
ക്കേണ്ടതില്ല.

ദുഷ്ടാധനൻ സഹജനല്ലിതനിക്കുമാത്ര:-

ചങ്ങത്തുതന്നെ വൃഷ്ടസേനമല്ല പുത്രൻ;

വിജ്ഞൻ പൊന്നൊടിവന്നെത്തിനിന്നോരിട്ടുണ്ടു്?

വേണ്ടുന്നതെന്നൊടു ഭവാൻ പറയത്തക്കല്ലേ?

മ.മ.വ

സുന്ദരകൻ—അവിടത്തെ കല്പനപോലെ. (എന്നുപോയി.)

ദുഷ്ടാധനൻ—ദേവഗന്ധിൻ തേജകൊണ്ടുവത്ര.

സുതൻ—(ചെവികൊടുത്തിട്ട്) ദേവാ, കതിരകളുടെ ശബ്ദത്തോടു കൂടിയ ചാടിന്റെ നാദം കേൾക്കുന്നുവല്ലോ; അതിനാൽ; പരിജനങ്ങൾ തേജ കൊണ്ടുവരികയാണെന്നു ഞാൻ തീർച്ചയായി ഉറപ്പിക്കുന്നു.

ദുഷ്ടാധനൻ—സുതാ, നീ പോയി രിദാക്കിക്കൊണ്ടുവത്ര.

സുതൻ—കല്പനപോലെ (എന്നുപോയിട്ട്) പിന്നെയും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദുഷ്ടാധനൻ—(നോക്കിട്ട്) നീ എന്താണു് തേരിൽക്കയറാതെ ഇരിക്കുന്നത്?

സുതൻ—ഇതുകൊണ്ടുതന്നെ; താതൻ- അമ്മയും സഞ്ചയൻ- ശെളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന തേരിൽക്കയറി അവിടത്തെ അടുക്കലേയ്ക്കു വരുന്നു.

ദുഷ്ടാധനൻ—എന്തു! അച്ഛനമ്മയും വരുന്നോ! കഷ്ടം! ദൈവം കഠിനമായ ബിഭത്സപ്രവൃത്തി ചെയ്തിരിക്കുന്നു. സുതാ, നീ പോയി വേഗത്തിൽ തേജ കൊണ്ടുവരിക; ഞാനും അച്ഛനേകാണാതെ ഉളിച്ചുനിൽക്കാം.

സുതൻ—ദേവാ, ബിസ്മയായിട്ട് അങ്ങമത്രം ശേഷിച്ചിരിക്കുന്ന ഇവരെ എന്തുകൊണ്ടാണു് അവിടന്നു സമാശ്വസിപ്പിക്കാത്തതു്?

ദുഷ്ടാധനൻ—സുതാ, ഭാഗ്യംകൊടുവനായ ഞാൻ എങ്ങനെയാണു് സമാശ്വസിപ്പിക്കുന്നത്? നോക്കുക:—

ഞാനും ദുഷ്ടാസനനുമധുനാ താതമാതാക്കളേക്കു-
 ഞ്ഞാനരിപ്പിച്ചുകിപണിയവേ മൂർത്തി ചുംബിച്ചിതല്ലോ;
 താനേറ്റിട്ടാപ്പടയിലരി യബ്ബാലനേക്കൊന്നു ഞാന-
 സ്ഥാനേ ചെ നിട്ടവരൊടിനിയെന്നോതിട്ടും വിതലജ്ജൻ
 മമൻ

അങ്ങനെയൊക്കെങ്കിലും ഗുരുകന്മാരേ നിശ്ചയമായി വരികണം.

(ഏന് രണ്ടുപേരും പോയി.)

നാലാമങ്കം കഴിഞ്ഞു.

അഞ്ചാം അദ്ധ്യായം.

(അനന്തരം മഥണിയിൽനിന്നു ഗാന്ധാരിയും സഞ്ജയനും യുദ്ധം കാണും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—വത്സ സഞ്ജയ, പറയുക പറയുക. എത്ര ദിക്കിലാണ് കരുകുലമെന്ന കാനനത്തിൽ ഒറ്റയായി ശേഷിച്ചിരിക്കുന്ന തളിരാകുന്ന എന്റെ വത്സൻ ഭദ്രാർജ്യനെ നീക്കുന്നതു്? ഇപ്പോൾ അയാൾ ജീവിക്കുന്നോ ഇല്ലയോ?

ഗാന്ധാരി—പുത്രാ, വാസ്തവമായിട്ട് എന്റെ വത്സൻ ജീവിക്കുന്നുവെങ്കിൽ എത്ര ദിക്കിലുണ്ടെന്നു പറയുക.

സഞ്ജയൻ—ഇതാ മഹാരാജാവ് തനിച്ചുതന്നെ നൃഗോധവൃക്ഷത്തിന്റെ തണലിലിരിക്കുന്നു.

ഗാന്ധാരി—(കരുണയോടുകൂടി) പുത്രാ, തനിച്ചെന്നു നീ പറയുന്നല്ലോ; ഇപ്പോൾ ഈ സഹോദരന്മാരും ഇയാളുടേ സമീപത്തിലില്ലയോ?

സഞ്ജയൻ—താതാ, അമ്മേ, അതിൽനിന്നു ചത്തവരെ ഇറക്കുക;

(മണ്ഡപവും ഇറങ്ങുന്നതായി തരക്കുന്നു.)

(അനന്തരം മണ്ഡപത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന ഭദ്രാർജ്യനെ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സഞ്ജയൻ—(അടുത്തു ചെന്നിട്ട്) മഹാരാജാവ് ജീവിക്കുന്നു. ഇതാ അപ്പൻ അമ്മയോടുകൂടി വന്നിരിക്കുന്നു; മഹാരാജാവു കാണുന്നില്ലയോ?

(ഭദ്രാർജ്യനെ വല്ലായ്മ നടിക്കുന്നു.)

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—

നേരെ കരുമുഖങ്ങളാൽ സപകവചഃ

മോചിച്ചു, ശല്യങ്ങളു

ദൂരത്തക്കി വളന്നു തരുനിവുമായ്,

കർണ്ണാശ്രയത്തോടു താൻ

സൈപരം നിർജ്ജിതരായ് സമാശ്വസിതരാം

ഭൂപാലരോടൊത്തു

പരമം വേദന സഹ്യയെന്നു സുത, ഞാൻ

നീനോടു ചൊന്നില്ലയോ?

(ഗുരുശാസ്ത്രം ഗാന്ധാരിയും സംവദിച്ചുകൊണ്ടു്)

അടുത്തുചൊന്താൻ ആഖിംശനം ചെയ്യാൻ.)

ഗാന്ധാരി—വലുതായ പ്രഹാരമേററതുകൊണ്ടുള്ള വേദനയാൽ ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്ന നിനക്കു് ഞങ്ങൾ അടുത്തുവന്നിട്ടും വാക്കു പുറപ്പെടുവിക്കില്ലയോ?

ഗുരുശാസ്ത്രൻ—വത്സ ഓർപ്പാധനാ മുമ്പിലുണ്ടാകാത്തവിധം ഇപ്പോൾ ഏന്റെ അടുക്കൽക്കൂടി സംസാരിക്കാതെയിരിക്കുന്നതെന്താണ്?

ഗാന്ധാരി—വത്സാ, നീയും ഞങ്ങളോടു സംസാരിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ—എന്നാൽ ഇപ്പോൾ വത്സനാകുന്ന ദുശ്ശാസനനോ, ദുർമ്മാണനോ മറ്റു വല്ലവരോ സംസാരിക്കുമോ? (എന്നു കരയുന്നു.)

ഓർപ്പാധനൻ—

അനന്തരുടെ പിനാശം ദുസ്സഹം ചേർത്തു ഞാനി-

ങ്ങനകളു നനിമാക്കുള്ള അലിൻ ധേതുവായേൻ;

അനുവദിക്കേവം ശതത്തിൽ വല്ലാതെതീർന്നീ-

ടിന സുതമൃതികൃത്താം ഞാൻ ദ്രവസ്സു നവാമോ? ൧൨൧

ഗാന്ധാരി—മകനേ, വിലപിക്കരുതേ! കണ്ണു കാണാൻ വയ്യാത്ത ഈ രണ്ടുപേക്കും നീ ഭയത്തനെയെങ്കിലും മാർഗ്ഗദർശിയായിട്ടുണ്ടല്ലോ. അതിനാൽ നീ വളരെക്കാലം ജീവിച്ചിരിക്കുക. എനിക്ക് രാജ്യംകൊണ്ടും ഭയംകൊണ്ടും എന്തുവേണം?

ഓർപ്പാധനൻ—

ചെമ്മ പാൽതാലതികൃപണമി-

വാക്കയോജിച്ചിടുനി-

ല്ലമേ, സുഷന്തിയതയെവിടെ

ഇതുപൂർത്തിയെന്തുമെങ്ങോ?

വരോഹത്താൽ സുതരതവിനാ-

ശത്തെത്തോക്കാതെ നീയി-

ടുർമ്മാസയ്യം നടവുമിവനേ-

ക്കാത്തിടാനോർത്തിടുനോ? ൧൨൨

നിശ്ചയമായിട്ടു് ഇതു പുത്രശോകത്തിന്റെ വിചേഷ്ടിതമാണു്.

സഞ്ജയൻ—മഹാരാജാവേ, കടം കിണററിൽ വീണാൽ കയറുകൂടി ഇടത്തു് എന്നുള്ള ലോകവാദം അസത്യമാകുമോ?

ദുഷ്ടാധനൻ—ഇതത്ര യോജിക്കുന്നതല്ല; ഉപകരിക്കുന്നതായിട്ടുള്ളത് ഇല്ലാത്തപക്ഷം ഉപകരണംകൊണ്ട് എന്തു ഫലമാണുള്ളത്? (എന്നു കൗയന്നം.)

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—(ദുഷ്ടാധനനെ ആഖിംഗനം ചെയ്തിട്ട്) മകനേ, സമാശ്വസിപ്പിക്കുക. എന്നെയും അതിദീനതയായ ഈ മാതാവിയനെയും സമാശ്വസിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുക.

ദുഷ്ടാധനൻ—താതാ, നിങ്ങൾക്കിപ്പോൾ സമാശ്വാസം വരിക്കാൻ പ്രയാസമാണ്; പിന്നെയോ—

ഇക്കാലമെന്നാൽ ഫലപുത്രയാക.

മക്കളതിന്മേലൊക്കെത്തന്നെ നിങ്ങൾ നന്നായ്

ദേവത്തിലും തൃപ്തികലൻ പുത്രം.

വസ്ത്രത്തെയാൽ ശുദ്ധമാക്കിയുകൊൾക.

മ. ന.

ഗാന്ധാരി—പുത്രാ, നിന്നേ ഒത്തുനേക്കറിച്ചെങ്കിലും അനുശോധിക്കാതെയിരിക്കാമെന്നുള്ളതുതന്നെ ഇപ്പോൾ ധാരാളം മതിയാകുന്നു. അതിനാൽ മകനേ, നീ പ്രസാദിക്കണം. ഇതാ ഞാൻ നമസ്കരിക്കുന്നു. യുദ്ധപ്രപാതത്തിൽ നിന്നു നീ നിവർത്തിക്കണം. അച്ഛന്റെ വാക്കിനേ നിസ്സാരമാക്കരുത്.

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—മകനേ, നിന്റെ അമ്മയുടേയും, സകല ബന്ധുക്കളും നശിച്ചിരിക്കുന്ന എന്റെയും വാക്കിനേ നീ അനുസരിക്കണം. നോക്കുക:—

ആരേച്ചിന്തിച്ചുറച്ചാതരിജയ,മേരിൽ

ചത്തിതലോണഭീഷ്മ-

നാഭം; കണ്ണന്റെ മുന്നിൽ തനയനെ നിഹനി-

ച്ചുള്ളനൻ പാരിതെല്ലാം

പാരം ഭീമേന്തു: മൽബാലകുരിപുവിന നീ

ബാക്കി വേദപ്രതിജ്ഞ-

യ്ക്കോർവ്വോളേയുകൊണ്ടും മതിമതി രണ-

മിയസ്വരേ ക്ഷാക്കണേ നീ.

മ. ഖ.

ദുഷ്ടാധനൻ—യുദ്ധത്തിൽ നിന്നു തിരിച്ചുപോന്നിട്ട് ഞാനെന്താണ് ചെയ്യേണ്ടത്?

ഗാന്ധാരി—നിന്റെ അച്ഛനും വീടേയും പറയുന്നതു കേൾക്കണം.

സഞ്ജയൻ—ദേവാ, അജ്ഞാനയാണു് വേണ്ടതു്.

ദുര്യോധനൻ—സഞ്ജയാ, ഇപ്പോഴും ഉപാദരിക്കേണ്ടതുണ്ടോ?

സഞ്ജയൻ—ദേവാ, ഏതുകാരാലും ജീവിച്ചിരിക്കുന്നോ അതുവരെ ജയേച്ഛുക്കൾ അറിവുള്ളവരുടെ ഉപദേശത്തിന്നു് അർഹമാണു്.

ദുര്യോധനൻ—(ശ്രോധത്തോടുകൂടെ) ആകട്ടേ, അറിവു വന്നായ് വേദത്തിൽ നിന്നുതന്നെ അങ്ങമേക്കുറിച്ച് അനുകൂലമല്ലാത്ത ഉപദേശത്തെ കേൾക്കാം.

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—മകനേ, യുക്തവാദിയായ സഞ്ജയനിൽ നീ എന്തിനാണു് കോപിക്കുന്നതു്? നീ അടങ്ങിയിരിക്കുമെങ്കിൽ ഞാൻതന്നെ വേണ്ടതു പറയാം; കേൾക്കുക.

ദുര്യോധനൻ—അച്ഛൻ പറയണം.

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—എന്തിനു വിസ്തരിക്കുന്നു? അങ്ങു് ഇനിയെങ്കിലും അഭിപ്രായംപോലുള്ളതിനെ കൊടുത്തു് യുധിഷ്ഠിരുനുമായി സന്ധിച്ചെഴുതണം.

ദുര്യോധനൻ—താതാ, പുത്രവാത്സല്യപാരവശ്യത്താൽ അമ്മയും, വിവരമില്ലായ്മയാൽ സഞ്ജയനും ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടേ. അങ്ങേയ്ക്കുകൂടി ഇങ്ങനെ വ്യാമോഹം വന്നുപോയല്ലോ; അല്ലെങ്കിൽ പുത്രനാശത്താലുണ്ടാകുന്ന ഏതെങ്കിലും വലുതാണല്ലോ. അത്രയുമല്ല; താതാ, തെറ്റുകൂടാതെ ആറുനൂറ്റാണ്ടോടു കൂടിയിരുന്ന ഞാൻ അന്നു് വാസുദേവൻ വന്നു സന്ധിച്ചാലോചന ചെയ്തപ്പോൾ അതിനെ വകവെച്ചില്ല. ഇപ്പോഴാകട്ടേ, പിതാമഹനേറായും, അച്ഛായ്ക്കുനേറായും, അനജന്മാരുടേയും മരണത്തേക്കുണ്ടെന്നുകൊണ്ടു് താൻറ ശരീരത്തോടൊത്ത് സ്നേഹിച്ച് ദുര്യോധനൻ, യോഗ്യപുരുഷന്മാർക്കു വഞ്ചാകരവും അസുഖപശ്ചാത്തസാനവുമായ, പാണ്ഡവന്മാരുമായിട്ടുള്ള സന്ധി എങ്ങനെയെന്നും? അത്രയുമല്ല; അല്ലയോ, നയവേദിയായ സഞ്ജയാ,—

കുറവേറെറാരു മനോരണ നേരി-
ദ്രിപ്പുനങ്ങൊടു സന്ധി ചെയ്തുവതോത്താൽ;
പാമെൻ സഹജൻ മരിക്കവേ സാ-
വജന്മാരിഹ പാതർമർ വാഴുകെന്നോ? ൧൨൭

ധൂതരാഷ്ട്രൻ—ഇത്രയൊക്കെയായി എങ്കിലും ഞാൻ പ്രാർത്ഥിച്ചാൽ യുധിഷ്ഠിരൻ പിന്നെയൊന്നും ചെയ്കയില്ലെന്നില്ല. എന്നുമാത്രമല്ല; നാം ഉപദ്രവിച്ചതൊന്നും അദ്ദേഹം വിചാരിക്കുകയില്ല.

ദുര്യോധനൻ—എന്തുകൊണ്ട്?

ധൂതരാഷ്ട്രൻ—മകനേ, യുധിഷ്ഠിരന്റെ പ്രതിജ്ഞ കേൾക്കുക:—“ഒരനുജനങ്കിലും മരിച്ചാൽ ഞാൻ പിന്നെ ജീവിച്ചിരിക്കയില്ല.” യുദ്ധത്തിന് പക്ഷ കവടങ്ങളുമുള്ളതിനാൽ അനുജനാശത്തേ ഭയപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന അദ്ദേഹം എപ്പോൾ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നോ അപ്പോൾ തന്നെ സന്ധിക്കൊരുക്കമായിരിക്കും.

സഞ്ജയൻ—അതങ്ങനെയൊണ്.

ഗാന്ധാരി—മകനേ, യുക്തിയുക്തമായ അച്ഛന്റെ വാക്കിനേ നീ അനുസരിക്കണം.

ദുര്യോധനൻ—അച്ഛാ, അമ്മേ, സഞ്ജയാ,—

ഭ്രാതാവേകൻ മരിച്ചിട്ടില്ലമുടൽവെടിയാൻ
ധമ്മജൻ തീർച്ചയെന്താൻ;

പ്രേതത്വം സോഭനമാൻ ശതവൃണയവേ
ഭേദബന്ധേച്ഛമൂലം ഞാൻ?

ഭീതദീപാഭയേ ദുഷ്ടാസനതയാമേശി-

ച്ചുള്ള ഭീമന്റെ ഭേദം

ഹാ! തച്ചെങ്ങും പൊഴിക്കാതെയുമിവനധുനാ
ചെന്ന സന്ധിക്കുമെന്നോ? മ. ൨. ന

ഗാന്ധാരി—ഹാ! പുത്രദുഷ്ടാസനാ, ഹാ! എന്റെ ഉത്തംഗത്തിൽ കിടന്നു വിഹരിച്ചവനേ, ഹാ! യുദ്ധരാജാ, ലോകത്തിൽ ഒരനുജനും ഈ മാതിരി ആവത്തു കേട്ടിട്ടില്ലായില്ല. കഷ്ടം! നൂറു വീരന്മാരേ പ്രസവിച്ച ഭാഗ്യംകൊണ്ടു ഗാന്ധാരി നൂറു ദുഃഖമേന്തയാണു് ജനിപ്പിച്ചതു്; അല്ലാതെ നൂറു പുത്രന്മാരേയല്ല.

(ശ്ലോകം കേൾക്കുന്നു.)

സഞ്ജയൻ—(കണ്ഠനീര തുടച്ചു കളഞ്ഞിട്ട്) താതാ, അമ്മേ, നിങ്ങൾ മഹാജാവിനേ പ്രതിജ്ഞാവിധിപ്പിക്കാതായിട്ടാണല്ലോ ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നതു്; അതിനാൽ ആത്മാവിനേത്തന്നെയും അടക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

ധൂതരാജൻ—വന്ദ്യ ദുഷ്ട്യായനാ, ഈ വിധത്തിൽ ഭാഗ്യങ്ങൾ മറിഞ്ഞിരിക്കുമ്പോൾ നീയും ശത്രുക്കളിൽ സഹജമായ അഭിമാനത്തെ ഉപേക്ഷിക്കാനേയിടയുണ്ടാകൂ. തീയൊരുവന്റെമാത്രം ജീവിതത്തെ ആശ്രയിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന പസുപിനിയായ ഈ ഗാന്ധാരിയും ഞാനും ആരെയാണ് ശരണം പ്രാപിക്കേണ്ടത്?

ദുഷ്ട്യായനൻ—ഈ അവസരത്തിൽ എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നു കേൾക്കുക:—

സഖം സാധിച്ചു, സൗഖ്യവൃദ്ധ്യമനുഭവി-

ച്ചസ്തശത്രുക്കളായി,-

ദുവീനാഥേന്ദ്രനെല്ലാമടിയിൽ മുടിപതി-

പ്പിച്ചു കൂപ്പിടുവാറായ്,

ഗവ്വത്തോടൊത്തു നേരിട്ടിടുമരികളെയും

കൊന്നൊന്നങ്ങസ്സതന്മാർ

സഖന്മാരും തുലഞ്ഞു; സൗന്ദര്യകിടയായ്

വാഴ്ത്ത മാതാവുമായി.

മൗ.

അല്ലെങ്കിൽ ഈ അധിപതി ക്ഷാത്രധർമ്മത്തെ ഉല്ലംഘിച്ചതായി വരും.

(അണിയറയിൽ വലുതായ കോലാഹലം.)

ഗാന്ധാരി—(കേട്ട് ഭയത്തോടുകൂടി) മകനേ, എവിടെ നിന്നാണ് ഹാഹാകാരത്തോടുകൂടിയ തുല്യശബ്ദം കേൾക്കുന്നത്?

സഞ്ജയൻ—അശ്വമേ, ഈ ഭൂമി ഈ മാതിരിയുള്ള മഹാനിനാദങ്ങളോടെക്കൊണ്ടു ജീവജനങ്ങൾക്ക് ഭയത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതാണ്.

ധൂതരാജൻ—വന്ദ്യസഞ്ജയോ, പോയി അറിയുക. ഈ ഹാഹാകാരം വളരെ ഭയങ്കരമായും മഹത്തായും ഇരിക്കുന്നല്ലോ; ഇതിനു തക്കതായ കാരണമുണ്ടായിരിക്കണം.

ദുഷ്ട്യായനൻ—അച്ഛാ, പ്രസാദിക്കണേ! ഞങ്ങൾക്കു ദൈവം വിപരീതമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഇനിയും വേറെയൊരു ശ്വാപത്തു കേൾക്കുന്നതിനു മുമ്പിൽതന്നെ ഏതെന്ന യുദ്ധത്തിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടുന്നതിൽ അനുവദിക്കണം.

ഗാന്ധാരി—മകനേ, മുഹൂർത്തം നമുക്കെങ്കിലും മനോഹരമായ എന്നേ സമാശ്വസിപ്പിക്കൂ.

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—പുത്രം, നീ യുദ്ധത്തിനായി തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു എങ്കിൽ ഗ്രാമമായി ശത്രുക്കളേ നശിപ്പിക്കാനുള്ള ഉപായം ആലോചിക്കുക.

ദുര്യോധനൻ—

നേരേവെച്ചു സുഹൃദപിമാനമെങ്കിലും
ശത്രുക്കളേക്കൊല്ലുവാൻ
പോരേ മദ്രഥ-മകുടവാരികൾവധം
കാപട്ടമെന്തിന്നുമേ?

ഗാന്ധാരി—പുത്രം, നീ തന്നെയും ഉള്ളല്ലോ; ആരാണ് നിന്നേ സഹായിക്കുക?

ദുര്യോധനൻ—

വിരൻ ഞ്ഞെന്നുവെന്ന്, അവർത്തമവിപ-
ദാതാവു; ശത്രുക്കൾനി-

സ്സാരന്മാർ; ലഘുക്കളെവെന്തിനും; —ധുനം,
നിഷ്പാത്മമിപ്പാത്തലം.

മൗവ

(അണിയറയിൽ കൂട്ടുകൾ ശബ്ദം അണിഞ്ഞുവരുന്നു.)

അല്ലയോ, യോധന്മാരേ, ഈ വലുതായ സങ്കടം നേരിട്ടതിനെ നിങ്ങൾ കൈരവേശപരനെ ധരിപ്പിക്കണം. അപ്രിയം പറയുന്നതിൽ മടിച്ചിട്ടാവശ്യമില്ല. എന്തെന്നാൽ ഇനിയും കാലത്തിനനുസരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കണമല്ലോ; എങ്ങനെയെന്നാൽ,—

വെടിഞ്ഞു കടിക്കണം,—മഞ്ഞുവി-
വർത്തനാസ്രങ്ങളു-
റുടൻ തനിയെ വാലിതൻ ഗതിപെ-
ട്ടും വെറും ഭയത്തോടെ,
പടൻ മിഴിമീറിയാൽ സ്സമേ-
രമു കർണ്ണാശ്രയം,
പടക്കുടിയിലേയ്ക്കിതാ ബലവ-
ത്തന മദ്രാധിപൻ.

മൗൻ

ദുര്യോധനൻ—(കേളിട്ട് ശങ്കയോടുകൂടെ) എന്തു? ആരാ

ണിക്കുനേ അസ്‌പഷ്ടമായി ഇടിഞ്ഞ് വീഴുന്നതുപോലെ ക
രോരമായിട്ടുള്ള വാക്യത്തെ ഉൽഭവമാക്കിയിട്ടുണ്ട്? ഞാവിടേ?
(പ്രാവശിച്ച സംഭരണാഭൂതി.)

സുതൻ—കഷ്ടമേ! ഞങ്ങൾ ഹതന്മാരാകുന്നു.—(എന്നു
താനെ വീഴുന്നു.)

ദുഷ്ടാധനൻ—ഏടാ, പറയൂ.

ധൃതരാഷ്ട്രസഞ്ജയൻ—പറയണം പറയണം.

സുതൻ—അയ്യച്‌മൻ, വേറിട്ടെത്താണം!

മനോരമത്തിൻപടി ശൂന്യമായ

മനസചികണ്ഠൻറെ മമത്തിലേറി

തനിച്ചുണഞ്ഞിടീന ശല്യനിഷ്പാദം

ജനത്തിലും ശല്യമിതറിയേററം.

൧൩൦

ദുഷ്ടാധനൻ—അയ്യോ! സ്നേഹിതനായ കണ്ഠാ, (എന്നു
മുർച്ഛിച്ചു വീഴുന്നു.)

ഗാന്ധാരി—മകനേ സമാശ്വസിക്ക് സമാശ്വസിക്ക്.

സഞ്ജയൻ—ദേവൻ സമാശ്വസിക്കണം സമാശ്വസി
ക്കണം.

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—കഷ്ടം! കഷ്ടം!

വിരൻ ദീപുൻ ദ്രോണനും ചത്തവారి.

അരോ നമ്മൾക്കായുധസ്ഥാനമായൊൻ,

ശൂരൻ മൽപുത്രനുമേററം സുഹൃത്താ-

മാരാധേയൻകൂടിയൊരാ! മരിച്ചോ!

൧൩൧

വത്സാ, സമാശ്വസിക്കുക സമാശ്വസിക്കുക. അല്ലയോ, ഹ
തവിധേ,—

സുതശതമുതിരും, കണ്ഠകാണായ്ക്ക, യീമ-

ദുതികദനമിയന്നപ്പതിയോടൊത്തൊരീഞ്ചൻ,

ഹതസകവസുഹൃത്താമിബ്‌ദുജംഗലപജൻതൻ

ഹിതതരുവിലു മാശിക്കുണ്ടെയെന്നാക്കിയല്ലോ.

൧൩൨

മകനേ സുതേധേനാ, സമാശ്വസിക്കുക സമാശ്വസിക്കുക.
വ്യസനിച്ചിരിക്കുന്ന അമ്മയേയും സമാശ്വസിപ്പിക്കുക.

ദുഷ്ടാധനൻ—(ബോധം പ്രാപിച്ചു)

അയി കണ്ണ, കണ്ണസുഖമേകിടുന്നവ-

ന്റെ മയമുഗ്ധമാലപിച്ചെവിയിൽ പൊഴിക്കനി-

പിഴചെറുമുറ ചിരമിത്രമെന്നെയും

വൃഷസേനവത്സവ, വെടിഞ്ഞുപോകയോ? മനന

(പിന്നെയും മുർച്ഛിക്കുന്നു)

(ഏല്പാവതം സമാശ്വസിപ്പിക്കുന്നു.)

ദുഃശ്യാധനൻ—

ഇന്നജവധി മദീയജീവനേക്കാൾ

പ്രണയമിയെന്നൊരു കണ്ണനും മരിക്കേ

ല്ലെന്ന ജനക, വിമുർച്ഛതന്നിലും വ-

ന്നണയുമെന്നിക്കു സമാശ്വസിപ്പിക്കിലെന്നാം? മനസ്

അത്രയുമല്ല;—

ഹാ! ദുഃഖത്തിന്നു ഹേതുവാകിലു, -മര-

തിഷ്ഠിയ്ക്കുമെൻ വത്സനാ—

മാദ്യശ്വാസനനാസ്സഖാക്ക-ളിവരിൽ

അപം വഹിപ്പില്ലത്താൻ;

വേദം ഏത്തിലുദിക്കമാറു കുന്നം

കർണ്ണനമാരേകിയോ,

വാദം വിട്ടവരുള്ള വംശവുമുടൻ

ഒഴുകിരിച്ചീടുവൻ.

മനര

ഗാന്ധാരി—മകനേ, ക്ഷണനേരം ബ്രാഹ്മണമോചനം

കുറയ്ക്കണം.

ഗുരുരാഷ്ട്രൻ—വത്സാ, അല്പനേരം അശ്രുക്കളേ അട

ക്കുക.

ദുഃശ്യാധനൻ—

എന്നേക്കുറിച്ച് തന്മത്ര വെടിഞ്ഞ വീരൻ

തന്നേത്തടുപ്പതിനൊരുത്തമെത്തിയില്ല;

ഇന്നേമമായവനെയാണു വിഷണ്ണമെന്നിൽ

വന്നേറുമെങ്കിസഖിലം തടയുന്നതെന്തേ? മനന

സുതാ, ഒരിക്കലും സംഭവിക്കാൻ പാടില്ലാത്തതായും
ഞങ്ങളുടെ വംശത്തിന്നു നാശകരമായുള്ള ഈ കൃത്യം ചെയ്ത
താരാണ്?

സൂതൻ—ആയുഷ്യൻ, ഇങ്ങനെയൊണ് ജനങ്ങൾ പറയുന്നതു്:—

“കരുവരാനുനാദകന-

മുഖലപാനത്തു നൻ, ശരഭവേത്താൽ

വിത്തൊട്ട കർണ്ണനെയൊത്ത-

അഭിമുഖിത താണിരിക്കെ നിമനിച്ചു.”

മന്ദര

ദേവ്യായനൻ—

കർണ്ണമുഖേന്ദ്രസ്തൂതിയാൽ

തിരഞ്ഞു നിളക ന ശോകധരിയിലേ

ചണ്ഡൻ ബാധവതിവിപോൽ-

തുർണ്ണ മൽക്രോധവ്രഹ്മിതടയുന്ത.

മന്ദര

അച്ഛാ, അമ്മേ, നിങ്ങൾ പ്രസാദിക്കണം.

സങ്കടവേദം ദണ്ഡമ-

വൻകനവെങ്കൽ പൂർണ്ണ കത്തുന്ത;

ശങ്ക കലത്തും രണമിതു

വൻകടനം തന്നിൽ നന്നിരെയെട്ടു.

മന്ദൻ

പ്രതരാഷ്ട്രൻ (ദേവ്യായനനെ ആവിംഗനം ചെയ്തു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു്)

ഉണ്ടായിടം തനയ, ജയമീ-

സ്താമസംകൊണ്ടു; പക്ഷേ

രണ്ടായിപൊട്ടുന്നിതു മമ മനം

ഭീമനേപ്പാർത്തിട്ടുന്ധാരം;

കൊണ്ടാട്ടമ്മാറനിക്രൂതി പരം

മാനി നിൻ ലേച്ഛിതം, റ്റുൽ-

അണ്ടാട്ടം വൻചതിയരംഗിൽ

പാത്ഥ,-- റീങ്ങാൻ ഹതാശൻ.

മരം

ഗാന്ധാരി--മകനേ, ആ പുത്രന്മാരേയും കൊന്നിരിക്കുന്ന ആ ഭീമരാജാവിട്ടുതന്നോയാണോ നീ യുദ്ധത്തിൽ പുറപ്പെടുന്നതു്?

ദേവ്യായനൻ--ഭീമൻ അവിടെ നിൽക്കട്ടെ;—

എൻമനസ്സിനു വരിയുത്സാഹിയെല്ലാട-

പോ;-- അവിടനൊക്കെയും

നമ്മുടെ നവചന്ദ്രം; വിമലചന്ദ്ര

മസ്സ മിഴികൾക്കുമേ;

അപ്പ, നിൻതനയനയ്ക്കുള്ള നയശിഷ്യ-

മെഴുതിയ കർണ്ണനാ-

മമ്മദാസ നിഹ്നിച്ഛാതാക് പലനിലെൻ ശ-

രങ്ങൾ നമ്പതിച്ചിട്ടും.

മൗമ

സുതാ, ഇവിടം താമസിക്കാൻ പാടില്ല. എന്റെതേത സമ്മതമാക്കിക്കൊണ്ടു വരൂ. പാണ്ഡവന്മാരെ മരുമക്കു പക്ഷം തീ അവിടെ നിന്നോ; ഗദ്യംതും എടുത്തുകൊണ്ടു യുദ്ധഭൂമിയിലേയ്ക്കു ഞാൻ പോകുന്നു.

സുതൻ—മററു വിധത്തിൽ വിചാരിക്കേണ്ട. ഇതാ ഞാൻ വന്നുകഴിഞ്ഞു. (എന്നുപോയി.)

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—വസു ഭയ്യോധനാ, ഞങ്ങളുടെ മനസ്സ് ഉരക്കുന്നതിനായിട്ടുള്ള ഈ നിന്റെ വ്യാസസായം സ്ഥിരംതന്നെ എങ്കിൽ ഇവിടെ കൂടിയിട്ടുള്ള വീരന്മാരിൽ ഒരുവനെ സേനാപതിയാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്യുക.

ഭയ്യോധനൻ—അഭിഷേകം ചെയ്തു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ഗാന്ധാരി—മകനേ, ആരയാണഭിഷേകം ചെയ്തത്? അദ്ദേഹത്തിൽ യോഗ്യ മേന്മയുണ്ടാകുമോ.

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—ശല്യനെയോ അശ്വത്ഥാമാവിനെയോ അഭിഷേകം ചെയ്തത്?

സഞ്ജയൻ—ഹാ! കഷ്ടം!!

ഭീഷ്മനും ദ്രോണനും പോയി-ഒണ്ണനും മൃതിശയ്ക്കുവേ,
ശല്യൻ പാത്മരെ വെന്തിട്ട-മെന്നമോഹം മറഞ്ഞതാൻ.

മഹാ

ഭയ്യോധനൻ—ശല്യനെയോണ്ടും അശ്വത്ഥാമാവിനെയോണ്ടും എന്തു പ്രയോജനമാണ്?

കർണ്ണനപ്പണയമെന്നുകിൽ സ്വയം;

പാണ്ഡവക്കു മൃതിചേർക്കുമന്യമാ;

തൂർണ്ണമിങ്ങനെ നിറച്ചു മുന്നമേ

കർണ്ണനീരിവഴിയിടത്തായി ഞാൻ.

മൗന

(അണിത്തറയിൽ കൂകുകൾക്കും ചെയ്തിട്ട്)

അല്ലയോ, കെരവഞ്ചലത്തിലെ പ്രധാനയോഗന്മാരേ,
ഞങ്ങളുടെയേപ്പോഴും അങ്ങുമാറ്റംവന്നുപോകുന്നു; സു-
യോഗന്മാർ എവിടെ നിൽക്കുന്നുവെന്നു പറയുവിൻ.

(ഏല്യാവരം വരികുമ്പോഴുകൂടി കേൾക്കുന്നു.)

(സംഭാഷണമുണ്ടായിപ്പോയി.)

സുതൻ—ആയുസ്സേ,

തിരുമേനിയെയും തിരുത്തുമാകാണ്ടി-

ട്ടൊരു തേങ്ങാറി വരുന്നു രണ്ടുപേരും;

ഏല്യാവരം—ആരെല്ലാമാണ്?

സുതൻ—

വിത്തേറിയ കുഞ്ഞാലിയും തൽ-

ക്കുവിളംബരം കേൾക്കുന്നവരും.

മർദ്ദ

ഗാന്ധാരി—(പോയിപ്പോകുന്നു) മകനേ, ഇവിടെയെത്രയേ-
ണ്ടെന്നാണ്?

ഏല്യാവരൻ—ഇത ഗദ അടുത്തുതന്നെ ഇരിക്കുന്നു.

ഗാന്ധാരി—കഷ്ടമേ! മരണാഗ്നിയിൽ ഞാൻ നശിച്ചു.

ഏല്യാവരൻ—അമ്മ, ഇപ്പോൾ സുസനിക്കുണ്ടെല്ല.
സഞ്ജയ, അപ്പനമ്മമാരെ തേരിൽ കയറ്റി ശിഖിയാക്കി-
ലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകുക. നന്മയുടെ ശോകത്തേക്കുളയുന്ന ജനം
അടുത്തുവന്നിരിക്കുന്നു.

സുതൻ—വസന്തം, ജനനിയം അങ്ങിനിൽക്കു-
ന്നു. ഇവരുടെ അഭിപ്രായമാണായിട്ടേ.

ഏല്യാവരൻ—അല്ല, ആ അറിവുകൊണ്ടെന്നാണ് പ്ര-
യോഗം?

(അനന്തരം ഭീമന്റെ നന്മകൾ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഭീമൻ—അല്ലയോ, സുയോഗന്മാർക്കൊരേ, നിങ്ങൾ എ-
ന്നിനായി പരിഭ്രമിച്ചു അങ്ങുമാറ്റം. സഞ്ജയനോ? ഞങ്ങളും
വന്നിരിക്കുന്ന വിവരം കേൾക്കുന്ന സാമ്രാജ്യങ്ങളെ അടുക്കൽ
പറയുക. ഞങ്ങളെ ശങ്കിച്ചിട്ടുപോയില്ല.

കുളിച്ചു തുളിച്ചുമാഞ്ഞുപോകും

തീവെച്ചുമാറ്റം.

കുളിക്കേൾക്കുന്നവരെയെല്ലാം-

ചുറ്റും, പൂർവ്വം പത്രം

തജിദാസ്വമണച്ചു.-മാൻ ശതസോ-

ദയ്യുഷമദ്ധ്യക്ഷനാം

മേലുറം പ്രദ കർണ്ണമിത്രമെവിടെ?

കാണാനിവിശാഗ്രഹം.

മദ്ദി

ധൃതരാഷ്ട്രൻ-സഞ്ജയാ, ഈ പാപിയുടേ ആക്ഷേപം ഭയങ്കരമായിരിക്കുന്നു.

സഞ്ജയൻ-താതാ, പ്രവൃത്തികൊണ്ട് സകല വിപ്രിയവും ചെയ്തിരിക്കുന്ന ഈർ ഇപ്പോൾ വാക്കുകൊണ്ടും അതു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു.

ദുര്യോധനൻ-സുതാ, ഞാൻ ഇവിടെ നിൽക്കുന്നു എന്ന് രണ്ടുപോരാടും ചെന്നു പറയൂ.

സുതൻ-കല്പനപോലെ. (അവരുടേ അടുത്തു ചെന്നിട്ട്) അല്ലയോ, ഭീമാർജ്ജുനന്മാരേ, ആ മഹാകാജാവ് താനെന്നോടും അമ്മയോടുംകൂടി ആൽത്തറയിലിരിക്കുന്നു.

അർജ്ജുനൻ-ഭൃഷ്ഠാ, പ്രസാദിക്കണേ; പുത്രശോകത്താൽ വ്യസനിച്ചിരിക്കുന്ന അച്ഛനമ്മമാരേ പിന്നെയും നമ്മൾ ചെന്നു ഭയപ്പെടുത്തുന്നതു ശരിയല്ല, അതിനാൽ നമുക്കു പോകാം.

ഭീമൻ-ദുഃഖാ, സഭാധാരത്തേ ലംഘിക്കാമോ? ഗുരുക്കന്മാരേ അഭിവാദ്യം ചെയ്യാതേ പോകുന്നതു യുക്തമല്ല. (അടുത്തുചെന്ന്) സഞ്ജയാ, അച്ഛനമ്മമാരേ വന്ദിക്കുന്നു എന്ന് പറയൂ. അല്ലെങ്കിൽ നിൽക്കുക; ഞങ്ങൾതന്നെ നാമകർമ്മങ്ങൾ കേൾപ്പിച്ച് ഗുരുക്കന്മാരേ വന്ദിച്ചുകൊള്ളാം.

അർജ്ജുനൻ-(അടുത്തു ചെന്നിട്ട്) അച്ഛാ, അമ്മേ,-

ആരിൽ ജയാശ ഭവദാത്മജൻ വെച്ചു; ലോക-

മാരിൽപ്പെടും പട്ടുതയാൽ തുണമെന്നുമോത്തൂ;

പോരിൽ തദംഗപന്തിയേക്കൊലചെയ്തു പാശ്വർ

യേരിട്ട മാതൃപിത്രവന്ദനമെത്തിടുന്നു.

മകനു

ഭീമൻ-പൊടിച്ചു കെൾവെച്ചൊരതൊക്കെ: നന്നായ്

ക്കുടിച്ചു ദുഷ്ടാസനക്കുവൃണം;

ചൊടിച്ചു, ദുര്യോധനമുടംഗോരു

പൊടിപ്പവൻ ഭീമനിക്കും തൊഴുന്നേൻ.

മദ്ദെ

ഗുരുതാമ്പുടൻ—ഏതുവുകാരോ, നീ തന്നെയല്ല, ശത്രുക്കളേ കൊന്നിട്ടുള്ളൂ; ക്ഷത്രിയന്മാരെ നങ്ങളായോ അന്നമുതൽ സമരവിജയികളായ വീരന്മാർ ജയിക്കയും മരിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അതിനാൽ ഈ മാതിരി വികത്വനങ്ങളാകുകയുണ്ടോ? അങ്ങലേ എന്തിന് നീ ഭയപ്പെടുന്നു?

ഭീമൻ—അച്ഛാ, ദേവ്യപ്പെടേണ്ട;—

ഏതെല്ലാം നൂപർ നോക്കിനിൽക്കുമളവിൽ

പാഞ്ചാലി നിൻമുന്നിലായ്

ജാതകുലാമൃണി;—തന്നു പകലം

പാദത്ഥാഗ്രകോപാഗ്നിയിൽ

മീ തട്ടി ശ്ലവതേപമാൻ ബലഭ-

ദ്യംകൊണ്ടു ചൊല്ലുന്നത-

ശ്ലേതൽ ഭയം ക്രിയകൾക്കു സാക്ഷി തനയ-

ന്മാരെക്കൊന്നൊന്നുതാൻ.

മകവു

ദാർശ്വായനൻ—എടാ എടാ, കാററിന്റെ മകനെ, വൃദ്ധനായ രാജാവിന്റെ മുമ്പിൽവെച്ച് നിന്ദിക്കേണ്ടതായ തന്റെ പ്രവൃത്തിയേ എന്തിനങ്ങനെ സ്തംഭിക്കുന്നു? അത്രയുമല്ല;—

തിക്കിമ്പുഴ പർവസിച്ഛൊരംസ്തമയിൽ വ-

ച്ചേററം പശുപതാരം

നിങ്ങൾക്കുള്ള വധുടിതൻ പടമഴി-

ച്ചെന്നുളളതെൻ വാക്കിനാൽ

ഇങ്ങോത്താലതിലെത്തു തെറു ഹതം-

മബ്ദുദിപകുളള? നീ

തുംഗോദ്യൽ ബലമാണൊക്കെന്ന വിജയി-

ച്ചീടാതെ ഒപ്പിക്കയോ?

മകൻ

ഭീമൻ—(ക്രോധം നടിക്കുന്നു.)

അയ്യോനൻ—അയ്യോ, പ്രസാദിക്കണം! ഇവിടെ എന്തിനു കോപിക്കുന്നു?

ഭ്രാതാക്കൾ ഏറം ഹതരാകുമിതാൾ

സ്തിതാത്തിയായ് ദൈർദ്ധ്യമുക്തിടുന്നു;

ഏതാനുമന്യത്തിനു ശക്തിയറി-

ട്ടോതാൻ തുടന്നാലതിലെത്തു ചേതം?

മകൻ

ഭീമൻ—എടോ എടോ, ഭാരതകവത്തിനു കളങ്കമായിത്തീ
ന്നോയോ,—

ഇപ്പോൾത്തന്നെ കടുപ്പമാവമിതും-

ഭട്ടാതുന നിന്നത്തട-

ഞ്ഞപ്പോഴിൽ വലയസാദരക്കു തുണയായ്

തെക്കോട്ടയക്കില്ലയോ?

ഉത്തേദിച്ചു നവങ്ങളുമിരിക്കളിലായ്

തട്ടുവയാഴ്ചയെന്നും-

മുച്ചുലപാനമേഴുന്ന നിന്നടൽ തട-

ഞ്ഞിടായ് കിവിന്നീശ്ശര.

മമമ

അത്രയുമല്ല; മൂലം,—

കണ്ണീർതുകിക്കമനികൾവിയം

സങ്കടം കൈവിടാനും,

ഖണ്ഡിച്ചേറ്റം തകരുമെന്നും-

താംഗമീക്കിക്കുവാനും,

തിണ്ണുന്നവം കരകലസാരം-

ക.ജീയാം ഭീമന്ത്യ-

മുണ്ഡംകോപിപ്പിച്ചവിധയിഹി

മൂലം, ജീവിച്ചിപ്പിപ്പി?

മമമ

മുച്ചുലപാനം—മുച്ചുലപാനം, ഭാരതകവാനുമെന്നായ പാണ്ഡവ
പശോ, ഞാൻ നിന്നപ്പോലെ ഭേദപരയുന്നതിൽ സമത്വം
തല്ല; എന്നാൽ—

കട്ടിച്ചുട്ടമൊരു മൽഗദ മാറിൽ-

അളിയെല്ലുകൾ പൊടിഞ്ഞടർത്തനിൽ

ഒട്ടിടയ്ക്കുകമയേ, ശവമായ് നീ

പെട്ടിടുന്നതു സുഹൃത്തുകൾ കാണും.

മമമ

ഭീമൻ—(ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) ഇങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ അങ്ങ
ക്കുറിച്ചും ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതാണല്ലോ; എന്നാൽ അടുത്തുണ്ടാവാ
നിടക്കുന്നതുതന്നെ പറയാം.

നാളെക്കാവത്തു കയ്യിൽ പെട്ടുട്ടമൊരുഗദയാ-

ലുരുത്തട്ടിത്തകർത്തി-

ദൂരമല്ലാം നോക്കിനിൽക്കെ കഠിനത കലയം

തിൻശിരസ്സിൽ ചവിട്ടി,

മാവേ അീ മുമ്പാകെ സഹജരുടെ കൂടെ

ചോരയാം ചന്ദനത്താൽ

കോവംകാണാതെ കേൾം മുതലടിവരെയും

ധാടിയൽ പൂശുവൻ ഞാൻ.

മരൾ

(അണിയറയിൽ)

അല്പംതാ, അീമാനാമാരേ, സകല വൈരികളേയും ശമിപ്പിച്ചവനായി പരാക്രമിയായ പാശുരാമനേപ്പോലെ മനോഹരയശസ്സാകൃഷ്ടനായി പ്രതാപത്താൽ താപിതമായ അശേഷവോക്തരിലും സപജനങ്ങളെ സ്ഥാപിപ്പിക്കുന്നവനായി ശ്രീമാനായിരിക്കുന്ന അജാതശത്രുവാകുന്ന യുധിഷ്ഠിര മഹാരാജാവ് എന്താപിക്കുന്നു:—

രണ്ടുപേരും—ആയുർന്നെന്തെളിച്ചെയ്യുന്നു-

(പിന്നേയും അണിയറയിൽ)

“പോരിൽ ചത്തവർ തൻവപുസ്സുകൾ ദഹി-

പ്പിക്കട്ടെ; ബന്ധുക്കൾ; കൺ-

നീരോടൊത്തു തിരോടുകൾ ഉത്തര-

ക്കേകട്ടെ മിത്രങ്ങളും;

തേരോപാത്തു തിരഞ്ഞിടട്ടെ കഴുകൻ

കൊത്തും സുന്ദരത്തിൻകലം;

വ്യാൻമാഞ്ഞു, രാപുക്കളൊത്തുടനട-

ക്കിടട്ടെ സൈന്യത്തെയും.

മരൾ

രണ്ടുപേരും—ആയുർന്നെന്തെളിച്ചെയ്യുന്നു. (എന്നുപോകുന്നു.)

(അണിയറയിൽ)

എടാ എടാ, ഗാസ്ഥീവചത്താലെയുള്ളതുകൊണ്ടു പരാക്രമശാലിയായ അജ്ഞനാ, അജ്ഞനാ, ഇപ്പോൾ തീ എവിടെപ്പോകുന്നു?

കോവം കണ്ണിൽ വാഴ്ത്തു യാലിതുവരെ-

കാക്കവട്ടിത്തുൽകൃഷ്ടമെൻ-

മാപം; നിങ്ങൾ മരിച്ചുപോയ് ബലികളി-

ല്ലാത്തതു വൻപോരിരിൽ;

താപത്തോടു ധനുസ്സുവട്ടമത-

ത്താതന്റെ കേൾഗ്രഹാ-

ക്ഷേപത്താലുണ്ടായ പാശ്വവചമു—

കാലാഗ്നിയാഃ ദ്രൗണി ഞാൻ.

മന്ത്ര

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—(കേട്ടിട്ടു സന്തോഷത്തോടെ) വത്സ ദുര്യോധനാ, ദ്രോണവശത്താൽ വാർദ്ധ്വകിടന്ന ക്രോധവഹ്നിയാടു കൂടി അച്ഛനേക്കാൾ അധികബലവാനായി അജ്ഞാതനായിത്തീർന്നുവെന്നു ഞാൻ അറിയുകയുണ്ടാകുന്നു. അതിനാൽ പെട്ടെന്ന് എതിരോടു ആ വീരനെ ബഹുമാനിക്കണം.

ഗാന്ധാരി—കന്യേ, ആ മഹാവീരയെ നോക്കുന്നതിനേക്കാക.

ദുര്യോധനൻ—അതാ, അമ്മേ, കണ്ണാൻ വാട കാഷ്ടിപ്പിരിക്കുന്ന ഇവന്റെ വൃതമൊഴിച്ചുള്ള യൗവനംകൊണ്ടും ശത്രുബലംകൊണ്ടും എന്താണു പ്രയോജനമുള്ളതു്?

ധൃതരാഷ്ട്രൻ—വത്സാ, ഈ സമയത്തിൽ ഇതുപോലെയുള്ള പരാക്രമികൾക്ക് വാക്കുകൊണ്ടെങ്കിലും നീരസമുണ്ടാകുന്നതു ഭംഗിയല്ല.

(പ്രവേശിച്ചു)

അശ്വത്ഥാമാവു്—കൈരവരാജാവു വിജയിക്കട്ടെ.

ദുര്യോധനൻ—(എഴുന്നേറ്റു്) ഇതുപത്രം, ഇവിടെ ഇരിക്കാം (എന്നു് ഇരുന്നു.)

അശ്വത്ഥാമാവു്—രാജൻ ദുര്യോധനാ,

ശ്രുതിസുഖമേനേകം വാക്കുമുള്ള കണ്ണൻ
ക്ഷിതിപ! സമരഭൂമിയിൽ ചെയ്തതീക്ഷിച്ഛവല്ലോ,
ധൃതിയോടു സധനസ്സിഭ്രമണി ശത്രുവൃന്ദത്തോടേതിരിയവതിനെത്തി; ചിന്തയൊക്കെ തൃജിക്കാം. മന്ത്ര
ദുര്യോധനൻ—(അസൂയയോടുകൂടി) ആ വാർദ്ധ്വകത്രാ,

മൃതി; കർണ്ണനണഞ്ഞശബ്ദം നീ

ധൃതിക്കെക്കൊണ്ടു മെയ്തയുള്ളവല്ലോ;

മതി മന്ത്ര നിയും കഴിഞ്ഞിട്ടേ;

മതിമൻ, ഞങ്ങളിലില്ല ഭേദമേതും.

മന്ത്ര

അശ്വത്ഥാമാവു്—(ഉള്ളിൽ വിചാരിക്കുന്നു.) ഇപ്പോഴും ആ കണ്ണന്റെ പേരിൽ തന്നെയോ പക്ഷിപാതം; പരിഭവം

ഞങ്ങളിലും. (നേരിട്ട്) രാജൻ, കെട്ടുവശത്തേയ്ക്കോ, അങ്ങനെയൊക്കട്ടെ.

(ഏതാപോയി.)

ധൂതരാഷ്ട്രൻ—വത്സാ, നിനക്കു് ഇതെന്തു് ഭ്രമമാണു്? ഈ കാലത്തിൽക്കൂടി ഇതുപോലെ യുള്ള മഹാപുരുഷനാകുന്ന അശ്വത്ഥാമാവിനും പരസ്പരമേകാഭു് നീസമുണ്ടാകുന്നവല്ലോ.

ദ്രുപദൻ—ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്നാട്ടു് അപ്രിയമായിട്ടോ വ്യാജമായിട്ടോ വല്ലതും പറഞ്ഞോ? അല്ലെങ്കിൽ ഇതിൽ കോപിക്കാനുള്ള നല്ലതോ? നോക്കുക:—

വില്ലുളിശ്ശേയ്ക്കൊകം ധൃപതികളിലും

പാതു് വാഴ്ത്തിട്ടുവോനാത്,

വല്ലാത്ത കണ്ടു യുദ്ധാപിധിയുടെ പിഴയാൽ

അപ്പോഴേക്കു്

പോരിലാപതു് പറ്റി,

പല്ലായ് ജീവൻ വെടിഞ്ഞു മോങ്ങു സഖിമണിയാം

കണ്ണുനാക്കൊണ്ടു ദോഷം

ചൊല്ലാനെൻമുനിഃലാക്കുന്നവൻ വിജയനേ-

ക്കാളുമുണ്ടോ വിശേഷം?

മരുൻ

ധൂതരാഷ്ട്രൻ—വത്സാ, ഇതിൽ നിനക്കെന്താണു് ദോഷമുള്ളതു്? ഇപ്പോൾ ഭരതകുലത്തിന്റെ അവസാനമായി. സഞ്ജയാ, ഭാഗ്യം കെട്ടുവനായ ഞാൻ ഇപ്പോഴെന്താണു് ചെയ്യേണ്ടതു്? (അപോയിച്ചിട്ട്) ഇങ്ങനയാകട്ടേ; സഞ്ജയാ, ഞാൻ പറഞ്ഞതായിരിക്കുവാനായ അശ്വത്ഥാമാവിന്നാട്ടു പറയു—

ഇതുളോടൊരുമിച്ചു നയുദ്ധപക-

ഞ്ഞാപ്പം കടിച്ചുള്ളതും,

നീയെൻമുണ്ടിലണഞ്ഞു തണ്ടുനിലയും,

ബാല്യത്തിലാക്കുന്നവോ?

സ്ഥായിക്കൊത്ത സഗർഭ്യർതൻ മൃതിവശം-

ലുത്താപദാൻപ്രിയം.

പ്രേതനായ ഭവാനൊടിത്തമമൊ- (നേരിട്ടു)

യ്ക്കെന്നോളു് കോപിക്കൊലാം.

മന്നം

സഞ്ജയൻ—താക്കന്റെ കല്പനപോലെ ചെയ്യാം. (ഏന് എഴുന്നേൽക്കുന്നു.)

ഗുരുരാഷ്ട്രൻ—അത്രയുമല്ല; വേറെ ഒന്നുകൂടി പറയണം ഇണ്ട്:—

ശബ്ദം താമസം വെട്ടിയുവതിനായ്
കൈയവം ചെയ്തതു; ഭ-

യുക്തം ഹാ! ഹാ! വിശ്വവയമതേ-
മട്ടിലൊപ്പിച്ചു; നീ

ചിത്തം തന്നിൽ കരുതിപ്പിടയ്ക്കോ-
കാതെ ശക്തിക്കിണങ്ങും

ഭക്തിയെപ്പോലെ നാഗലക്ഷ്മിമെഴിഞ്ഞി-

ക്കാതെ ചെല്ലുന്നു—മെന്നായ്.

൧൩൧

സഞ്ചയൻ—താതാ, കിട്ടിക്കുന്നതുപോലെ. (എന്നുപോകുന്നു.)

ഭക്തോദ്ധരൻ—സുതാ, യുദ്ധത്തിലേയ്ക്കുള്ള എന്റെ ഭക്ത ശരിയാക്കിക്കൊണ്ടുവരിക.

സുതൻ—വിജയനഗ്നിയെ കല്പനപോലെ. (എന്നു പോയി.)

ഗുരുരാഷ്ട്രൻ—ഗാന്ധാരി, നമുക്കും ഇവിടെനിന്നും മറ്റൊരാളായ ശല്യന്റെ ശിഷ്യന്മാരിലുള്ള തന്നെ പേരുകാം. വത്സാ, നീയും ഇപ്രകാരം ചെയ്യുക.

(ഏതാർക്കിനടന്നു ഏല്പാവതം പോയി.)

അഞ്ചാമകം കഴിഞ്ഞു.

അനുരാഗം.

(അനന്തരം ഇരുപതാം അദ്ധ്യായം പാഞ്ചാമിയും

പ്രകടനം ചെയ്തും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

യുധിഷ്ഠിൻ—(ആലോചിച്ചിട്ട് ഭീഷ്മശ്വാസം വിട്ടുകൊണ്ടു്)

ഉത്തരാർദ്ധം ഭീഷ്മനൊക്കുന്നൊരു കടൽ തുറന്നും

ചെയ്തു; വൻദ്രോണനാം രീ

നിൽക്കാതെ കെട്ടു; കണ്ണുനീർഗവതി ഹതനായ്;

ശല്യതം പൂകി നാകം;

മുക്കുലം സിദ്ധമായി വിജയമിഹ മരുത്-

സുതൻ സാഹസത്തം;

ലിക്കാണോ ഞങ്ങളെല്ലാവരുമിനി മുമേയോ!

സംശയത്തിനകലായി.

൧൬൨

പാഞ്ചാലി—(കണ്ണീരോടെ) മഹാരാജാവേ, പാഞ്ചാലിയാൽ എന്ന് എന്തു കാണാണു പറയാത്തത്?

യുധിഷ്ഠിൻ—പാഞ്ചാലീ, എന്നാൽതന്നെ. (പുരുഷനെ നോക്കിട്ട്) ബുധകാ,—

പുരുഷൻ—തിരുമേനി കല്പിക്കണം.

യുധിഷ്ഠിൻ—സഹദേവനോടു പറയണം—“കൃഷ്ണനായ ഭീമന്റെ ഇന്നുതന്നെ നടത്തേണ്ടതായ പ്രതിജ്ഞയെ അറിഞ്ഞിട്ട് ഒളിച്ചുപോയിരിക്കുന്ന അഭിമാനിയായ കൈരവനാഥന്റെ സ്ഥാനം കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിന് അതിസമർത്ഥനായും പരമാർത്ഥവേദികളും ഭക്തിമാന്മാരുമായ ചാന്ദാര്യരും സമീപനായും, സുധാധനന്റെ വഴി അറിഞ്ഞുവരുന്നതായാൽ വധിയ സ്ഥാനവും യനങ്ങളും തനുകൊള്ളാമെന്ന കരാരോടു കൂടി സമന്തപഞ്ചകത്തിന്റെ ചുറ്റും പെരുമ്പറയിലുപോയിരിക്കുകൊണ്ട് സഞ്ചരിക്കുന്നതിലേയ്ക്ക് ഏല്പാടു ചെയ്യണം. അത്രയുമല്ല;

ഇന്നു മുഖർ മണപ്പറ ചളിക-

ളെന്ന ദിക്കുകുടിപൊക്കെയും

ചെന്നു നോക്കുക; തിരക്കിടട്ടെ തരു-

വല്ലരീപദവി ഗോപതം;

പന്നിപാമ്പുകൾപെടുന്ന കൂടുകളി-

ലുടറിഞ്ഞവർ കിരാതരൂ-

ന്നിലും; ചതുരചാരാൻ തിരുളെ

താപസഗ്രഹത്തിലും.

പുരുഷൻ—കല്പനപോലെ ചെയ്യാം.

൧൬൩

യുധിഷ്ഠിൻ—നിൽക്കേ; ഇങ്ങനെയുടീ സഹദേവനോടു പറയണം:—

“അറിയുന്നമോളിവായിത്തുക കൈക്കൊണ്ടു ലോകം

പറയുവതു; മറക്കീട്ടുനവൻ-ദാഗി-മത്തൻ

അരുമൊരു വലസ്സും; ജന്തുസന്ത്രാസ, മൃഗീ-

വാരടെ പട്ടമിറവും. പക്ഷിനിരുന്നിറക്കവും.

പുരുഷൻ—കല്പനപോലെ, (എന്നു പോയിട്ട് പിന്നെ യും തിരിച്ചുവന്നു സന്തോഷത്തോടെ) ദേവാ, പാണ്ഡവകൻ വന്നിരിക്കുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—വേഗത്തിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരൂ.

പുരുഷൻ—(പോയി പാണ്ഡവകനോടു കൂടി പ്രവേശിച്ചു) സപാമി ഇവിടെയാണ്; പാണ്ഡവകാ, അങ്ങേയ്ക്കു ചെല്ലണം.

പാണ്ഡവകൻ—സപാമി, ജയം കണ്ടു. ജയിക്കണം. മഹാരാജാവിനും ദേവിക്കും തെൻ പ്രിയത്തേ അറിയിക്കുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—പാണ്ഡവകാ, ഉർബ്ബുദ്ധിയായ ആ കെര വാധമകൻറ സ്ഥാനം ഇന്നതെന്നു മനസ്സിലായോ?

പാണ്ഡവകൻ—കേവലം സ്ഥാനം തന്നെയല്ല; ദേവിയുടേ കേശപാശസ് പർമാകുന്ന പാതകത്തിനു പ്രധാനമായതായ ആ ഉർബ്ബുദ്ധിയെത്തന്നെ കണ്ടുകിട്ടി.

യുധിഷ്ഠിരൻ—നല്ലതു ദേദാ, നീ ചിന്താന്ന് നശിപ്പിച്ചു. ആഹാ! അവനെ കണ്ടുകിട്ടിയാ?

പാണ്ഡവകൻ—യുദ്ധസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു ചെരിക്കുക

പാണ്ഡാലി—(ഭയത്തോടുകൂടെ) എന്ത്! എന്റെ ഭർത്താവു യുദ്ധത്തിലപ്പെട്ടു കഴിഞ്ഞോ?

യുധിഷ്ഠിരൻ—(ശങ്കയോടുകൂടെ) വാസ്തവമായി എന്റെ പത്നൻ അവസരമായിട്ടു യുദ്ധം തുടങ്ങിയോ?

പാണ്ഡവകൻ—വാസ്തവം തന്നെ; മഹാരാജാവിനോടു മറ്റൊരാളെപ്പിടിച്ചുവരികുമോ?

യുധിഷ്ഠിരൻ—

വല്ലാതെ നല്ലൊരു വിവേകമെന്നു, മേതു-

വില്ലാതെയും മെ മനസ്സു ഭയന്നിടുന്നു;

ചൊല്ലാൻ വികൃതി വൃകാഭാസമുള്ള പീയൂ-

മെല്ലാം ധരിച്ചിട്ടകിലും ശരി; ശങ്ക വീണ്ടു. മനമു

(പാണ്ഡാലിയെ നോക്കി) അയി സൂക്ഷ്മതയേ,

തുരുക്കളു മനുഷ്യരും ക്ഷിതിപരും സുഹൃത്സംഖ്യവും

നിരക്കപെ നമുക്കു, മുമ്പുതന്നെയും മനക്കുറും

ഫരിക്കുമിര; രണ്ടിലൊന്നു, നിവർക്കുതും മൃത്യുവാ,

കരുക്കളിലധീശനും പശുവിനോടൊപ്പം നാശമോ? എന്നു

അല്ലെങ്കിൽ സംശയിക്കേണ്ടതില്ല:

സത്യഭംഗമേയമാന്റിടാഞ്ഞൊരാ-
സ്തൃതൃപിച്യുനിധിമാരുതാത്മജൻ
അത്രപം വിനകൾക്കൊത്തുവേണെ വെ-
ന്നത്ര നിൻ കലമതല്ലി കെട്ടിടും.

൧൩൭

പ. ബാലകാ, പറയുക പറയുക; ഓരോത്താഴായ അവൻ
എന്തു ദേശത്തിലായിരുന്നു? എങ്ങനെയൊണ് കണ്ടുകിട്ടിയത്?
ഇപ്പോൾ എന്തു പ്രവർത്തിക്കുന്നു?

പാഞ്ചലി—ഓ, പറയുക പറയുക.

പാഞ്ചലി—ദേവനും ദേവിയും കേട്ടാലും; മദ്രാഡിപ
തിയാകുന്ന ശല്യൻ, സ്വാമിയാൽ ഹനനായതിന്റെശേഷം ഗാ
സ്ഥാരാജകുലത്തിൽ ശല്യമാകുന്ന ശക്തി, സഹദേവന്റെ
ശസ്ത്രാഗ്നിയിൽ പ്രവേശിച്ച സ്മരായപ്പോൾ, സേനാപതിയു
ടെ നാശത്താൽ നഷ്ടപ്പെട്ടതായ അപ്പയോധനാർ അക്ര
ന്തം ചെയ്തുകൊണ്ട് സമാഭൂമിയെ പ്രവർത്തിച്ചതിൽ പിന്നീ
ട്ട് ശത്രുപാസത്യജ്ഞാന്റെ പരാജയം കൊണ്ട് മരിച്ചു പെട്ടു
പരാക്രമപ്രശസ്തിയാൽ പാഞ്ചാല നിർമ്മാണം അഭിഷ്യാടി
ച്ചവരായ തിരുമനസ്സിലെ സേനാസേനാ യുദ്ധമൃഗനാൽ
ഭരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കവേ, കൃപ-കൃതവർമ്മ-ശ്വന്മാരാക്കളും എ
വിടയായ ഓടിപ്പോയ സമയത്തിൽ, കമാരജിമസേനൻ ഇന്നു
തന്നെ നടത്തുമെന്നു മറിച്ച് അപ്രകാരം ക്രൗര്യത്തോടുകൂടി
ചെയ്തിരിക്കുന്ന പ്രതിജ്ഞയെ അറിഞ്ഞിട്ട് ഓരോത്താഴായ അ
കെതാവാസമൻ എവിടെയോ പോയി ഒളിച്ചു. ആ സ്ഥലം
അറിയാൻ പാടില്ലായിരുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—പിന്നെ പിന്നെ—

ഭദ്രപതി—ശേഷം പറയുക.

പാഞ്ചാലകൻ—ദേവനും ദേവിയും മനസ്സിൽത്തീർക്കേ
ക്കുക; പിന്നീട് ഭഗവാൻ വാസുദേവൻ എഴുന്നള്ളിയിരിക്കു
ന്ന ഒരു തെരിൽതന്നെ കമാരജിമാജ്ഞാൻ കയറി സമന്ത
പഞ്ചകത്തിന്റെ മുറു അനേപക്ഷിക്കാറാതി തുടങ്ങി. അ
വന കണ്ടുകിട്ടിയതുതല്ല. പിന്നീട് എങ്ങനെയോലെയുള്ള ഭു
ത്യജനങ്ങൾ ദൈവത്തെ അനുശാസിക്കയും, കമാരവാസമൻ
മറ്റൊരു ദിവ്യശാസനംവിടുകയും, വൃകാഭരൻ വർഷകാല

ത്തിലേ രാത്രികളിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന വാദ്യോത്തങ്ങളെപ്പോലെ
 പിംഗളപർണ്ണങ്ങളായ നോട്ടങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഗതയേ ദീപിപ്പി
 കയും, ഭഗവാൻ നാരായണൻ വിധിയുടെ വല്ലഭമൊന്നു ചെ
 യ്യുക എന്നുള്ള തീനെ അധിഷ്ഠിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരി
 ക്കുമ്പോൾ, കാര്യത്തെ മനസ്സിലാക്കിക്കൊണ്ട് ഒരു പുരുഷൻ
 മാംസഭാരത്തേ ദൂരെ വലിച്ചെറിഞ്ഞു പുത്തനായി കൊന്നിട്ടു
 ള്ള കൂനങ്ങളുടെ ചോരയാൽ മുക്കുന്നിരിക്കുന്ന വസ്ത്രപാദങ്ങളോടു
 കൂടെ പരിഭ്രമിച്ച് കദാരജീമസേനാൻറെ അടുത്തു വന്നി
 ട്ത് ശപാസുവഗത്താൽ കേൾക്കാൻ പാടില്ലാത്ത പകയി അ
 ക്ഷരങ്ങളേയും ഉൾക്കൊള്ളുന്ന വിധത്തിൽ പറഞ്ഞു:—
 “ഈ വലുതായ തടാകത്തിൻറെ കരയിൽ രണ്ടാളുകളുടെ
 കൽപ്പുപടുകൾ വെള്ളത്തിലേക്ക് ഇറക്കിയതായും അവിൽ
 ഒന്നു കരയ്ക്കു കയറപ്പോയതായും കാണുന്നു. രണ്ടാമത്തേതു
 കാണാനില്ല. ഭഗവാനും കദാരൻനന്നേ തീർച്ചപ്പെടുത്തുക.” അന
 തരം അങ്ങനെയൊരു സംഭവത്തോടു കൂടി പുറപ്പെട്ട് അ
 യാത്രയെന്നേ മുൻനിർത്തിക്കൊണ്ട് ആ സൗസ്തീർത്തിൽ ചെ
 ന്നിട്ട് ചുവടുകൾ പതിഞ്ഞു കിടക്കുന്ന മറ്റൊരു നോക്കി അ
 ത്ത് സുയോധനൻറെ തുരന്നെ എന്നു മനസ്സിലാക്കി ഭഗവാൻ
 വാസുദേവൻ ഇങ്ങനെ അരുളിച്ചെയ്തു. “അല്ലയോ വീരനാ
 യ വ്യംകാദോ, സുയോധനൻ ജലസ്നാനമുണ്ടാക്കുന്ന വിദ്യയേ
 അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളവനാണ്. അതിനാൽ അവൻ നിശ്ചയമായി
 ടും നിന്ന ഭയപ്പെട്ട് ഈ സൗസ്തീർത്തിൽ കിടക്കുകയായിരിക്കണം.”
 ഇങ്ങനെ ശ്രീകൃഷ്ണൻറെ വാക്കുകൾ കേൾക്കുകയും ചെയ്ത
 കണ്ണങ്ങളിൽ കയറി തിങ്ങിപ്പൊങ്ങിയും ഉൽഭവിച്ചിരിക്കുന്ന
 ജലചാപങ്ങളിളക്കം കൂട്ടത്തോടുകൂടിയും ഭയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ന
 ക്കും തുടങ്ങിയ ജലജന്തുക്കളോടു ചേർന്നു ഇരിക്കുന്ന സൗസ്തീ
 ലിലത്തു കണ്ടിട്ട് ഭയംകൊണ്ടു വന്നു. അദ്ദേഹമിരിക്കുകൊ
 ണ്ട് കദാരവ്യംകാദോൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—“എന്താ എന്താ,
 വെറുതെ പുകൾ പൂർണ്ണ വ്യാജപരമേഷത്താൽ ഞെളി
 യുന്നവനെ, പാശാലിയുടെ കേരാംവാങ്ങു പിടിച്ചു വലി
 ച്ചു മറവാലി,—

നന്നായ് നൈർവ്വരാളം വിധുവിനുടെ കലം
 തന്നിൽ വീ അതനല്ലേ?

ചൊന്നാലും കയ്യിലില്ലേ ഗദ്? സഹജനെയും
 ചോര കഷ്ടിച്ചൊരിങ്ങാൻ
 മൂന്നു നിൻചെയ്തിയല്ലേ? മധ്യമനനൊടും
 നീ കയെത്തത്തിയില്ലേ?
 ചൊന്ന! പക്ഷത്തിലില്ലാൻ ചപല, മണതലം
 വിട്ടു പേടിച്ചൊഴിച്ചോ?

അത്രയുമല്ല; അല്ലയോ മൃദ്ധാഭിമാനീ, മനുവ

പാഞ്ചാലിക്കുള്ള കാവം, ഹൃദയകൈകളും
 കൈകൾവസ്ത്രീകൾതന്നെ നൽ.
 പൂഞ്ചായൽക്കൊട്ടു പെട്ടെന്നു ഴിവതിനിടം ച-
 ത്തിട്ടു ഞാനൊട്ടൊത്തുതി;
 ഞാൻ ചാടിച്ചെന്നു ദുശ്ശാസനരുധിമതി.
 ക്ഷണതും കണ്ടു കയ്യിൽ!
 വഞ്ചാപലയത്തൊട്ടൊരു രൂപതലമിമാ-
 നത്തെ നീ വിറുതുന്നോ?

മനുൻ

പാഞ്ചാലി—നാഥാ, അങ്ങയേ ഒന്നുകൂടി എനിക്കു കാ-
 ണാൻ ഇടയായാൽ ഏറാൻറ കോപാമാരാക്കപ്പെടുകയുണ്ടാകുന്നു.

യുധിഷ്ഠിൻ—കൃഷ്ണ, ഈ കാവത്തിൽ അമംഗളവാക്കു
 കളുമാനും പറയരുത്. ദ്രോ, പിന്നെ പിന്നെ—

പാഞ്ചാലകൻ—അനന്തരം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്
 വചന ഗദ്യം കയ്യിലെടുത്തു് ഭീമസേനൻ ക്രോധത്തോടുകൂടി
 വേഗത്തിൽതന്നെ ചാടിയിറങ്ങി തീരത്തേയും തകർത്തു്, നളിനീ
 പനത്തേയും നശിപ്പിച്ചു്, മൂർച്ഛിച്ചു കിടക്കുന്ന നകുളത്തേയും വ-
 ലിപ്പെട്ടിറങ്ങു്, മത്സ്യങ്ങൾ പക്ഷികൾ ഇവരെറയും സംഭ്രമി-
 പ്പിച്ചു്, വാരിവുരത്തേയും അതിമോഹശബ്ദത്തോടുകൂടി ഇ-
 ളക്കിമറിപ്പു് ആ വചന ശടാകത്തേക്കുടി ആകുപ്താഭംഭവം
 കലക്കി.

യുധിഷ്ഠിൻ—എന്നിട്ടും അവൻ എഴുന്നേറ്റു വന്നില്ല
 യോ?

പാഞ്ചാലകൻ—ദേവര,
 ജലനിധിമനത്തിലുഗ്രഹാവാ-
 ഹവമത്സ്യപോഷണമില്ലാത്ത വാഹുരൂപം;

സഖിലമുടന്തൻ വെടിഞ്ഞു കോവ-

ജപനവിത്തങ്ങൾ വമിച്ചു തീരമാനാൻ.

൧൪൦

യുധാഷ്ടിരൻ - നല്ലതു സുഷുക്രിയാ, നല്ലതു്.

പാഞ്ചാഗ്നി-യുദ്ധം തുടങ്ങിയോ?

പാഞ്ചാഗ്നികൻ-ആ തടാകത്തിൽ നിന്നു കറുത്തു കയറീട്ട്
രണ്ടു കൈകളേക്കൊണ്ടും ഗദ വെക്കിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു് ദു
ര്യോധനൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: -“എങ്കൊ ഏങ്കൊ, മാരുത, ദു
ര്യോധനൻ ദയ. കൊണ്ടു് ഒളിച്ചു കിടക്കുകയാണെന്നാണേ
നീ വിചാരിക്കുന്നതു്? മൂഢാ, പാഞ്ചുപുത്രന്മാരെ കൊല്ലു
യാൽ വെളിക്കു വരുന്നതിന്നു ചെങ്കിപ്പു് നെ വെട്ടിക്കുന്നതി
ന്നു പാതാളത്തിൽ പോയിരുന്നതാണു്.” ഇത്രയും പറഞ്ഞ
പ്പോൾ പാസുദവനും അതു് നന്നും വെള്ളത്തിൽ നിന്നു യുദ്ധം
ചെയ്യാൻ ഭാവിക്കുന്ന ആ രണ്ടുപേരെയും തടഞ്ഞു് കറുത്തു ക
യററി, കൈവെച്ചാണു. ഗദയേ താഴെ വെച്ചുകൊണ്ടു് നില്ക്കു
ത്തരുന്നെ ഇരുന്നിട്ടു് അനേകം തേരകൾ തകർന്നു കിടക്കുന്ന
തായും, ചത്തുകിടക്കുന്ന കുരക്കളുടെ അസംഖ്യം ഹസ്തപ്രാപ
ഭാതികളാകുന്ന ശവശരീരങ്ങൾ കൂടി കൂടിക്കിടക്കുന്നതിൽ ചാ
ടിയെത്തുന്ന പരുതു്, കഴുകൻ, കാക്ക, കുക്കൻ തുടങ്ങിയ ജന്തു
ക്കളോടു കൂടിയതായും, ഞങ്ങളുടെ വീരപുരുഷന്മാർ ചെയ്യുന്ന
സിംഹനാദത്തോടു ചേർന്നതായും, മിത്രബന്ധുക്കളോടും കൈര
വന്മാരോടും കൂടാത്തതായും ഇരിക്കുന്ന മണമ്പനാടത്തു നോക്കു
മുപ്പുമായിട്ടുള്ള ഒരു ദീർഘരൂപ.സത്തേ ചെയ്തു. ഉടനെ ഭീമ
സേനൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “അല്ലയോ, - കൈവെച്ചാണോ
വേ, ബന്ധുനാശത്തേക്കുണ്ടിതു് കൊണ്ടു് പരിക്കുവിടക്കണ്ട; പാ
ഞ്ചവന്മാർ അർക്കുന്മാരായിരിക്കുന്നുവെന്നും യുദ്ധത്തിൻ
ക്കാൻ ദുരന്തൻ മാത്രമേ ഉള്ളൂ എന്നും അങ്ങു വിചാരിക്കേണ്ട;

ഞങ്ങളുണ്ടുന്നമുള്ളതിലാതോ

സംഗത്തിരുതകുന്നവനെനായ്

മങ്ങൽപേണ്ട; ദുര്യോധനൻതന്നോടൊ-

ത്തങ്ങു ചേരിട്ടുക ശത്രുവുമേന്തി.

൧൪൧

ഇങ്ങനെ കേട്ടിട്ടു് ദുര്യോധനൻ അസുയയോടു കൂടിയ നോട്ട
ത്തേ കമരന്മാരിൽ ചേർന്നു കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: -

സമർത്ഥശ്ശ സതകണ്ഠനിഗ്രഹം
നിമിത്തമായ് നിജമുനിക്കു ഇല്ലാത്തതാൻ;
അമിതമാണകിലുമിപ്പുസാഹസം-
പ്രമത്തനാം നിന്നൊടുതന്നെ നേരിടാം: മറെ.

ഇങ്ങനേ പറഞ്ഞു ഏഴുനോറിട്ടു പരസ്പരം ക്രോധത്തോടു കൂടി അധികം പിച് പരസ്പരം വാക് തർക്കവും ചെയ്തുകൊണ്ടു ചോലാസമരത്തിനൊരുങ്ങി. ഉത്തേജനത്തോടെ പലവിധത്തിൽ മോശംകൊണ്ടു കൂടി ഗതമേ മുഹൂർത്തംകൊണ്ടു ഭീമദണ്ഡോധനന്മാർ വളം മുററി നടന്നു തുടങ്ങി. മകുപാണിയാകുന്ന ദേവൻ, തിരുമനസ്സിന്നു അടുത്തു ഏതെന്നും പറഞ്ഞുവെച്ചു. ശ്രീകൃഷ്ണസ്വാമി അതളിച്ചെഴുതിക്കേണമെന്നാണ്:— “ഭീമസേനൻ ഇന്നുതന്നെ കൊന്നുകളയാമെന്നു പ്രതിജ്ഞചെയ്തതും കൈവരാമെന്ന് ഒളിച്ചു പൊക്കയും ചെയ്തപ്പോൾ നമുക്ക് വലുതായ വിനാശമുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ ഭീമസേനനോടുകൂടി സുധായന്തൻ നേരിട്ടതിനാൽ ഭൂതപഞ്ച ശത്രുക്കൾ ഒഴിഞ്ഞുതാഴിക്കുന്നേ അവിടന്നു വിചാരിക്കാം. അല്പദയകാലത്തിൽ ഉയിർക്കുമായ പ്രവൃത്തികളൊക്കെയും ആചരിച്ചു തുടങ്ങിക്കൊള്ളുക. സംശയിക്കേണ്ട.

പൊൻകുരോളിൽ നിറച്ചിട്ടുള്ള സഖിലം
രോജാഭിഷേകത്തിനായ്;
പങ്കം പററിയഴിഞ്ഞ വാർമ്മിയുടൻ
കെട്ടട്ടെ ചാഞ്ചാലിയും;
തൻകൈകൊണ്ടു കരാമമേനി റുവാ-
പ്രദേപണിയും രാമനും
വൻകാലത്തോടു ഭീമനും പടനിയം
പ്രാപിക്കിലാശങ്കതോ? മറെ.

ചാഞ്ചാലി—(കണ്ണീരോടുകൂടി) ത്രിഭുവനനാഥനായ ദേവൻ പറയുന്നതു മറെറൊരു വശത്തിൽ വരുന്നതല്ലല്ലോ.

ചാഞ്ചാലകൻ—ഇതു ആരിന്നു തന്നെയല്ല. അസുരാവെരിയുടേ ആദേശം കൂടിയാകുന്നു.

യുധിഷ്ഠിൻ—ദഗവാൻ കല്പിച്ചതു തെറ്റിനടക്കുന്നതാണെന്ന്? ആത്മ? ആരവിടേ?

(പ്രാവശ്യം)

കഞ്ചുകി—തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് കല്പിക്കണം.

യുധിഷ്ഠിരൻ—ദേവകീതന്മനനായ ഭഗവാന്റെ കല്പനയനുസരിച്ച് എന്റെ വത്സന്റെ വിജയമംഗളത്തിനു വേണ്ടതായ ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്യേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

കഞ്ചുകി—കല്പനപോലെ. (എന്ന് ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി ചുറ്റിനടന്നിട്ട്) അല്ലയോ പുരോഹിതപ്രധാനികളേ, അന്തസ്സിനനുസരിച്ചുള്ള അനുപുമാരികളേ, ദൈവചരികന്മാരേ, കൌരവചരികളെവരമാകുന്ന സാഗരത്തേ ഉജ്ജ്വലത്താൽ നിന്തിക്കടന്നവനായും ഉപഹാര്യ പ്രതിജ്ഞാഭാരത്തേ നിവർത്തിച്ചവനായും സുയോധനന്റെ നൂറനുജന്മാരായും നശിപ്പിച്ചവനായും ഭഗ്യാസനന്റെ മാറടത്തേ കീറുന്നതിൽ നരസിംഹമായും സുഭയോധനന്റെ ഉദരസ്തംഭഭംഗത്തിൽ വിനിമിത്തമായ വിജയത്തോടുകൂടിയവനായും പരാക്രമിയായും ഇരിക്കുന്ന വൃകോദരനിൽ സ്നേഹപക്ഷിപാതത്തോടുകൂടെ മംഗളങ്ങളേ ചെയ്യാനായിക്കൊണ്ട് യുധിഷ്ഠിരനാകുന്ന മഹാരാജാവു കല്പിക്കുന്നു. (ആകാശത്തിൽ) നിങ്ങൾ എന്തു പറയുന്നു? “എല്ലാഭിക്ഷിവും കൂടുതലായി പ്രവർത്തിച്ചിരിക്കുന്നതിനേ അങ്ങ് എന്തു കൊണ്ടു കാണുന്നില്ല?” എന്നേ? നല്ലത് പുത്രകന്മാരേ, നല്ലത്. പറയാത്തതെന്തെ ഹിതത്തേ പ്രവർത്തിക്കുന്നത് മനസ്സിലുള്ള സപാമിക്തിയേ പ്രകാശിപ്പിക്കയാണല്ലോ.

യുധിഷ്ഠിരൻ—ആയു ജയംവരേ,—

കഞ്ചുകി—തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു കല്പിക്കണം.

യുധിഷ്ഠിരൻ—നീ പോയി പ്രിയത്തേ ധരിപ്പിച്ചു പാഞ്ചാലകന്തേ സമ്മാനങ്ങൾ കൊടുത്തു നൃത്തോഷിപ്പിക്കുക.

കഞ്ചുകി—കല്പനപോലെ. (എന്ന് പാഞ്ചാലകന്മാർക്കു കീഴ്പോയി.)

പാഞ്ചാലി—മഹാരാജാവേ, നാഥനാകുന്ന ഭീമസേനൻ ഓരാചാരനായ ഔശ്യാധനന്മാരായി, ഞങ്ങൾ അഞ്ചാളുകളിൽ ആരോടെങ്കിലും ഇഷ്ടം പോലെ യുദ്ധം ചെയ്യാമെന്ന് എന്തിനായിട്ടാണ് പറഞ്ഞത്? നകുലസഹദേവന്മാരിൽ ഞങ്ങളോടു യുദ്ധത്തിൽ അവൻ പ്രാർത്ഥിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ വലിയ തെറ്റായി തീരുമായിരുന്നല്ലോ.

യുധിഷ്ഠിരൻ—കൃഷ്ണ, ജാസസ്യവാതിയായ ഭീമൻ സകല സുഗുഹ്വകളും ബന്ധുക്കളും വീരന്മാരായ അരുൺമാരും രാജശ്രേഷ്ഠന്മാരും മരിച്ച് പതിനൊന്നക്ഷരഹിണി സൈന്യത്തിൽ കൃപൻ-കൃതവർമ്മാവ്-അശ്വത്ഥാമാവ് ഇവർ മാത്രം ശേഷിച്ചവനായി ശരീരമാത്രമിട്ടവനായ ആ ധാർമ്മായാൻ ഒരുവള നിജാഭിമാനത്തേ ഉപേക്ഷിച്ച് ആയുധത്തേ പെടികയോ തപോവനത്തിലേയ്ക്ക് പുറപ്പെട്ടു പോകയോ അച്ഛൻ ഉദ്ധാരണം സന്ധിയേ യാചിക്കയോ ചെയ്തെന്നു വിചാരിച്ചിരിക്കണം. അങ്ങനെയൊക്കുന്ന പക്ഷം സകല രിപുക്കളേയും ജയിക്കാമെന്നുള്ള പ്രതീക്ഷാഭാരം വളരെ ലഘുവാവിട്ടു തീരുകയും ചെയ്യും. പഞ്ചപാണ്ഡവന്മാരിൽ ഒരാളെക്കുറിച്ചും യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതിന് ഭയോധനൻ തക്കവണ്ണം ഇവനോടുകൂടി വൃകോദാൻ തന്നെ ഗദായുദ്ധം ചെയ്യുന്നു എന്നാണ് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നത്. അല്ലയോ സുക്ഷിത്രിയേ, നോക്കൂ:—

പോരിൽ കോപിച്ച ഭീമൻ ഗുരുഗദയൊടണ.

ഞ്ഞീടിവാരുണത്തിപ്പാൻ?

സീരിക്കെന്നേണേമിനാക്കുവരനുഗമാ-

ഭ്യാസസാമർത്ഥ്യമേറും;

പൂരിച്ചിടട്ടെ ഭവ്യം കരുകലനമിനീ.

കുന്ദിയാം മാരുതിക്കി:-

നേരം ഞാനോർപ്പ സർപ്പാലനോടവനെതി-

ക്കുന്നു മഹാമുഖ്യ.

മഹാ

(അണിയറയിൽ)

എനിക്കു ദാഹിക്കുന്നു എനിക്കു ദാഹിക്കുന്നു. പെള്ളുമോ തന്നല്ലല്ല സ്ഥമപമോ തന്നു ആരെങ്കിലുമെന്നു സഹായിക്കുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—(കേട്ടിട്ട്) ആത്? ആരവിടെ?

(പ്രാവശിച്ചിട്ട്)

കഞ്ചകി—അവിടന്ന് കല്ലിച്ചാലും.

യുധിഷ്ഠിരൻ—ഇതെന്താണെന്നറിയുക.

കഞ്ചുകി—കല്പനപോലെ. (എന്നു പോയി തിരികെ പ്രവേശിച്ചു) ദേവി, വിശപ്പുള്ള ഒരു വഴിപാടൻ വന്നതിൽക്കൂടെ.

യുധിഷ്ഠിരൻ—വേഗത്തിൽ ഇങ്ങോട്ടു വരൂക.

കഞ്ചുകി—കല്പനപോലെ. (എന്നുപോയി.)

(അനന്തരം മാർക്കണ്ഡേയൻ ധരിച്ചുകൊണ്ട് ചാർവാകൻ കൂടെനാൽ രാക്ഷസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

രാക്ഷസൻ—(ആത്മഹതം) സുധാധനന്റെ മിത്രമായ ചാർവാകരാക്ഷസനാകുന്ന ഈ ഞാൻ പാണ്ഡവന്മാരോടുകൂടെ തിക്കുന്നതിന്നു ചുറ്റിത്തിരിയുകയാണ്. (പ്രകാശം) എനിക്കു ദാഹിക്കുന്നു. ആഹാരവും വെള്ളംമാത്രമുള്ള സ്ഥലമാണിത് എന്നേ സഹായിക്കേണ്ട. (എന്ന് രാജാവിന്റെ സമീപത്തേയ്ക്കു അടുത്തുചെല്ലുന്നു.)

(ഏല്പാപരം ഏകദേശം.)

യുധിഷ്ഠിരൻ—മുന, ഞാൻ വരികുന്നു.

രാക്ഷസൻ—ആചാരങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിന്നു ഇത് അവസരമല്ല. വെള്ളംതന്നെ എന്നേ സഹായിച്ചാൽ മതി.

യുധിഷ്ഠിരൻ—മുന, ഇതാ ആസനം; ഇവിടെ ഇരിക്കുക.

രാക്ഷസൻ—(ഇരുന്നിട്ട്) ദോഷം ആസനത്തിലിരിക്കുക.

യുധിഷ്ഠിരൻ—(ഇരുന്നിട്ട്) ആത്മ? ആരവിടെ? വെള്ളം കൊണ്ടുവരിക.

(സപ്തക്കിണിയാഴകടി പ്രവേശിച്ചിട്ട്)

കഞ്ചുകി—(അടുത്തുചെന്ന്) മഹാരാജാവേ, തണുപ്പും സൗകര്യവുമുള്ള വെള്ളം ഈ കിണറിയിൽ നിറച്ചുകൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—മുന, ദാഹശമനം വരുത്തുക.

രാക്ഷസൻ—(കാലുകഴുകി ആചരിച്ച് അല്പം ആവോഷിച്ചിട്ട്) അല്ലയോ, അങ്ങ് ക്ഷത്രിയനാണെന്ന് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—ദിവൻ വിചാരിക്കുന്നതു ശരിയാണ്.

രാക്ഷസൻ—യുദ്ധങ്ങളിൽ ദിവസംതോറും സപര്യനവിനാശം ധാരാളമായിട്ടുണ്ടാകുന്നതാണല്ലോ; അതിനാൽ ഭവാനാ

രിൽനിന്നു് ജപം തുടങ്ങിയതു വാങ്ങാൻ പാടില്ല. ആകട്ടെ, ഈ നിശ്ചയമു സമയംകൊണ്ടും സൗസപതീനദിയിലേ തണുത്ത വെള്ളത്തുമ്മികളോടു കൂടിയ കാറുകൊണ്ടു് ഞാൻ ക്ഷീണംഗീർത്തുകൊള്ളാം.

പാഞ്ചാധി—ബുദ്ധിമതികേ, മഹർഷിയേ ഈ വിശദീകരണമു വീണ്ടുക.

(മേട്രി അപ്രകാരം ചെയ്യുന്നു.)

രാക്ഷസൻ—അപ്പോഴോ ഭവനീ, ഞങ്ങളിൽ ഈ ഉപവാസം ആവശ്യമില്ലാത്തതാണ്.

യുധിഷ്ഠിൻ—മുന, അങ്ങു് എന്തുകൊണ്ടാണ് ഇത്രയും ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്നത്? പറയുക.

രാക്ഷസൻ—മുനികൾക്കു് സ്വധാരണയായി സംഭവിക്കാറുള്ള കൈതുകൊണ്ടു് മറ്റൊക്കുനിയന്മാരുടെ ചേരുപയുദ്ധത്തെ കണ്ടുനാനിനായി സമന്തപഞ്ചകത്തിൽ ചുറ്റിനടക്കുകയായിരുന്നു. ഇപ്പോഴാകട്ടെ, ശൗർകാലത്തിലേ ആതപത്തിന്റെ കാഠിന്യംകൊണ്ടു് പരവശനായ ഞാൻ തീരെ യോജിച്ചില്ലാത്തതായ അജ്ഞാതദുഷ്ടയാധനന്മാരുടെ ഗദായുദ്ധത്തെ കണ്ടുവെച്ചു വരികയാണ്.

(എല്ലാവരും വികാരമേറിയതടിക്കുന്നു.)

കഞ്ചകി—മുന, ഇതങ്ങനെയല്ല; ഭീമസുധായനന്മാരുടെ ഏന്ത പറയുക.

രാക്ഷസൻ—ആഹാ! കാര്യമറിയാതെത്തന്നെ നീ എന്താണ് ഏതെന്ന ആക്ഷേപിക്കുന്നത്?

യുധിഷ്ഠിൻ—മഹർഷേ, പറയുക പറയുക.

രാക്ഷസൻ—ക്ഷണനേരം വിശ്രമിച്ചിട്ടു് സകലരും ഭവാനോടു പറയണം. അല്ലാതെ ഈ വൃദ്ധനോടു പറയാൻ പ്രയാസമാണ്.

യുധിഷ്ഠിൻ—പറയുക; എന്തു്! അർജ്ജുനസുധായനന്മാരെക്കൊന്നു്?

രാക്ഷസൻ—അജ്ഞാതസുധായനന്മാർ ഗദായുദ്ധം തുടങ്ങിയെന്നു് മുൻപിത്തന്നെ ഞാൻ പറഞ്ഞല്ലോ;

യുധിഷ്ഠിൻ—ഭീമസുധായനന്മാർക്കല്ല ഏതെന്നു്?

രാജസൻ—അതു നടന്നു.

(യുധിഷ്ഠിരനും പാഞ്ചാലിയും രുക്മിളവീഴുന്നു.)

കഞ്ചുകി—(വെള്ളംതളിച്ചിട്ട്) ദേവിയും ദേവനും സമാശ്വസിക്കണം.

മേടി—ദേവീ, സമാശ്വസിക്കുക സമാശ്വസിക്കുക.

(രണ്ടുപേരും ഞായം പ്രാപിക്കുന്നു.)

യുധിഷ്ഠിരൻ—മഹദ്യേ, അങ്ങനതാണു പറയുന്നത്! ഭീമഭയോധനന്മാർക്കു ഗഭായുദ്ധം നടന്നു എന്നോ?

ഒരൂപതി—ഭഗവൻ, പറയുക പറയുക. എന്ത്! നടന്നു എന്നോ?

രാജസൻ—കഞ്ചുകീ, ഇവർ ആരാണ്?

കഞ്ചുകി—ഇദ്ദേഹം യുധിഷ്ഠിരമഹാരാജാവാണു്. ദേവി പാഞ്ചാലപുത്രിയുമാണു്.

രാജസൻ—കഷ്ടം! ഞാൻ പാഞ്ഞുതുടങ്ങിയതു കഠിനമായി.

ഒരൂപതി—മാ! നാഥ ഭീമസേനാ, (എന്നു് മുർച്ചിക്കുന്നു.)

കഞ്ചുകി—എന്ത്! പറഞ്ഞു എന്നോ?

മേടി—ദേവീ, സമാശ്വസിക്കുക സമാശ്വസിക്കുക.

യുധിഷ്ഠിരൻ—(കണ്ണനീരോടുകൂടി) ബ്രഹ്മൻ,

ശങ്കചേർന്ന മൊഴിതന്നെ നമുക്കും.

തങ്കമേറമരുളുന്നു മനസ്സിൽ;

എൻകരമരനുടെ വസ്തുത ബോധി-

ച്ചെങ്കിലിത്തൻ വെടിഞ്ഞു സൂചിക്കാം. ൧൧൭.

രാജസൻ—(ആനന്ദത്തോടുകൂടി വിചാരിക്കുന്നു.) ഇതിന്നു തന്നെയാണു് എന്റെ ശ്രമം. (പ്രകാശം) രീച്ചയായും പറഞ്ഞു കഴിയു എങ്കിൽ ചുരുക്കിപ്പറയാം. ബന്ധുവ്യസനത്തേ വിസ്തരിച്ചു പറയുന്നതു യുക്തമല്ലല്ലോ?

യുധിഷ്ഠിരൻ—(കണ്ണനീരു പൊഴിച്ചുകൊണ്ടു്)

വാസുവം ചൊൽക ഹേ, ബ്രഹ്മൻ,

വിസ്തരിച്ചോ ചുരുക്കിയോ;

അത്ര വത്സനിദ്ധാൻകളെ—

തത്വം കേൾപ്പാനൊരുങ്ങിക്കൊൻ.

൧൦൬.

രാക്ഷസൻ—കേട്ടാലും—

കെഴുവേഴ്ശപരണം വൃകോദാനമായ്

മോദാജിമെയ്യുംവിധയം—

പാഞ്ചാലി—(വേഗത്തിൽ എഴുന്നേറ്റ്) പിന്നെ പിന്നെ—

രാക്ഷസൻ—(സ്വഗതം) എങ്ങിനെയാണു് ഇവരുടെ മൈതന്യത്തേ നശിപ്പിക്കേണ്ടതു്? (പ്രകാശം)

സീതപുണ്ണോരു ദേവാനന്തരവിടെ;

പിന്നീടുണ്ടായ്കണം;

സൈപരം തൻപ്രിയശിഷ്യനോടു ഹരിയും

സംസൃപനം ചെയ്തയാൽ

കൂടെ പനഗകേതു ചെയ്തു പകരം

ഭൂതാസനഭേദിയിൽ.

൧൦൭.

യുധിഷ്ഠിരൻ—ഓ! വത്സ വൃകോദരാ, (എന്നു മോഹിക്കുന്നു.)

പാഞ്ചാലി—ഓ! നാഥ ഭീമസേനാ, ഓ! എന്റെ പരിഭവപ്രതീകാത്തിനുവേണ്ടി ജീവനേ ഉപേക്ഷിച്ചുവര, ജടാസുരൻ-ബകൻ-ഹിഡിംബൻ-കിമ്മീരൻ-കീചകൻ ജാസന്ധൻ ഇവരെ ഒക്കെയും നിഗ്രഹിച്ചുവതേ, കൽഹാശവു ഷ്ഠപാഹാണത്താൽ എന്റെ പ്രിയത്തേ അനുഷ്ഠിച്ചുവതേ, എന്നോട്ട് ഉത്തരം പറയണമേ. (എന്നു മോഹിക്കുന്നു.)

കഞ്ചുകി—(കണ്ണുനീരോടുകൂടെ) ഓ! കമാര ഭീമസേനാ, ധാർത്തരാഷ്ട്രാംശമാകുന്ന അമരപ്പൊയ്ക്കയ്ക്ക് ഹിമവർഷമായിത്തീന്നുവതേ. (സംഭുദത്തോടുകൂടി) മഹാരാജാവു സമാശ്വസിപ്പിക്കണം, ദദേ, സ്വാമിനിധയ സമാശ്വസിപ്പിക്കുക. മഹദ്യേ, അങ്ങും രാജാവിനേ സമാശ്വസിപ്പിക്കണം.

രാക്ഷസൻ—(സ്വഗതം) പ്രാണാനു ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിനു വേണ്ടി ഇപ്പോൾ ആശ്വസിപ്പിക്കാം. (പ്രകാശം) അല്ലയോ ഭീമാഗ്രജാ, ഒരുക്കുണംകൂടി ആശ്വസിച്ചിരിക്കുക. കറച്ചുകൂടി പറയേണ്ടതുണ്ട്.

യുധിഷ്ഠിരൻ—(ആശ്വസിച്ചിട്ട്) കമാരേയംകൂടി ഉണ്ടോ?

പാഞ്ചാലി—(പ്രതിബുദ്ധനായിട്ട്) ഭഗവൻ, കഥാശ്രേഷ്ഠ മെങ്ങനെയുള്ളതെന്നു പറയുക.

കർമ്മുകി—പറയുക പറയുക.

രാക്ഷസൻ—ചിന്തിട്ട് മതനായ ആ സുഷുക്രിയൻ വീരന്മാർ സുഖയായ സൽഗതിയെ പ്രാപിച്ചശേഷം, ഭ്രാന്ത വലശാകന്മാർ കൂട്ടക്കൂടെ പ്രവഹിച്ചതായ കണ്ണുനീരിനെ മുഴക്കത്തുകൂടുകയുണ്ടു് പുത്തനായ കൊഴുത്തുപാർ പററിയിരിക്കുന്ന ആ ഗദയത്തന്നെ ഭ്രാന്തമസ്സത്തിൽനിന്നു വലിച്ചെടുത്തു് സന്ധിക്കയുന്നതിന്നു താല്പര്യപ്പെട്ടു് വാസുദേവൻ തടഞ്ഞിട്ടുകൂടിയും വരിക വരിക എന്നു് ഉപമാനത്തോടു കൂടി ഗദയെ ചുറ്റിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനാലുള്ള ഝംകാരശബ്ദത്താൽ മുഴക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഗംഭീരവചനധ്വനിയോടുകൂടിയ കെരവരാജനാൽ ആഹ്ലതനായ നിന്റെ തൃപ്തിയാൽ ജനാകന കിരീടി യുദ്ധത്തിന്നാരംഭിച്ചു. അസമർത്ഥനായ അവൻ ഗദാവാത്താൽ ഏതുമ്പിന്ന ശക്തിയുള്ളതായ ബലമേറ്റൻ അജ്ഞാപരപാരിയായ ശ്രീകൃഷ്ണനെ വളരെ പണിപ്പെട്ടു് തേരിൽ കയറ്റി ദാഹകരമായ കോണ്ടുപോയി.

യുധിഷ്ഠിരൻ—നന്നായി. അല്ലയോ അജ്ഞാന, ഗാഞ്ധി വത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു നീ ആ വുകോദരപദവിയേക്കുന്ന പിന്തുടന്നു. ഞാൻ ഇനിയും എന്തുപായം കൊണ്ടാണു് പ്രാണത്യാഗാചെയ്തു് ഹൃദയത്തെ ഉത്സാഹിപ്പിക്കേണ്ടതു്?

പാഞ്ചാലി—ഹാ! നാഥ ഭീമസേനാ, ഗദയിൽ അത്യാസമല്ലാതെ കൂടെനായ ശത്രുവിന്റെ നേരിട്ടു ചെയ്യുന്ന അങ്ങയുടെ അനജഭ്രാന്താവസ്ഥ ഇപ്പോൾ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതു യുക്തമല്ല. (എന്നു മോഹിക്കുന്നു.)

രാക്ഷസൻ—ചിന്തിട്ട് ഞാൻ—

യുധിഷ്ഠിരൻ—ഇരിക്കട്ടെ; മനേ, ഇതിൽ കൂടുതൽ കേട്ടതുകൊണ്ടു് എന്തുപ്രയോജനമാണു്? ഹാ! വാസു ഭീമസേനാ, വനത്തിൽവെച്ചു് വ്യസനിക്കുന്ന സമയം എനിക്കു സഹായമായിത്തീർന്നുവന്നു, ഹാ! എന്റെ ശരീരസമീപിക്കേത്തിൽ സങ്കടപ്പെടുന്നവനെ, ജതു ഗ്രഹവിപാതിയാകുന്ന സമുദ്രത്തേ തരണം ചെയ്യുന്നതിൽ കപ്പലാഴിട്ടുവീണുവന്നു, ഹാ! കിർമ്മീര-ഫിഡിംബാസുര-ജാംസന്ധവിജയമല്ലാ, ഹാ! കീചക-ദശ്വാസനന്മാരാകുന്ന കർമ്മവികിരങ്ങൾ കണ്ടുതൊഴിച്ചുള്ള പനേ,—

മുതാട്ടാ മടിവിട്ടു ഞാൻ തുടരവേ

മതകുതികൈക്കൊണ്ടു നീ

മാത. ഗായുതവീർണ്ണമേറുകിലു മ-

ട്ടാസതപചാന്നില്ലയോ?

ഏതോ ഞാനതിലപ്പുറം പിഴുതിന-

ക്കിന്നേകിയെന്നേസ്സഹ-

ദ്വ്യാതത്തോടു മേൻ വെടിഞ്ഞിതധുനാ

തൽപ്പീതി പൊൽപോയിതോ?

മവു

പാഞ്ചാലി—(ബോധംപ്രാപിച്ചു് എഴുന്നേറ്റിട്ടു്) മഹാശ-

ഭാഷ, ഇതെന്തു വർത്തമാനമാണു്?

യുധിഷ്ഠിരൻ—കൃഷ്ണ, മരണത്താകുന്നു?

വീരകീചകവിചാമിയായു് ബക-ഹിഡിംബ-

മുഖ്യമടമർദ്ദിയായു്

ചോരാമാഗയമദംസഹസ്തിയുടെ സന്ധി-

പാടനസമർത്ഥനായു്

ഭാരമുള്ള ഗദ നിങ്ങളുണ്ടു ഭജതല്ല-

ജത്തിനു വിരൂഢയായു്

തീരുമെന്നു ജനജ്ഞാന്റെ ഗുരു ചതു

പോലുമയി, നിൻപ്രിയൻ.

മരൻ

പാഞ്ചാലി—നാമ ഭീമസേനാ, അങ്ങു് എന്തെൻ തലമുടി

കെട്ടിക്കണ്ടതാണല്ലോ; വീരനായ ക്ഷത്രിയൻ പ്രതിജ്ഞയേ

പ.ഘിക്കുന്നത് യുക്തമല്ല. അതിനാൽ എന്നേ രക്ഷിക്കണം,

ഞാൻ അടുത്തുവരുന്നു. (എന്നു മോഹിച്ചുവിഴുന്നു.)

യുധിഷ്ഠിരൻ—(അകാശത്തിലേക്കായി) അല്ലയോ, ക

ന്തിയാകുന്ന മാതാപേ, പുത്രയാകുന്ന ഭീമന്റെ സമിതികെട്ടി

രിക്കുമല്ലോ. തനിയേ, അനാഥനായി വിവചിച്ചുകൊണ്ടിരി

ക്കുന്ന ഏകന ഉപേക്ഷിച്ചു് അയാൾ ഏവിടെയൊ പോയി.

അല്ലയോ ജരാസന്ധഭതാപേ, അല്ലായസ്സായി തീന്നു നിങ്കൽ

ഇക്കാലത്തിനിടക്കു് എപ്പോഴെങ്കിലും എന്തുതെറ്റാണു് ജന

ങ്ങൾ കണ്ടുപിടിച്ചിട്ടുള്ളതു്? അല്ലെങ്കിൽ—ഞാൻതന്നെ വള

രെ കണ്ടുപിടിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

മാജാക്കന്മാരെക്കൊല്ലാം കരമിവനു താൻ

തക്കതായു് തീർത്തു നീ നി.

വ്യാജം ലഭിച്ചു; മൂതിൽ പണയനിവയിലും
കോവമെന്യൂ സിപ്പി;

സൗരജന്മത്താൽ വിവാടകിതിവതിവരിയിൽ
സുന്ദരനായ് വാണതും; സ-
ന്തേജസ്സാം വത്സ, നാശംതടവിയ തവ ചി-
ഹ്നജ്ജായ് കണ്ടതത്രേ. ൧൧൦

മനേ, അങ്ങ് എന്തുപറയുന്നു? “കേരളപ്രഭാതം വൃ
കോദരനുമായി” എന്നോ?

രക്ഷസൻ—ഇത് അങ്ങിനെയൊണ്.

യുധിഷ്ഠിരൻ—തെങ്ങളുടെ ഭാഗ്യങ്ങളെ നിന്ദിക്കണം.
ഗേവൻ കാമപാലാ, കൃഷ്ണാഗ്രജനായ സുഭദ്രാഭാരതാവേ,
ജ്ഞാതിപ്രീതിഗണിച്ചതില്ല; ഗുപധ—
മ്മം തെല്ലാമൊഴിയില്ല; നിൻ-
ദാ സാവജ്ജനനോടു ചേർന്നിരിയ്ക്കും
ചിന്തിച്ചതില്ലേതുട;
ദേവം ശിഷ്യരിലില്ല; യുധിരിലയാ-
ണങ്ങളെല്ലാം; താകട്ടെ നി-
വാരം സാഗ്യാകുന്നൊരേകലവിടേ-
ത്തുടനെ വിരോധോദയം? ൧൧൧

(പാഞ്ചാലിയുടെ അടുത്തുചെന്നിട്ട്); അല്ലയോ പാഞ്ചാ-
ലീ, എഴുന്നേൽക്ക; നമ്മൾ ഒരുപൊലെ ഉദ്യമമനുഷ്ഠിക്കുന്നവ-
ല്ലോ. മുൻപു കാണു നീ എന്നാണ് എന്നേ അതിക്രമിക്ക-
ുന്നത്?

പാഞ്ചാലി—(ബോധംവന്നിട്ട്) നാഥൻ ഭയ്യോധനന്റെ
ചോരയാൽ നന്മഞ്ഞിരിക്കുന്ന കൈകൊണ്ട് ഭയ്യോധനൻ അ-
ഗ്നിമുഖിയിലൊന്നെ എന്റെ തലമുടി കെട്ടിക്കട്ടേ, എട്ടി ബുദ്ധിമതി
കേ, നിന്റെ മുമ്പിൽ പെട്ടല്ലയോ നാഥൻ പ്രതിജ്ഞപ്പെട്ടിട്ടു-
ള്ളത്? (കണ്ണുകിയുടെ അടുത്തുചെന്നിട്ട്) അയ്യോ, ദേവകീന-
ന്ദനനായ ഗേവൻ എന്റെ അടുക്കൽ എന്നാണ് സന്ദേശി-
ച്ചിട്ടുള്ളത്? പിന്നെയും കേൾക്കുമ്പോൾ ആരംഭിക്കുമെന്ന-
ല്ലയോ? അതിനാൽ പൂമാവകൾ കൊണ്ടുവരിക; നീ തലമുടി
യണക്കുക; ഗേവനായ നാരായണന്റെ വാക്കിനേയാണ്

പ്രവർത്തിക്കേണ്ടത്. അദ്ദേഹം എനിക്കു വ്യാജത്തേ സന്ദേശി
ക്കയില്ല. അല്ലെങ്കിൽ വ്യസനിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഞാൻ എ
ന്താണു പറയുന്നത്? ഇപ്പോൾതന്നെ മൃതനായ ആളു പുത്രനേ
ഞാൻ അനുഗമിക്കുന്നുണ്ട്. (യുധിഷ്ഠിരുന്റെ അടുത്തുചെന്നിട്ട്)
മഹാരാജാദേവ ചിതകൂടുകതന്നെ. അദ്ദേഹം ക്ഷാത്രവർമ്മത്തേ അനു
സരിച്ചതന്നെ, നാഥന്റെ ജീവിതാചരാരീയായ ശത്രുവിനോ
ടെതിർക്കുക; അല്ലെങ്കിൽ അവിടത്തേ ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്യാം.

യുധിഷ്ഠിരൻ—പാഞ്ചാലി പറയുന്നത് ശരിയാണ്. ക
ഞ്ചുകീ, നീ ചിതയുണ്ടാക്കി തപസ്വിനിയായ ഇവളേ സ
ഹ്യവേദനയാക്കിത്തീർക്കണം. എന്റെ വില്ലിനേയും ശരിയാക്കി
ക്കൊണ്ടുവര. അല്ലെങ്കിൽ വില്ലുവേണ്ട.

ആ വായുപുത്രനുടെ ചോരപുരണ്ടു ശോണ-
ശ്രീവാൽച്ചോരസ്സദയെടുത്തു വെടിഞ്ഞു ചാപം
ഹാ! വാസവാത്മജനടുത്തുടർ ചെയ്തപോലെ.
യാവാമെന്നിരിക്കുമിതന്നു, ജയേച്ഛയില്ല. ൧൧൫

രാക്ഷസൻ,—രാജൻ, അങ്ങയുടെ മനസ്സിൽ തീവ്രജയത്തി
ന്ന് താല്പര്യമില്ലെങ്കിൽ വല്ലദിക്കിലുംവെച്ച് പ്രാണശ്യാഗം
ചെയ്തയാണു് നല്ലതു്. അവിടെ പോകുന്നതു് പെരുകതെയാണു്.

കഞ്ചുകീ—മൃതേ, ധിക്കരിക്കണം. അങ്ങ മനസ്സ് രാക്ഷ
സന്മാരുടേതുപോലെ ഇരിക്കുന്നു.

രാക്ഷസൻ—(ജയത്തോടുകൂടി വിചാരിക്കുന്നു.) എന്തു്! ഇ
ശ്യാഗം എന്നേ മനസ്സിദ്ധാക്കിപ്പോ? (പ്രകാശമായിട്ട്) ഭോ, ക
ഞ്ചുകീ, ആ ദുഃശ്ശംഭനാളുള്ളനന്മർ ഗദകൊണ്ടാണല്ലോ യു
ദ്ധംതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നതു്; അവർക്കു് ഗദയിലുള്ള ഉരുപാടവും
എനിക്കറിയാം. ദുഃഖിതനാണു് ഈ രാജർത്തിക്കു് പിന്നെയും
പേരേയൊന്നിഷ്ടത്തെ കേൾക്കുന്നതു് പരിഹരിക്കണമെന്നുദ്ദ
ശിച്ചാണു് ഞാനിങ്ങനെ പറഞ്ഞതു്.

യുധിഷ്ഠിരൻ:—(കണ്ണനീരു തുടച്ചുകൊണ്ടു്) നല്ലതു് മഹർ
ഷേ, നല്ലതു്. സ്നേഹാത്തമുടകൂടിയാണ് ആരുപറയുന്നതു്.

കഞ്ചുകീ—മഹാരാജാദേവ, ദേവതൃപ്തനായ അവിടന്നും പ്രാ
കൃതനേപ്പോലെ ശോകാന്ധതപംകൊണ്ടു് ക്ഷാത്രവർമ്മത്തേ
ഉപേക്ഷിക്കുന്നതെന്താണു്?

യുധിഷ്ഠിരൻ—ആയുർ ജയന്ധരാ,

തടിച്ച ഭുജഭണ്ഡമാനുകുതന്നിലും നിർഭരം

ചൊടിച്ച സുരപുരിയും നിജബലങ്ങൾ കാണിച്ചു പർവതങ്ങൾ പവനാത്മജാജ്ഞാതരുടേതു വീണ്ടെടുത്തും

കടുപ്പത്തിനാൽ പരോധയവമീക്ഷിച്ചെടുത്താൻ പണി.

അല്പായു പാണ്ഡവീ, ഏന്ദ്രൻ ഭക്തന്മാരുടെ കയ്യിൽ അനുഭവിക്കുന്നവളായ നിന്നോടുകൂടി ഒരുമിച്ചുതന്നെ കത്തി ജപിക്കുന്ന പാവകനിൽ ചാടി ബന്ധുജനത്തോടു സംഭാവന ചെയ്യുന്നുണ്ട്.

പാണ്ഡവീ—ആയുർ, വിറകുകൾ വെട്ടിക്കൂട്ടി ചിതയെ ജപിപ്പിക്കട്ടേ. ഏന്ദ്രൻ മനസ്സു താമസ കാണുന്നതിനു ബലപ്പെടുന്നു. (ചുറ്റും നോക്കിയിട്ട്) ഇതു ഏന്ദ്രനാണ്! ഏന്ദ്രൻ നാമനില്ലാതെ ആയപ്പോൾ ഒരുത്തനും മഹാരാജാവു പറയുന്നതു കേൾക്കുന്നില്ലല്ലോ. ഓ! താമരീമന്ദസനാ, അങ്ങനെയൊക്കെ തെളിക്കുന്ന ഈ രാജകുലത്തേത്തന്നെ ഇപ്പോൾ പാടിപ്പറവു വകവെയ്ക്കുന്നില്ല.

രാക്ഷസൻ—ഭരതകുലത്തിലുള്ള വധുക്കൾക്ക് പതിയോടുകൂടി മരിക്കുന്നതു യുക്തമായിട്ടുള്ളതുതന്നെ.

യുധിഷ്ഠിരൻ—മഹാജ്യേഷ്ഠ, ഒരുത്തനും ഞങ്ങൾ പറയുന്നതു കേൾക്കുന്നില്ല. അതിനാൽ വിറകുകൾ തരുന്നതിനു അങ്ങ് പ്രസാദിച്ചാൽ കൊള്ളാം.

രാക്ഷസൻ—ഇത് മനിക്കുന്നവർക്കു ചോദിക്കേണ്ടതാണ്. (സ്വഗതം) ഏന്ദ്രൻ ആഗ്രഹം സഫലമായി; മറഞ്ഞുനിന്ന് ചിതയുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കാം. (പ്രകാശം) രാജൻ, ഞങ്ങൾക്ക് ഇവിടെത്തന്നെ നിൽക്കാൻ സാധിക്കയില്ല. (ഏന്ദ്രൻ പാകുന്നു.)

യുധിഷ്ഠിരൻ—കൃഷ്ണ, ഒരുത്തനും നമ്മൾ പറയുന്നതു കേൾക്കുന്നില്ലല്ലോ; ആകട്ടെ; ഞാൻതന്നെ വിറകുകൾ കൊണ്ടുവന്നു കൂട്ടി ചിതയെ ഉണ്ടാക്കുന്നുണ്ട്.

പാണ്ഡവീ—മഹാരാജാവേ, വേഗത്തിലാകട്ടെ വേഗത്തിലാകട്ടെ.

(അണിയറയിൽ കളകളുൾക്കൂടി കേൾക്കുന്നു)

ദ്രൗപദി—(തോത്തോടുകൂടി കേട്ടിട്ട്) മഹാരാജാവേ, ബലപ്പെട്ടിതനായ ആരുടേയോ വിഷമമായ ശംഖനിഘോഷം

കേൾക്കുന്നു. വേറെ ഒരുപ്രിയംകൂടി കേൾക്കുന്നതിന്നു നി
ർബ്ബന്ധമുള്ള പക്ഷം പറ്റുകൾ മതി.

യുധിഷ്ഠിരൻ—ഒട്ടും താമസിക്കുന്നില്ല. എഴുന്നേൽക്കുക.

(എന്നു് ഏല്പാദനം മുററിക്കൊണ്ടു.)

യുധിഷ്ഠിരൻ—അല്പയോഗം പാഞ്ചാലീ, അമ്മയ്ക്കും സപത്നീ
ജനത്തിനും എന്തെങ്കിലും സന്ദേശത്തോടു കൂടിയിട്ടുണ്ടു് പ
രിഭവങ്ങളെ തിരിച്ചയക്കുക.

ഒരുകുമാരി—മഹാഭാരതം, അമ്മയ്ക്കും ഇങ്ങിനെ സന്ദ
ശം പറഞ്ഞയക്കാം.—“ബകൻ, കിഷ്കിൻ, ഭദ്രാസനൻ, ഭദ്രാ
സനൻ ഇവർക്കെയൊക്കെയും നിഷ്ഠിതാസം ഭയപ്പെട്ടുപോയ ദേ
വിയുടെ ആമുഖ്യപുത്രൻ ഹതാശയായിരിക്കുന്ന എന്റെ
പേരിലുള്ള പക്ഷപാദംകൊണ്ടു് പാലോകത്തിലേക്കു പോ
യി.” എന്നു്,

യുധിഷ്ഠിരൻ— ഭദ്ര, ബുദ്ധിമതികേ, ഞാൻ പറഞ്ഞ
തായി അമ്മയോടു പറയണം :—

അമ്മയിലും തീവെച്ചുള്ളവിധിവരെല്ലാമെവനെയും
സ്തരിക്കും വീഴ്ത്തുവാൻ ജനനി, ഹി വിചിന്തേഭ്യം;
തെക്കിക്കുന്നാവിരപ്രിയസുതൻ നേരിട്ട ഭൃതി താ-
നരസ്തനേൻ; ഹഃ! ഹഃ! ദവതിഭയാടിതാരോരുമപരൻ.

ആയു് ജന്മന്മാ, നീ സഹദേവന്റെ അടുക്കൽ പോക
ണം; പുഷ്പനായ മാളിയുടെ ഒടുവിൽത്തന്നെ പുത്രനോടു ഇങ്ങ
നെ പറയുകയും ചെയ്യണം. “സകല കരുതകവമാകുന്ന കമലം
കരത്തിന് കാട്ടുതീയായിത്തീർന്ന യുധിഷ്ഠിരൻ പാലോകത്തേ
യ്ക്കു പുറപ്പെട്ടവനായിട്ടു് പ്രിയനജനായും, എല്ലാജ്ഞാഴും
ആശംസിക്കത്തക്കവനായും, വ്യസനത്താലും അല്പായത്തിലും
പ്രാമോഹമില്ലാത്തവനായും ഇരിക്കുന്ന ദേവനേ ദ്രവ്യമായി
അലിംഗനംചെയ്തു് ശിരസ്സിൽ ചുംബിക്കയും ചെയ്തിട്ടു് ഇങ്ങ
നെ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.

പ്രായംകൊണ്ടുപരംചെറുപ്പം; മിഥമ-

ത്തുല്യൻ ശുഭത്താൽ ദ്രവ്യം;

ജ്ഞാൻ ബുദ്ധിപ്രപാദിയാ; ഹരിവുകൊ-

ണോത്തിടിലജ്ഞൻഗുര;

സഹിതം പാണി ശിഷ്യത്തിൽവെച്ചു ചിലത-

ത്ഥിക്കുന്നിതക്കാണോ;

മീയെങ്കൽ പ്രിയമറിവിതെ പിതൃപി-

ണ്ഡാധായിയായ് വാഴ്കനി

൧൮൫

അത്രയും; വഖിയ ആപോചനകൂടാതെ പ്രവർത്തിക്കുന്ന വനാണെങ്കിലും നിശ്ശാഭിമാനിയായി ഞങ്ങൾക്കു തുല്യമായ ഏതെങ്കിലും സാരത്തോടു കൂടിയ നകലന്റെ വാക്കും എന്റെ ആശയം അനുസരിച്ച് തെറ്റിക്കാതെ നടക്കണം. ഞങ്ങളുടെ പ്രവൃത്തിയെ പിൽക്കൂടാത്തത്. അല്ലയോ വത്സ, നീയാകട്ടെ,—

സത്താം ശേമ്യയികൊണ്ടു സാധുസഹജ-

ന്മാരൊക്കെത്തീരെയെന്നെയി-

ന്നോർത്തിടാതെ സഞ്ചാരിപചിണ്ഡസമീപം

താതന്നു നൽകീടുവാൻ

മിത്രക്കുപപുരത്തിലോ യദുവര-

ന്മാർക്കുള്ള സമ്മതിലോ

വർത്തിച്ചീടുക, വൻവനസ്ഥവിയിലോ;

സപാത്മാവു സൂക്ഷിക്കണം.”

൧൮൬

ജയന്ധര, നീ പോവുക. എന്റെ ശരീരത്തെ തൊട്ടു ഞാനാണിട്ടത്. കായമൊട്ടും കളയാതെ നിന്നുയരുന്നതിനും ഈ കാഴ്ചം അറിയിക്കേണ്ടതാണ്.

പാഞ്ചാലി—എടി ബുദ്ധിമതികേ. ഞാൻ പറഞ്ഞതായിട്ട് പ്രിയസഖിയായ സുഭദ്രയോട് നീ ചെന്നു പറയുക. “ഇപ്പോൾ വത്സയാകുന്ന ഉത്തരയ്ക്കു” നാലുമാസം ഗർഭമായിരിക്കുന്നു. എല്ലാപ്രകാരത്തിലും അവളു പിതൃകലത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി സൂക്ഷിക്കണം. ഇവിടെനിന്ന് പാശ്ചാത്യരുടെയെല്ലാം പോയിരിക്കുന്ന ശപതരൂപത്തിനും ഞങ്ങൾക്കും ഒരിക്കൽ സമീപഭാഗം ചെയ്യുന്നവൻ ഉണ്ടാകുമല്ലോ;” എന്ന്.

യുധിഷ്ഠിരൻ—(കണ്ണുനീരോടുകൂടി) അഹോ! കഷ്ടം!!

വിതരവിടപരമാലം ഭഗിനിയിൽ തിങ്ങിയെത്തും

ചിരമൊടടിപ്പറച്ചുളളക്കനാം ശ്ലാഘ്യവൃക്കം

ഹതദവശിപിതനിൽ ഭസ്മമായ്; തൽകരണിൽ

കൊതി ബത! തണയാശിച്ചീടുമീ മഞ്ഞുരോർപ്പു.

നല്ലത്. ഇപ്പോൾ തീർപ്പുപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളതിനെ തന്നെ ചെയ്യണം. (കണ്ണുകിയേനോക്കി) അയ്യ ജയസ്ഥരാ; എന്റെ ശരീരത്തെ അണയിട്ട് ഞാൻ പറഞ്ഞല്ലോ. എന്നിട്ടും തീ പോകുന്നില്ലയോ?

കണ്ണുകി—കഷ്ടം! പാണ്ഡുരഹിതരാജാവേ, അങ്ങേ പുത്രന്മാരാകുന്ന യുധിഷ്ഠിരാ-ഭീമ-ബ്രഹ്മ-നകുല-സഹദേവന്മാർക്ക് ഇങ്ങിനെ ദാരുണമായ ദൈവസാനം വന്നുവല്ലോ! ഹാ! ദോഷ വനത്തിൽ വെട്ടിയായ ദേവി കുന്തി,

ഭ്രാതാവിൻപുത്രനിദ്രാവരജസഹജനാ-
ജ്ജിഗ്ദ്ധവിൻ സ്യാലനായോൻ,
ജേതാവായ് കൈരവാംഭോനിശിയുടെ മമന-
ത്തികൾ മഞ്ഞുമായി

ശ്രീതാവും പാപജൻതൻ തുരുഹവി വെളിവി- അലഭ്യ
ല്ലാതെ വല്ലാതെ മോഹാൽ
ചെയ്യാനിബ്ഭ്രുകളിപ്പിപ്പൊരു തവ തന്മ-
യാക്കുമൊ! ഹാ!! വിനാശം.

(എന്നു് കൺതുംകൊണ്ടു പോയി.) മവവ
യുധിഷ്ഠിരൻ—ജയസ്ഥരാ ജയസ്ഥരാ,
(പ്രവേശിച്ചിട്ട്)

കണ്ണുകി—തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു കല്പിക്കണം.

യുധിഷ്ഠിരൻ—പറയേണ്ടതാണെന്നു വിചാരിച്ചു് ഞാൻ പറയുകയാണ്; അല്ലതെ അത്രമാത്രം ഭാഗ്യം അങ്ങൾക്കില്ല. ഒരു പക്ഷേ വത്സനായ അബ്രഹ്മൻ ജയിച്ചു എങ്കിൽ ഞാൻ പറഞ്ഞതായിട്ട് അങ്ങ് അയാളോടു് ഇങ്ങനെ പറയണം.

വത്സൻതന്റെറ മൃതിക്കു മേന്മതു പരമ-
അാലാപകെന്നാകിലും

നിസ്സന്ദേഹമവൻ തവാത്മസഖനാം
ശൗരരിക്കേഴും സോദരൻ;
ജ്ഞിച്ചീങ്ങതാകയാൽ ചെറുതുമേ
ജീവികിൽ നീ പിന്നെയും;

നിസ്സംഗത്തൊടു കാളിൽ വാഴ്കു നൃപതി-
സ്ഥാനത്തിൽ വർത്തിക്കൊലാ.

കണ്ണുകി—അവിടത്തേ കല്പനപോലെ, (എന്നുപോയി) മവൻ

യുധിഷ്ഠിരൻ— (അഗ്നിയേകത്തിട്ട് സന്തോഷത്തോടെ) കൂട്ടേ, ഉജ്വലിക്കുന്ന ജ്വാലകളാകുന്ന കൈകളാൽ ഞങ്ങളുടേപ്പോലെയുള്ള വ്യസനിക്കുന്നങ്ങളേ വിളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അഗ്നിഗോപാൻ ഇതാ കത്തി പ്രകാശിക്കുന്നു. ഇതിൽ ആത്മാവിനേക്കൂടി ഇന്ധനമാക്കാം.

പാഞ്ചാലി—വാസുവമായ പ്രണയത്തോടുകൂടിയ മഹാരാജാവു പ്രസാദിക്കണം! പ്രസാദിക്കണം! ഞാൻ തന്നെ മുയിൽ അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യാം.

യുധിഷ്ഠിരൻ—നമുക്ക് കരുമിച്ചുതന്നെ അല്പദയത്തോടെ അനുഭവിക്കാം.

ചേടി—കൂട്ടം! ലോകപാലന്മാരായ ഭഗവാന്മാരേ, നിങ്ങൾ രക്ഷിക്കണം. ഇദ്ദേഹം സോമവംശത്തിലേ രാജാക്കളായും രാജസുയത്താൽ അഗ്നിയേ തൃപ്തിപ്പെടുത്തിയവനും. ഖാണ്ഡവദാഹം കൊണ്ട് കൃശനായിരുന്ന സംതൃപ്തിചേർത്തവനായ അച്ഛനന്റെ ജ്യേഷ്ഠഭ്രാതാവും സുഗ്രഹീതനാമത്തോടുകൂടിയവനുമായ യുധിഷ്ഠിര മഹാരാജാവുകുന്നുവല്ലോ. ഇദ്ദേഹിയും പാഞ്ചാലരാജപുത്രിയായി വേദിമധ്യത്തിൽ നിന്ന സംഭവിച്ചവളായ യാജ്ഞസുനിയാകുന്നു. ഈ രണ്ടുപേരും നിസ്സുതനനായ അഗ്നിയിൽ ചാടി ദഹിക്കാൻ തുടങ്ങുന്നു. അതിനാൽ നിങ്ങൾ രക്ഷിക്കണം രക്ഷിക്കണം! ഏന്തു! ഒത്തുതരും രക്ഷിക്കാൻ പുറപ്പെട്ടുനില്ക്കല്ലോ: (അവരുടെ മുമ്പിൽ കടന്നുചെന്നിട്ട്) ദേവിയും ദേവനും എന്തുചെയ്യുവാൻ ചാടിക്കൊള്ളൂ?

യുധിഷ്ഠിരൻ— അല്പയോ ബുദ്ധിമതിക, വശനായ പ്രിയരജനോടു കൂടാതെ ഇരുന്നാൽ എന്താണോ യുക്തമായിട്ടുള്ളത്, അതുതന്നെ. ദേവ, വേഗത്തിൽപോയി വെള്ളം കൊണ്ടുവരിക.

(ചേടി അപകാരം ചെയ്യുന്നു.)

യുധിഷ്ഠിരൻ—(കാലുകഴുകി ആചമിച്ചിട്ട്) ഇതാ ഈ ഉദകതർപ്പണം ഗാംഗേയനായും ഭീഷ്മനായും തുരുവായും ശന്തനുപുത്രനായും ഇരിക്കുന്ന പ്രപിതാമഹനായിക്കൊണ്ടാകുന്നു. ഇത് വിചിത്രവീര്യനാകുന്ന പിതാമഹനെ വേണ്ടിയാകുന്നു. (കണ്ണുനീരോടുകൂടി) ഇനി അച്ഛന്റെ അവസരമായല്ലോ;

ഇതു് സ്വസ്ഥിതനായി സുഗൃഹീതനായായ പാണ്ഡുവാ-
കന്ന അച്ഛനാരികൊണ്ടാകുന്നു.

ഇന്നതൊട്ടിനിയീവാരി-
യെന്നിൽനിന്നതിദർശ്യം;
മാദ്രിയാമമ്മയൊത്തച്ഛൻ
മദ്രിയാമമ്മയൊത്തച്ഛൻ.

൧൯൦

ഇത്തരുന്നാഃ ബുനളിനേക്കുണനായവായു-
പുത്രനു നൽകവതിവർദ്ധനിക്കുമൊട്ടേ;
അല്ലം ക്ഷമിക്കുക പിപാസിക്കുന്നതൊക്കെയും തീ;
ഒപ്പം ഭൂമിപ്പതിന അന്നമിതാവരണം.

൧൯൧

അല്ലെങ്കിൽ സുഷുപ്തിയായതൊക്കെ ഗതിയെ പ്രാപിച്ചിരി-
ക്കുന്ന ആ വസ്തുത കണ്ടാണെന്നിൽ ഞാൻ പോലും സാധി-
ക്കുകയില്ല. വസ്തുതയെന്നാ—

അതൊട്ടത്തിൽ കടിക്കും ജനനിയുടെ മേ-
പ്പാലു പിന്നിടുകാൽ നീ;
നാനാഭാജ്യഭക്ഷണമെല്ലാം പ്രണയമാടുമു-
ച്ചിപ്പോൾ നീ ഭൂമിയിൽ;
ഇത നാം ചെയ്യുന്ന യോഗാദിയിലു മനുവിധം
തന്നെവെത്തിച്ചു; പൂർവ്വ-
സ്ഥാനാവരണം നിവാപാംബുവിധിമുഖപിപി-
ട്ടെത്തു നീ ഹന്ത! കൗൺമു?

൧൯൨

കൂടാത്ത, നീയും തരുന്നുംചെയ്യുക.

ഒരേപടി—എഴി ബുദ്ധിമതികേ, എനിക്കു വെള്ളംകൊ-
ണ്ടുവത്ര.

(മേഴി അലകാനംചെയ്യുന്നു.)

ഒരേ പടി—(അടുത്തുചെന്ന് കയ്യിൽ വെള്ളംനിറച്ചിട്ട്)
മഹാരാജാസേ, അതാണ് ഞാൻ വെള്ളംകൊടുക്കേണ്ടതു്!

യുധിഷ്ഠിരൻ—

ആരോഗ്യസാരിയമ്മയെ-
മാരാടനമിതറിയേൻ
ആ വീരൻദ്വേഷിയെത്തന്നു;
നീ വാരിയവനേകക.

൧൯൩

പാഞ്ചാലി—നാഥ ഭീമസേനാ, പാലനത്താൽ ഒത്തമായ ഈ ജലം സ്വസ്ഥനിലെത്തിയിരിക്കുന്ന അങ്ങയ്ക്ക് കാലുകഴുകുന്നതിനായി തീരട്ടേ.

യുധിഷ്ഠിരൻ—അയ്യോനാഗ്രജാ,

ഭവാൻ സത്യം നടത്താതെ ജവാൽ വാനാൻപോകിലും അവതമപ്രിയനൽകുന്ന നിവാഹം മുക്കുകേൾവിയാം.

൧൩൩

പാഞ്ചാലി—മഹാരാജാവ് എഴുന്നൽക്കുക; അങ്ങനെയായാ വ്യാത്തിൽ കടന്നുപോയിരിക്കുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—(വലത്തേയ്ക്ക് ഇരുകുന്നതായി ന്ങിച്ചിട്ട്) പാഞ്ചാലീ നീ വൃകേ ദാനേ സംഭാവനംചെയ്യുമെന്ന് നിമിത്തമേ ഏതോട പറയുന്നു.

പാഞ്ചാലി—തല്പരിമിത്തമുണ്ടാകട്ടേ.

(അണിയറയിൽ കൊലാഹലമുണ്ടു്.)

(പ്രവേശിച്ചിട്ട് സംഭവത്തെക്കുറിച്ച്)

കാലുകി—മഹാരാജാവു രക്ഷിക്കണം. രക്ഷിക്കണം. ഈ ദർബ്ബലിയായ കൈരളവുമെൻ രക്ഷാഭീഷണകത്താൽ ചുകന്ന)രിക്കുന്ന വസ്ത്രശരീരങ്ങളോടു കൂടിയവനായി ഭാകിയായ വലിയ ഗദയുമെത്തുകൊണ്ട് കാലദണ്ഡത്തോടുകൂടിയ കൃതാന്തനേപ്പോലെ അതു ഭവതിയാകുന്ന പാഞ്ചാലരാജപുത്രയേ അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ട് ഇവിടേയ്ക്കുതന്നെ വരുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—കിന്ദമേ! ഇപ്പോൾ രീച്ചിയായി, ഗാണധീ വധാരിൻ!—(എന്നു മോഹിക്കുന്നു.)

ദ്രൗപദി—ഹാ! അയ്യപുത്രാ, ഹാ! എന്റെ സ്വയംവരത്തിനുവേണ്ടിതാനെ പരാക്രമത്തേ പ്രവർത്തിച്ചവനെ, അങ്ങനെയൊരാളായിരുന്ന അറക്കരിച്ചല്ലോ. അല്ലാതെ മഹാരാജാവിനേയും ഈ ഭാസജനത്തേയും അനുവർത്തിച്ചില്ല. (എന്നുമുർച്ചിച്ചുവീഴുന്നു.)

യുധിഷ്ഠിരൻ—ഹാ! വത്സസുപ്രസാചിൻ, ഹാ ത്രിപാലനന്റെ ദേഹത്തുള്ളി തകർത്ത പരാക്രമം ഹിൻ, ഹാ! നിവാരകവചനാഭേ നാഗ്രഹിച്ചു് അമരലോകത്തെ നിഷ്പന്നമാക്കിത്തീർത്തവനെ! ഹാ! ബദയ്യാശ്രമത്തിലെ രണ്ടു മഞ്ഞ താപസനായും ജ്ഞാപേ, ഹാ! ദ്രോണാചാര്യ പ്രിയശാഷ്ടാ, ഹാ! അസുരീഷാഡവകൊണ്ട് ഭീഷ്മനേകൂടി സന്തോഷിപ്പി

മുഖന, ഹാ! രാമനക്ഷത്രമാകുന്ന കുവിനിക്കു പ്രാലേയവ
 യുദ്ധം ചെയ്തവന, ഹാ! ഗന്ധർവ്വിൽ നിന്നു ഭർത്താവനനെ
 വീണ്ടെടുത്തവന ഹാ! പാണ്ഡവകലമാകുന്ന നമുനിയിൽ
 രാജഹംസമായിത്തീർന്നവനെ,

വന്ദിച്ചിടാതെ ജനമിതിയെയാഞ്ഞൊരാൾ-

മെന്തെന്നു ചൊല്ലുന്ന മദനത്തെ മുറാനിടാതെ

ഇന്നീസംഗം വരവയുടിയെയും പെടത്തു

തന്നിടപാപകലത്തെങ്ങനെ നിമറത്തു? മൻമ

(മോഹിക്കുന്നു)

കുഞ്ചുക!-(ചോദിയ്ക്കുകയും ചെയ്തു) ഇപ്പോഴാണ് വളരെ കഷ്ട
 മാരിട്ടിരിക്കുന്നത്. ഈ കെരവാധമൻ ഇമ്മാപാലെ ഇവി
 ടെത്തന്ന വന്തിക്കുന്നു ഏതു വിധത്തിലും അവർ ഇവിടെ
 യുദ്ധം പൊണ്ടുവായ സമയമായി. പാണ്ഡവ രാജപുത്രിയാകുന്ന
 തത്ര ദേവിയെ അറൻ ചിതാസമീപത്തിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോ
 കാം ഞാനും ആ പ്രവൃത്തിയെത്തന്നെ പിന്തുടരുന്നു. ഭദ്രി
 നീയും ദേവിയുടെ ഭ്രാതാവായ ഗുഹ്യജ്യോതീയൻനായകവസഥ
 ദേവനായകയോ അടുത്തു ചെല്ലുക. മഹാരാജാവു ഈ നിയ
 യിലായിരിക്കെ, ഭീമന്റെ നന്മയും അസ്സമിച്ചുരിക്കുമ്പോൾ പ
 നെ പരിത്രാണത്തിനുള്ള ആൾ എവിടെയാണ്?

ചേടി--ആയുധമാത്രം നിങ്ങൾ രക്ഷിക്കണേ രക്ഷിക്കണേ,

(അങ്ങിയരയിൽ കളകളുണ്ടായിരിക്കെ രോഷം)

അല്ലയോ സമന്തപഞ്ചകത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവരായി
 രക്തമാംസങ്ങളെക്കൊണ്ടു മരിച്ചുപരായ യക്ഷന്മാർ-രാക്ഷ
 സന്മാർ-പശുമാക്കൾ-കുഴകൻ-കാകൻ-ക്രോസ്താക്കൾ ഇവ
 രേക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞതായ അല്ലയോയടേന്മാരെ, എന്തെന്നു
 ണ്ടു മേൽപ്പോടണു. പാണ്ഡവീ ഏതു സ്ഥലത്തിൽ സ്ഥിതി
 ചെയ്യുന്നു എന്ന് നിങ്ങൾ പറയുവിൻ. അവർ എങ്ങനെ
 യിരിക്കുന്നു എന്നും പറയുക.

ഉത്തരമൊഴുകെ കൊണ്ടുവരിൽ കൊച്ചിപാഴും

കുടലിലുള്ള മുന്നിൽത്തന്നെ ഉദ്യോഗസ്ഥനായ

പുരികുടൽ വിടികൂടിയുള്ള ചാങ്ങന്നഴിച്ചു-

ഒളളാതകവ പശുവാമക്കുട്ടിയെങ്ങാണുറപ്പിൻ. മൻമ

കഞ്ചുകി—ഹാ! ദേവീ, യജ്ഞാവളിയിൽ സംഭവിച്ചുവരേ, ഇപ്പോൾ അനാഥയായിത്തീർന്ന നീ കരുതുന്നതെന്തെങ്കിലും കളികളായിട്ടുള്ളവനാൽ പരിഭവിക്കപ്പെടുന്നല്ലോ!

യുധിഷ്ഠിൻ—(വേഗത്തിൽ എഴുന്നേറ്റു) പാഞ്ചാലീ, ഭയപ്പെടേണ്ട ഭയപ്പെടേണ്ട, (സംഭ്രമത്തോടുകൂടി) ആരാണ് രവിഭട്ട? ആവനാഴിയോടുകൂടി എന്റെ വില്ല കൊണ്ടുവരട്ടെ. ഭാരതമാവായ ഭാരതാധിപനാകാം! വരിക വരിക. നിന്റെ ഗലാകൾ ശല്യംകൊണ്ടു സംഭരിച്ചിട്ടുള്ള ജൈദ്യന്തേ ഈ ഞാൻ ശത്രുക്കളെക്കൊണ്ടു കളയുന്നുണ്ട്. അത്രയല്ല, എങ്കൽ കരുതാവുന്നതാ,

ഹിതമുടയ ജരസന്ധാരിയെയും കിരതാ-

കൃതിയോടുകൂടി വന്നിട്ടുണ്ട് എന്നെയും കണ്ടിട്ടാതെ

ക്ഷിതയിലിറങ്ങി നിൽക്കുവെന്ന് ശേഷിച്ചവരോ;

ഹിതവ വിശിഷ്ടമാൽ ചേർത്താൻ ചെന്നാൽ ഞാൻ
മന്ദ്ര

അനന്തരം ഗോപാണിയായി സർവ്വഗുണമുള്ള ചോരപിരണ്ടവനായ ഭീമസേനൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.

ഭീമസേനൻ—അല്ലയോ സമന്തപഞ്ചകത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവരേ

ക്ഷേസ്സു പിശാചുമല്ല പിപാ-

കത്തിൽ കൂടിപ്പാത്തുകൻ

സ്രഷ്ടാശ്രാധമൊട്ടും പ്രതിജ്ഞയെ നിവ-

ർത്തിച്ചൊരു ഞാൻ ക്ഷത്രിയൻ

ഉൽക്ഷോഭത്തോടുകൂടി ശിശു ഗുഹ-

ന്മാർ നിങ്ങൾ വേടിപ്പുകൊ-

ണ്ടിക്ഷിച്ചെന്ന മറഞ്ഞിടങ്ങളെ ഉരുട്ടാ-

തംഗാശാപാർപ്പങ്ങളിൽ.

മന്ദ്ര

നിങ്ങൾ പറയുക; ഏതുദശത്തിലാണ് പാഞ്ചാലി ഇരിക്കുന്നത്?

പാഞ്ചാലി—(ബോധം വന്നവളായിട്ടു്) മഹാരാജാവ് രക്ഷിക്കണേ രക്ഷിക്കേണേ;

കഞ്ചുകി—ദേവീ പാണ്ഡുസന്ദർശ, എഴുന്നൽക്കുക എഴുന്നൽക്കുക. ഇപ്പോൾ വേഗത്തിൽ അഗ്നിപ്രവേശം തന്നെയാണ് ശ്രേയസ്സായിട്ടുള്ളത്.

ദൈവദൂതൻ—(വേഗത്തിൽ എഴുന്നേറ്റിട്ട്) എന്ത്! ഇപ്പോഴും ഞാൻ ചിതാസമീപത്തിലല്ലേ?

യഹിഷ്വരൻ—ആരെ ആരാണ്? ആവനാഴിത്താളമുടിച്ച വില്ലുകൊണ്ടുപിടിച്ചു. പിന്നെ അങ്ങനെയൊന്നു? ഇരിക്കട്ടെ; ബാറ്റിയെടുക്കാം. ഇവനേ പാപിയാക്കി മുറിക്കണമെന്നു പറഞ്ഞു. നിങ്ങളുടെ കൈകൾ വാങ്ങിക്കൊൾവിൻ. (മുറിക്കുകയും ചെയ്തു.)

കബുകി—ദേവി, പാപസന്താനം, ഇപ്പോൾ നമ്മുടെ പക്ഷത്തു കയറുന്നതായി പ്രസ്താവിക്കുന്ന അതിശയിച്ചിരിക്കുന്ന തലമുടികൾ കൂട്ടിക്കെട്ടിയിട്ടുണ്ട്. ഇപ്പോൾ പ്രതികരണത്തിലായിരിക്കുന്നതല്ല. വേഗത്തിൽ ചിതാസമീപത്തിലേക്കു തന്നെ അടുത്തുപോകുക.

യഹിഷ്വരൻ—കൃഷ്ണ, ദൈവദൂതനായ ആ ദൈവദൂതനെ കൊല്ലാതെ ഇരിക്കുന്നതും തലമുടികെട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുന്നതും.

ജീമൻ—പാപസമീപം, ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവരും ദൈവദൂതൻ അതിശയിച്ചിരിക്കുന്ന തലമുടി ആത്മപാപിയാകുന്നു കെട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുന്നതാണ്. നിങ്ങളുടെ നിങ്ങളുടെ ഞാൻ തന്നെ കെട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുന്നു.

(പാപസമീപത്തോടു കൂടി പുറപ്പെട്ടുപോകുന്നു.)

ജീമൻ—ജീമൻ, നിങ്ങളുടെ നിങ്ങളുടെ. ഇപ്പോൾ എവിടെക്കു പോകുന്നു? (എന്നു തലമുടികളിൽ പിടിക്കാനായി ചാരിക്കുന്നു)

യഹിഷ്വരൻ—(വേഗത്തിൽ ജീമനെ കണ്ടുപിടിച്ചിട്ട്) ദൈവദൂതൻ, ജീമൻ ഇങ്ങനെയൊന്നു ദൈവദൂതനായതുകൊണ്ട്,

അന്തരീക്ഷത്തോടു കൂടി പുറപ്പെട്ടുപോകുന്നു.

നമ്മുടെ മുമ്പിലുള്ളതായ മുമ്പാകെ ചെല്ലുവർന്നി;

കനകമായ മുമ്പാകെ പാപസമീപത്തിൽ കൂട്ടിക്കെട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുന്നു.

ദൈവദൂതന്റെ മുമ്പാകെ ജീവനോടും. മൻൻ

ജീമൻ—ഇപ്പോഴാണ് അദ്ദേഹം ദൈവദൂതനെന്നു ശരിയായി കണ്ടുപിടിക്കുന്നതല്ല. ദേവി, ജീമൻ ഇങ്ങനെയൊന്നു അന്തരീക്ഷത്തോടു കൂടി എങ്ങനെ ആത്മപാപിയാകുന്നുവോ ഇത് അങ്ങനെയല്ല.

കമ്മ്യൂണി- (അടുത്തുചെന്നിട്ടു സന്തോഷത്തോടെ) മഹാ രാജാവേ, അവിടുന്നു വൽക്കരണം. ഇദ്ദേഹമാകട്ടെ, ഭയ്യായ നാൻ രക്ഷത്താൽ മുരന്നിരിക്കുന്ന സകലംഗങ്ങളോടുകൂടി യവനാകൾക്ക് പ്രകൃതി തരിച്ചവൻ പട്ടിപ്പാത്തവനായി ആവശ്യാനായ ഭീമസേനനാകുന്നു. ഇപ്പോൾ സംശയിക്കണ്ട.

മേട്രി-ദേവി, നിന്നിപ്പോൾ നിവർത്തിക്കുക. പ്രീതിയാർജ്ജ്വലമായ പൂരിപ്പിച്ചവനായ ഈ നാഥനാകട്ടെ ദേവിയുടെ വേണീസംഹാരത്തെ, ചെമ്പുനായാട്ട് ഭവതിയെത്തന്നെ അന്വേഷിക്കുകയാണ്.

പാഞ്ചാലി-എടീ, നി എന്തിനാണ് വ്യാജവാക്കുകളെ കൊണ്ട് എന്ന ആശ്ചര്യപ്പെടുന്നത്?

യുധിഷ്ഠിരൻ-അങ്ങ് എന്തെന്ന് പറയുന്നത്? ഇവൻ അനന്തരപക്ഷിയായ ദുഷ്ടനായൊരാളല്ലയോ?

ഭീമൻ-ദേവ അജാതശത്രു, ഇപ്പോഴും ഭയ്യായനായ തകർന്നുപിടയാകുന്നു? അതാകട്ടെ, അർദ്ധവൃദ്ധനായോ-

വാരിക്കത്തവതാളവീഴ്ത്തിയപ്പിൻ

തളക്കുമ്മം വരണം

പൂശി; വാരിയില്ലാത്തമുളിയാട്ടമാ

ശ്രീ യാത്രയിൽ കൂടിനാൻ;

നാശംപൂണ്ടു സഭിപ്രതിഭാഭരണം

കൈര്യവെല്ലാവതം;

ഭോ, ശബ്ദിപ്പൊയ്ക്കയാർത്തരാജാക്കന്മാരെ-

ഭീമസേനൻ താൻ ബാധിക്കാൻ.

൨൦൦

(യുധിഷ്ഠിരൻ സാവധാനമായി വിട്ടിട്ട് ഭീമസേനനോട് കണ്ണീരൊഴുത്തു)

ഭീമസേനൻ-(പാദത്തിൽ നമസ്കരിച്ചിട്ട്) ആയുർജ്ജ്വലിക്കുക.

യുധിഷ്ഠിരൻ-ചന്ദ്രാ, കണ്ണീർവെക്കു തടയുന്നതുകൊണ്ടുനിന്റെ മുമ്പുവന്ന കാരണമില്ല. പറയുക; ദേവൻ അങ്ങനെയൊക്കെ ജീവിക്കുന്നു?

ഭീമൻ-നാശിപ്പോയ മഹൻ സകലശത്രുക്കളും ജയിച്ചവനായിരിക്കുമ്പോൾ ഭീമനും അകൃത്യനും ജീവിക്കുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—(പിന്നെയും ഗാഢമായിട്ട് ആലംഗനം ചെയ്തുകൊണ്ടു്) വന്ദു ഭീമ,

അരിയുടെ ഹതിപോളെ, ഏറുവട്ടം

പറയുക വാസ്തവം ബ്രുകാരിയോൻ?

ഭീമൻ—ഔഷ്ഠ, അതേ ഞാൻതന്നെയാണു്

യുധിഷ്ഠിരൻ—

പാമടലിലടുത്തു മാഗധക്ഷ്യാ.

വരന്മാർ മാറുമിച്ഛാങ്ങു താനാ?

൨൦൧

ഭീമൻ—ഔഷ്ഠ, അ പ്രവൃത്തി ചെയ്തപൻ ഞാൻതന്നെ യ.ക.ന. അതിനാൽ ആയുർ ഭയക്ഷണം എന്നെ വിട്ടയക്കുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ— ഇനിയും വല്ലതു പ്രവർത്തിക്കേണ്ടതുണ്ടോ?

ഭീമൻ—പലതാഴെ കാഴ്ച ചെയ്യുന്നിയിരിക്കുന്നു. സുഭയാധനൻ്റെ ഭക്തന്മാൽ നനഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഈ കൈകൊണ്ടു് ഔശ്വാസനൻ പിടിച്ചുശിച്ഛിച്ചുള്ള പാഞ്ചാപിയുടെ തലമുടികെട്ടിക്കേണ്ടതായ്കിരിക്കുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—അങ്ങു പോകുക. തപസചിനി ചേണീ സംഹാരത്തേ അനുഭവിക്കട്ടെ.

ഭീമസനൻ—(പാഞ്ചാപിയുടെ അടുത്തുചെന്നിട്ടു്) ദേവീ പാഞ്ചാപരാജപുത്രി, ദൈവധീനന്മാൽ ശത്രുക്കൾ നശിച്ചുകൊണ്ടു് നീ വളരിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെയിരിക്കുന്ന ഏതെന്നുണ്ടിട്ടു് ഒട്ടും ഭയപ്പെടരുതു്.

ദ്രുപന്മാൻ തൻസദസ്സിൽ വേതിയുടെകുലം

തച്ചുശിച്ഛിച്ചുവാനാം

പാപൻ ഔശ്വാസനൻ തൻ ചുട്ടനിണമശനം

ചെയ്തൊരിക്കലേകരുകാണുക;

കോപത്താലു അവൊട്ടിച്ഛിച്ചുതകരുപതിൻ

ചോദേഹത്തിലെല്ലാം

മോഹം കൂടാതെ തേച്ചുൻ സതി, വേരിപുസ-

അപശാന്തിക്കുവേണ്ടി.

൨൦൨

ബുദ്ധിമതികേ, പാണ്ഡവദാരുണരല്ല പരിഹസിച്ചു എന്നു
നമതി എവിടെയാണു്? അല്ലയോ യാതൊരുസനി,

ഒരപരി—നാഥൻ ആഞ്ഞുവിട്ടുപോ.

ഭീമസേനൻ—ഞാൻ പറഞ്ഞതു വേതി അർത്ഥിക്കുന്നോ?
തിരിച്ചു പവാദവും ബാധിച്ചു എന്നു (ഭീമൻ) എന്നുള്ള ശ്ലോക
ത്തേ പറിക്കുന്നു.

ഒരപരി—നാഥാ, കേവലം സൂരിക്കയല്ല; നാഥന്റെ
പ്രസാദംകൊണ്ടു് അതേ പിടയുമാ ചെയ്യുന്നു.

ഭീമസേനൻ—(തലമുടിയിൽനിന്നു്) ഒറ്റത്തവണക്കു് അ
രിച്ചിട്ടില്ലെന്നു് ധർമ്മരാജാ കവചത്തിന്നു കാഴ്ചയാത്രയുംകുന്ന ഈ
വേണി വേതി കെട്ടുക.

ഒരപരി—നാഥാ, ഇതു പ്രവൃത്തി ഞാൻ മാനുഷപാശി
ക്കുന്നു. നാഥന്റെ പ്രസാദത്താൽ ഇനിയും അഭ്യസ്തനാ.

(ഭീമസേനൻ കയറിക്കെട്ടിക്കുന്നു.)

(അഞ്ചുവരികൾ)

വല്ലഭായ യോഗിനിയിൽ ദഹിച്ച ശരണിച്ചിട്ടുള്ളതായ
രാജാശ്വകവചത്തിന്നു നല്ലതു പറയട്ടെ.

ഏതുവാർദ്ധക്യത്തിൽ കവിതപാത്ഥൻ

ചെയ്തു വതപാത്ഥിന-

പ്രാതനാശ മധനീശപത്തികളെ മകത

കേൾക്കുമകാന്നാർ;

വാസസുന്ദര യമമുല്പന്നക്കേകൊത്ത

കാരിനിജപത്തിൻ

സ്ത്രീകൾക്കെല്ലാം കെട്ടിയിരി നല്ല

താക്കമരമക്കമേ.

൨൦൩

യുധിഷ്ഠിരൻ—ദേവീ, വേതിയുടെ ഈ കേവലസന്ധത്തേ
ആകാശമാരികളായ സിന്ധുവാർകളെ അളന്നുവെക്കുന്നു.

(അനന്തരം കൃഷ്ണാർക്കു നന്ദാർ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കൃഷ്ണൻ—(ധർമ്മരാജന്റെ അടുത്തു ചെന്നാൽ) സകല ശ
രണങ്ങളെയും നിശ്ചയിച്ചുവന്നായി സാധനമായ മഹാരാജാ
യെക്കണ്ടേ.

അർജ്ജുനൻ—ആർക്കു് ഇരിക്കട്ടെ.

യുധിഷ്ഠിരൻ—(നോക്കിട്ട്) അല്ല! പുണ്യരീക്ഷണനേ
കുന്ന ഭഗവതം വസനാകുന്ന കിരീടിയുമാ? ഭഗവൻ പൂ
ണപുഷ്പനാഭി നാരായണനാകുന്ന ഭവൻകൂടി മോളമാ
ശംസിപ്പിരിക്കുന്നയാളിൽ വിജയമല്ലാതെ മറ്റൊന്നാണെന്നാ
കുന്നതു?

മഹൽ സ്ഥൂലഭക്താഭി സംഭാഷ്യനാഭി

ജഗൽസ്ത്രീ രക്ഷാൻകൃത്താംഭവാനേ

അഭാനന്ത, ചിന്തിച്ചിരിക്കുന്നയാൾമാപ-

ത്തുരിക്കില്ല; ഹാ! പിന്നെയെന്തിന്നുചെയ്താൽ? ൨൦൭

(അത്തുനടന്ന ആചാരനാലെയ്ക്കിട്ടു) വത്സാ, നീ ചൂണ
പരിത്ഥിയിക്കുക.

കൃഷ്ണൻ—മഹാരാജാവു യുധിഷ്ഠിര,

ശിഷ്യൻ വ്യാസമഹർഷി, മഹാനിമാൾ,

വാൽമീകി, രാമാഖ്യരും, ൨൦൮

ധൃതർഷ്ടനും, മാർപിതൃനയനോ-

ടൊത്തുള്ള സേനേശരം;

തൃപ്താ മാഗധ-മത്സ്യ-രാജവംശമായ്

വന്നത്തി നന്ദോർകൾ

പുഷ്പാഭംകലശങ്ങളേന്തിയിരുന്നിൻ

രാജാഭിഷേകത്തിനായ്. ൨൦൯

ഞാനാകട്ടെ, ചാവാകനാകുന്ന രാക്ഷസൻ ചോദനേ പ
രിഭൂമിപ്പിച്ചു എന്നറിഞ്ഞു് അത്തുനോടുകൂടി ഭവനത്തിൽ പ
റപ്പെട്ടുകയായിരുന്നു.

യുധിഷ്ഠിരൻ—ചാവാകനാകുന്ന രാക്ഷസൻ ഞങ്ങളെ
ഇങ്ങനെ ചരിക്കുകയായിരുന്നോ?

ഭീമസേനൻ—(കോപത്തോടെ) ആയുധ വലുതായ പ
രിഭൂമത്തെ ഉണ്ടാക്കിയ ധാർമ്മശാസ്ത്രസഖനായ ആ രാക്ഷ
സാധമൻ ഐവിടെയോകുന്നു?

കൃഷ്ണൻ—ഉർദ്ധ്വധിയായ അവനെ നകുലൻ നിഗ്രഹിച്ചു
കുതിഞ്ഞു. അതിനാൽ മഹാരാജാവേ, അഭൂപരയുക; ഇ
തിൽ കൂടുതലായി എന്തിന്മേലായാണ് ഞാൻ സമ്പാദിക്കേ
ണ്ടതു്?

യുധിഷ്ഠിരൻ - ഭഗവാൻ പ്രസന്നനായാൽ ഒന്നിനേയും
കൊടുക്കാതെയില്ല. ഞാനുകൂടി, മഹാജ്ഞാസാധാരണമായ
ബുദ്ധിപരകാണ്ഡ സന്തോഷിക്കുന്നു. ഇവിടെയുളളതലായിട്ട് അ
ഭ്യർത്ഥിക്കുന്നതിന്നു ഞാൻ ശക്തനല്ല. ദൈവൻ കണ്ടാലും.

ദൈവിപ്രാതമശേഷവും നിവൃത്തമാ;-

തീർത്തുളളഞ്ചാർക്കുമേ

പോരിൽതെറ്റു ഭവിച്ചതില്ല; ഗതമായ്

പാഞ്ചലിതൻ താപവും;

നേരിട്ടീശപാനാം ഭവാൻകൾലവം-

ക്കെന്നോടുചൊല്ലുന്നു; ഞാൻ.

വേറിട്ടെത്തിനിയും പ്രസന്നനവിട-

തേടുകപ്പൊളുത്തീക്കണം?

൨൦൩

ഭഗവാൻ വളരെ സന്തോഷിച്ചിരിക്കുന്നു എങ്കിൽ ഇതിനി
ക്കട്ടേ.

ഭാരീഭൂവ്വംധി ബാധാരഹിത മിഹജനം

ആറുവർഷം സഹഷം

പാരിൽ പാർക്കട്ടെ; സാക്ഷാൽ മധുരപുവിമുദി

ക്കുടേയുൽകൂട്ടുകേതി,

സുവിശ്രുതാർക്കുഭീഷ്ടപ്രദനമിയഗുണൈ-

രലങ്ങളിൽ തത്പവിത്താ-

യ് പൂരിപ്പിച്ചിട്ടുമാർക്കു റുപതിസുകൃതിയായി

സന്തതം വാണിടട്ടേ,

൨൦൪

കൃഷ്ണൻ - ഇപ്രകാരം ഭവിക്കട്ടെ.

(ഏന് എല്ലാവരും പോയി.)

(അനാമകം കുഴിഞ്ഞു)

സമാപ്തം.

